

Vysoká škola DTI

-
- Visegrad Fund
- •

Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:

Inovatívne prístupy v edukácii

Strengthening the Rule of Law:

Innovative Educational Approaches

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

Book of Conference Proceedings

Silvia BARNOVÁ et al. (Eds.)

Dubnica nad Váhom

2025

Editori: doc. PhDr. PaedDr. Silvia Barnová, PhD., MBA
doc. JUDr. PhDr. PaedDr. Slávka Krásna, PhD., Ph.D.
doc. PaedDr. Zuzana Geršicová, PhD.
prof. PhDr. Viola Tamášová, CSc.

Recenzenti: Dr.h.c. prof. PaedDr. Tomáš Lengyelfalussy, PhD.
doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.
Dr.h.c. prof. doc. Ing. Marek Vochozka, Ph.D.

Vedecký zborník schválila Edičná komisia VŠ DTI v Dubnici nad Váhom dňa 17.01. 2025 v edícii: Vedecký výstup publikačnej činnosti pod číslom Zb01/2025. Zborník vychádza elektronicky, ako (otvorený vzdelávací zdroj) s finančnou podporou Vysokej školy DTI v Dubnici nad Váhom.

Recenzovaný zborník konferenčných príspevkov je výstupom medzinárodného vedeckého projektu *Strengthening the Rule of Law Through Innovative Pedagogical Approaches* (ID: 22410198) Medzinárodného vyšehradského fondu. Obsahuje príspevky z medzinárodnej hybridnej vedecko-odbornej konferencie *Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie: Inovatívne prístupy v edukácii*, Bratislava, 24.-25. marec, 2025.

The peer-reviewed book of proceedings is an output of the International Visegrad Fund Project “*Strengthening the Rule of Law through Innovative Pedagogical Approaches*” (ID: 22410198). It contains contributions from the international hybrid scientific and professional conference *Strengthening the Rule of Law: Innovative Educational Approaches*, Bratislava, March 24-25, 2025.

Za jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú jednotliví autori.

Jednotlivé príspevky boli recenzované samostatne tak, aby nedošlo ku konfliktu záujmov a aby autor(i) príspevku a recenzenti neboli z rovnakého pracoviska.

Vydavateľ: Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom

Rok vydania: 2025

Počet strán: 244

Vydanie prvé.

ISBN 978-80-8222-068-4

EAN 9788082220684

Vedecký garant konferencie:

Dr. h. c. prof. doc. PaedDr. Ing. Daniel Lajčín, PhD., DBA, LL.M, Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

Vedecký výbor konferencie:

Dr.h.c. prof. doc. PhDr. PaedDr. Gabriela Gabrhelová, PhD., DBA, LL.M, Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

prof. PaedDr. Ing. Roman Hrmo, PhD., MBA, Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

prof. PhDr. Mária Kožuchová, CSc., Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta, Bratislava, Slovenská republika

prof. Dr. Onur Köksal, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Turecko

Dr.h.c. prof. PaedDr. Tomáš Lengyelfalussy, PhD., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

prof. PaedDr. Lenka Pasternáková, PhD., MBA, Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešov, Slovenská republika

Dr.h.c. prof. Ing. Peter Plavčan, CSc., Vysoká škola Danubius, Sládkovičovo, Slovenská republika

prof. PhDr. Viola Tamášová, CSc., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

prof. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., MBA, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Praha, Česká republika

prof. doc. Ing. Marek Vochozka, MBA, Ph.D., dr. h.c., Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích, České Budějovice, Česká republika

Dr.h.c. prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

doc. PhDr. PaedDr. Silvia Barnová, PhD., MBA, Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

doc. PhDr. Slávka Čepelová, PhD., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D., Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, Česká republika

Dr. habil. JUDr. Rastislav Funtá, Ph.D., LL.M, Vysoká škola Danubius, Fakulta práva Janka Jesenského, Sládkovičovo, Slovenská republika

doc. PaedDr. Zuzana Geršicová, PhD., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

doc. PaedDr. Jana Hanuliaková, PhD., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

doc. PaedDr. Lívia Hasajová, PhD., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

doc. JUDr. PhDr. Marian Horváth, Ph.D., Vysoká škola Danubius, Fakulta práva Janka Jesenského, Sládkovičovo, Slovenská republika

doc. JUDr. PhDr. PaedDr. Slávka Krásna, PhD., Ph.D., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

doc. Ing. Lucia Krištofiaková, PhD., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

doc. PaedDr. Juraj Miština, PhD., Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Filozofická fakulta, Trnava, Slovenská republika

doc. PaedDr. Dáša Porubčanová, PhD., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

doc. Ing. Zuzana Rowland, MBA, PhD., Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích, České Budějovice, Česká republika

doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D., Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, Česká republika

Dr. habil. PaedDr. Ing. István Szőköl, PhD., Trnavská univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta, Trnava, Slovenská republika

dr hab. Piotr Szreniawski, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Lubin, Poľsko

doc. PhDr. Ladislav Zapletal, CSc., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

PaedDr. Darina Dvorská, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Bratislava, Slovenská republika

Mgr. Ing. Viera Guzoňová, PhD., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

JUDr. Filip Hrmo, PhD., LL.M., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

Dr. Eliza Komierzyńska-Orlińska, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Lubin, Poľsko

PaedDr. Alžbeta Lobotková, PhD., Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom, Slovenská republika

PhDr. Silvia Matúšová, PhD., Vysoká škola ekonómie a manažmentu, Bratislava, Slovenská republika

Dr. Sławomir Pilipiec, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Lubin, Poľsko

Dr. Agata Przylepa-Lewak, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Lubin, Poľsko

Dr. Agnieszka Wołoszyn-Cichocka, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Lubin, Poľsko

Organizačný výbor konferencie:

doc. PhDr. PaedDr. Silvia Barnová, PhD., MBA – predseda organizačného výboru

Mgr. Miroslava Bartáková

PaedDr. Tomáš Beníček

Ing. Monika Blaščíková, MBA

Mgr. Miroslav Dufinec

Mgr. Marek Hlásny

Ing. Jana Horná

Mgr. Ivana Hužovičová

PaedDr. Eva Ivaničová

PaedDr. Marcela Kopincová

Mgr. Renáta Kovalčíková

Mgr. Josef Korčák

PaedDr. Michal Kostelný

PaedDr. Ing. Marián Kovačócy, MBA.

PaedDr. Karolína Lina Magdadiová

Ing. Vojtěch Meier

PhDr. Andrea Olejníková

Mgr. Katarína Pagáčová, MBA

PaedDr. Michala Rigová

Monica Romano Berner

PhDr. Ing. Martin Stacho

Mgr. Lea Steele

PaedDr. Ing. Zuzana Strenáčiková

Mgr. Jana Ščasná

PaedDr. Mgr. Peter Vančo

PaedDr. Simona Vojtášová Berová

PaedDr. Ing. Katarína Zemánková

OBSAH

PREDSLOV	7
ČASŤ I. KONFERENČNÉ PRÍSPEVKY	8
INOVATIVNÍ PŘÍSTUPY V EDUKAČNÍM PROCESU Miroslav SAPÍK	9
POSILŇOVANIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE PROSTREDNÍCTVOM INOVATÍVNYCH PŘÍSTUPOV V EDUKÁCI Daniel LAJČIN – Slávka KRÁSNA – Silvia BARNOVÁ	21
POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE – EURÓPSKA DIGITÁLNA BUDÚCNOSŤ Marian HORVÁTH	41
POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE - AKTUÁLNE TRENDY V PRACOVNOM PRÁVE Silvia TRELOVÁ	61
PROFESIONALIZÁCIOU VEREJNEJ SPRÁVY K POSILNENIU PRÁVNEHO ŠTÁTU NA SLOVENSKU Silvia MATÚŠOVÁ	74
PLATNÁ LEGISLATÍVA – KLÚČOVÝ PRVOK V OBLASTI INOVÁCIÍ PRÁCE S MLÁDEŽOU V PRÁVNOM ŠTÁTE Viola TAMÁŠOVÁ	90
INOVÁCIE VO VÝUČBE ODBORNÝCH CUDZOJAZYČNÝCH KOMPETENCIÍ ŽIAKOV SOŠ Andrea FEDOROVÁ – Patrícia GAJDOŠOVÁ	105
POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE V OBLASTI STAROSTLIVOSTI O ŠPECIFICKÉ SKUPINY ZAMESTNANCOV - MATKY A MLADISTVÝCH ZAMESTNANCOV - V SLOVENSKEJ REPUBLIKE Gabriela GABRHELOVÁ – Slávka ČEPELOVÁ – Dária ČEPELOVÁ	116
POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE - PREDPOKLADANÉ TRENDY V PRÁVE V DIGITÁLNEJ ÉRE Marian HORVÁTH – Marek HLÁSNY	121
INOVATÍVNE METÓDY V EDUKÁCI AKO NEVYHNUTNÁ SÚČASŤ PRÁCE UČITEĽA V ROZVÍJANÍ PRÁVNEHO POVEDOMIA ŽIAKOV Mária JAKÚBKOVÁ – Michala RIGOVÁ	133
PRÁVO NA VZDELANIE PRE VŠETKÝCH: INKLÚZIA AKO PREDPOKLAD FUNGUJÚCEHO PRÁVNEHO ŠTÁTU Karolína Lina MAGDADIOVÁ – Dáša PORUBČANOVÁ – Iveta MORAVCOVÁ	143
INOVATÍVNE VZDELÁVANIE STREDOŠKOLÁKOV K VÝUČBE PRÁVNEHO ŠTÁTU AKO ZÁKLAD PRE AKTÍVNE OBČIANSTVO Petr ADAMEC – Michal MILO	150
INOVATÍVNE PŘÍSTUPY V EDUKÁCI - INOVATÍVNE METÓDY HODNOTENIA V ODBORNEJ PŘÍPRAVE STREDOŠKOLÁKOV Ladislav ZAPLETAL – Martin STACHO	164
INOVATÍVNE VZDELÁVANIE PRE PRÁVNÝ ŠTÁT: OSOBNOSTNÉ KOMPETENCIE ŽIAKOV CEZ PROJEKTOVÉ VYUČOVANIE Peter VANČO	171

VYUŽÍVANIE PRVKOV METÓDY CLIL VO VÝUČBE ODBORNÉHO CUDZIEHO JAZYKA VO VYSOKOŠKOLSKOM PROSTREDÍ Patrícia GAJDOŠOVÁ – Andrea FEDOROVÁ	181
POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE – PREDPOKLADANÉ TRENDY V ROZVOJI ĽUDSKÝCH ZDROJOV V ORGANIZÁCII Ivana HUŽOVIČOVÁ	188
PERSONALIZOVANÉ VZDELÁVANIE V KONTEXTE INKLÚZIE V STREDNÝCH ODBORNÝCH ŠKOLÁCH Lea STEELE – Jana ŠČASNÁ.....	193
ČASŤ II. PRÍKLADY DOBREJ PRAXE	200
PRÁVNY ŠTÁT NA HODINÁCH OBČIANSKEJ NÁUKY Denisa PETRÍKOVÁ	201
INOVATÍVNA DIDAKTICKÁ POMÔCKA NA PODPORU PRÁVNEHO ŠTÁTU PROSTREDNÍCTVOM PODNIKATEĽSKÉHO VZDELÁVANIA Katarína ZEMÁNKOVÁ	206
DEBATA AKO EFEKTÍVNA METÓDA VO VYUČOVANÍ PROBLEMATIKY PRÁVNEHO ŠTÁTU Martin ROSENBERGER	216
PRÍKLADY OSVEDČENÝCH POSTUPOV VYUŽÍVANIA INOVATÍVNYCH EDUKAČNÝCH METÓD VO VÝUČBE O VYBRANÝCH TÉMACH OBLASTI PRÁVNEHO ŠTÁTU I. Milada SCHERHAUFEROVÁ	221
PRÍKLADY OSVEDČENÝCH POSTUPOV VYUŽÍVANIA INOVATÍVNYCH EDUKAČNÝCH METÓD VO VÝUČBE O VYBRANÝCH TÉMACH OBLASTI PRÁVNEHO ŠTÁTU II. Lenka KLOKNEROVÁ	229
PRÍKLADY OSVEDČENÝCH POSTUPOV VYUŽÍVANIA INOVATÍVNYCH EDUKAČNÝCH METÓD VO VÝUČBE O VYBRANÝCH TÉMACH OBLASTI PRÁVNEHO ŠTÁTU III. Zuzana VÁVRO VALENTOVIČOVÁ.....	236

PREDSLOV

Vážení čitatelia, milí kolegovia,

dostáva sa Vám do rúk zborník vedeckých príspevkov a príkladov dobrej praxe z konferencie *Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie: Inovatívne prístupy v edukácii*, ktorú organizovala Vysoká škola DTI v rámci medzinárodného vedeckého projektu *Strengthening the Rule of Law Through Innovative Pedagogical Approaches* (ID: 22410198) Medzinárodného vyšehradského fondu. Konferencia bola venovaná mimoriadne aktuálnej a spoločensky významnej téme – posilňovaniu vzdelávania o právnom štáte v krajinách stredovýchodnej Európy, špecificky zavádzaniu inovatívnych metód do výučby problematiky právneho štátu. V dobe, keď sa demokratické princípy a princípy právneho štátu stretávajú s rôznymi výzvami, je nevyhnutné posilňovať nielen inštitucionálne záruky, ale predovšetkým povedomie občanov a porozumenie princípom právneho štátu medzi mladou generáciou.

Jedným z hlavných zámerov konferencie bolo identifikovať a rozvíjať inovatívne pedagogické prístupy, ktoré majú potenciál modernizovať spôsob výučby tematických celkov týkajúcich sa právneho štátu. Tradičné metódy výučby často nedokážu žiakov dostatočne zaujať, ani im sprostredkovať komplexnosť a aktuálnosť tejto problematiky. Zavádzanie inovatívnych metód – napríklad experienciálneho vyučovania, bádateľsky orientovaného vyučovania, projektového vyučovania, diskusií založených na reálnych príkladoch či interdisciplinárnych prístupov – predstavuje kľúčový krok k tomu, aby sa princípy právneho štátu stali nielen predmetom učiva, ale aj každodennou skúsenosťou žiakov.

Zvyšovanie povedomia žiakov o právnom štáte má zásadný význam pre formovanie ich hodnotového systému, schopnosti kritického myslenia a zodpovedného občianstva. Len dobre informovaný a angažovaný občan si dokáže vážiť slobodu, rešpektovať pravidlá spoločenského spoluzitia a aktívne prispievať k ochrane demokratických inštitúcií. Preto je nevyhnutné začleniť tieto témy do formálneho aj neformálneho vzdelávania na všetkých stupňoch škôl.

Treba zdôrazniť, že problematika právneho štátu má interdisciplinárny charakter – zasahuje nielen do oblasti práva, ale aj občianskej výchovy, politológie, etiky, dejepisu či sociológie. Práve preto si vyžaduje koordinované úsilie odborníkov z rôznych oblastí, ktorí dokážu vytvárať obsahovo a metodicky kvalitné vzdelávacie programy, reflektujúce potreby dnešnej spoločnosti.

Zborník, ktorý práve držíte v rukách, je výsledkom spoločného úsilia výskumníkov, pedagógov a odborníkov z viacerých krajín. Príspevky v ňom obsiahnuté ponúkajú nielen teoretickú analýzu problematiky, ale aj praktické návrhy a skúsenosti z terénu, ktoré môžu slúžiť ako inšpirácia pre ďalší vývoj vzdelávacích stratégií. Veríme, že tento zborník prispeje k ďalšiemu odbornému dialógu a posilní úsilie o kvalitné a inovatívne vzdelávanie, ktoré podporuje demokratickú kultúru a právne vedomie mladých ľudí.

S úctou

Editori

ČASŤ I.

KONFERENČNÉ PRÍSPEVKY

-
- Visegrad Fund
-

INOVATIVNÍ PŘÍSTUPY V EDUKAČNÍM PROCESU

INNOVATIVE APPROACHES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Miroslav SAPÍK¹

¹ Vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú.
Žižkova tř. 1632/5b, 370 01 České Budějovice, ČR
sapik@vsers.cz

Anotácia

Inovativní přístupy v edukačním procesu jsou nedílnou součástí celkové koncepce vzdělávání. V současné době je dokonce i žádoucí, aby učitel, a to nejen z důvodu motivace dokázal zařadit do vyučování aktivizující prvky, které dokážou vzbudit zájem žáka o předmět. Důležité je i prostředí, kde se vzdělávací proces realizuje. Jedna strana je přímý vyučovací proces a druhá strana je příprava a uskutečnění stanoveného kurikula se vzdělávacím obsahem a konkrétním pedagogickým výstupem. Významnou událostí v uplynulém období byla revize rámcových vzdělávacích programů, která se vztahuje na příslušné úrovně škol. Pod vlivem komplexní revize došlo k úpravám kurikula a očekávaným proměnám, které ovlivnily prostředí školy.

Klíčová slova: žák, učitel, vzdělávací proces, kurikulum, inovativní přístupy

Annotation

Innovative approaches in the educational process are an integral part of the overall concept of education. Nowadays, it is even desirable for the teacher to be able to include activating elements in the classroom that can arouse the student's interest in the subject, not only for motivation reasons. The environment in which the educational process takes place is also important. One side is the direct teaching process the other side is the preparation and implementation of the set curriculum with educational content and specific pedagogical outcomes. An important event in the past period was the revision of the Framework Curriculum, which applies to relevant schools levels. Under the influence of the comprehensive review, the curriculum has been modified and expected changes have affected the school environment.

Key words: pupil, teacher, educational process, curriculum, innovative approaches

ÚVOD

Moderní vyučovací proces není možný bez aktuálního kurikula, které vychází ze standardních dokumentů pro jednotlivé úrovně vzdělávání. České školství prošlo během několika posledních let podstatnými proměnami, které měly a mají dopad a odezvu na celostátní úrovni. I přes všechny úspěchy a neúspěchy, které patří do vzdělávacího prostředí a signalizují míru úspěšnosti, se kterou se očekávané proměny realizují, jaké jsou stěžejní nedostatky, jež můžou ovlivnit budoucí vývoj a směřování školského systému, se skutečně podařilo adaptovat klíčové inovace a začlenit je do edukačního prostředí. Otázka však zůstává v rovině dalšího zavádění nových inovativních postupů, jejich využití a neustálé zdokonalování vyučovacího procesu, což při veškerém respektu není možné v plném rozsahu. Velmi zásadní pro další vývoj českého školství bude nutnost nových proměn, které by mohly ovlivňovat a tím i znesnadňovat již zaběhlý rytmus vyučovacích metod na jednotlivých vyučovacích jednotkách na úrovni základních a středních škol. Pro další inovativní, a přitom bezproblémový vývoj je plně dostačující formálně, a přitom bez dramatických zásahů zapracovat do kurikulárních dokumentů proměny, které byly zaznamenány v souvislosti s proběhlou revizí školních vzdělávacích programů na jednotlivých úrovních škol a zařízení, které realizují vzdělávací činnost. Pokud zůstaneme v prostředí základní a střední školy, existovalo již několik pokusů, které měly inovovat vyučované předměty a tím i zlepšit přístup pedagoga k utváření třídního klimatu, motivaci žáků např. na hodiny občanské výchovy či základů společenských věd. Velkou změnou je představený a revidovaný dokument (v lednu 2025) RVP PV a RVP ZV, který představuje zlom v systému vzdělávání v České republice za poslední dlouhá období. Bude v nadcházejícím období zajímavé, jakým způsobem připravené změny ovlivní vzdělávací obsahy na jednotlivých školách, bude-li se plně vytvářet evaluační prostředí, které bude sloužit k vyhodnocení implementovaných změn a do jisté míry vytvoří konkurenční prostředí jak v regionální, tak na národní úrovni. Stranou nesmí zůstat ani role pedagoga ve vyučovacím prostředí, jeho získané a nově osvojené kompetence, vytváření motivačního prostředí, které má zásadní vliv na rozvoj žáka a jeho získané vědomosti a znalosti, jako očekávaný výstup vzdělávacího procesu.

1. KURIKULÁRNÍ LABYRINT

V současné době je zcela evidentní poměrně široké spektrum všech kurikulárních dokumentů, které byly v průběhu předcházejících let ve vývoji českého školství potřebné a management školy nebo učitelé tak museli vytvářet požadovanou pedagogickou dokumentaci pro účely inspekce nebo běžných kontrol z různých institucí. Vycházejme z toho, že latinské slovo „curriculum“ představuje pro dnešní pedagogickou praxi konkrétní cestu vzdělávání, která je plánovaná a má určité cíle. Jinými slovy jde o příslušný vzdělávací program se zcela přesným obsahem a zaměřením, plánovaným výsledkem na základě přenosu informací a očekávanou zkušenost, kterou si žák postupně osvojuje ve vyučovacím procesu a na základě odpovídajícího kurikula. České školství je neustále v pohybu ve smyslu akceptování a přijímání nových doplňků a norem, které jsou právě aktuální v určité době. V podstatě vše se realizuje s jediným jasným cílem a tím je vytvoření nových podmínek pro moderní výuku a modernizaci školství jako celku. Již více než deset let tomuto trendu pomáhají stěžejní dokumenty, které našly své opodstatnění v dlouhé akademické a pedagogické diskusi, před vlastním zavedením

do praxe školy a jsou to rámcové vzdělávací programy a školní vzdělávací programy. Hned na samotném počátku bylo poměrně nesnadné mít zcela jasnou vizi toho, jak bude probíhat práce na školních vzdělávacích programech, když doposud nebyla žádná historická zkušenost s těmito dokumenty na všech úrovních škol. Proto bylo velmi podstatné, že byl tzv. čas na zvládnutí těchto povinných kurikulárních dokumentů školy, než vešly v oficiální platnost a staly se nezbytnou součástí pedagogického kurikula školy. Ve vymezení pojmu, podle Walterové, lze vnímat dva hlavní aspekty: „...vzdělávací program, projekt, plán, který zahrnuje škálu od programu jednotlivého kurzu nebo vyučovacího předmětu až po komplexní program vzdělávací instituce, tj. plán všech aktivit ve škole nebo za druhé, průběh studia a jeho obsah, k němuž patří charakteristika vzdělávací dráhy a obsah zkušenosti, kterou žák získává v době studia“ (Walterová, 1994, s. 15). Můžeme použít další definice tohoto pojmu, ale budeme se postupně pohybovat v omezením prostoru, který nám bude limitovat vzdělávací obsah a vzdělávací program. Proto lze konstatovat, že ani v dnešním pedagogickém prostředí není zcela jednoznačné a snadné dát definici kurikula s ohledem na pedagogickou praxi a použití tohoto pojmu lze vnímat jako univerzální, a to i z hlediska jeho použití. V jistém smyslu je to labyrint, který ve vztahu k uvedenému pojmu nachází vždy konkrétní použití a smysl pro pedagogickou činnost. Pro tuto četnost významu kurikula uvádí Walterová základní vymezení „... doporučené kurikulum, které představuje oficiální dokument řešící koncepční otázky, předepsané kurikulum, dokument typický pro konkrétní školy nebo vzdělávací systém, realizované kurikulum, bezprostřední činnost učitele ve třídě, podpůrné kurikulum – učební materiály, učebnice, vybavení školy, a pomocí kterého se realizuje předepsané kurikulum, hodnotící kurikulum – systém adekvátních nástrojů hodnocení ve třídě a osvojené kurikulum, konkrétní znalosti žáků“ (Walterová, 1994, s. 16-17).

Pojem kurikulum je svým obsahem a rozsahem vymezení nejednotný a není možné dát jednotnou, a přitom adekvátní definici. Je vázán na školní prostředí a konkrétní dobu, která požadovala odlišné kurikulární dokumenty, jež byly v dílčích etapách aplikované do vzdělávacího procesu na různých úrovních škol. „Termín kurikulum přináší do pedagogiky nový, obecnější pojem, který vhodně doplňuje termíny učební plán a učební osnovy, spojuje je a včleňuje do obecnější roviny. V tomto obecnějším pohledu lze kurikulum chápat jako obsah vzdělání (učivo) v širším slova smyslu a proces jeho osvojování, tj. jako veškerou zkušenost žáka (učícího se), kterou získává ve školském (vzdělávacím) prostředí, a činnosti, které jsou spojeny s jeho osvojováním a hodnocením“ (Maňák, Janík & Švec, 2008, s. 14). Uvedený obecnější pohled byl etablován do školního prostředí a v kontextu pedagogické komunikace velmi rychle zdomácněl. Proto se začalo užívat kurikula ve vazbě na stěžejní pedagogické dokumenty, strategické materiály škol. To je adekvátní označení pro kurikulum v dokumentech (tematický plán, školní vzdělávací program, osnovy, standardy, kompetence, učební plán). Z pohledu vývoje a cílů vyučovacího procesu je možné vyjádřit zaměření kurikula v uplynulém období až s výhledem do budoucího období podle Maňáka, Janíka a Švece (viz Tabulka 1).

-
- Visegrad Fund
- •

Tabulka 1

Srovnání kurikula minulosti a budoucnosti

Kurikulum minulosti a současnosti	Kurikulum budoucnosti
vědění, znalosti, učení představuje hodnotu samo pro sebe	požadavek, aby žáci přistupovali k učení aktivně a ve vědění nacházeli svou seberealizaci
převládá předávání vědomostí (transmise) od učitele k žákům	klade se důraz na přetváření vědění na tvořivou práci s vědění
důraz na předmětové znalosti (subject knowledge), mezipředmětové vazby nejsou v popředí	zdůrazňuje se interdisciplinarita, podporují se mezipředmětové vztahy (průřezová témata)
existuje předěl mezi školním vědění a vědění potřebným pro praktický život	osvojované vědění ve škole má sloužit také k řešení každodenních a profesních problémů, důraz na kompetence
žák postrádá základní poznatky o ekonomice, právu a jiných nezbytných záležitostech života	žák je veden k pochopení základních pravidel a podmínek života společnosti (ekonomika, právo, demokracie, práva a povinnosti občana)
převládá komercializace kultury, médií, média ovládají trh	podpora kulturního dění, proti manipulaci s vědomím občanů
etické, ale i estetické otázky se ze školy vytrácejí	etická výchova na školách, vyžaduje se dodržování etických norem od všech občanů, zejména od veřejných činitelů

Zdroj: Maňák, Janík & Švec, 2008, s. 11.

Srovnání je důležité z jednoho podstatného aspektu. Požadovaná kurikula jsou nahrazována novými v důsledku změn (např. ve strategických dokumentech školy) a tím dochází k jejich přesahu do nové podoby. Často je to i pod vlivem potřebných změn, které sledují cíl a komplexní uplatnění.

Uvedené srovnání kurikula (viz Tabulka 1) tak, jak bylo publikované před více než patnácti lety, má skutečně nadčasovou dimenzi. Uvedeme si několik komparací, které se nabízejí k uvedenému srovnání. Hned úvodní zaměření na aktivní přístup žáků k učení, je dlouhodobý požadavek, který se stále objevuje v různých kurikulárních dokumentech a má i v dnešní době své opodstatnění z hlediska cílů, průběhu a výsledků učení. Požadavek seberealizace má ve vztahu k výsledkům žákova učení důležitý aspekt, který je třeba vnímat z pohledu žáka k jeho budoucímu směřování a dalšímu možnému studiu.

Problém aktivního učení je stále se opakující schopnost, která musí přicházet od učitele. Je proto důležité, aby se prvek kreativního přístupu a možnosti tvořivého učení aktivně zavedly do vyučovacího procesu a tím se posílil vliv, kdy tzv. transmise obsahu učení bude mít skutečně efektivní dopad na žáka a jeho rozšiřování vědění, které bude schopen na základě inovativních postupů a metod výuky bez problémů využívat ve svůj prospěch. V aktivním učení se jedná o

vytvoření podmínek pro samostatnou práci žáků, jejich vlastní názory na probírané situace, rozvíjení komunikačních dovedností k probíranému učivu, schopnost vyhledávání informací.

Před více než patnácti lety nebyl v kurikulu českého školství kladen zásadní důraz na mezipředmětové vztahy a především vazby. Uplynulo několik let a situace se náhle změnila. Jednak tomu napomohl vstup ČR do EU, otevření hranic a volný pohyb osob v schengenském prostoru. V současné době je už samozřejmostí na základě průřezových témat uvádět mezipředmětové vztahy (už v samotných tematických plánech pro konkrétní vyučovaný předmět). Jednostranné zaměření na předmětovou znalost, která mj. neumožňuje širší pohled na příslušnou provázanost předmětu a soustředí se jen na vlastní obsah. V prostředí moderní školy je téměř nemožné, nevytvářet interdisciplinární vazby, podporovat tzv. multikulturní prostředí. Pro dnešní školní klima se jedná o nutnost, která vznikla ze společenských potřeb a má stále trvání. Důkazem je i zcela opodstatněná přítomnost asistentů ve třídách, kteří spoluvytváří třídní klima, pomáhají vyučujícím na hodině v případě nutné pomoci či dílčí asistence.

Vždy platilo, že znalosti, které se žák naučí, má umět použít v praktickém životě. Škola má připravit žáka, dát mu znalostní základ do jeho budoucího života jako právoplatného občana, který zná a umí použít získané vědomosti prakticky v občanském a soukromém životě. Do prostředí dnešního školství se více než kdy jindy etablovaly kompetence (kompetence žáka, kompetence učitele). Vždyť i dnešní výstupy učení jsou koncipovány v souladu s kompetencemi, které by žáci měli ovládat. Ona způsobilost je dominantním pojmem, který zasáhl z velké části revidované rámcové vzdělávací programy (pro základní vzdělávání, ale i pro střední školy a gymnázia). Tento rozsah se promítl i v kontextu nově koncipovaných školních vzdělávacích programů pro příslušnou úroveň školy. Na základě stanovených kompetencí má být žák připraven na řešení každodenních problémů a profesních otázek, které vznikají v důsledku jeho angažovanosti.

Revize Rámcových vzdělávacích programů reagovala mj. na nízkou úroveň poznatků z ekonomiky, práva, občanského vzdělávání. V souvislosti s posuny a rozptylem časové dotace jak na základních, tak i středních školách u předmětů výchova k občanství, popř. občanská výchova a základy společenských věd, došlo během několika let k zásadní proměně. Ta spočívá v úpravě obsahu učiva a soustředění se na občanskoprávní základ. Na středních školách tak, jak je rozdělené učivo společenskovedního základu se daří v různé míře vyučovat filosofii, sociologii, psychologii, ekonomii, právo, popř. další společenskovední předměty. Proto je důležitá přítomnost různých gramotností, které v mezipředmětových vazbách jsou vyučovány dle učebního plánu a možností, které má ředitel školy. V současné době je zájem o výuku mediální gramotnosti, což jasně vyplývá z mezinárodní situace a nutné orientace v mediálním světě a prostoru, předávání a zpracování informací. S uvedenou potřebou souvisí i digitální či počítačová gramotnost, kdy obsahy učiva mají být prospěšné žákům k efektivní orientaci a zpracování vyhledaných údajů v internetovém prostředí. Řeč je o obecných podmínkách orientace žáka ve světě, v prostředí, které musí umět sám vyhodnotit a zaujmout vlastní názor, vystoupit jako občan ve společnosti, ve které žije a má občanská a politická práva. S ohledem na uvedené bude nutné i v dalším období se snažit na úrovni střední školy více zapojit do učebního plánu předmět politologie, což je vázané, z druhé strany, na odborné kompetence učitele, který musí být schopen předat zásadní informace z oboru žákům.

Obečně etika se nám ztratila nejen ze škol, ale dovolím si tvrdit i z našeho občanského života. Absence etiky v podobě výchovy k jednání a chování nelze ničím jiným nahradit. V dřívějším období byla v učivu na základní škole mimo občanské výchovy rovněž další část tzv. výchov, jako např. dramatická výchova, rodinná výchova. Etický obsah učiva se probíral v rámci tzv. výchov. V dnešní podobě můžeme vidět i výchovu ke zdraví, ve spojení s požadovaným udržitelným rozvojem a zdravým životním stylem člověka. Domnívám se, že vůbec by nebylo od věci, pokud by plánované revize, komplexní úpravy myslely více na předměty spojené s výchovou a méně se profilovaly předměty, které je mají nahrazovat v moderní terminologii různými gramotnostmi, které rovněž mají opodstatnění ve vyučovacím procesu na příslušném stupni škol, ale nenahradí výchovně vzdělávací cíl.

Podle Škarkové a Kratochvílové lze konstatovat, že: „Pedagogické alternativy vznikající v posledním dvacetiletí v České republice nejsou výrazně stimulovány pouze klasickými teoriemi reformní pedagogiky, jak tomu bylo v minulém století, kdy byly zakládány četné školy M. Montessori, waldorfské školy nebo daltonské školy, ale jsou inspirovány rovněž současnými trendy a inovacemi ze zahraničí...“ (Škarková & Kratochvílová, 2023, s. 112). Význam alternativních přístupů je v moderní pedagogice jistě vítaný a má svou tradici, která ve většině případů nemá vlastní kořeny v českém vzdělávacím systému, ale naopak pochází většinou ze zahraničí, kde bylo možné nacházet motivaci pro adaptování do domácího prostředí. Počáteční nedůvěra v alternativním školství u nás se postupně proměnila ve skutečný zájem, který znamenal početní nárůst zájmu např. o waldorfské školy (základní a střední) a školy M. Montessori. Alternativa se ukázala jako potřebná a pro další společenský rozvoj užitečná. Není to jen obyčejná náhrada, ale velmi seriózní forma, která se vztahuje k jisté formě vzdělávání a má pro určitou část ve společnosti své místo. Je proto správné, že v dnešní době existuje možnost volby pro každého rodiče, jakou cestou, formou a motivací budou vzdělávat děti, přičemž musí poznat, jaká forma je pro ně optimální a vyhovující. Může být i velmi bohatá diskuse o kladných stránkách alternativní školy (Průcha, 2012), možných výhodách nebo zkušenostech, které jsou spojené se zaváděním alternativní výuky v systému českého školství. Inovativní přístupy ve výuce neřeší alternativu ve škole, nezajímají se jen o učivo, formy a metody vyučování, ale především, a to je stěžejní, veškerý zájem soustředí na žáka (Průcha 2012, Key 2022, Spilková a kol. 2005). Je proto zcela přirozené, že žák se stává rovnocenným partnerem ve vyučovacím procesu a vyučovací jednotce. Požadavek je dán větší mírou samostatnosti, nutností vyjádřit vlastní názor a umět se zapojit do diskuse při vyučování.

2. INOVATIVNÍ PRVKY VE VÝUCE

Není přitom od věci, že žák je schopen pokládat otázky, které nejsou jasné z předchozího předávání informací ve vyučování (Key, 2022). Důraz je kladen na samostatné myšlení a následně řešení problémů, které souvisí s žákovou iniciací ve vyučovacím procesu. Protože jsou kladeny větší nároky a požaduje se v tomto ohledu i potřeba vyjadřovat vlastní názory, zaujímat nové postoje bez předchozí přípravy, je nasnadě, že se jedná o změnu k původním metodám a formám výuky, kde hlavní pozornost byla soustředěna na edukátory (učitele). Byla jasně daná i jejich pozice a postavení v prostředí třídy, role v třídním klimatu a požadované kompetence pro každého učitele v prostředí moderní školy. Společným prvkem inovativního učení je spolupráce, motivující prostředí, schopnost individuálního zapojení se do vyučování, schopnost

kritického myšlení, emocionální inteligence a rozvoj osobnostní úrovně žáka. Tento způsob výuky musí být edukačně zajímavý pro každého žáka a nese s sebou odpovědnost za přípravu každé vyučovací jednotky, získání evaluací, úroveň osvojení si nových poznatků a vědomostí, které jsou použitelné v každodenní praxi.

Oproti předcházejícím systémům se v podobě inovativních forem vyučování objevuje znovu zásadní důraz na zdravý životní styl, tělesnou výchovu a možné pohybové aktivity žáků v procesu vyučovacího dne a rovněž tak i v rámci volnočasových aktivit a zájmové mimoškolní činnosti. „Inovace ve vzdělávání založené na využívání digitálních technologií jsou pomocí tohoto nástroje rozděleny do pěti oblastí, z nichž každá pojmenovává tři průběžné stavy: 1. Povaha inovace (průběžná, zásadní, průlomová) 2. Etapa zavádění (pilotní fáze, průběžné ladění, hlavní proud). ... 3. Zeměpisný dosah inovace (regionální, národní, mezinárodní) Popisuje šíření inovace z hlediska zeměpisného výskytu z uzavřeného regionálního prostředí přes celonárodní rozsah až k inovacím uplatňovaným v mezinárodním měřítku. 4. Rozsah změn (postupy, organizační změny, systémová reforma). 5. Cílová skupina...“ (Neumajer, 2014, s.17). Zavádění nových inovativních postupů a metod v systému školství je přímo ovlivněné společenskými a politickými proměnami, které jsou v dané společnosti řešeny nebo představují otevřenou výzvu pro jednotlivce. Situace se proměnila do té podoby, že zavedený vzdělávací systém není plně adekvátní požadavkům moderní doby, nestačí poptávce po vzdělání a její odpovídající kvalitě. Nejen pro dnešní dobu, ale hlavně pro nadcházející období bude nutné přijmout a nadále průběžně doplňovat inovace do vzdělávání, i když se ne vždy jedná o populární a zcela akceptovatelný moment ve školním prostředí.

V kontextu se zaváděním nových trendů ve školství je důležité osvojit si i moderní technologie, které se staly nedílnou součástí obsahu učiva na různých typech škol. Jejich význam se plně projevil v rámci revize školních vzdělávacích programů, mají smysl i v mezipředmětových vztazích, v kurikulu pro základní vzdělávání a rovněž pro střední vzdělávání. Podle Kopeckého a kol.: „Moderní informační a komunikační technologie se staly běžnou součástí života každého z nás. Děti technologie aktivně využívají již od útlého věku, technologie jim poskytují především zábavu a slouží jim jako nástroje komunikace s vrstevníky. Většina z žáků si již existenci světa bez technologií nedokáže představit. Technologie však nejsou pouhými nástroji zábavy, nabízí řadu dalších významných způsobů využití. Vhodně použité digitální technologie umožňují zlepšit efektivitu a kvalitu výuky i domácí přípravy. To však neznamená, že by měly nahradit skutečného učitele. Digitální technologie je třeba vnímat jako nástroje či pomůcky, které učitelé (či rodiči) a žákům pomohou dosáhnout stanoveného cíle“ (Kopecký, Szotkowski, Kubala, Krejčí & Havelka, 2021, s. 13). To, že moderní technologie slouží dětem především jako zdroj zábavy, je velmi diskutované téma mezi pedagogy.

Využití technologií je samozřejmostí, která se promítá do mezipředmětových vztahů, má význam nejen při výuce např. předmětu Informační a komunikační technologie. Opačný význam má používání různých zařízení na hodinách, kdy není žádoucí jejich sledování, protože to může odpoutávat pozornost od činnosti na vyučovací hodině. To je zřejmě na všech školách stejný problém, který musí pedagog řešit individuálním způsobem nebo s použitím školního řádu či využitím nařízení ředitele školy k využívání moderních technologií při vyučování. Při konstatování, že moderní technologie ovlivňují současné dění, zasahují do života moderní společnosti, je třeba doplnit, že mají i edukační význam. Moderní technologie mají při vhodném

zařazení do učiva progresivní charakter, a to jak v době školního vyučování, tak i v době mimo školní vyučování. Jejich možné využití má motivovat žáky k dobrým výsledkům, zájmu o vyučovaný předmět a naučit žáky pracovat systematicky. Je v tomto případě na učiteli, jakým způsobem a s využitím jakých konkrétních technologií může pracovat s žáky ve třídě, co žáci zvládnou z hlediska individuálních možností na konkrétní vyučovací hodině. Specifický význam je i v tom, že většina škol vytvořila pro své žáky učební (studijní) materiály v digitálním prostředí.

Hlavním důvodem byla zkušenost, že pedagogové nemají v rámci vyučovaných hodin, připravené učební materiály v elektronické podobě a spoléhají se na klasickou podobu, kniha, sešit, poznámky. S využitím projektů, které byly zaměřeny na inovaci předmětů (odborných a všeobecně vzdělávacích) a za přispění fondů EU, vytvořily školy velmi bohatý, a přitom užitečný portál, který byl většinou podle zadání nazván Digitální učební materiály (DUM). Tyto učební materiály obsahovaly otevřený přístup k jednotlivým tematickým celkům u konkrétního předmětu, většinou řazený podle počtu vyučovacích hodin za pololetí. Mimo textovou část, která představovala učební materiál k danému tématu a v souladu s tematickým plánem, kterou musel vyučující nebo kolektiv učitelů zpracovat na základě odborné literatury a s ohledem na srozumitelnost, jasnost a v neposlední řadě obsahovou správnost, která bude dostupná všem žákům. Učební materiál byl doplněn třemi úrovněmi testů, které se lišily obsahovou náročností a celkovým počtem 15 otázek v každém testu. Po vyplnění testu se žák může podívat na celkový počet bodů, dobu, kterou potřeboval k vyplnění testu, počet správných odpovědí a graficky zobrazené jak dobré, tak i špatné odpovědi v testu. Výhodou byla ovšem jiná vazba, že při vyplnění testu, se žák vždy může podívat na výsledky a vidět správné odpovědi. Skutečnou didaktickou pomůckou bylo to, že test si žák opakovaně spustí a bez dalšího lze vyplnit opětovně předtím možná neúspěšný test.

I když se jedná o testování, šlo v jisté míře i o fakt, že do života středních škol a v souvislosti se zavedením státní maturitní zkoušky, se žáci museli naučit číst a myslet v intencích zkušebního didaktického testu. Počáteční zjištění bylo v neprospěch žáků, kdy ve větší míře byl problém s rozuměním testovacích otázek a schopností na ně odpovídat, což vypovídalo o skutečnosti, že žáci nejsou zvyklí číst a porozumět otázkám, které byly obsažené v didaktických testech. Další výhodou DUM je to, že žáci mohou mít jako domácí úkol vyplnění určitého testu, a to konkrétní den a v určitém časovém rozpětí, které může nastavit sám učitel. Jinými slovy, alternativní forma klasického domácího úkolu, která je ovšem časově nesrovnatelná a na výsledek i v podobě hodnocení, nemusí žák čekat na následující hodinu, ale zjistí obratem po vyplnění testu v domácím prostředí. To jsou příklady, kdy využití moderních technologií je aplikovatelné pro žáky jak ve vyučování, tak i v domácím prostředí.

Jestliže mluvíme o inovaci, jedná se v podstatě, pak i z hlediska významu tohoto pojmu o jisté obnovení, znovuzavedení a tím i zachování a vylepšení z hlediska původního stavu. I v pedagogickém prostředí se v současné době setkáváme s požadavky na nové inovativní postupy a jejich aplikace do vyučovacích prostředí. Každá inovace s sebou nese jednak standardní znalost daného problému a k tomu nové poznatky, které musí navazovat na původní část, nově ji rozvíjet a tím zdokonalovat vyučovací proces. Stěžejním a zároveň strategicky důležitým se jeví nutnost inovování celku, nejen dílčí části. Otázkou je, jaký je skutečný výsledek inovace ve vztahu k žákům a jejich kompetencím, které mají být rozvíjeny. Jak říká Neumajer: „V obecném významu je velmi často pojem dovedností chápán jako synonymický k pojmu

kompetencí. Často frekventovaný je pojem klíčové kompetence, který dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání představuje souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti“ (Neumajer, 2014, s. 7). Inovativní výukové metody jsou přímou reakcí na dosavadní vývoj a představují do jisté míry otevřenou kritiku vůči hromadným formám vyučování, které převládly v uplynulém období na jak základních, tak středních a dalších školách.

Pro pedagoga se jedná o jasnou formu vyučování, kdy sdělená informace se dostává do povědomí žáků mechanickou či jinou z forem učení. To je v současné době zcela nedostačující a téměř neaktuální. Především vytrácí se sociální aspekt učení, motivační formy vyučování a co je asi nejzásadnější, mizí edukační význam v celém pedagogickém procesu. To je prioritní, a přitom stěžejní význam celé edukace, kdy zaměření na žáka a jeho schopnosti jsou podporované motivačními kanály a přímou socializační složkou v kontextu vyučovací jednotky jako je kreativita, samostatnost a osobnostní rozvoj žáka v souvislosti s kurikulem (Kratochvílová, Lojdová & Vlčková, 2022). Moderní prostředí v současné škole je rovněž dáno i možnostmi, které má management školy. Jiná situace je jak na soukromých, tak i na státních školách. Materiální podmínky nejsou pro všechny stejné a znamenají odlišné prostředí, ve kterém se edukace odehrává. Z těchto důvodů existuje i na úrovni základních a středních škol otevřené konkurenční prostředí, o které velmi často rozhodují a přirozeně spoluvytváří rodiče žáků. K této dimenzi patří i vyučované předměty na příslušné škole, pedagogický sbor, no a do jisté míry v současné době i dobré jméno školy, včetně dobré adresy.

Pokud se zaměříme na společenskovední vzdělávání nabízí se nám konkrétní konstrukt, který je výsledkem několika zásadních proměn a snah o zavedení a stanovení obecně platných principů a standardů občanského vzdělávání. Podle Havlíkové „Výchova k občanství a Občanský a společenskovední základ jsou vzdělávací obory, v jejichž středu je člověk a jeho veškeré mnohostranné a mnohohrstevné životní vztahy, životní role a možnosti, které mu jeho situace otevírá. Ve VO na základní škole je člověk v těchto vztazích nahlížen prostřednictvím jednotlivých společenskovedních témat, nikoli skrze ucelené společenskovední disciplíny. Ty se stávají nástrojem vnímání situace člověka, ale i předmětem studia až na střední škole, zejména pak na gymnáziu“ (Havlíková, 2014, s.10-11). Tento předmět prošel v minulých dekádách zásadními proměnami, které se především projevíly v obsahové náplni a učivu jak na základní, tak i na střední škole. Současná situace přináší hodinovou dotaci na základní škole v předmětu Občanská výchova (nebo Výchova k občanství). V souvislosti s vytvářením koncepce výuky a strategickými dokumenty vznikla Asociace učitelů občanské výchovy a rovněž základů společenských věd v České republice. Pro praktické potřeby byl vytvořen portál Občankáři, kde každý učitel těchto předmětů najde od pracovních listů až po metodické informace k zabezpečení výuky s využitím aktivizujících metod. Pokud si uvědomíme Občanskou výchovu nebo Základy společenských věd jako předměty v evropské dimenzi, může to být v našich podmínkách předmět v rozvrhované dotaci jedna nebo dvě hodiny týdně ale je zde nutné vidět přesah, který existuje v podobě občanského vzdělávání v kontextu mezipředmětových vztahů a výchovných či vzdělávacích cílů. S ohledem na téma konference je důležitá oblast Člověk, stát a právo, kde vzdělávací obsah učiva se zaměřuje na seznámení s základními informacemi k problematice právního základu státu (MŠMT, 2023). Obecně platí, že používání aktivizujících prvků na hodinách občanské výchovy nebo základů společenských věd má zvýšit zájem žáků o předmět, rozvíjet komunikační dovednosti žáků v průběhu vyučovacích jednotek, podporovat

samostatnost a individuální schopnost zapojení se do týmové práce na hodinách. Jak uvádí Maňák: „Termín výuková metoda je nutno odlišit od pojmu vyučovací metoda označující výukové aktivity učitele spojené s jeho osobitým pracovním stylem i od pojmu učební metoda, který je vyhrazen pro osvojovací postupy žáka. Terminologii blízkých a vzájemně souvisejících fenoménů doplňuje termín strategie učení, který postihuje posloupnost činností sledujících vytyčené cíle“ (Maňák, 2011). Každý učitel používá při výkonu pedagogické činnosti vlastní, a přitom osobité výukové metody, kterými chce zapůsobit na žáky, určitě je motivovat a předat potřebné znalosti. Pro vlastní případ motivace rovněž každý vyučující používá jiné stimuly a motivaci vnímá v jednotlivých třídách asi jiným způsobem.

Na hodinách občanské výchovy nebo základů společenských věd je určitě nasnadě používání již známých a osvědčených inovativních metod, které představují pro žáky větší zájem o předmět a rovněž ve větší míře i aktivní zapojení na hodinách čili podpora učebních metod. Každá inovace by měla aktivizovat k něčemu novému, směřovat k vytvoření nového přístupu, zavedení a představení nových vyučovacích postupů, které mají zaktivovat žáky a jejich zájem o předmět.

K užívaným aktivizujícím metodám v občanském a společenskovedním vzdělávání patří situační a inscenační metody, heuristické metody, didaktické hry, práce s textem a skupinové metody (Maňák, 2011). V pedagogické praxi se jistě uvedené metody dají úspěšným způsobem střídat a tím vytvářet inovativní prostředí ve školní třídě při vyučovací jednotce. Zavedení inovativních metod při výuce představuje zásadní obrat ve výuce daného předmětu, a to jak pro učitele, tak i pro žáky. Musí být překonaný dosavadní styl práce a snaha o úspěšné zvládnutí inovace ve stejných materiálních podmínkách, stejné třídy a školy. Je potřeba do zaváděného inovativního postupu začlenit všechny žáky bez rozdílu. To vytváří pozitivní prostředí, ve kterém se žáci společně se svým učitelem nacházejí. Mezi učiteli má stabilní postavení využívání a zapojování didaktických her, jejichž význam je zcela jednoznačný a použitelný jak v předmětech odborných, tak i všeobecně vzdělávacích. Tradice didaktických her je i při výuce společenských věd a občanské výchovy. Přičemž obsahové zaměření her směřujících k rozvoji logiky, schopnosti pojmového myšlení a představivosti a samozřejmě snaha po vítězství jsou velmi důležitými prvky každé hry (hádky, kvízy, Člověče, nezlob se, doplňovačky, křížovky apod.). I s využitím inovativních postupů při výuce a s využitím aktivizačních prvků lze vyučovat i téma právní stát v kontextu evropského soužití.

ZÁVĚR

Neustále se měnící společenské podmínky, aktuální proměny v politickém a kulturním světě jsou hnacím motorem jinak poklidného vývoje v českém školství. V nedávné době se velmi často diskutoval problém globalizace, inkluze a dalších fenoménů ve společnosti. Dnes jsou uvedené problémy zavedené mezi lidmi a není potřeba se o nich dále specificky zajímat. Ostatně, jak to bývá zvykem i v dalších záležitostech tohoto typu. Výše uvedený text ukázal, že inovativní přístupy jsou důležité, žádané, ale musí být adekvátní potřebám a možnostem školy. Hlavním iniciátorem je vždy učitel, který na základě dobré znalosti školního klimatu, jednotlivců, může přinést zavedením inovativních přístupů a s využitím aktivizačních prvků ve výuce nový pohled na předmět, motivovat žáky a vytvořit prostředí v němž se žák bude chtít

učit a učivo ho může i zajímat. Posílení demokratických principů je nepřehlédnutelné i v prostředí školy. Uvedené tvrzení zakládám na skutečnosti, že žáci jsou vedeni prostřednictvím občanské výchovy nebo základů společenských věd, které sice nemají tak velkou časovou dotaci v porovnání s jinými předměty, ale za to jejich učivo a obsahové zaměření mají obrovský přesah jak do odborných, tak ostatních všeobecně vzdělávacích předmětů. Občanem není žák jen na hodinách občanské výchovy a základů společenských věd. Je jím i mimo školní prostředí, kdy má mít obecné poznatky ze života ve společnosti, mezi druhými lidmi, znát základní sociální prostředí v němž žije. Stejně tak dokáže na základě získaných znalostí a v rovině kompetencí uvažovat o otázkách státu, z hlediska známých teorií vzniku státu, o osobnostech, které se zasloužily o založení prvního státního útvaru a samostatné republiky, o otázkách právního státu, o naší společnosti a existujících mezilidských vztazích v evropském kontextu. Jsou to uvedené předměty, které připravují žáky, budoucí občany na jejich aktivní život v evropském prostoru a v prostředí, které se vyznačuje interkulturním charakterem. Jen ti, kteří jsou předem seznámeni se všemi potřebnými znalostmi v tomto prostoru a vybaveni praktickými vědomostmi od jazykových počínaje až po odborné včetně priorit právního státu, který je pilířem fungování EU a vytváří podmínky ochrany občanů EU a fungujících evropských institucí, což je na druhou stranu podstatou občanské společnosti. V tomto ohledu se domnívám, že jsou bezpečně nastaveny kurikula ve vztahu k učivu a samotnému vyučovacímu procesu, kdy žáci získají kvalitní kompetence o občanském vzdělávání v evropských souvislostech.

LITERATURA

- Havlíková, I. (2014). *Didaktické náměty pro učitele občanské výchovy a základů společenských věd*. [Online]. Praha, UK v Praze, Pedagogická fakulta, 77 s. Dostupné: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/510269/mod_resource/content/1/Didaktick%C3%A9%20n%C3%A1m%C4%9Bty.pdf [19.03.2025].
- Key, E. (2022). *Století nového dítěte. Úvahy o výchově*. Praha, Portál, 208 s.
- Kopecký, K., Szotkowski, R., Kubala, L., Krejčí, V. & Havelka, M. (2021). *Moderní technologie ve výuce*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 206 s.
- Kratochvílová, J., Lojdová, K., & Vlčková, K. (2022). Pupil diversity in teacher preparation curriculum. [Online]. *Perspectives in Education*, 40(2), 175–188. Dostupné: <https://doi.org/10.38140/pie.v40i2.5647>, [19.03.2025].
- Maňák, J. (2011). *Aktivizující výukové metody*. [Online]. Dostupné: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html> [20.03.2025].
- Maňák, J., Janík, T. & Švec, V. (2008). *Kurikulum v současné škole*. Brno, Paido, 127 s.
- MŠMT. (2023). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [Online]. Praha, MŠMT, Dostupné: <https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/> [19.03.2025].
- Neumajer, O. (2014). *Inovativní výukové aktivity pro rozvoj dovedností pro 21. století*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 57 s.
- Průcha, J. (2012). *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Praha, Portál, 192 s.
- Průcha, J. (2012). *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha, Portál, 320 s.

-
- Visegrad Fund
- •

***Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii***

***Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches***

Spilková V. a kol. (2005). *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha, Portál, 312 s.
 Škarková, L. & Kratochvílová, J. (2023). Jakou školou jsme: newsletter jako nástroj utváření identity školy. [Online]. Praha, Karolinum, roč. 17, č. 1, s. 111-129, ISSN 1802-4637. Dostupné: <https://dx.doi.org/10.14712/23363177.2023.3>.
 Walterová, E. (1994). *Kurikulum: Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*. Brno, MU, 185 s.

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

POSILŇOVANIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE PROSTREDNÍCTVOM INOVATÍVNYCH PRÍSTUPOV V EDUKÁCII

STRENGTHENING THE RULE OF LAW FOR THE FUTURE OF DEMOCRACY THROUGH
INNOVATIVE EDUCATIONAL APPROACHES

Daniel LAJČIN¹– Slávka KRÁSNA² – Silvia BARNOVÁ³

¹ Vysoká škola DTI, Katedra manažmentu a ekonómie
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
hasajova@dti.sk

² Vysoká škola DTI, Katedra školskej pedagogiky a psychológie
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
krasna@dti.sk

³ Vysoká škola DTI, Katedra školskej pedagogiky a psychológie
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
barnova@dti.sk

Anotácia

V predloženom príspevku sa zameriavame na problematiku právneho štátu a jej implementáciu do školských vzdelávacích programov v rámci jednotlivých vyučovacích predmetov, ale i do jednotlivých prierezových tém. Taktiež zdôrazňujeme, že súčasné spôsoby vyučovania o právnom štáte nezodpovedajú výzvam dneška, niekedy sú nudné a príliš zamerané na teóriu. Preto v rámci príspevku venujeme priestor aj inovatívnym pedagogickým prístupom a konkrétnym metódam, ktoré môžu učiteľom pomôcť nájsť cestu, ako proces učenia urobiť zaujímavejším a efektívnejším. Rozvoj inovatívnych metód, ktoré možno použiť na podporu vedomostí a zručností, môže rozšíriť chápanie právneho štátu medzi stredoškólakmi a širokou verejnosťou, prispeje taktiež k zvyšovaniu právneho vedomia cieľových skupín.

Kľúčové slová: právny štát, inovatívne metódy vyučovania, školský vzdelávací program, štátny vzdelávací program

-
- Visegrad Fund
- •

Annotation

The proposed paper focuses on developing the concept of the rule of law and its implementation into school curricula across various school subjects, as well as within cross-curricular themes. The authors also emphasize that traditional teaching methods about the rule of law often do not meet today's challenges - they can be dull and overly theoretical. Therefore, this paper also explores innovative pedagogical approaches and specific methods to help teachers make learning more engaging and effective. The development of innovative methods that support knowledge and skill development can broaden the understanding of the rule of law among secondary school students and the general public, thereby enhancing legal awareness within the target groups.

Key words: the rule of law, innovative methods of teaching, school curriculum, national curriculum

ÚVOD

Medzinárodný projekt V4 s názvom Strengthening the Rule of Law Through Innovative Pedagogical Approaches je zameraný, ako z názvu vyplýva, na posilňovanie právneho štátu prostredníctvom inovatívnych pedagogických prístupov. Hlavným problémom, ktorý sa menovaný projekt snaží riešiť, je potreba lepšieho vzdelávania o právnom štáte v strednej a východnej Európe. V súčasnosti je potrebné rozvíjať inovatívnejšie pedagogické prístupy vo vyučovaní o právnom štáte. Súčasné spôsoby vyučovania o právnom štáte nezodpovedajú výzvam dneška, niekedy sú nudné a príliš zamerané na teóriu. Preto súčasťou tejto podkapitoly bude opísané konkrétne využitie inovatívneho pedagogického prístupu a konkrétnej metódy, aby učitelia našli cestu, ako proces učenia urobiť zaujímavejším a efektívnejším. Rozvoj inovatívnych metód, ktoré možno použiť na podporu vedomostí a zručností, môže rozšíriť chápanie právneho štátu medzi stredoškólakmi a širokou verejnosťou, prispeje taktiež k zvyšovaniu právneho vedomia cieľových skupín.

1. POSILŇOVANIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PROSTREDNÍCTVOM INOVATÍVNYCH PRÍSTUPOV EDUKAČNEJ PRÁCE SO ŽIAKMI STREDNÝCH ŠKÔL

1.1 Strategické dokumenty Slovenskej republiky s témami posilňovania právneho štátu vo výchove a vzdelávaní

Existencia strategických dokumentov Slovenskej republiky, ktoré obsahujú túto tematiku za ostatných 20 rokov, svedčí o tom, že téme sa naša spoločnosť venuje dlhodobo a premyslene.

Prvým strategickým dokumentom, ktorému sa budeme venovať, bol Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 - 2014. Konštatuje sa v ňom, že koncepcia výchovy k ľudským právam je celospoločenskou záležitosťou tak, ako to vyplýva z dokumentov vydaných OSN v súvislosti s Dekádou výchovy k ľudským právam. Za realizáciu Národného

plánu výchovy k ľudským právam na roky 2005 - 2014 zodpovedalo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Gestorom bol Štátny pedagogický ústav, ktorý bol zároveň koordinátorom plnenia navrhovaných úloh, realizovaných v spolupráci s Metodicko-pedagogickými centrami v SR, Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie, Štátnou školskou inšpekciou, Ústavom informácií a prognóz školstva, Štátnym inštitútom odborného vzdelávania a mimovládnyimi organizáciami, ktoré sa podieľali na tvorbe Národného plánu výchovy k ľudským právam. Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 - 2014 sa skladal z týchto súčastí:

1. Stratégia a koncepcia výchovy k ľudským právam v SR
2. Návrh koncepcných a legislatívnych krokov pre realizáciu výchovy k ľudským právam v rezorte školstva
 - 2.1. Uplatňovanie ľudských práv v rezorte školstva
 - 2.2. Ciele, obsah a proces výchovy k ľudským právam v školách. Sociálna klíma v školách
 - 2.3. Výchova k ľudským právam prostredníctvom učebníc a vzdelávacích médií
 - 2.4. Vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti výchovy k ľudským právam
 - 2.5. Zapojenie žiakov školy do aktivít v oblasti výchovy k ľudským právam v mimovyučovacom čase
 - 2.6. Národnostné školstvo, migranti a žiadatelia o azyl (podrobnejšie Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 - 2014).

Druhým strategickým dokumentom, ktorému sa budeme venovať, je aktuálne platný Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania (2018 - 2027). V Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 - 2024 vláda Slovenskej republiky konštatovala, že vníma rezort školstva ako jednu z najväčších výziev nasledujúcich rokov, a to z viacerých dôvodov. V Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky sa vláda zaviazala presadzovať aktualizáciu obsahu výchovy a vzdelávania, zatriktívnenie foriem a metód vyučovania na úrovni základných, stredných aj vysokých škôl, bude klásť dôraz na digitálnu transformáciu školstva, rovnako ako na motivujúce ohodnotenie pedagogických a odborných zamestnancov a ich sústavný profesijný rozvoj. Ďalej sa bude zameriavať na rozvoj kvality a zlepšovania vysokoškolského prostredia, na cielenú a merateľnú podporu vedy výskumu, a rozvoj športu a celoživotného vzdelávania. V nadväznosti na to vystala potreba aktualizovať Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania, ktorý reflektuje záväzky z Programového vyhlásenia vlády SR a Plánu obnovy a odolnosti SR. K prioritám patrí zlepšenie kvality, rovnosti, inklúzie a úspešnosti vo vzdelávaní a odbornej príprave pre všetkých.

Súčasťou je aj Stratégia inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní, ktorá predstavuje strategický dokument, ktorý určuje cieľ proinkluzívneho vzdelávacieho systému. Cieľom inkluzívneho vzdelávania je poskytovanie vzdelávania všetkým deťom, žiakom, študentom bez rozdielu, rešpektujúc jedinečnosť a rozmanitosť každého jednotlivca, vrátane detí, žiakov a študentov, u ktorých ťažkosti nevychádzajú z diagnózy, ale napr. z aktuálnej traumatizujúcej situácie. Stratégia sa zameriava na týchto 6 prioritných oblastí zameraných na dlhodobý rozvoj inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní v SR. Každá z týchto oblastí má definovaný hlavný cieľ a naň nadväzujúce strategické ciele v jednotlivých oblastiach: Inkluzívne vzdelávanie, Poradenský systém s presahom do škôl, Desegregácia, Debarierizácia, Príprava a vzdelávanie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov a Destigmatizácia.

Súčasťou je aj Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 - 2028 (Stratégia pre mládež). Hlavným zámerom rezortu školstva je prostredníctvom tejto Stratégie pre mládež zlepšenie postavenia mládeže v Slovenskej republike, jej rozvoj a poukázanie na pozitívne prínosy mládeže pre spoločnosť. Stratégia sa zameriava na desať prioritných oblastí, ktoré sú vzájomne prepojené: Mladí ľudia v centre záujmu spoločnosti a politik; Participácia; Práca s mládežou a voľný čas; Dobrovoľníctvo; Inklúzia rovnosť a nediskriminácia; Kľúčové kompetencie; Zamestnanosť; Digitálna transformácia; Udržateľná a zelená budúcnosť; a Zdravý životný štýl a psychické zdravie (podrobnejšie Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania (2018 - 2027).

Je teda zrejmé, že tematika právneho štátu a zvyšovanie právneho vedomia mládeže na Slovensku je aj naďalej prioritou. Funkčnosť naplánovaných opatrení však vo výsledku ukáže až čas.

1.2 Tematika právneho štátu vo vzdelávacom štandarde Etickej výchovy (vyššie sekundárne vzdelanie)

V tejto časti kapitoly uvedieme súvislosti tematiky právneho štátu vo vzdelávacom štandarde etickej výchovy, citujeme zo ŠVP etickej výchovy, ktorý je určený pre štvorročné a päťročné študijné odbory (ŠPÚ, 2019). Poslaním povinnej voliteľného predmetu etická výchova je vychovávať osobnosť s vlastnou identitou a hodnotovou orientáciou, v ktorej významné miesto zaujíma prosociálne správanie. Pri plnení tohto cieľa sa využíva primárne zážitkové učenie, ktoré popri informáciách účinne podporuje pochopenie a interiorizáciu (zvnútornenie) mravných noriem a napomáha osvojeniu správania sa, ktoré je s nimi v súlade. Pre etickú výchovu je primárny rozvoj etických postojov a prosociálneho správania. Jej súčasťou je rozvoj sociálnych zručností (otvorená komunikácia, empatia, pozitívne hodnotenie iných...), ako aj podpora mentálnej hygieny, podieľa sa na primárnej prevencii porúch správania sa a učenia. Žiaci sú vedení k harmonickým a stabilným vzťahom v rodine, na pracovisku a k spoločenským skupinám. Získajú kompetencie samostatne a zodpovedne sa rozhodovať v oblasti sexuálneho správania. Budú pripravení rešpektovať profesionálnu etiku založenú na zodpovednosti a úcte k zákazníkovi (odberateľovi). Žiaci:

- nadobudnú komunikačné spôsobilosti, ako sú prezentácia vlastných názorov, vedenie dialógu, diskusie, odmietanie manipulácie, kultivované vyjadrovanie citov potrebné na vzájomné spolužitie,
- osvoja si pravidlá konštruktívnej kritiky,
- rozvinú sebaocenenie a sebaovládanie,
- uznajú za najvyššiu hodnotu život človeka a všetko, čo ho rozvíja,
- pochopia pravidlá vzájomného spolužitia rodiny,
- prejavia ochotu participovať na živote svojej rodiny,
- uznajú dôležitosť autority,
- akceptujú inakosť v oblasti názorov, sexuálnej orientácie, zvykov, kultúr,
- pochopia dôležitosť nezávislosti od vecí, drog, sexu, médií,
- osvoja si poznanie metód regulácie počatia,
- porozumejú hodnotám priateľstva, lásky, manželstva a rodiny,

- pochopia riziká spojené s predčasným sexuálnym životom,
- osvoja si rešpektovanie etických zásad v práci,
- osvoja si prosociálne správanie ako jednu z podmienok naplneného života.

Podobne, ako sme už písali v jednej z predchádzajúcich štúdií, aj Občianska náuka v podmienkach stredných škôl otvára cestu k realistickému sebapoznávaniu a poznávaniu osobnosti druhých ľudí a k pochopeniu vlastného konania i konania druhých ľudí v kontexte rôznych životných situácií. Oboznamuje žiakov so vzťahmi v rodine a v škole, činnosťou dôležitých politických inštitúcií a orgánov a s možnými spôsobmi zapojenia sa jednotlivcov do občianskeho života. Rozvíja občianske a právne vedomie žiakov, posilňuje zmysel jednotlivcov pre osobnú i občiansku zodpovednosť a motivuje žiakov k aktívnej účasti na živote demokratickej spoločnosti. Tematické celky sú 4: Sociálne vzťahy v spoločnosti, Človek – občan, Ľudské práva a základné slobody, Ochrana spoločenských hodnôt a slobôd (ŠIOV, 2013). Etická výchova spolu so vzdelávacím štandardom pre vyučovací predmet Občianska náuka sú koncipované tak, aby svojim obsahom pomáhali žiakovi orientovať sa v sociálnej realite a ich začleňovaní do rôznych spoločenských vzťahov a väzieb, čo je nevyhnutnou súčasťou posilňovania ich právneho vedomia.

1.3 Tematika právneho štátu vo vzdelávacom štandarde Občianskej náuky (vyššie sekundárne vzdelanie)

Vzdelávací štandard pre učebné odbory, ktorých absolvovaním žiak získa stredné odborné vzdelanie vo vyučovacom predmete Občianska náuka je koncipovaný tak, aby svojim obsahom pomáhal žiakovi orientovať sa v sociálnej realite a ich začleňovaní do rôznych spoločenských vzťahov a väzieb (ŠIOV, 2013). Otvára cestu k realistickému sebapoznávaniu a poznávaniu osobnosti druhých ľudí a k pochopeniu vlastného konania i konania druhých ľudí v kontexte rôznych životných situácií. Oboznamuje žiakov so vzťahmi v rodine a v škole, činnosťou dôležitých politických inštitúcií a orgánov a s možnými spôsobmi zapojenia sa jednotlivcov do občianskeho života. Rozvíja občianske a právne vedomie žiakov, posilňuje zmysel jednotlivcov pre osobnú i občiansku zodpovednosť a motivuje žiakov k aktívnej účasti na živote demokratickej spoločnosti. Tematické celky sú 4: Sociálne vzťahy v spoločnosti, Človek - občan, Ľudské práva a základné slobody, Ochrana spoločenských hodnôt a slobôd (ŠIOV, 2013). Žiaci:

- sa oboznámi so základnými ľudskými hodnotami a ich vzťahom k spoločenským normám ako aj s aktuálnymi problémami súčasnej spoločnosti,
- sa učia chápať svoje miesto v spoločnosti, možnosti rozvoja a uplatnenia vlastnej osobnosti,
- identifikujú dôsledky predsudkov a nerešpektovania kultúrnych odlišností príslušníkov rôznych spoločenských skupín,
- osvoja si základné vedomosti o poslaní štátu a práva, občianskej spoločnosti,
- sa zoznámia so základnými právami a povinnosťami občanov,
- sa oboznámia s prostriedkami ochrany spoločenských hodnôt v SR a vo svete,
- spoznajú základné právne dokumenty, zakotvujúce ľudské práva a slobody,
- majú možnosť poznať možnosti aktívnej participácie občana na chode spoločnosti.

K výkonovým štandardom predmetu Občianska náuka, podľa ŠIOV (2013) patrí, že žiaci:

- vysvetlia potrebu socializácie ľudskej bytosti
- opíšu svoje sociálne roly v súčasnosti a budúcnosti
- rozlíšia základné ľudské hodnoty a spoločenské hodnoty
- načrtnú vývoj základných ľudských a spoločenských hodnôt v procese socializácie
- objasnia podstatu niektorých vybraných sociálnych problémov súčasnosti
- uvedú dôsledky predsudkov a nerešpektovania kultúrnych odlišností príslušníkov rôznych sociálnych skupín
- vysvetlia význam občianstva pre človeka
- charakterizujú podstatu demokracie
- porovnajú na vybraných príkladoch demokratické a nedemokratické formy riadenia spoločnosti
- vysvetlia funkciu ústavy v štáte a oblasti, ktoré upravuje
- objasnia príčiny rozdelenia štátnej moci v SR na tri nezávislé zložky
- porovnajú funkcie a úlohy orgánov štátnej moci SR
- uvedú príklady, ako môže občan ovplyvňovať spoločenské dianie v obci a v štáte
- ovládajú praktickú občiansku komunikáciu v styku s úradmi
- charakterizujú podstatu komunálnych, parlamentných a prezidentských volieb
- správajú sa zodpovedne - v zmysle hesla „Neznalosť zákona neospravedlňuje“
- rozlíšia ľudské práva a občianske práva
- vysvetlia poslanie jednotlivých generácií ľudských práv
- dokážu pracovať s textami jednotlivých dokumentov o ľudských právach
- obhájajú svoje práva a rešpektujú ľudské práva druhých ľudí
- charakterizujú orgány ochrany práv a slobôd v SR
- charakterizujú prostriedky na ochranu ľudských práv a slobôd v Európe a vo svete
- v prípade porušenia práv spotrebiteľa ovládajú základné praktické postupy na znovunadobudnutie tohto práva (práva spotrebiteľov podrobnejšie aj Krásna a Verbovanec, 2014a-e, Horváth, 2021b,c, 2020a,b a iní autori).

1.4 Posilňovanie právneho štátu v tradičnom vzdelávacom prostredí v stredných odborných školách

V podmienkach Slovenskej republiky na úrovni stredných odborných škôl poskytujeme vzdelávanie v oblasti právnych vied v týchto študijných programoch: 6851 N sociálno-právna činnosť, 6851 Q sociálno-právna činnosť a 6858 M ekonomicko-právne činnosti v podnikaní (ŠIOV, 2013). Absolventi budú mať, podľa nášho názoru, vyššie právne vedomie, v porovnaní so svojimi rovesníkmi, ktorí v rámci štúdia v strednej odbornej škole budú mať právnu výchovu alebo právne minimum napr. ako súčasť vyučovacieho predmetu občianska náuka.

CVTI SR (2015) píše, že v priebehu monitorovacieho a hodnotiaceho obdobia (2005-2014) sa v ÚIPŠ (od roku 2014) v CVTI SR realizovali výskumy a prieskumy zamerané na výchovu, vzdelávanie, riadenie a uplatňovanie ľudských práv v školskom a rodinnom prostredí. Pre možnosti porovnania boli uvedené výsledky podľa jednotlivých indikátorov do roku 2013,

nakol'ko ďalšie zisťovanie predmetných otázok sa realizovalo v júni 2015 (výsledky budú publikované až na jeseň 2015). Posledný výskum v rámci monitorovacieho obdobia sa realizoval v roku 2014, objektom výskumu boli žiaci a rodičia. Výskum bol zameraný na zisťovanie právneho vedomia žiakov, porušovanie ľudských práv v školskom a rodinnom prostredí, vzťahy v škole a rodine a spoluprácu rodičov a školy v oblasti ľudských práv.

Napr. cieľom výskumnej úlohy Polákovej (2007) bola analýza kvality výučby k ľudským právam v základných a stredných školách z pohľadu žiakov a učiteľov (miera spokojnosti žiakov a učiteľov s doterajšou formou výučby, návrhy na vylepšenie, schopnosť využívať získané poznatky, aktivita) a zároveň analýza uplatňovania ľudských práv v základných a stredných školách (možné nedostatky v dodržiavaní ľudských práv, riešenie). Vyhodnotila 1021 dotazníkov. Žiaci stredných škôl sa učili o ľudských právach predovšetkým na občianskej náuke (57,1 %), etickej výchove (35,4 %), na náuke o spoločnosti (22,5 %) a na dejepise (17 %). Medzi ostatné predmety, ktoré uviedli žiaci, patria aj nasledujúce: náboženská výchova (9,3 %), spoločenský styk alebo spoločenská komunikácia (5,1 %), právna náuka alebo základy práva (4,6 %), ekonomika (3,6 %), slovenský jazyk a literatúra (3,2 %), psychológia (2,9 %), spoločensko-vedný seminár (2 %), ekológia (1,6 %) a zemepis, geografia (1,3 %). 2,3 % žiakov uviedlo ako predmet, na ktorom sa učili o ľudských právach triednickú hodinu. 2,1 % žiakov uviedlo iný predmet. 13,2 % žiakov uviedlo, že sa o ľudských právach neučia (na žiadnych predmetoch) a 2,4 % žiakov nevie, na ktorých predmetoch sa učia o ľudských právach. V stredných školách boli najfrekvencovanejším spôsobom výučby ľudských práv na vyučovacej hodine používanie učebnice a dopĺňanie jej informácií rôznymi príručkami alebo inými materiálmi (46,2 %). Menej častým spôsobom boli používanie príručiek alebo iných materiálov a ich dopĺňanie učebnicou predmetu (23,2 %). Iba 12,7 % žiakov uviedlo, že učiteľ vyučuje problematiku ľudských práv len na základe učebnice. 18 % žiakov uviedlo iný spôsob výučby, a to najmä diskusiu, prezentovanie vlastných skúseností učiteľa, používanie vlastných poznámok, prezentovanie žiackych referátov, používanie videa a podobne. 10,4 % žiakov uviedlo, že výučba ľudských práv sa na vyučovacej hodine neuskutočňuje. Žiaci stredných škôl sa o ľudských právach vzdelávajú predovšetkým na vyučovacích hodinách (88,9 %). Z násteniek alebo školských časopisov sa o ľudských právach dozvedá 21,4 % žiakov, na besedách sprostredkovaných školou 16,3 % žiakov a na prednáškach 12,5 % žiakov. Iným spôsobom je vzdelávaných 6 % žiakov. 1,9 % žiakov sa oboznamuje s problematikou ľudských práv na rôznych súťažiacich. 8,8 % žiakov tvrdí, že vedomosti o ľudských právach prostredníctvom školy nezískali. Na besedách a prednáškach sa vo väčšej miere o ľudských právach dozvedajú žiaci študujúci v stredných odborných školách, iným spôsobom (internet, TV atď.) sú vzdelávaní predovšetkým žiaci združených stredných škôl a žiaci gymnázií. Besedami, prednáškami, nástenkami, školskými časopismi sú vzdelávaní vo väčšej miere prváci, súťažiaci a iným spôsobom vo väčšej miere štvrtáci. Na formu výučby ľudských práv významne vplýva miera aktivity školy v oblasti ľudských práv. Ak je daná škola zapojená do projektov zameraných na problematiku uplatňovania ľudských práv, žiaci majú väčšiu príležitosť získať vzdelanie inou

2. BEZPEČNÉ ŠKOLSKÉ EDUKAČNÉ PROSTREDIE AKO SÚČASŤ ZVYŠOVANIA PRÁVNEHO VEDOMIA STREDOŠKOLÁKOV

Slovenská Štátna školská inšpekcia sa už v školskom roku 2016/2017 sústredila na zistenie stavu bezpečnosti školského prostredia, prevencie a riešenia problematiky šikanovania počas komplexných inšpekcií v 108 základných školách. Vedúci pedagogickí zamestnanci 80 % škôl s cieľom eliminovať rizikové správanie žiakov a nežiaduce sociálno-patologické javy v školskom prostredí venovali pozornosť zapracovaniu problematiky bezpečnosti školského prostredia predovšetkým do školských vzdelávacích programov a školských poriadkov. Znamená to, že téma je stále aktuálna a dlhodobo sa jej venuje pozornosť v školskom inštitucionalizovanom prostredí.

2.1 Bezpečné školské edukačné prostredie

Bezpečné školské edukačné prostredie je kľúčové pre efektívne učenie a rozvoj zúčastnených. Tu sú hlavné aspekty, pomenované ChatGPT (2024), ktoré prispievajú k vytvoreniu takého prostredia:

1. Fyzická bezpečnosť
 - Bezpečnostné opatrenia: Zabezpečenie školy bezpečnostnými systémami (kamery, kontrola vstupu) a pravidelnými bezpečnostnými kontrolami.
 - Údržba budov: Pravidelná kontrola a údržba budov, aby sa predišlo nehodám (napr. opravy poškodených schodov, elektrických zariadení).
2. Psychická a emocionálna pohoda
 - Podpora duševného zdravia: Poskytovanie prístupu k školským psychologom a poradcom, ktorí môžu študentom pomôcť zvládvať stres a emocionálne problémy.
 - Antibullyingové programy: Implementácia programov na prevenciu šikanovania a vytváranie kultúry rešpektu a akceptácie.
3. Inkluzívne prostredie
 - Podpora diverzity: Vytváranie prostredia, kde sú všetci študenti vítaní a akceptovaní bez ohľadu na ich zázemie, etnický pôvod, schopnosti alebo názory.
 - Prispôsobenie vyučovania: Umožnenie prispôsobenia vyučovania rôznym potrebám študentov, vrátane tých so špeciálnymi vzdelávacími potrebami.
4. Komunikačné kanály
 - Otvorená komunikácia: Podpora otvoreného dialógu medzi učiteľmi, rodičmi a študentmi, aby sa riešili problémy a obavy.
 - Získavanie spätnej väzby: Pravidelné získavanie spätnej väzby od študentov a rodičov o bezpečnosti a atmosfére školy.
5. Vzdelávanie o bezpečnosti
 - Programy prevencie: Vzdelávacie programy zamerané na bezpečné správanie (napr. prevencia násillia, internetová bezpečnosť).
 - Simulácie a cvičenia: Pravidelné cvičenia na evakuáciu a reakcie na krízové situácie, aby sa študenti a zamestnanci cítili pripravení.
6. Zdravé školské prostredie

- Podpora zdravého životného štýlu: Programy zamerané na zdravú výživu a pohybové aktivity, ktoré podporujú fyzické zdravie študentov.
- Dostupnosť hygienických zariadení: Zabezpečenie čistoty a dostupnosti hygienických zariadení v škole (ChatGPT, 2024).

Bezpečné školské edukačné prostredie je základom pre učenie (sa) a osobný rozvoj zúčastnených. Vytváraním takéhoto prostredia sa zvyšuje nielen pohoda aktérov, ale aj ich akademické výkony a celkový záujem o učenie (sa).

Bezpečnosť v školskom (alebo vlastne v každom inštitucionalizovanom) edukačnom prostredí sa, podľa Krásnej a Geršicovej (2016), teda dotýka jednotlivcov alebo skupín ľudí - žiak/žiačky, rodič/rodičky, učiteľ/učiteľka, triedny učiteľ/triedni učiteľka, riaditeľ školy, ostatní pedagogickí a odborní zamestnanci školy a hostia v škole. Z hľadiska komponentov bezpečnosti v škole autorky vymedzujú tieto základné:

- Fyzická bezpečnosť (telesná bezpečnosť) - škola by mala byť miestom bezpečného pohybu s minimalizovanými nástrahami akéhokoľvek fyzického ublíženia všetkým zúčastneným na živote v škole - či už spôsobené predmetmi či osobami;
- Emocionálna bezpečnosť (psychická, citová bezpečnosť, správanie sa...) - škola by mala byť miestom bezpečného života s minimalizovanými zásahmi akéhokoľvek emocionálneho ublíženia všetkým zúčastneným na živote v škole;
- Kognitívna bezpečnosť (poznávanie a názory...) - škola by mala byť miestom bezpečného poznávania, učenia sa, vzdelávania, odovzdávania a prijímania vedomostí s minimalizovanými zásahmi akéhokoľvek kognitívne škodlivého obsahu a vplyvu - napr. rôzne ideológie v rozpore s humanistickou podstatou sveta a pod.;
- Psychomotorická bezpečnosť (manuálna a zručnostná bezpečnosť) - škola by mala byť miestom bezpečnej manipulácie s čímkoľvek s minimalizovanými nástrahami akéhokoľvek motorického poškodenia všetkými zúčastneným na živote v škole - či už spôsobené predmetmi či osobami;
- Environmentálna bezpečnosť (ekológia, odpady...) - škola by mala byť miestom bezpečného environmentálneho a ekologického pobytu zúčastnených na živote v škole s minimalizovanými nástrahami akéhokoľvek nebezpečného či environmentálne nebezpečného nakladania s čímkoľvek - či už spôsobené predmetmi, látkami či osobami;
- Fyzikálna bezpečnosť (zariadenie, podlahy, nebezpečné látky...) - škola by mala byť miestom fyzikálnej bezpečnosti vo všetkých možné ovplyvniteľných faktoroch života zúčastnených v škole s minimalizovanými nástrahami akéhokoľvek fyzikálne nebezpečného správania sa - či už spôsobené predmetmi, látkami či osobami;
- Axiologická bezpečnosť (hodnoty a postoje...) - škola by mala byť miestom axiologickej bezpečnosti z hľadiska hodnôt a postojov s minimalizovanými zásahmi akéhokoľvek hodnotovo a postojovo škodlivého obsahu a vplyvu - napr. rôzne názory, hodnoty a postoje v rozpore s humanistickou podstatou sveta a pod.;
- Individuálna bezpečnosť (subjektívne vnímaná...) - škola by mala byť miestom subjektívne pozitívne vnímanej individuálnej bezpečnosti z hľadiska života človeka s minimalizovanými zásahmi akéhokoľvek škodlivého obsahu a vplyvu (Krásna a Geršicová, 2016).

Existuje mnoho návodov, ako budovať bezpečné prostredie v triede, ale i v celej škole. Budovanie bezpečného vzdelávacieho prostredia v triede rozvádza Brightwheel (2024). Cieľom bezpečného prostredia v triede je, aby sa učitelia cítili chránení a oceňovaní prostredníctvom podpory dôvery medzi žiakmi a pedagógmi. Podpora dôvery umožňuje klásť otázky a experimentovať, podporuje bezpečnosť a učenie žiakov, tiež aj sebvýjadrenie detí, rozmanitosť a úspechy. Bezpečné vzdelávacie prostredie by malo byť inkluzívne pre všetkých. Vytvorenie vzdelávacieho prostredia, ktoré uprednostňuje bezpečnosť učiacich sa, ale aj vyučujúcich bez obmedzenia a ich vzdelávacích príležitostí, je rozhodujúce pri dosahovaní sociálnych a emocionálnych vývojových míľnikov zúčastnených. Bezpečná, inkluzívna trieda umožňuje zúčastneným učiť (sa) bez rizík pre ich zdravie, bezpečnosť alebo pohodu.

Emerová (2024) píše, že mimoriadne aktuálnou sa stáva požiadavka permanentného vzdelávania učiteľov, mali by sa zúčastňovať na vzdelávacích aktivitách a cielene rozvíjať svoje kompetencie. Nevyhnutné je ponúkať učiteľom vzdelávacie aktivity na aktuálnu tému prevencie a riešenia rizikového správania žiakov, vrátane rizík a edukačných možností online prostredia. V súvislosti s tvorbou bezpečného školského prostredia pre prax autorka odporúča:

- Realizovať monitoring výskytu rizikového či problémového správania. Podľa skladby žiakov a problémov, ktoré sú špecifické a vychádzajú z rozmanitosti školských tried, z dlhodobého pôsobenia sociálnych vplyvov a pod., sa musia cielene zameriavať aj preventívne aktivity.
- V školskom prostredí je nutné dôsledne riešiť i menej závažné problémy v správaní žiakov, pretože ich prehliadanie či podceňovanie môže u nich viesť k závažnejším formám deviantného správania.
- Realizovať špecifickú, ale aj nešpecifickú prevenciu.
- Keďže majú žiaci problémy v oblasti medziľudských vzťahov a sociálnych spôsobilostí, je potrebné naučiť ich riešiť konflikty, spracovať neúspech a pod.
- V školách nestačí eliminovať rizikové správanie žiakov, je tiež potrebné realizovať aktivity na podporu sociálnych vzťahov žiakov v triedach, ako aj vzťahov medzi žiakmi a učiteľmi.
- Vytvárať inkluzívne prostredie, zamestnávať sociálnych pedagógov a školských psychológov.
- Realizovať prevenciu viktimácie.
- Vysvetliť žiakom, ako v prípade ozbrojeného útoku reagovať, čiže: útek - úkryt - útok.
- Zavádzať efektívne pravidlá.
- Zvážiť výhody a nevýhody kamerových systémov (Emerová, 2024).

Samozrejme, na tvorbe bezpečného školského edukačného prostredia sa podieľajú viacerí aktéri (Abderrezzaq, 2024). Napr. Bélić (2024) píše o roli a špecifikách činnosti sociálneho pedagóga v utváraní bezpečného školského prostredia, Dulovics (2024) sledoval vybrané formy online rizikového správania žiakov a možnosti ich prevencie v kontexte tvorby bezpečného školského prostredia, Villacorta-Varas, Durand-Azcárate a Salas Morales (2024) sledovali školskú agresivitu a psycho-pedagogickú intervenciu v rámci teoretických úvah pre budovanie bezpečného školského prostredia a ďalší autori.

3. POSILŇOVANIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PROSTREDNÍCTVOM INOVATÍVNYCH PEDAGOGICKÝCH PRÍSTUPOV

V tejto časti uvedieme konkrétne príklady didaktických hier, vhodných pre uplatnenie edukačného zámeru zvyšovania právneho vedomia stredoškôľakov. Ďalšie námety je vhodné hľadať aj v prameňoch staršieho dáta, napr. Bagalová a Gogolová (2007), ale aj v najnovších zdrojoch, napr. Betuš a kol. (2024).

3.1 Skladačka o ľudských právach (Bagalová & Gogolová, 2007)

Cieľom aktivity je modelovať tímové učenie, pomôcť žiakom, aby pocítili svoju hodnotu u ostatných spolužiakov a oboznámiť sa aktívnym spôsobom s deklaráciou, prebrať spoluzodpovednosť za svoje učenie.

Postup hry:

Predstavte žiakom Všeobecnú deklaráciu ľudských práv ako chartu základných práv všetkých obyvateľov planéty. Prečítajte na ilustráciu niektoré články deklarácie. Pracujeme so zjednodušenou verziou alebo pôvodnou verziou podľa veku žiakov. Vyzvite žiakov, aby sa aktívnym spôsobom oboznámili s jej celým obsahom. Na tento účel môžete použiť techniku skladačka.

1. Vytvorte štyri študijné stanovišťa v rohoch triedy, ktoré označíte. Zjednodušený text deklarácie rozdeľte na štyri (šesť) rovnaké študijné časti a položte ich v dostatočnom množstve na stanovišťa.
2. Žiaci sedia v skupinách po štyroch alebo po šiestich. Rozpočítajú sa - 1, 2, 3, 4 (alebo 1, 2, 3, 4, 5, 6) a zapisujú si svoje číslo do zošita alebo na samolepku a prilepia napríklad na ruku.
3. Celej triede vysvetlite proces skladačky, aby žiaci vedeli, o čo ide, a že je ich úlohou pozorne si prečítať svoj text a oboznámiť s ním ostatných spolužiakov v skupine. Každý zo skupiny je zodpovedný za „svoj“ študijný text. Keď každý člen skupiny vysvetlí ostatným svoj text - všetci budú vedieť všetko.
4. Po rozpočítaní a vysvetlení podstaty skladačky žiaci odídu na príslušné stanovišťa - jednotky na stanovište č. 1, dvojky na stanovište č. 2. atď., kde si najskôr individuálne a potichu preštudujú „svoje“ časti deklarácie. Určte čas na štúdium. Prechádzajte od skupiny k skupine a pomáhajte, ale len keď je to skutočne potrebné.
5. Po individuálnom prečítaní textu sa žiaci v študijných skupinách porozprávajú o právach v svojom texte a vzájomne si ho interpretujú.
6. Keď skončí študijný čas, vrátia sa do pôvodných skupín a postupne oboznámia ostatných s článkami deklarácie, ktoré študovali, vlastnými slovami. Podľa veku žiakov pracujeme pri vysvetľovaní s rôznym počtom článkov - necháme ich napríklad, aby vybrali dva, ktoré pokladajú za najdôležitejšie.
7. Po skončení vysvetľovania článkov v skupinách umožnite celotriednu diskusiu a venujte čas reflexii a oceňovaniu.

Diskusia:

- Čo nové ste sa dozvedeli?
- Ktoré práva pokladáte za najdôležitejšie a prečo?

Reflexia hry:

- Ako ste sa cítili pri práci v študijnej skupine?
- Aký pocit ste mali zo seba, keď ste v svojej pôvodnej skupine učili ostatných?
- Čo by ste mohli urobiť inakedy lepšie?

Ocenenie:

- Oceňujem spôsob, akým nám (meno) hovoril o jednotlivých článkoch,
- (oslovenie), veľmi mi pomohlo, keď si mi v študijnej skupine povedal svoj názor a pod.

Žiaci môžu skúsiť podobné cvičenia za pomoci zjednodušenej verzie Deklarácie práv dieťaťa (Bagalová & Gogolová, 2007).

3.2 Každý je učiteľom (Bagalová & Gogolová, 2007)

Táto aktivita (obmena skladačky) umožňuje žiakom zažiť na vlastnej koži pocit individuálnej zodpovednosti za vyučovanie svojich spolužiakov.

Postup hry:

- Rozdajte všetkým účastníkom prázdne kartičky papiera, na ktoré majú napísať otázku týkajúcu sa uplatňovania (porušovania) ľudských práv (v živote, v triednom kolektíve).
- Pozbierajte vyplnené kartičky, premiešajte ich a rozdajte žiakom. Pre väčšiu istotu môžu o svojom riešení „kartičkového“ problému diskutovať vo dvojici, v trojici...
- Požiadajte dobrovoľníkov, aby prečítali pridelenú otázku nahlas a poskytl pripravenú odpoveď.
- Umožnite aj ostatným žiakom zapojiť sa do diskusie – môžu odpoveď doplniť, obohatiť, vyvrátiť, argumentovať, kriticky hodnotiť...
- Pokračujte v predchádzajúcej činnosti tak dlho, pokiaľ sa budú hlásiť dobrovoľníci.

Obmeny hry:

Papierové kartičky s otázkami žiakov - problémami sa môžu stať podkladovým materiálom panelovej diskusie. Členov panelovej diskusie, ktorých úlohou je diskutovať o jednotlivých otázkach, je potrebné často obmieňať (Bagalová & Gogolová, 2007).

Tu je návrh didaktickej hry na tému právne vedomie pre stredoškolákov, ktorá môže byť zábavná a zároveň vzdelávacia.

Autori zadali úlohu aj umelej inteligencii, aby vytvorila didaktickú hru s tematikou upevňovania a rozvoja právneho vedomia stredoškolákov a výsledok je návrh didaktickej hry č. 3 v našom príspevku.

3.3 "(Nie) som právnik" (ChatGPT, 2024)

Ide o návrh didaktickej hry na tému právne vedomie pre stredoškolákov, ktorá môže byť zábavná a zároveň vzdelávacia.

Autori zadali úlohu aj umelej inteligencii, aby vytvorila didaktickú hru s tematikou upevňovania a rozvoja právneho vedomia stredoškolákov a výsledok je návrh didaktickej hry č. 3 v našom príspevku.

Cieľ hry: Zvýšiť právne vedomie žiakov stredných škôl a rozvinúť ich schopnosti analyzovať situácie z právneho hľadiska.

Počet hráčov: 6-20 (môže byť rozdelené do tímov)

Čas trvania: 60-90 minút

Materiály:

- Karty s modelovými situáciami alebo problémami (súvisiace s občianskym, trestným právom, pracovným právom a pod.)
- Záznamové listy pre tímové odpovede
- Označenie miestností na "vyšetrovacie stanice"
- Kriedy alebo flipchart pre prezentáciu výsledkov

Príprava hry:

1. Príprava karičiek: Pripravte karty s modelovými situáciami, scenármi alebo problémami. Každá kartička by mala obsahovať situáciu (napr. "Mladý muž bol obvinený z krádeže. Čo by mal urobiť?") a otázky na diskusiu (napr. "Aké sú jeho práva?", "Aké kroky by mal podniknúť?").
2. Stanice: Rozmiestnite karty po triede alebo vo viacerých miestnostiach, kde budú žiaci diskutovať a hľadať odpovede.

Priebeh hry:

1. Úvod do hry: Vysvetlite žiakom ciele a pravidlá hry. Rozdeľte ich do tímov (3-5 žiakov v tíme).
2. Práca na scénach: Tímy sa presunú k rôznym staniciam, kde prečítajú kartičku so situáciou a diskutujú o tom, aké právne otázky z nej vyplývajú. Môžu si robiť poznámky.
3. Riešenie problémov: Každý tím vypracuje svoje odpovede a navrhne, aké kroky by mala postava v situácii podniknúť, a aké práva sú zapojené.
4. Prezentácie: Po uplynutí určitého času (napr. 30 minút) sa tímy vrátia do hlavnej skupiny a prezentujú svoje výsledky. Každý tím má 3-5 minút na prezentáciu.
5. Diskusia a hodnotenie: Po prezentáciách sa môže viesť diskusia, kde ostatní môžu kladať otázky a zdieľať názory. Môžete zahrnúť aj hodnotenie tímov podľa predložených riešení.

Záver hry:

Na konci hry môžete zhrnúť kľúčové poznatky a diskusie o právnych právach a povinnostiach, ktoré boli predstavené. Hra "(Nie) som právnik" umožňuje žiakom aktívne sa zapojiť do učenia a rozvinúť ich právne vedomie hravou formou (ChatGPT, 2024).

3.4 „Let balónom“ (Knihovna, n.d)

Vzdelávací cieľ: Žiaci si začnú uvedomovať všeobecnú hodnotu ľudských práv. Poznajú, že niektoré ľudské práva sú implicitne zahrnuté v iných právach, avšak v rámci systému ľudských práv je dôležité, či sú konkrétne ľudské práva chránené, alebo nie. Žiaci poznajú, že ľudské práva sú nescudziteľné a že svojvoľné zrušenie ľudských práv hraničí s diktatúrou.

Poznámka: Túto hru je možné použiť ako úvod k skupine lekcií o ľudských právach alebo ako cvičenie na samotný záver.

Pomôcky: Ceruzky a papier, pokiaľ možno veľké hárky papiera (formát A3/flipchart) určené na vylepenie na stenu (príslušné lepidlo/lepiaca páska, vhodná na stenu/magnetická tabuľa/flipchart); zoznam práv, pri ktorých má byť stanovená ich priorita a ktoré budú postupne odstraňované.

Postup:

1. Hru riadi učiteľ/vedúci hry. Žiaci/účastníci vytvoria skupiny po piatich až šiestich. Každá skupina dostane veľký hárky papiera a fixky. Žiaci nakreslia teplovzdušný balón letiaci nad oceánom alebo krajinou. Vrecia s pieskom symbolizujúce desať ľudských práv sú priviazané k balónu
 - slobodné voľby,
 - sloboda vlastníctva,
 - rovnoprávnosť mužov a žien,
 - čisté a zdravé prostredie,
 - prístup k nezávadnému jedlu a pitnej vode,
 - právo na vzdelanie,
 - sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania,
 - ošatenie a bývanie pre všetkých občanov,
 - súkromný život bez rušenia,
 - sloboda pohybu.
2. Žiaci majú za úlohu predstaviť si sami seba, ako cestujú „balónom ľudských práv“. Balón začína klesať a cestujúci musia vyhodiť nejaké vrecia s pieskom, aby zabránili vážnej nehode. Úlohou žiakov je stanoviť priority ľudských práv zastupovaných vrecami s pieskom. Žiaci môžu využívať napr. nasledujúce kritériá: Je nejaké právo nepriamo obsiahnuté v inom práve? Je nejaké právo zvlášť dôležité pre demokraciu alebo pre naše osobné potreby?
3. Balón však stále klesá a v pravidelných intervaloch je nutné vyhadzovať ďalšie vrecia s pieskom. Žiaci musia vyhodiť ďalšiu záťaž. Po vyhodení štyroch alebo piatich vriec s pieskom pristane balón bezpečne na zemi.
4. Spoločná reflexia hry. Každá skupina predloží svoj zoznam celej triede/skupine a vysvetlí (niektoré) zo svojich priorít. Následne je možné zoznamy porovnať. Je v nich veľa rozdielov? Rovnako by malo prebehnúť záverečné zhrnutie práce v skupine. Bolo ťažké sa dohodnúť? Bolo ťažké uprednostniť niektoré ľudské práva pred inými? Ideálne by žiaci mali byť schopní zhodnúť sa na tom, že všetky tu uvedené práva sú dôležité, ale ľudia môžu mať rôzne priority, ak si musia vybrať. V prípade fungujúcej spoločnosti by zrušenie akéhokoľvek z týchto práv spôsobilo závažné narušenie demokracie. Ľudské práva sú prirodzené, a teda nescudziteľné práva. Let balónom bol teda iba simuláciou situácie, ktorá

- dúfajme - nikdy nenastane: vlády diktátora. Pokiaľ začnú žiaci spochybňovať pravidlá hry na tomto základe, bol výchovný cieľ bezo zvyšku dosiahnutý. Je tiež možné v rámci reflexie preskúmať, ktoré z týchto práv boli začlenené do ústavy krajiny, a to ako sú tieto práva chránené.

Rozšírenie hry: Pokiaľ je táto aktivita realizovaná s mladšími žiakmi, vrecia s pieskom (práva) by mali byť nahradené niečím, čo je žiakom bližšie, napríklad „slobodné voľby“ je možné nahradiť „hračkami“. V záverečnom zhrnutí môže byť poukázané na spojitosť medzi týmito vecami a právami detí (Knihovna, n.d).

3.5 „EuroCity na papieri“ (Všetci rôzni – všetci rovní. 1995, 54 s., citované z Bagalová a Gogolová, 2007).

Úvodné zadanie: Nastupuješ do vlaku EuroCity na týždňovú cestu. Cestuješ v kupé, o ktoré sa musíš podeliť s tromi ďalšími ľuďmi. Ktorým z nasledujúcich cestujúcich by si dal prednosť?

- srbský vojak z Bosny,
- švajčiarsky maklér s nadváhou,
- taliansky diskdžokej – vyzerá, že má množstvo dolárov,
- Afričanka, ktorá predáva výrobky z kože,
- mladý umelec nakazený vírusom HIV,
- rómsky huslista z Maďarska,
- baskitský nacionalista, ktorý pravidelne cestuje do Ruska,
- nemecký rapper žijúci veľmi alternatívnym životným štýlom,
- slepý harmonikár z Rakúska,
- ukrajinský študent, ktorý nechce ísť domov,
- Rumunka stredného veku bez víz, ktorá má na rukách asi jednorôčné dieťa,
- tvrdá a agresívna feministka z Dánska,
- švédsky skinhead zreteľne pod vplyvom alkoholu,
- wrestler (zápasník) z Belfastu, ktorý ide na futbalový zápas,
- poľská prostitútka z Berlína,
- francúzsky farmár, ktorý vie len po francúzsky, s plným košom výrazne aromatického syra,
- kurdský utečenec žijúci v Nemecku. (Všetci rôzni – všetci rovní. 1995, 54 s., citované z Bagalová & Gogolová, 2007)

Postup pre facilitátora:

1. Každý hráč dostane kópiu opisu hry. Opíšte úvodnú situáciu scenára a požiadajte účastníkov, aby si prečítali opis ľudí cestujúcich vo vlaku. Každý si vyberie troch ľudí, s ktorými by cestoval najradšej.
2. V 4 - 5 členných skupinách účastníci porozprávajú o svojom výbere a dôvodoch, na ktorých základe spolucestujúcich uprednostnili. Skupine ponecháme čas na vytvorenie spoločného zoznamu cestujúcich - troch, s ktorými by cestovať chceli, a troch, s ktorými by v žiadnom prípade nechceli cestovať - na základe dohody.
3. Na záver bude každá skupina prezentovať svoj spoločný výber. Bude tiež zaujímavé, ak uvedú, pri ktorých spolucestujúcich dochádzalo k najväčším rozporom.

Príklady otázok do diskusie:

1. Aké kritériá ste použili pri osobnom rozhodovaní? Zmenili sa kritériá počas práce v skupine?
2. V čom sú prezentované situácie blízke skutočnosti?
3. Ak ste v skupinách nedospeli k spoločnej dohode, prečo?
4. Čo bolo najťažšie?
5. Čo vám bránilo dohodnúť sa? (Všetci rôzni – všetci rovní. 1995, 54 s., citované z Bagalová & Gogolová, 2007).

ZÁVER

V závere sme nechali priestor aj umelej inteligencii (ChatGPT, 2024) a k téme posilňovanie právneho vedomia žiakov stredných škôl píše, že posilňovanie právneho vedomia žiakov stredných škôl je veľmi dôležitou súčasťou výchovy k občianstvu a zodpovednosti. V dnešnej dobe, keď sa mladí ľudia stretávajú s rôznymi právnymi problémami a nejasnosťami, je dôležité, aby mali základné právne vedomosti, ktoré im pomôžu rozumieť svojim právam a povinnostiam. Posilňovanie právneho vedomia môže byť efektívne dosiahnuté rôznymi spôsobmi.

1. Zahrnutie právnych tém do učebného plánu
 - Integrácia právnych tém do vyučovania: Právne otázky môžu byť súčasťou vyučovacích predmetov ako občianska výchova, etika, dejepis alebo aj predmety súvisiace s ekonomickým a politickým vzdelaním. Učitelia môžu zapojiť diskusie, prípady a simulácie, ktoré umožnia žiakom lepšie pochopiť právne normy a princípy.
 - Príklady z reálneho života: Školy môžu vytvoriť výučbové materiály založené na reálnych situáciách, ako sú napríklad príbehy o porušovaní práv, sporoch medzi zamestnancami a zamestnávateľmi alebo rôznych typoch trestných činov. To pomáha študujúcim vidieť praktické uplatnenie práva.
2. Školenia a prednášky od odborníkov
 - Právne prednášky a semináre: Zabezpečenie pravidelných prednášok právnikov, sudcov alebo prokurátorov, ktorí žiakom vysvetlia základné právne koncepty a poskytnú im praktické rady v rôznych životných situáciách.
 - Simulácie súdnych procesov: Organizovanie simulovaných súdnych procesov, kde si žiaci môžu zahrať úlohy obhajcov, žalobcov alebo svedkov. Tento zážitok im pomôže lepšie pochopiť, ako právny systém funguje a aké je dôležité rešpektovať zákony.
3. Získavanie právnych informácií prostredníctvom digitálnych nástrojov
 - Online platformy a aplikácie: Využívanie moderných technológií, ako sú online kurzy, aplikácie a webové stránky, ktoré ponúkajú vzdelávacie materiály o právach a povinnostiach občanov. Tieto platformy môžu byť atraktívne pre mladých ľudí, ktorí sú zvyknutí pracovať s digitálnymi nástrojmi.
 - Právne databázy: Školy môžu umožniť prístup k právnym databázam, kde si žiaci môžu vyhľadať aktuálne právne predpisy, zákony alebo rozhodnutia súdov.
4. Diskusie o právach a zodpovednosti
 - Diskusie o aktuálnych právnych témach: Organizovanie diskusií o aktuálnych právnych problémoch a otázkach, ako je ochrana osobných údajov, kybernetická

bezpečnosť, rovnosť práv, ochrana spotrebiteľa, práva menšín a iné. Diskusie môžu pomôcť študentom formulovať vlastné názory a pochopiť komplexnosť právnych problémov.

- Simulácia reálnych situácií: Vytváranie praktických scenárov, kde sa žiaci rozhodujú, ako by mali reagovať v rôznych právnych situáciách (napr. v prípade zranenia alebo nelegálneho správania). Týmto spôsobom sa môžu naučiť analyzovať situácie z právneho hľadiska.

5. Spolupráca škôl s organizáciami

- Spolupráca so súdmi a organizáciami, ktoré sa zaoberajú právami (zvierat, spotrebiteľov, životného prostredia, detí, ľudských práv, ...): Školy môžu organizovať exkurzie na súdy, do väzníc, právnických kancelárií, Centrá právnej pomoci alebo iných inštitúcií, ktoré súvisia s právnym systémom. Mladí ľudia sa môžu zoznámiť s tým, ako funguje právny systém v praxi a prečo je dôležité rešpektovať zákony.
- Programy právnej pomoci: Niektoré organizácie ponúkajú školám možnosť zapojiť sa do programov právnej pomoci, kde odborníci poskytujú bezplatné poradenstvo žiakom a učiteľom.

6. Rozvoj kritického myslenia

- Rozvíjanie schopnosti argumentovať a kriticky myslieť: Právne vedomosti neznamenajú len vedieť, čo zákon hovorí, ale aj byť schopný rozpoznať, ako sa tento zákon môže aplikovať v rôznych situáciách. Školy by mali podporovať žiakov v schopnosti analyzovať právne problémy a vytvárať argumenty založené na dôkazoch.
- Debaty o etických dilemách: Učitelia môžu organizovať debaty o etických dilemách a právnych otázkach, kde sa žiaci naučia, ako vyvažovať rôzne hodnoty, ako je spravodlivosť, rovnosť a sloboda, v kontexte právnych pravidiel.

7. Posilnenie právneho povedomia cez prevenciu

- Prevencia proti kriminalite a porušovaniu práv: Organizovanie preventívnych kampaní o rôznych druhoch trestných činov (napríklad kyberkriminalita, násilie, drogová trestná činnosť...), informovanie o právach obetí a zodpovednosti páchateľov. Môže to zahŕňať aj programy zamerané na ochranu pred šikanovaním, diskrimináciou a inými negatívnymi javmi v školách.

8. Projektové a terénne aktivity

- Právne workshopy a projekty: Školy môžu organizovať projektové dni alebo workshopy, kde sa žiaci zamýšľajú nad konkrétnymi právnymi otázkami, analyzujú prípady, diskutujú o právnych normách alebo vytvárajú vlastné právne návrhy.
- Zapojiť žiakov do výskumu: Žiaci môžu pracovať na vlastných projektoch, kde sa zaoberajú právnymi témami v konkrétnych oblastiach, napríklad v oblasti rodinného práva, ochrany životného prostredia alebo ľudských práv.

Posilnenie právneho vedomia žiakov je teda komplexným procesom, ktorý sa dá realizovať prostredníctvom rôznych metód a nástrojov, s cieľom zabezpečiť, aby mladí ľudia mali dostatočné právne znalosti a kompetencie na to, aby sa vedeli orientovať v spoločnosti a chránili svoje práva aj povinnosti, píše ChatGPT (2024).

Právnické vzdelanie poskytuje hlbší prehľad o problematike právneho štátu (podrobnejšie napr. Horváth, 2021a, Horváth, 2019), avšak na riešenie problému nedostatočného vzdelávania o právnom štáte v podmienkach stredných škôl riešitelia projektu navrhujú rozvoj a implementáciu inovatívnych vyučovacích metód, ktoré môžu byť široko

-
- Visegrad Fund
- •

využívané naprieč univerzitami v Európe, ktoré pripravujú budúcich učiteľov, no môže byť zaujímavé aj pre študentov iných odborov. Taktiež odporúčané zážitkové didaktické hry môžu byť užitočným nástrojom na riešenie problémov komunity, ich využitie vidíme v prípade zmiešaného vzdelávania ako dodatočné materiály na podporu a prehĺbenie vedomostí o právnom štáte, ale aj diskusiu o vytváraní interaktívnejšieho vzdelávacieho procesu, ktorý má korene v pevných zdrojoch vedomostí.

Na riešenie problému nedostatočného vzdelávania o právnom štáte riešitelia projektu navrhujú rozvoj a implementáciu inovatívnych vyučovacích metód, ktoré môžu byť široko využívané pri práci so stredoškolskou mládežou, ale aj naprieč univerzitami v Európe, ktoré pripravujú budúcich učiteľov, no môžu byť zaujímavé aj pre študentov iných odborov. Taktiež odporúčame zaujímavé didaktické hry a zážitkové formy spolu s diskusiou o vytváraní - pre učiteľov i učiacich sa - interaktívnejšieho vzdelávacieho prostredia.

Posilnenie právneho štátu je neoddeliteľne spojené s výchovou a vzdelávaním jednotlivcov, ktorí sú schopní chápať a uplatňovať právne normy v každodennom živote. Inovatívne pedagogické prístupy, ako je projektové vyučovanie, kritické myslenie, interaktívne metódy a digitálne nástroje, zohrávajú kľúčovú úlohu v tejto oblasti, pretože poskytujú moderné nástroje na pochopenie právnych princípov a ich praktickú aplikáciu. Každé vzdelávanie, založené na inováciách, umožňuje nielen lepšie porozumieť (nielen právnym) normám, ale aj vytvára priestor pre rozvoj zodpovednosti, etického myslenia a aktívnej občianskej angažovanosti. Tieto metódy motivujú učiacich sa k reflexii a kritickému hodnoteniu právnych procesov, čo vedie k väčšej dôvere v právny systém a jeho spravodlivosť. V konečnom dôsledku, vplyv inovatívnych pedagogických prístupov na právny štát spočíva v budovaní silnej právnej kultúry, ktorá podporuje rešpektovanie zákonov, ochranu ľudských práv a demokratických hodnôt. Týmto spôsobom môžeme prispieť k udržaniu a posilneniu právneho štátu, ktorý je základom pre spravodlivú a vyváženú spoločnosť, čo je aj zámerom zúčastnených riešiteľov projektu.

Pod'akovanie

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia medzinárodného projektu V4 s názvom Strengthening the Rule of Law Through Innovative Pedagogical Approaches (Project ID: 22410198).

LITERATÚRA

- Abderrezzaq, B. (2024). The impact of the school environment on deviant behaviours: An exploratory study of the impact of feeling safe, adherence to regulations, and management strategies. *Revista Universitară de Sociologie*, 2, 22-31.
- Bagalová, L., & Gogolová, D. (2007). *Ľudské práva a zručnosti, potrebné na ich uplatnenie. Metodická príručka pre učiteľov ZŠ a SŠ*. Bratislava: SPN.
- Barnová, S., & Krásna, S. (2025). *Posilňovanie právneho štátu prostredníctvom inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách*. V tlači.

- Bélík, V. (2024). Role a specifika sociálního pedagoga v utváření bezpečného školního prostředí. *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*, 23(3), 58-64. <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.3.58-64>
- Betuš, M. a kol. (2024). *Námety na didaktické hry v oblasti učiva Ochrana bezpečnosť života a zdravia, hry a cvičenia. Bezpečná škola, Cestami ochrany života a zdravia, Ochrana prírody a životného prostredia podľa programu vzdelávanie pre 21. storočie*. Košice: Technická univerzita v Košiciach.
- BRIGHTWHEEL. (2024). *Building a Safe Learning Environment in the Classroom*. Dostupné na <https://mybrightwheel.com/blog/safe-learning-environment>
- Centrum vedecko-technických informácií SR. (2015). *Správa o plnení úloh vyplývajúcich z Národného plánu výchovy k ľudským právam v rezorte školstva na roky 2005-2014*. Dostupné na https://www.minedu.sk/data/files/5131_p2_-cvti-sr.pdf
- Dulovics, M. (2024). Vybrané formy online rizikového správania žiakov a možnosti ich prevencie v kontexte tvorby bezpečného školského prostredia. *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*, 23(3), 73-80. <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.3.73-80>
- Emerová, I. (2024). Bezpečnosť školského prostredia – súčasný stav a problémy. *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Ružomberok*, 23(3), 19-25. <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.3.19-25>
- Horváth, M. (2019). *Vybrané kapitoly z občianskeho práva*. Brno: MSD.
- Horváth, M. (2020a). *Nadobudnutie vlastníckeho práva v slovenskom právnom poriadku*. Brno: MSD.
- Horváth, M. (2020b). *Špecifiká dedenia v slovenskom občianskom práve*. Brno, MSD.
- Horváth, M. (2021a). *Občianske právo a pracovné právo v digitálnej ére*. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce.
- Horváth, M. (2021b). *Historický kontext kúpnej zmluvy*. Týn nad Vltavou: Nová Forma.
- Horváth, M. (2021c). *Historický a aktuálny kontext kúpnej zmluvy*. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce.
- ChatGPT. (2024). *Posilňovanie právneho vedomia žiakov stredných škôl*.
- ChatGPT. (2024a). *Bezpečné školské edukačné prostredie*.
- ChatGPT. (2024b). *Didaktická hra - právne vedomie stredoškôľakov*.
- Knihovna. (n.d.). *Aktivita 3.4. – Let balonem*. Dostupné na <https://metodika.knihovna.cz/media/2608452/c-10-let-balonem.pdf>
- Krásna, S., & Geršicová, Z. (2016). Bezpečná škola 21. storočia. In W. Kojs, E. Rostanska, & K. E. Wójcik., *Edukacja i bezpieczeństwo w dobie globalizacji* (s. 107-117). Dabrowa Gornicza: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu.
- Krásna, S., & VERBOVANEK, L. (2014a). Právny základ a terminologické východiská k výchove a vzdelávaniu spotrebiteľa. In *Jazykovedné, literárnoviedné a didaktické kolokvium XXIII* (s. 10 – 21). Bratislava: ZF LINGUA.
- Krásna, S., & Verbovanec, L. (2014b). Európska spotrebiteľská politika a výchova a vzdelávanie spotrebiteľov. In *Jazykovedné, literárnoviedné a didaktické kolokvium XXIV* (s. 63-72). Bratislava: ZF LINGUA.
- Krásna, S., & Verbovanec, L. (2014c). Výchova a vzdelávanie spotrebiteľa v Európskej spotrebiteľskej politike. In *Jazykovedné, literárnoviedné a didaktické kolokvium XXIV* (s.73 -90). Bratislava: ZF LINGUA.

- Krásna, S., & Verbovanec, L. (2014d). *Výchova a vzdelávanie spotrebiteľa v edukačnej praxi*. In *Jazykovedné, literárnovedné a didaktické kolokvium XXV* (s. 99-112). Bratislava: ZF LINGUA.
- Krásna, S., & Verbovanec, L. (2014e). *Práva spotrebiteľa vo výchove a vzdelávaní spotrebiteľa*. In *Jazykovedné, literárnovedné a didaktické kolokvium XXV* (s. 113-123). Bratislava: ZF LINGUA.
- Lajčin, D., Barnová, S., & Krásna, S. (2025). *Bezpečné školské edukačné prostredie ako súčasť zvyšovania právneho vedomia stredoškolákov*. V tlači.
- Lajčin, D., Barnová, S., & Krásna, S. (2025). *Posilňovanie právneho štátu prostredníctvom inovatívnych prístupov edukačnej práce so stredoškolákmi*. V tlači.
- Lajčin, D., Barnová, S., & Krásna, S. (2025). *Príklady dobrej praxe využitia inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách v posilňovaní právneho štátu*. V tlači.
- Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005-2014. Dostupné na <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/issues/education/training/actions-plans/slovakia.pdf>
- Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania (2018-2027). Dostupné na <https://www.minedu.sk/data/att/27e/24904.c12072.pdf>
- Poláková, V. (2007). *Vzdelávanie a uplatňovanie ľudských práv v základných a stredných školách*. Dostupné na http://web.uips.sk/mas/avm/dos/102_Vzdelavanie_a_uplatnovanie_ludskych_prav.pdf
- ŠIOV. *Štátne vzdelávacie programy platné od 1.9.2013. Občianska náuka*. Dostupné na https://siov.sk/wp-content/uploads/2019/02/obcianska_nauka_SOV.pdf
- ŠPÚ. *Vzdelávací štandard pre študijné odbory, ktorých absolvovaním žiak získa úplné stredné odborné vzdelanie - Etická výchova*. Dostupné na https://siov.sk/wp-content/uploads/2019/02/eticka_vychova_USOV.pdf
- Štátna školská inšpekcia Slovenskej republiky. *Bezpečnosť školského prostredia*. (2017). Dostupné na https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2020/12/UZP_BOZ_ZS_2016_2017.pdf
- Villacorta-Varsas, J. R., Durand-Azcárate, L. A., & Salas Morales, A. J. (2024). School Aggressiveness and Psycho-Pedagogical Intervention: Theoretical Considerations for Building a Safe School Environment. Online. *Clio. Revista de Historia, Ciencias Humanas y Pensamiento Critico*, 4(8), 133-151. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12598672>.

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE – EURÓPSKA DIGITÁLNA BUDÚCNOSŤ

STRENGTHENING THE RULE OF LAW FOR THE FUTURE OF DEMOCRACY – THE EUROPEAN
DIGITAL FUTURE

Marian HORVÁTH¹

¹ Vysoká škola Danubius
Richterova č. 1171, 925 21 Sládkovičovo
marian.horvath@danubius.sk

Anotácia

Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie cez európsku digitálnu budúcnosť predstavuje súvislosti budúcnosti demokracie ako súčasť európskej digitálnej budúcnosti. Budúcnosť demokracie v kontexte európskej digitálnej budúcnosti je veľmi aktuálna téma, vyžaduje zohľadnenie viacerých faktorov, ako sú technologické inovácie, ochrana osobných údajov, demokratické hodnoty, legislatívne rámce a spoločenské zmeny.

Kľúčové slová: právny štát, demokracia, digitalizácia, európska digitálna budúcnosť

Annotation

Strengthening the rule of law for the future of democracy through a European digital future presents the context of the future of democracy as part of the European digital future. The future of democracy in the context of the European digital future is a very topical topic that requires taking into account several factors, such as technological innovations, personal data protection, democratic values, legislative frameworks and societal changes.

Key words: rule of law, democracy, digitalization, European digital future

ÚVOD

Digitálna transformácia je dnes neoddeliteľnou súčasťou našich životov, pracovného prostredia, verejných služieb a hospodárskych aktivít. Európska únia si uvedomuje kľúčovú úlohu technológií v budúcnosti a stanovila si ambiciózne ciele, ktoré majú zabezpečiť udržateľný, inkluzívny a inovatívny digitálny rozvoj. Politika digitálnej stratégie EÚ sa

sústredzuje na to, ako môže digitálna transformácia posilniť hospodárstvo, podporiť lepšiu kvalitu života pre občanov a zabezpečiť, že EÚ zostane globálnym lídrom v oblasti digitálnych inovácií. Tento ambiciózny rámec sa začína realizovať prostredníctvom tzv. Digitálnej dekády, ktorá sa týka kľúčových oblastí ako digitalizácia služieb, umelá inteligencia, ekonomika založená na dátach, zdanenie digitálnych gigantov, ale aj bezpečnosť a ochrana občianskych práv v digitálnom prostredí.

Súčasťou tejto stratégie je aj zabezpečenie práv občanov v digitálnej sfére, ochrana ich súkromia, podpora digitálnych kompetencií a vytváranie nových mechanizmov, ako je digitálne euro či digitálna identita. Tento komplexný prístup zahŕňa širokú škálu aspektov – od kybernetickej bezpečnosti cez digitalizáciu súdnictva až po reguláciu digitálnej ekonomiky. Každá z týchto tém sa dotýka každodenného života občanov a bude mať zásadný vplyv na ich práva, voľby a možnosť efektívne a bezpečne participovať v digitálnej spoločnosti.

Text príspevku na základe pozvanej prednášky na významnej medzinárodnej konferencii sa zameriava na rôzne dimenzie tejto digitálnej budúcnosti Európy a občanov, ktoré sa prelínajú, aby vytvorili udržateľný a spravodlivý digitálny ekosystém. V tomto kontexte sa venujeme nielen technologickým a ekonomickým aspektom, ale aj právnym výzvam, ktoré vyplývajú z rýchlej digitalizácie, ako aj otázkam ochrany spotrebiteľov, digitálnych práv a zodpovedného využívania technológií.

1. POLITIKA DIGITÁLNEJ STRATÉGIE EURÓPSKEJ ÚNIE AKO SÚČASŤ DIGITÁLNEJ BUDÚCNOSTI EURÓPY A JEJ OBČANOV

Horváth, Krásna & Hlásny (2024) uvádzajú, že politika digitálnej stratégie EÚ je súčasťou digitálnej Európy a jej občanov. Jej súčasťou sú oblasti, z ktorých si každá zasluhuje individuálne rozpracovanie a individuálnu pozornosť. Citovaná autori vytypovali tieto:

- Digitálna dekáda ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy
- Digitálne služby ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy
- Ekonomika založená na dátach ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy
- Zdanenie digitálnej ekonomiky ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy
- Umelá inteligencia ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy
- Konektivita ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy
- Kybernetická bezpečnosť ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy
- Európska digitálna identita a verejná elektronická identifikácia (e-ID) ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy
- Digitalizácia súdnictva ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy.

Digitálna dekáda ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy je aj v politickom programe Cesta k digitálnej dekáde, ktorý zavádza mechanizmus monitorovania a spolupráce s cieľom dosiahnuť spoločné ciele digitálnej transformácie Európy. Tento rámec je založený na každoročnom mechanizme spolupráce, zapojená je Komisia a členské štáty. Komisia spoločne s členskými štátmi najprv vypracuje plánované trajektórie Európskej únie pre jednotlivé ciele a

členské štáty navrhnu vnútroštátne strategické plány na ich dosiahnutie. Mechanizmus spolupráce bude tvoriť:

- štruktúrovaný, transparentný a spoločný monitorovací systém, ktorý bude vychádzať z indexu digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI) a ktorý bude merať pokrok v plnení jednotlivých cieľov pre rok 2030
- každoročná „správa o stave digitálnej dekády“, v ktorej bude Komisia vyhodnocovať pokrok a odporúčať ďalšie opatrenia
- viacročné strategické plány pre digitálnu dekádu, v ktorých bude každý členský štát uvádzať prijaté alebo plánované politiky a opatrenia na podporu cieľov 2030
- štruktúrovaný rámec pre diskusiu a riešenie oblastí, kde je pokrok nedostatočný, a to prostredníctvom spoločných záväzkov medzi Komisiou a členskými štátmi
- mechanizmus na podporu realizácie projektov zahŕňajúcich viac krajín (Európska komisia, 2022).

V tejto oblasti je zrejma snaha vymedziť práva občanov v digitálnom priestore a navrhnúť taký rámec pre zásady, na ktorých dodržiavaní sa v priebehu digitálnej transformácie Európskej únie a členské štáty dohodnú, s deklarovaným cieľom vytvoriť bezpečný digitálny priestor pre občanov a podniky inkluzívnym spôsobom a spôsobom prístupným pre všetkých. Znamená to umožniť digitálnu transformáciu, ktorá chráni hodnoty Európskej únie a základné práva a bezpečnosť občanov a zároveň posilňuje digitálnu suverenitu Európy, čo predstavuje významnú súčasť spracovanej témy.

Digitálne služby ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy - podľa Rady Európskej únie (2021a) dôležitou súčasťou digitálneho trhu a ekonomiky Európskej únie sú online platformy. Členské štáty Európskej únie uznávajú potrebu posilniť, modernizovať a objasniť pravidlá pre digitálne služby s cieľom umožniť rast inovatívnych digitálnych podnikov a zaistiť bezpečnosť užívateľov online, čo považujeme z hľadiska právnych aspektov európskej digitálnej budúcnosti pre občanov za mimoriadne dôležité. Právny rámec Európskej únie pre digitálne služby sa od prijatia smernice o elektronickom obchode v roku 2000 nezmenil. Medzitým sa však nebyvalou rýchlosťou premenili digitálne technológie, podnikateľské modely a služby. Balíkom týkajúcim sa digitálnych služieb reaguje Európskej únie na potrebu regulovať digitálny priestor. Dva legislatívne akty, ktoré balík obsahuje, majú za cieľ vymedziť opatrenia na ochranu používateľov a zároveň podporovať inovácie v digitálnej ekonomike. Cieľom návrhu Zákona o digitálnych službách (The Digital Services Act - DSA) je chrániť základné práva občanov Európskej únie na internete. Zákon o digitálnych trhoch (The Digital Markets Act - DMA) má za cieľ vytvoriť rovnaké podmienky pre podniky v Európskej únii tým, že zabezpečí reguláciu veľkých technologických spoločností. Prostredníctvom tohto balíka Komisia navrhla nové ambiciózne pravidlá pre lepšiu správu digitálneho priestoru a digitálnych služieb vrátane platforiem sociálnych médií. Jeho účelom je zabezpečiť pre digitálnych užívateľov prístup k bezpečným produktom a ochranu základných práv, umožniť v digitálnych odvetviach voľnú a spravodlivú hospodársku súťaž s cieľom povzbudiť inovácie a rast. (Rada Európskej únie, 2022a). Ochranu základných práv občanov Európskej únie na internete a zabezpečenie prístupu k bezpečným produktom a zabezpečenie ochrany základných práv pre digitálnych užívateľov napr. proti nezákonnému obsahu, ako sú falšované a nebezpečné produkty považujeme za ďalší z kľúčových komponentov právnych aspektov európskej digitálnej budúcnosti z hľadiska občanov. Konštatujeme, že DMA je súčasťou ambiciózne

reformy digitálneho priestoru spolu s DSA, ktorého cieľom je zabezpečiť bezpečné a zodpovedné online prostredie. Tento balík spolu vytvorí komplexný súbor nových pravidiel pre všetky digitálne služby vrátane sociálnych médií, online trhovísk a iných online platforiem, ktoré fungujú v Európskej únii. Ide o kľúčový prvok európskej digitálnej stratégie, aby sa Európa pripravila na digitálny vek. Taktiež konštatujeme, že nové pravidlá pre digitálne služby budú prospešné pre širokú škálu užívateľov a platforiem, vrátane občanov, poskytovateľov digitálnych služieb, komerčných užívateľov digitálnych služieb, podniky, štáty ako celky, čo tvorí neoddeliteľnú súčasť právnych aspektov európskej digitálnej budúcnosti z hľadiska občanov.

Konštatujeme, že digitálne služby zohrávajú kľúčovú úlohu v formovaní digitálnej budúcnosti Európy. V kontexte rastúcej digitalizácie a technologických inovácií sa stávajú neoddeliteľnou súčasťou hospodárskeho, sociálneho a politického rozvoja. Digitálne služby podporujú ekonomický rozvoj (Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030, 2019) tým, že umožňujú firmám, od malých podnikov po veľké korporácie, prístup k novým trhom a zefektívnenie svojich procesov. Sektor digitálnych technológií má obrovský potenciál vytvárať nové pracovné miesta, podporovať inováciu v rôznych oblastiach (ako je zdravotníctvo, vzdelávanie, logistika) a zabezpečiť konkurencieschopnosť európskeho hospodárstva na globálnej úrovni. Európske vlády a miestne samosprávy implementujú digitálne služby, ktoré zlepšujú efektívnosť a dostupnosť verejných služieb, ako sú daňové služby, sociálne dávky alebo zdravotná starostlivosť. Tieto technológie umožňujú lepšiu správu a rozdelenie verejných zdrojov, znižujú administratívnu záťaž a zvyšujú transparentnosť vládnych procesov. Digitalizácia môže pomôcť odstrániť geografické a socioekonomické bariéry v prístupe k službám a informáciám. Napríklad online vzdelávacie platformy umožňujú prístup k vzdelaniu ľuďom v odľahlých oblastiach, digitálne zdravotnícke služby umožňujú ľuďom získať konzultácie na diaľku, čím sa zlepšuje dostupnosť kvalitnej starostlivosti. Digitálne služby majú významný potenciál pri podpore udržateľného rozvoja a ekologických iniciatív. Prostredníctvom inovácií, ako sú inteligentné mestá, digitálna infraštruktúra a technologické riešenia v oblasti energetiky, môžu európske krajiny lepšie spravovať svoje prírodné zdroje, znižovať emisie CO₂ a optimalizovať spotrebu energie. Digitálne služby zohrávajú dôležitú úlohu aj v oblasti bezpečnosti a ochrany súkromia. Európa sa zaväzuje k prísnyim pravidlám ochrany osobných údajov, čo je nevyhnutné pre vytváranie dôvery v digitálnu ekonomiku. Pravidlá, ako je GDPR (Všeobecné nariadenie o ochrane osobných údajov), pomáhajú zabezpečiť, že občania sú chránení pred zneužitím ich osobných informácií. Digitálne služby umožňujú neustále zlepšovanie digitálnych zručností obyvateľov (Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky a Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky, 2024), čím sa znižuje digitálna priepasť. Pre mladých ľudí, starších občanov a znevýhodnené skupiny je dôležité mať prístup k digitálnym nástrojom, ktoré im umožňujú rozvíjať svoje zručnosti a zúčastniť sa na digitálnej ekonomike. Európa čelí globálnym výzvam, ako sú klimatické zmeny, geopolitická nestabilita alebo pandémie, ktoré si vyžadujú efektívne a flexibilné digitálne riešenia. Digitálne služby umožňujú rýchlu reakciu na tieto výzvy a prispievajú k budovaniu odolnosti voči vonkajším šokom. Digitálne služby je možné považovať za kľúčový nástroj pre budúcnosť Európy, pretože umožňujú rozvoj inovácie, efektívnosti a inklúzie. Ich správne využitie je kľúčové pre zabezpečenie konkurencieschopnosti, udržateľného rastu a zlepšovanie životnej úrovne občanov v celom regióne.

Ekonomika založená na dátach ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy vychádza z Európsku dátovú stratégiu (European data strategy – EDS), navrhutej Európskou komisiou s cieľom digitálnu transformáciu v nasledujúcich piatich rokoch uľahčiť. Európska rada počas svojho mimoriadneho zasadnutia v októbri 2020 túto stratégiu uvítala, pretože podporuje globálne digitálne ambície Európskej únie vybudovať skutočnú európsku konkurencieschopnú ekonomiku založenú na dátach a súčasne poskytuje ochranu európskych hodnôt a vysokú úroveň zabezpečenia údajov, ich ochrany a súkromia (Rada Európskej únie, 2022), najmä toto posledné konštatovanie sa ukazuje ako kľúčové pre právne aspekty európskej digitálnej budúcnosti občanov.

Konštatujeme, že ekonomika, založená na dátach, je kľúčovým prvkom digitálnej budúcnosti Európy, pretože umožňuje efektívne využívanie informácií a technológií na podporu hospodárskeho rastu, inovácií a konkurencieschopnosti. V digitálnom veku sa dáta stávajú strategickým aktívom, ktoré môže významne zmeniť spôsob, akým fungujú podniky, vlády a spoločnosti. Je jasné, že dáta sú kľúčovým nástrojom na zlepšenie produktivity vo všetkých sektoroch. Využívanie analytických nástrojov a umelých inteligencií na spracovanie veľkých objemov dát umožňuje firmám lepšie predpovedať trendy, optimalizovať výrobné procesy, predvídať dopyt a znižovať náklady. To vedie k efektívnejšiemu fungovaniu ekonomiky a väčšiemu využívaniu dostupných zdrojov. Ekonomika, založená na dátach, podporuje vznik nových obchodných modelov a inovácií (Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030, 2019). Príklady zahŕňajú platformy, ktoré umožňujú zdieľanie informácií medzi užívateľmi, nové digitálne produkty a služby, ktoré sa prispôbujú individuálnym potrebám zákazníkov, alebo technológie, ktoré uľahčujú zlepšovanie procesov v rôznych odvetviach. Tento dynamizmus vedie k rýchlejšiemu rastu nových podnikov a sektora digitálnych technológií. Dáta umožňujú podnikateľom lepšie pochopiť správanie a preferencie zákazníkov, čo vedie k personalizovaným produktom, službám a marketingovým stratégiám. Vytváranie hodnôt, ktoré sú prispôbené potrebám jednotlivcov, zvyšuje spokojnosť zákazníkov a podporuje ich lojalitu. Tým sa zvyšuje konkurencieschopnosť európskych firiem na globálnych trhoch (Európska komisia, 2023a). Dáta umožňujú vládam a verejným inštitúciám lepšie rozhodovanie, plánovanie a realizáciu politik. Prístup k analytickým nástrojom a veľkým dátam môže zlepšiť schopnosť predpovedať ekonomické trendy, monitorovať výkonnosť verejných služieb a optimalizovať alokáciu verejných zdrojov. Na európskej úrovni môže analýza dát pomôcť vytvárať efektívnejšie politické rozhodnutia, ktoré podporujú udržateľný rast, sociálnu inklúziu a ochranu životného prostredia. Pre rozvoj ekonomiky založenej na dátach je nevyhnutné zvyšovať digitálne zručnosti pracovníkov. Táto transformácia môže viesť k vytváraniu nových pracovných miest v oblasti analýzy dát, umelej inteligencie, kybernetickej bezpečnosti, vývoja softvéru a ďalších digitálnych technológií. Investície do vzdelávania a školení v týchto oblastiach sú kľúčové pre prípravu pracovnej sily na potreby digitálneho veku. Vzhľadom na to, že dáta sú dnes považované za strategickú surovinu, ich efektívne využívanie je kľúčové pre udržanie konkurencieschopnosti európskych krajín na globálnom trhu. Ekonomiky, ktoré sú schopné vyťažiť maximum z údajov, môžu lepšie reagovať na globálne výzvy, inovovať a prispievať k rozvoju nových priemyselných odvetví, ako je napríklad automatizácia, zdravotnícke technológie, inteligentné mestá alebo obnoviteľné zdroje energie. Dáta zohrávajú významnú úlohu aj v oblasti udržateľného rozvoja (Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja, 2001). Pomocou pokročilých analytických nástrojov je možné lepšie monitorovať spotrebu energie, emisie skleníkových plynov,

využívanie prírodných zdrojov a ďalšie faktory, ktoré majú vplyv na životné prostredie. Digitálne riešenia, ako sú inteligentné mestá, môžu prispieť k efektívnejšiemu riadeniu dopravy, odpadového hospodárstva a využívania energií, čo vedie k zníženiu ekologickej stopy. Ekonomika založená na dátach tiež prispieva k väčšej digitálnej inklúzii. Prístup k technológiám, ktoré umožňujú prácu s dátami, môže znížiť rozdiely medzi regiónmi a sociálnymi skupinami. Tým, že dáta umožňujú lepší prístup k informáciám, vzdelávaniu a službám, sa zvyšuje rovnosť príležitostí a podporuje sociálna integrácia. Ekonomika založená na dátach je kľúčovým pilierom digitálnej budúcnosti Európy. Poskytuje príležitosti na zlepšenie efektivity, inovácií a konkurencieschopnosti, podporuje udržateľný rozvoj a zlepšuje kvalitu života. Aby sa Európa stala lídrom v tejto oblasti, je nevyhnutné pokračovať v investíciách do digitálnych infraštruktúr, vzdelávania a regulačných rámcov, ktoré umožnia plné využitie potenciálu dát.

Zdanie digitálnej ekonomiky ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy - podľa Rady Európskej únie (2022) digitálne služby predstavujú pre existujúce daňové systémy stále väčšiu výzvu. Súčasná pravidlá týkajúce sa medzinárodných aspektov zdanenia boli koncipované tak, aby sa uplatňovali na podniky, ktoré sú v určitej krajine fyzicky prítomné. V dôsledku toho zisky z digitálnych činností často nie sú zdanené v krajine, kde sú vytvárané, preto je realizovaný proces prispôbení daňových systémov krajín Európskej únie, aby obstáli v digitálnom veku. Európskej únia v tomto procese zohráva dôležitú úlohu, v neposlednom rade v kontexte prebiehajúcich rokovaní v rámci Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD), a usiluje sa o dlhodobé riešenie založené na celosvetovom konsenze. Rada je však pripravená posúdiť možné riešenia na úrovni Európskej únie, pokiaľ nebude v dohľadnej dobe k dispozícii globálne riešenie (Rada Európskej únie, 2022). Téma digitálnej dane je dôležitá v európskom kontexte ochrany spotrebiteľa, lebo digitálne dane a ďalšie predpisy zvyšujú náklady na digitálnu reklamu, pričom podobné zvyšovanie nákladov je v technologických aj iných odvetviach bežne prenášané na zákazníkov. V tomto kontexte zdôrazňujeme právny aspekt európskej digitálnej budúcnosti z hľadiska občanov – aby zvýšené náklady neboli neprimerane prenesené do cien pre končených spotrebiteľov.

Konštatujeme, že zdanenie digitálnej ekonomiky je jedným z kľúčových aspektov digitálnej budúcnosti Európy, a to z hľadiska spravodlivosti, udržateľnosti a konkurencieschopnosti. Vzhľadom na nevídaný rast digitálnych platforiem a online služieb, ktoré presahujú tradičné hranice krajín, je dôležité vytvoriť efektívne daňové systémy, ktoré zabezpečia spravodlivé a udržateľné financovanie verejných služieb a infraštruktúry (Aliancia sektrových rád, 2024). Digitálna ekonomika, ktorá zahŕňa globálne spoločnosti poskytujúce online služby, často využíva existujúce právne medzery a vyhýba sa zdaneniu v jurisdikciách, kde generuje príjmy. To môže viesť k nerovnosti medzi digitálnymi a tradičnými podnikmi, ktoré platia dane podľa miestnych pravidiel. Zdanenie digitálnej ekonomiky pomáha zabezpečiť, že všetky firmy, bez ohľadu na ich veľkosť či lokalitu, prispievajú spravodlivo do verejných rozpočtov, čím sa predchádza daňovým únikom a zaručuje rovnaké podmienky pre všetky podniky. S rastom digitálnej ekonomiky sa zvyšujú aj výnosy z online služieb a digitálnych platforiem, čo predstavuje obrovský potenciál pre financovanie verejných služieb. Tieto príjmy môžu byť využité na podporu vzdelávacích, zdravotníckych a iných verejných sektorov, ktoré sú kľúčové pre zabezpečenie kvality života občanov. Bez adekvátneho zdanenia digitálnej ekonomiky by sa tieto služby mohli ocitnúť podfinancované, čo by mohlo ohroziť stabilitu sociálnych systémov. Zdanenie digitálnej ekonomiky môže podporiť udržateľný

hospodársky rast tým, že zabezpečí primeranú alokáciu zdrojov pre rozvoj inovácií a digitálnych technológií (Stratégia hospodárskej politiky do roku 2030, 2021). Je dôležité, aby dane boli nastavené tak, aby nebrzdili inováciu, ale zároveň poskytovali dostatočné finančné prostriedky na výskum, vývoj a ďalší rast digitálne orientovaných odvetví, ako je umelá inteligencia, internet vecí (IoT), automatizácia alebo obnoviteľné technológie. Zdanenie digitálnej ekonomiky zabezpečuje, že globálne spoločnosti prispievajú spravodlivo do ekonomiky krajín, v ktorých pôsobia. To podporuje rovnakú konkurenciu a zlepšuje podmienky pre európske startupy a malé a stredné podniky (MSP). Digitálne podniky často využívajú zložité daňové štruktúry a offshore jurisdikcie na optimalizáciu daňových povinností, čím znižujú množstvo daní, ktoré platia v krajinách, kde generujú príjmy. Zdanenie digitálnej ekonomiky v rámci Európy by mohlo pomôcť bojovať proti týmto praktikám a zabezpečiť spravodlivejšie prerozdelenie daňových príjmov. Digitálna ekonomika nepozná hranice, a preto je nevyhnutné, aby Európa vytvorila spoločný rámec pre zdanenie týchto globálnych spoločností, ktoré generujú príjmy v rámci regiónu. Zdanenie digitálnych spoločností na európskej úrovni, ako to navrhuje Európska komisia, umožní prispôsobiť daňové systémy novým globálnym obchodným modelom, čím sa zabezpečí, že Európa bude schopná reagovať na rýchlo sa vyvíjajúcu digitálnu ekonomiku (Európska komisia, 2019). Napriek tomu, že zdanenie digitálnej ekonomiky môže byť vnímané predovšetkým ako spôsob financovania verejných služieb, môže tiež prispieť k dosiahnutiu environmentálnych cieľov. Napríklad, zdanenie technologických gigantov a online platforiem by mohlo byť viazané na ich ekologickú stopu, čo by stimulovalo firmy investovať do udržateľnejších riešení a znižovania emisií CO₂. Zdanenie digitálnej ekonomiky môže pomôcť zvýšiť transparentnosť vo finančných tokoch a prispieť k zodpovednosti firiem, ktoré pôsobia v Európe. Vytvorením jasných daňových pravidiel a pravidelným audítorstvom sa zvyšuje dôvera verejnosti v to, že technologické spoločnosti dodržiavajú rovnaké zásady a prispievajú k rozvoju spoločnosti. Zdanenie digitálnej ekonomiky (Európska komisia, 2025) je nevyhnutným nástrojom na zabezpečenie spravodlivosti, financovania verejných služieb a udržateľného hospodárskeho rastu v digitálnej budúcnosti Európy. Pomáha vytvárať rovnaké podmienky pre všetky podniky, znižovať daňové úniky, podporovať konkurencieschopnosť európskych firiem a zabezpečiť spravodlivé prerozdelenie príjmov. Tým, že sa nastaví správny rámec zdanenia digitálnych platforiem, môže Európa viesť cestu k inovatívnej a spravodlivej digitálnej ekonomike, ktorá bude prínosom pre všetkých jej občanov.

Umelá inteligencia ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy - podľa Rady Európskej únie (2022) umelá inteligencia môže prispieť k inovatívnejšiemu, efektívnejšiemu, udržateľnejšiemu a konkurencieschopnejšiemu hospodárstvu a zároveň zlepšiť bezpečnosť, vzdelávanie a zdravotnú starostlivosť pre občanov. Podporuje aj boj proti negatívnym zmenám klímy, ktoré ovplyvňujú bežný život občanov (nielen) európskeho kontinentu. Rada síce podporuje rozvoj technológií umelej inteligencie, zároveň si však uvedomuje potenciálne riziká a v tejto oblasti sa zasadzuje za etický prístup zameraný na človeka, čo považujeme z jednu z kľúčových oblastí právnych aspektov európskej digitálnej budúcnosti z hľadiska občanov. V Charte základných práv v kontexte umelej inteligencie (artificial intelligence - AI) a digitálnych zmien (Rada Európskej únie, 2020) sa uvádza, že Európska únia sa zaväzuje k zodpovednému a na človeka zameranému dizajnu, vývoju, nasadeniu, používaniu a hodnoteniu AI. Potenciál tejto kľúčovej technológie by sme mali využiť na podporu hospodárstva, oživenie vo všetkých sektoroch v duchu európskej solidarity, presadzovanie a uplatňovanie základných

práv, demokraciu a právny štát a zachovávať vysoké právne a etické normy – pre zameranie našej vedeckej monografie to považujeme za kľúčové z pohľadu právnych aspektov európskej digitálnej budúcnosti z hľadiska občanov.

Konštatujeme, že umelá inteligencia (AI) sa stáva neoddeliteľnou súčasťou digitálnej budúcnosti Európy, pretože má obrovský potenciál transformovať všetky aspekty ekonomiky, spoločnosti a každodenného života. Je kľúčovým nástrojom na zlepšenie produktivity, riešenie globálnych výziev a podporu inovácií. Umelá inteligencia je motorom inovácií a nových obchodných modelov. Vytvára nové produkty, služby a technológie, ktoré môžu zmeniť tradičné odvetvia. V sektore ako zdravotníctvo, doprava, výroba, poľnohospodárstvo či finančné služby AI umožňuje nové spôsoby optimalizácie procesov (Inovato, 2025), automatizácie úloh a zlepšovania efektivity. Týmto spôsobom môže prispieť k udržateľnému hospodárskemu rastu a zvýšeniu konkurencieschopnosti európskych firiem na globálnom trhu. AI dokáže zautomatizovať mnohé rutinné úlohy, čím uvoľní kapacity ľudí na kreatívnejšie a strategickejšie činnosti. Môže byť aplikovaná na analýzu obrovských množstiev dát v reálnom čase, čo zlepšuje rozhodovanie v rôznych odvetviach, od podnikania až po verejnú správu. Tento nárast produktivity a efektivity je kľúčový pre modernizáciu hospodárstva a zvýšenie konkurencieschopnosti krajín Európy v globálnom kontexte. AI môže byť silným nástrojom pri riešení niektorých z najväčších globálnych výziev, ktorým čelí Európa. Môže pomôcť v boji proti klimatickým zmenám, predpovedaní extrémnych poveternostných udalostí, optimalizácii spotreby energie a monitorovaní ekosystémov. AI tiež umožňuje efektívnejšie využívanie prírodných zdrojov a podporuje rozvoj obnoviteľných zdrojov energie, čo je dôležité pre plnenie cieľov Európskej zelenej dohody (European Green Deal, 2019). AI môže tiež výrazne zlepšiť kvalitu života v Európe prostredníctvom aplikácií v oblasti zdravotnej starostlivosti, vzdelávania, dopravy či verejných služieb. V oblasti zdravotnej starostlivosti umožňuje rýchlejšiu diagnostiku, personalizovanú liečbu a zlepšenie prístupu k zdravotnej starostlivosti, čím zvyšuje dostupnosť a efektívnosť služieb. V oblasti vzdelávania môže AI podporiť personalizovaný prístup k vzdelávaniu, ktorý zohľadňuje individuálne potreby a tempo študentov. Umelá inteligencia pomáha modernizovať verejné služby a zlepšiť správu verejných financií, dopravy, bezpečnosti a iných oblastí. AI umožňuje lepšie predpovedanie potrieb obyvateľov, zefektívnenie správy a optimalizáciu zdrojov. Inteligentné mestá, využívajúce AI na správu dopravy, energetických systémov alebo odpadového hospodárstva, môžu zabezpečiť vyššiu kvalitu života a efektívnejšie využívanie verejných zdrojov (European Committee of the Regions, 2024). S rastúcou digitalizáciou a zvyšujúcou sa hrozbou kybernetických útokov sa bezpečnosť stáva kľúčovým problémom. AI je neoceniteľná pri odhaľovaní a predchádzaní kybernetickým útokom, detekcii podvodov a ochrane osobných údajov. Vytváranie inteligentných systémov na ochranu súkromia a zabezpečenie citlivých informácií je zásadné pre dôveru občanov a podnikov v digitálnu infraštruktúru. Aj keď AI môže nahradiť niektoré pracovné miesta, zároveň vytvára nové profesie v oblastiach ako analýza dát, kybernetická bezpečnosť, vývoj softvéru alebo robotika. Európa musí investovať do vzdelávania a rekvalifikácie pracovnej sily, aby ľudia boli pripravení na nové technologické výzvy. Týmto spôsobom môže AI prispieť k vytváraniu vysoko kvalifikovaných pracovných miest, ktoré podporia dlhodobý ekonomický rozvoj. Umelá inteligencia umožňuje Európe udržať si digitálnu suverenitu a nezávislosť, keďže vlastné vývojové kapacity a technologické inovácie sú kľúčové pre ochranu citlivých dát a ochranu pred nadmernou závislosťou na zahraničných technológiách. Európa môže využiť AI na vytváranie vlastných inovácií a technológií, ktoré

bude mať pod kontrolou, čo je dôležité pre ochranu národnej bezpečnosti a ochranu súkromia občanov (Európska komisia, 2022d). Umelá inteligencia je neoddeliteľnou súčasťou digitálnej budúcnosti Európy, pretože podporuje inováciu, zvyšuje produktivitu, pomáha riešiť globálne výzvy a zlepšuje kvalitu života občanov. Je kľúčovým nástrojom pre modernizáciu hospodárstva, udržateľný rozvoj a bezpečnosť. Pre plný potenciál AI je nevyhnutné, aby Európa investovala do vzdelávania, výskumu a etických rámcov, ktoré zabezpečia zodpovedné a inkluzívne využívanie týchto technológií v prospech všetkých jej občanov.

Konektivita ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy - pandémie COVID-19 ukázala, že je potrebná rýchla a všadeprítomná konektivita v celej Európskej únii, aby bol všetkým Európanom umožnený prístup k digitálnym technológiám, čo je jedným z kľúčových právnych aspektov európskej digitálnej budúcnosti z hľadiska občanov. Európskej únia stanovila ciele pre konektivitu do roku 2025, medzi ktoré patria gigabitové pripojenie pre všetkých hlavných socioekonomických aktérov, súvislé pokrytie sietí 5G pre všetky mestské oblasti a všetky hlavné pozemné dopravné cesty, prístup k pripojeniu na hladine najmenej 100 Mbps pre všetky európske domácnosti. Celkovým cieľom Európskej únie je vypracovať pre služby konektivity v Európskej únii harmonizované pravidlá. K niektorým už realizovaným opatreniam patria napr. podpora bezdrôtových sietí, ako je 5G, ukončenie poplatkov za roaming v Európskej únii. V apríli 2022 prijala Európskej únia revidované pravidlá pre roaming v Európskej únii. Tieto pravidlá zabezpečia, aby ľudia mohli naďalej telefonovať, odosielať textové správy a surfovať na internete pri cestách do iných krajín Európskej únie bez príplatkov aj potom, čo 30. júna 2022 skončí platnosť súčasného nariadenia o roamingu. Nové pravidlá budú platiť do roku 2032 (Rada Európskej únie, 2022). Hlavným cieľom konektivity v digitálnej dekáde je, podľa Európskej komisie (2022c), aby každá európska domácnosť mala do roku 2025 prístup k vysokorýchlostnému internetu a do roku 2030 gigabitové pripojenie.

Konštatujeme, že konektivita je kľúčovým pilierom digitálnej budúcnosti Európy, pretože umožňuje efektívne prepojenie ľudí, podnikateľských subjektov, technológií a služieb, čo vedie k rýchlejšiemu rozvoju inovácií, zlepšeniu kvality života a udržateľnému hospodárskemu rastu. Zabezpečenie kvalitnej, rýchlej a dostupnej konektivity je nevyhnutné pre naplnenie potenciálu digitálnej transformácie Európy. Konektivita je základom pre vytváranie nových obchodných modelov, ktoré sú závislé od digitálnych technológií. Efektívne prepojenie podnikov, zákazníkov a obchodných partnerov cez rýchly internet umožňuje rozvoj nových služieb a produktov. Prepojené platformy, digitálny obchod, fintech aplikácie a ďalšie inovácie sú poháňané práve kvalitnou konektivitou. Podniky môžu rýchlejšie reagovať na zmeny na trhu, efektívne komunikovať a optimalizovať svoje procesy, čo prispieva k hospodárskemu rastu. Konektivita umožňuje európskym podnikom a podnikateľom prístup k globálnym trhom (Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky, 2023), čím zvyšuje ich konkurencieschopnosť na medzinárodnej úrovni. Dobre prepojené krajiny môžu využívať výhody digitalizácie, znižovať náklady na výrobu a distribúciu a zvyšovať svoju prítomnosť na nových trhoch. Prístup k moderným technológiám umožňuje aj malým a stredným podnikom (MSP) inovovať a konkurovať na globálnej úrovni. Rýchla a dostupná konektivita je kľúčová pre zlepšenie prístupu k vzdelávaniu. E-learning, online kurzy a digitálne školenia umožňujú učiacim sa získať nové zručnosti a vedomosti, ktoré sú nevyhnutné pre úspech v digitálnom veku. Kvalitná konektivita umožňuje aj prístup k vysokokvalitnému vzdelávaniu a odbornému rozvoju, nezávisle od geografickej polohy. Tým sa znižuje digitálna a vzdelanostná nerovnosť, čo vedie k spravodlivejšiemu a inkluzívnejšiemu rozvoju. V Európe existujú veľké rozdiely v

prístupe k digitálnym technológiám a rýchlemu internetu medzi mestami a vidieckymi oblasťami, ale aj medzi rôznymi sociálnymi skupinami. Konektivita zohráva kľúčovú úlohu v zabezpečení digitálnej inklúzie. Zabezpečenie kvalitného internetového pripojenia aj v odľahlých regiónoch umožní prístup k informáciám, vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti a ďalším verejným službám, čím sa zlepši životná úroveň všetkých občanov. Konektivita je základom pre efektívne poskytovanie verejných služieb (Marcinčin et al., 2023). Využívanie digitálnych nástrojov a platforiem v oblasti verejnej správy, zdravotnej starostlivosti, dopravy a ďalších sektory zvyšuje efektívnosť a transparentnosť. Napríklad, inteligentné mestá využívajú konektivitu na zlepšenie správy dopravy, optimalizáciu využívania energií alebo lepšie riadenie odpadového hospodárstva. Konektivita umožňuje vládám lepšie reagovať na potreby občanov a zlepšovať kvalitu života. Konektivita tiež zohráva dôležitú úlohu pri dosahovaní environmentálnych cieľov. S technológiami ako Internet vecí (IoT) môžeme efektívnejšie monitorovať spotrebu energie, predpovedať poveternostné podmienky a riadiť ekologické iniciatívy. V oblasti dopravy môže vysokorýchlostná konektivita prispieť k optimalizácii mestského rozvoja a podpore udržateľnej mobility, ako sú elektrické a autonómne vozidlá, inteligentné dopravné systémy a podobne (Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja, 2001). Konektivita umožňuje lepší prístup k zdravotnej starostlivosti prostredníctvom telemedicíny, online konzultácií a ďalších digitálnych riešení. Vďaka rýchlej a dostupnej konektivitě môžu pacienti komunikovať so svojimi lekármi na diaľku, získať potrebné lieky online, a v prípade potreby aj získať odborné poradenstvo, čo znižuje záťaž na zdravotnícky systém a zlepšuje prístup k starostlivosti, najmä v odľahlých a vidieckych oblastiach (Kuzniecova, 2023). S rastúcim množstvom online aktivít je dôležité, aby konektivita bola bezpečná a chránila osobné údaje občanov. Európa sa už dlhodobo zameriava na vytváranie silného právneho rámca, ako je GDPR, ktorý zabezpečuje ochranu súkromia a osobných údajov. Kvalitná konektivita, podporená efektívnymi bezpečnostnými opatreniami, zaručuje, že občania sa môžu spoliehať na bezpečné používanie digitálnych služieb bez obáv z kybernetických hrozieb (Európska komisia, 2022d). Konektivita je základným predpokladom pre úspešnú digitálnu budúcnosť Európy. Umožňuje rýchlejší hospodársky rast, podporuje inováciu a konkurencieschopnosť, zlepšuje prístup k vzdelávaniu a verejným službám a zabezpečuje udržateľný rozvoj. K tomu, aby Európa mohla využívať všetky výhody digitálnej transformácie, je nevyhnutné zabezpečiť širokú dostupnosť kvalitnej konektivity, ktorá bude podporovať všetky oblasti života a podnikania. Konektivita je tým, čo spája digitálny svet, a jej význam bude v budúcnosti ešte silnejší.

Kybernetická bezpečnosť ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy - s rastúcim počtom a dômyselnosťou kybernetických hrozieb a trestnej činnosti sa Európska únia snaží zlepšiť svoje schopnosti reakcie a zaistiť integritu, bezpečnosť a odolnosť digitálnej infraštruktúry, komunikačných sietí a služieb, ako uvádza Rada Európskej únie (2022). Dôraznejšia reakcia v oblasti kybernetickej bezpečnosti môže zaistiť väčšiu dôveru v digitálne technológie a ochranu bezpečného, otvoreného a zabezpečeného kybernetického priestoru. Počas mimoriadneho zasadnutia Európskej rady v októbri 2020 vedúci predstavitelia Európskej únie vyzvali na posilnenie schopnosti Európskej únie chrániť sa pred kybernetickými hrozbami, vytvárať bezpečné komunikačné prostredie, predovšetkým za využitia kvantového šifrovania, a zabezpečiť prístup k údajom na účely justície a presadzovania práva. Podľa citovaného zdroja Európskej únie rieši kybernetické hrozby a Európska únia prijíma opatrenia na riešenie výziev v oblastiach kybernetickej bezpečnosti pre zlepšenie kybernetickej odolnosti, boja proti

kybernetickej kriminalite, podpory kybernetickej diplomacie, posilnenie kybernetickej obrany, podpory výskumu a inovácií, ochrany kritickej infraštruktúry a podobne (Európska komisia, 2022d). Kritické odvetvia ako doprava, energetika, zdravotníctvo a financie sú vo svojej hlavnej činnosti stále závislejšie od digitálnych technológií. Digitálna transformácia síce prináša obrovské príležitosti a prináša riešenie mnohých výziev, ktorým Európa nielen v priebehu krízy COVID-19 čelí, ale zároveň vystavuje hospodárstvo a spoločnosť kybernetickým hrozbám. Kybernetické útoky a kyberkriminalita sú v celej Európe čoraz častejšie a sofistikovanejšie. Pre rok 2024 sa očakávalo pripojenie k internetu vecí na celom svete 22,3 miliardy zariadení, bude uvedený trend pokračovať aj v budúcnosti, preto rozhodnejšie reakcie v oblasti kybernetiky v záujme vytvorenia otvoreného a kyberneticky chráneného priestoru môže zaistiť väčšiu dôveru občanov v digitálne nástroje a služby (Európska komisia, 2022d).

Konštatujeme, že kybernetická bezpečnosť je jedným z kľúčových faktorov pre ochranu a stabilitu digitálnej budúcnosti Európy. V prostredí, kde sa neustále zvyšuje digitalizácia všetkých aspektov života, je nevyhnutné zabezpečiť ochranu citlivých údajov, infraštruktúry a komunikácie pred rastúcimi kybernetickými hrozbami. Kybernetická bezpečnosť je neoddeliteľnou súčasťou digitálnej budúcnosti Európy aj preto, že v digitálnej dobe sú osobné údaje a súkromné informácie obyvateľov často spracovávané online, od verejných záznamov až po osobné dáta uchovávané v digitálnych službách. Kybernetická bezpečnosť je nevyhnutná na ochranu týchto údajov pred zneužitím, krádežou alebo zneužitím tretími stranami. EÚ sa už od minulého desaťročia aktívne venuje ochrane osobných údajov prostredníctvom nariadení ako GDPR (Všeobecné nariadenie o ochrane údajov, 2016), ktoré zabezpečuje právo občanov na ochranu ich osobných informácií. Silná kybernetická bezpečnosť je nevyhnutná na to, aby tieto právne rámce fungovali a aby občania mali dôveru v digitálne služby. Digitálna transformácia sa týka aj kritických sektorov, ako je zdravotníctvo, energetika, doprava či bankovníctvo. Tieto oblasti sú čoraz viac prepojené na digitálne systémy, ktoré zabezpečujú ich fungovanie. Kybernetické útoky na tieto sektory môžu mať katastrofálne následky, vrátane narušenia dodávok energie, zdravotnej starostlivosti alebo finančných služieb. Zabezpečenie kybernetickej bezpečnosti v týchto oblastiach je kľúčové pre ochranu spoločenských a hospodárskych procesov, ako aj pre zachovanie verejného poriadku a bezpečnosti (Európska komisia, 2022d). S rastúcim využívaním digitálnych technológií a internetu sa zvyšuje aj počet a sofistikovanosť kybernetických hrozieb, ako sú ransomware, phishing, malware, DDoS útoky a iné formy kybernetických zločinov. Kyberkriminalita sa stále častejšie zameriava na spoločnosti, organizácie, ale aj jednotlivcov. Európa čelí hrozbám, ktoré môžu mať devastujúce ekonomické a sociálne následky, preto je nevyhnutné, aby sa investovalo do kybernetických obranných systémov, ktoré pomôžu predchádzať, detegovať a reagovať na tieto útoky. Silná kybernetická bezpečnosť je nevyhnutná pre zabezpečenie digitálnej ekonomiky (Európske noviny, 2025), ktorá je v Európe čoraz dôležitejšia. Podniky, najmä malé a stredné podniky, ktoré sa spoliehajú na online obchodovanie a digitálne služby, potrebujú ochranu pred útokmi, ktoré môžu ohroziť ich obchodné operácie a zákazníkov. Investície do kybernetickej bezpečnosti znižujú riziko finančných strát spôsobených kybernetickými incidentmi a zvyšujú dôveru zákazníkov v digitálne služby. Európske vlády čoraz viac využívajú digitálne technológie na poskytovanie verejných služieb (ako je online podávanie daní, hlasovanie, komunikácia so štátnymi inštitúciami). Kybernetická bezpečnosť je kľúčová na zabezpečenie týchto systémov pred manipuláciami a útokmi, ktoré by mohli narušiť fungovanie štátnych inštitúcií a ohroziť dôveru občanov v ich vlády. Silná ochrana týchto systémov je zásadná pre

transparentnosť, zodpovednosť a správu verejných financií (Plán obnovy, 2021). Digitálna transformácia spoločnosti a hospodárstva môže byť úspešná len vtedy, ak existuje vysoká úroveň dôvery zo strany občanov a podnikov v bezpečnosť digitálnych technológií. Ak ľudia a organizácie nebudú dôverovať digitálnym systémom, nebudú ich ochotní využívať. Kybernetická bezpečnosť pomáha budovať túto dôveru tým, že zaručuje, že osobné a citlivé údaje budú chránené, a že digitálne transakcie a komunikácie nebudú vystavené riziku zneužitia. Kybernetická bezpečnosť je tiež nevyhnutná pre udržanie digitálnej suverenity Európy. Európa musí mať kontrolu nad svojimi digitálnymi infraštruktúrami a technológiami, aby sa zabezpečilo, že údaje a citlivé informácie nebudú zneužívané zo strany zahraničných štátov alebo nadnárodných korporácií. Silné kybernetické obrany umožňujú Európe udržiavať nezávislosť a ochranu pred vonkajšími hrozbami (Európska komisia, 2022d). Kybernetická bezpečnosť je tiež základom pre efektívnu globálnu spoluprácu v oblasti digitalizácie. Európa musí pracovať s inými krajinami a regionálnymi organizáciami na vytváraní spoločných noriem a politík na ochranu digitálnych infraštruktúr. Zabezpečenie kybernetickej bezpečnosti je nevyhnutné pre udržanie hladkej interoperability medzi rôznymi technológiami, organizáciami a štátmi v globálnom meradle. Kybernetická bezpečnosť je nevyhnutná pre ochranu digitálnej budúcnosti Európy (Európska komisia, 2022d). Zabezpečuje ochranu osobných údajov, kritickej infraštruktúry, verejných služieb a podnikania pred kybernetickými hrozbami. Zároveň podporuje dôveru v digitálne technológie, čo je kľúčové pre ich rozvoj a adopciu. Európa musí investovať do kybernetických obranných systémov, vzdelávania v oblasti kybernetickej bezpečnosti a medzinárodnej spolupráce, aby zabezpečila bezpečnú a prosperujúcu digitálnu budúcnosť.

Európska digitálna identita a verejná elektronická identifikácia (e-ID) ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy - v októbri 2020 Európska rada vyzvala na vytvorenie rámca v celej Európskej únii pre bezpečnú verejnú elektronickú identifikáciu (e-ID), zahŕňa interoperabilné digitálne podpisy, prostredníctvom nich budú mať občania kontrolu nad vlastnou online identitou a údajmi, ako aj prístup k verejným, súkromným a cezhraničným digitálnym službám. Návrh nariadenia o európskej digitálnej identifikácii (e-ID) predložila Komisia v júni 2021. Ministri na zasadnutí Rady pre telekomunikácie v júni 2022 vzali na základe správy o pokroku vypracovanej francúzskym predsedníctvom na vedomie pokrok dosiahnutý v súvislosti s týmto návrhom (Rada Európskej únie, 2022). Európska komisia (2022d) prostredníctvom digitálnej identity pre všetkých Európanov bude k dispozícii občanom Európskej únie, obyvateľom a podnikom, ktorí sa chcú identifikovať alebo poskytnúť potvrdenie o určitých osobných údajoch. Dá sa použiť pre verejné a súkromné služby online aj off-line v celej Európskej únii. Každý občan Európskej únie a obyvateľ Únie bude môcť používať osobnú digitálnu peňaženku.

K deklarovaným výhodám európskej digitálnej identity patrí:

- právo každej osoby, ktorá má nárok na národný občiansky preukaz, mať digitálnu identitu, ktorá je uznávaná kdekoľvek v Európskej únii;
- jednoduchý a bezpečný spôsob ovládania množstva informácií, ktoré chce občan zdieľať so službami, ktoré vyžadujú zdieľanie informácií;
- prevádzkovanie prostredníctvom digitálnych peňaženiek dostupných v aplikáciách mobilných telefónov a iných zariadeniach na to, aby bolo možné identifikovať on-line a off-line; uchovávať a vymieňať si informácie poskytnuté vládami, napr. meno, priezvisko,

dátum narodenia, národnosť; uchovávať a vymieňať si informácie poskytnuté dôveryhodnými súkromnými zdrojmi; použiť tieto informácie ako potvrdenie o práve na pobyt, prácu alebo štúdium v určitom členskom štáte.

Ako uvádza Európska komisia (2022e) v súčasnosti len približne 60 % obyvateľov Európskej únie v 14 členských štátoch môže cezhranične používať svoje vnútroštátne elektronické identifikačné údaje. Iba 14 % kľúčových poskytovateľov verejných služieb vo všetkých členských štátoch umožňuje cezhraničnú autentifikáciu pomocou systému elektronickej identity, napríklad na preukázanie identity osoby na internete bez potreby hesla. Počet úspešných cezhraničných overení za rok je veľmi malý, hoci narastá, konštatuje Európska komisia (2022e).

Kľúčovými princípmi Európskej digitálnej identity a verejnej elektronickej identifikácie (e-ID) sú:

- dostupnosť pre každého občana Európskej únie, obyvateľa alebo firmy v Európskej únii, ktorí ho chcú používať;
- široká použiteľnosť ako spôsob identifikácie alebo na potvrdenie určitých osobných atribútov na účely prístupu k verejným a súkromným digitálnym službám v celej Európskej únii;
- poskytnutie plnej kontroly používateľom pri výbere aspektov ich identity, údajov a certifikátov, ktoré zdieľajú s tretími stranami, a sledovanie takéhoto zdieľania (Európska komisia, 2022e).

Z hľadiska praktického využitia, Európsku digitálnu identitu možno použiť v ľubovoľnom počte prípadov, napríklad:

- verejné služby ako vyžiadanie rodných listov, lekárskeho potvrdenia, nahlásenie zmeny adresy
- otvorenie bankového účtu
- podávanie daňových priznaní
- uchádzaním sa o štúdium na univerzite doma alebo v inom členskom štáte
- uchovávanie lekárskeho predpisu, ktorý možno použiť kdekoľvek v Európe
- preukazujúci svoj vek
- prenájom auta s digitálnym vodičským preukazom
- prihlásenie do hotela
- žiadosť o bankový úver - žiadosť o bankový úver je proces, ktorý zvyčajne zahŕňa množstvo krokov, od dohodnutia si stretnutí a fyzických stretnutí až po zhromaždenie a podpísanie všetkých papierových dokumentov – a zopakovanie operácie, ak dokumenty chýbajú. Pri používaní európskej digitálnej identity si používateľ musí vybrať potrebné dokumenty, ktoré sú lokálne uložené v jeho digitálnej peňaženke, aby mohol odpovedať na žiadosť banky. Potom sa vytvoria overiteľné digitálne dokumenty, ktoré sa bezpečne odošlú na overenie do banky, ktorá potom môže pokračovať v procese podávania žiadostí (Európska komisia, 2022e).

Konštatujeme, že Európska digitálna identita a verejná elektronická identifikácia (e-ID) sú kľúčovými nástrojmi, ktoré umožňujú bezpečný a efektívny prístup k digitálnym službám,

čím zohrávajú dôležitú úlohu v budúcnosti digitálnej Európy. Tieto systémy ponúkajú občanom, podnikateľom a verejným inštitúciám spôsob, ako bezpečne a jednoducho vykonávať digitálne transakcie a využívať verejné i súkromné služby. Digitálna identita je kľúčovým prvkom pre ochranu osobných údajov a súkromia v digitálnom priestore. V Európe, kde sú ochrana osobných údajov a súkromia prioritou (napríklad cez GDPR), je dôležité, aby občania mali možnosť bezpečne preukázať svoju identitu online, bez toho, aby museli zdieľať nadmerné množstvo osobných informácií. Európska digitálna identita (napr. pomocou e-ID) umožňuje bezpečnú autentifikáciu a šifrovanie dát, čím zabráňuje podvodom, identitným krádežiam a zneužitiu osobných údajov. V digitálnej Európe sú verejné a súkromné služby čoraz viac digitalizované. Európska digitálna identita a e-ID umožňujú občanom jednoduchý prístup k verejným službám, ako je podávanie daní, získavanie rôznych štátnych povolení, prístup k sociálnym dávкам alebo komunikácia s verejnými inštitúciami. Tieto systémy zjednodušujú administratívne procesy, znižujú byrokráciu a zvyšujú efektivitu verejnej správy, čo šetrí čas a náklady pre občanov aj štátne inštitúcie (Európska komisia, 2022e). Európska digitálna identita a e-ID prispievajú k vytváraniu dôvery medzi používateľmi a poskytovateľmi služieb v digitálnom prostredí. Poskytujú mechanizmy, ktoré garantujú, že každý používateľ je skutočne tým, kým tvrdí, že je, čo je zásadné pre bezpečné vykonávanie online transakcií, ako je napríklad elektronické podpisovanie dokumentov, bankovníctvo, obchodovanie a nákupy. Tento mechanizmus dôvery je kľúčový pre podporu ďalšieho rozvoja digitálnej ekonomiky. S jednou digitálnou identitou, ktorá je uznávaná v rámci celej EÚ, môžu občania aj podniky vykonávať online transakcie a využívať digitálne služby naprieč rôznymi krajinami, čo výrazne zjednodušuje medzinárodné interakcie. Tento jednotný prístup k elektronickej identifikácii a autentifikácii podporuje voľný pohyb osôb a podnikania v rámci EÚ, čím prispieva k vytváraniu digitálne prepojenej a jednotnej digitálnej ekonomiky (Európska komisia, 2022e). S robustným systémom digitálnej identity môžu podniky vyvinúť nové, bezpečné a inovatívne produkty a služby, ktoré využívajú tento nástroj na autentifikáciu a autorizáciu. Digitálna identita uľahčuje prístup k novým digitálnym službám a technologickým inováciám, čo podporuje podnikateľské príležitosti a zvyšuje konkurencieschopnosť Európy v globálnom hospodárstve (Európska komisia, 2025a). Pomáha tiež znižovať náklady na spracovanie transakcií a administratívu, čo otvára dvere pre nové digitálne podniky. Jednou z najväčších výhod Európskej digitálnej identity je, že poskytuje jednotné a bezpečné riešenie pre cezhraničné interakcie v rámci Európskej únie. Občania a podniky môžu jednoducho a bezpečne využívať verejné aj súkromné služby naprieč všetkými členskými štátmi bez nutnosti vytvárať a spravovať rôzne identifikačné údaje pre každú krajinu zvlášť. Tento jednotný prístup uľahčuje spoluprácu medzi členskými štátmi a podporuje zjednodušenie administratívnych a právnych procesov na európskej úrovni. Digitálna identita môže pomôcť aj v boji proti digitálnej nerovnosti. Poskytovaním jednoduchého prístupu k online službám a elektronickej identifikácii umožňuje aj osobám so zníženou mobilitou, starším osobám alebo ľuďom z odľahlých oblastí lepší prístup k verejným a súkromným službám. e-ID môže výrazne uľahčiť ich život a zlepšiť prístup k dôležitým informáciám a službám bez nutnosti osobnej návštevy úradov alebo iných inštitúcií. Vzhľadom na rastúci význam digitálnych technológií je nevyhnutné, aby Európa mala kontrolu nad svojimi digitálnymi systémami a infraštruktúrami. Európska digitálna identita poskytuje rámec, ktorý umožňuje kontrolu nad osobnými údajmi a zabráňuje ich zneužitiu zo strany tretích krajín alebo nadnárodných spoločností. Tento systém zabezpečuje, že údaje občanov a podnikateľov zostanú v rámci Európy a podliehajú prísnyim pravidlám ochrany údajov (Rada Európskej únie, 2020a). Európska digitálna identita a verejná elektronická identifikácia sú základnými kameňmi

digitálnej transformácie Európy. Podporujú bezpečnosť, efektívnosť a inklúziu v digitálnom priestore, zjednodušujú prístup k verejným a súkromným službám, podporujú hospodársky rast a inováciu a zároveň chránia osobné údaje a súkromie občanov. Systém e-ID umožňuje plynulý a bezpečný cezhraničný pohyb, ktorý je nevyhnutný pre pokračujúcu integráciu Európy do digitálnej ekonomiky a spoločnosti. V budúcnosti bude tento systém ešte dôležitejší pre zaručenie spravodlivého, bezpečného a transparentného digitálneho prostredia v Európe.

Digitalizácia súdnictva ako súčasť digitálnej budúcnosti Európy - digitalizácia súdnych systémov členských štátov môže zlepšiť prístup občanov a podnikov k spravodlivosti a zvýšiť účinnosť a efektívnosť súdnych konaní. Niektoré krajiny Európskej únie už začali s využívaním digitálnych nástrojov v oblasti justície, ide okrem iného o vedenie digitálnych súdnych konaní, elektronickú komunikáciu medzi stranami, elektronický prenos dokumentov, využívanie videopočutí a videokonferencií. Podľa Rady Európskej únie (2022) členské štáty by mali digitálne nástroje v súdnom konaní využívať vo väčšej miere, nemali by tým však byť oslabované základné zásady, ako je nezávislosť a nestrannosť súdov. Podľa Rady Európskej únie (2020a) v oblasti digitálnej spravodlivosti ešte v roku 2020 prijala závery o digitalizácii s cieľom zlepšiť prístup k spravodlivosti. Ďalšia digitalizácia súdnych systémov členských štátov má obrovský potenciál pokračovať v uľahčovaní a zlepšovaní prístupu k spravodlivosti pre občanov v celej Európskej únii. Digitálne nástroje môžu prispieť k lepšej štruktúre konaní a automatizácii a zrýchleniu vybavovania štandardizovaných a jednotných úloh, čím sa zvýši efektívnosť a efektívnosť súdneho konania. Kríza COVID-19 potvrdila potrebu investovať a využívať digitálne nástroje v súdnych konaniach. V tejto súvislosti závery nabádajú členské štáty, aby vo zvýšenej miere využívali digitálne nástroje počas súdnych konaní, a vyzývajú Komisiu, aby do konca roku 2020 vypracovala komplexnú stratégiu Európskej únie pre digitalizáciu súdnictva. Zdôrazňujú tiež, že používanie digitálnych technológií by nemalo podkopávať základné princípy súdnych systémov vrátane nezávislosti a nestrannosti súdov, záruky účinnej právnej ochrany a práva na spravodlivé a verejné vypočutie. V záveroch sa tiež uvádza potreba podporovať digitálne zručnosti v justičnom sektore, aby sudcovia, prokurátori, justiční pracovníci a iní justiční pracovníci mohli efektívne využívať digitálne nástroje a pri náležitom rešpektovaní práv a slobôd tých, ktorí hľadajú spravodlivosť. V texte sa uvádza, že využitie umelej inteligencie v sektore spravodlivosti sa už skúma a vyvíja a uznáva sa, že má potenciál zlepšiť fungovanie justičných systémov. Zdôrazňuje, že používanie nástrojov umelej inteligencie nesmie zasahovať do rozhodovacej právomoci sudcov ani do nezávislosti súdnictva, ani porušovať právo na spravodlivý proces a účinný prostriedok nápravy.

Konštatujeme, že digitalizácia súdnictva je nevyhnutná pre modernizáciu a zefektívnenie právneho systému v Európe. V súčasnosti, keď je digitálna transformácia prítomná vo všetkých oblastiach života, je dôležité, aby súdnictvo tiež využívalo výhody moderných technológií. Digitalizácia súdnictva predstavuje nie len technologický pokrok, ale aj významný krok v zlepšení prístupnosti, transparentnosti a efektivity právneho systému. Tu sú hlavné dôvody, prečo je digitalizácia súdnictva kľúčovým prvkom digitálnej budúcnosti Európy: Digitalizácia súdnictva (Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2024) umožňuje širší prístup k právnym službám pre občanov. Systémy ako elektronické podávanie žiadostí, online prístup k súdnym rozhodnutiam, elektronické odvolania a ďalšie digitálne nástroje umožňujú občanom a právnikom, aby mohli ľahko a efektívne komunikovať so súdmi. Týmto spôsobom sa znižujú geografické a časové bariéry, čo zvyšuje prístupnosť súdnych procesov aj pre osoby, ktoré žijú v odľahlých oblastiach alebo majú obmedzené možnosti

mobility. Jednou z najväčších výhod digitalizácie súdnictva je zrýchlenie súdnych konaní. Elektronické podania, automatizované procesy, elektronické spisy a systém správy prípadov umožňujú súdom rýchlejšie a presnejšie spracovávať prípady. Tieto technológie znižujú potrebu manuálnej administratívy, čo vedie k skráteniu doby rozhodovania a menším nákladom. Rýchlejšie konanie v právnych veciach má zásadný význam pre efektívnosť a spravodlivosť právneho systému. Digitalizácia súdnictva umožňuje lepší prístup k informáciám o právnych prípadoch a rozhodnutiach súdov. Elektronické záznamy, ktoré sú verejne prístupné, zvyšujú transparentnosť súdneho procesu a pomáhajú eliminovať možnosť manipulácie alebo zneužívania systému. Občania majú možnosť sledovať vývoj svojich prípadov, čím sa zvyšuje dôvera v spravodlivosť a integritu súdneho systému. Transparentnosť je kľúčová pre posilnenie verejnej dôvery v právny systém (Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2024). Digitalizácia súdnictva môže výrazne znížiť administratívne náklady, ktoré sú spojené s tradičnými papierovými procesmi. Namiesto fyzického podávania a spravovania papierových dokumentov môžu byť všetky dokumenty spravované elektronicky, čo vedie k úspore času a prostriedkov. Táto efektívnosť tiež znamená menšie zaťaženie pre zamestnancov súdov, ktorí sa môžu zamerať na dôležitejšie úlohy, ako je vyhodnocovanie a rozhodovanie o prípadoch. Digitalizácia umožňuje lepšiu integráciu a spoluprácu medzi súdmi, prokuratúrou, právnikmi, políciou a inými verejnými inštitúciami. Elektronické systémy môžu zjednodušiť výmenu informácií a koordináciu medzi týmito inštitúciami, čo znižuje duplicitu práce a zvyšuje efektívnosť. Napríklad, elektronická komunikácia medzi rôznymi inštitúciami môže urýchliť proces rozhodovania, ako aj zabezpečiť, že všetky relevantné strany budú včas informované o pokroku v prípade. S digitalizáciou súdnictva môžu byť právne rozhodnutia a precedensy sprístupnené rýchlejšie a širšiemu okruhu používateľov. Vďaka elektronickým databázam súdnictva môžu právnici, sudcovia a občania ľahko nájsť súdne rozhodnutia, ktoré sú relevantné pre ich prípady. To prispieva k väčšej právnej istote, pretože je jednoduchšie skontrolovať, aké rozhodnutia boli prijaté v podobných prípadoch v minulosti. Systémy umelej inteligencie a analytiky môžu navyše pomôcť sudcom pri rozhodovaní na základe historických precedensov a analýz, čo vedie k jednotnejšiemu rozhodovaniu (Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2024). Digitalizácia súdnictva prispieva k zníženiu ekologickej záťaže, pretože znižuje potrebu tlače a fyzickej archivácie dokumentov. Menej papiera znamená menej odpadu a nižšiu spotrebu energie a materiálov. Týmto spôsobom môže digitalizácia súdnictva podporiť ekologickú udržateľnosť v rámci verejnej správy. Digitalizácia súdnictva otvára dvere k implementácii nových technológií, ako je umelá inteligencia (AI), strojové učenie a blockchain (Horváth, Krásna & Hlásny, 2024). Tieto technológie môžu zlepšiť rozhodovací proces, automatizovať rutinné administratívne úkony a pomôcť predpovedať výsledky právnych sporov na základe analýzy historických údajov. Integrácia týchto technológií môže viesť k ešte väčšiemu zefektívneniu a zlepšeniu presnosti súdnych rozhodnutí. V globalizovanom svete, kde sa čoraz viac obchodov a právnych sporov vyžaduje cezhraničnú spoluprácu, môže digitalizácia súdnictva podporiť jednoduchšiu a rýchlejšiu výmenu informácií medzi súdmi v rôznych krajinách. Európa, ako región s rozvinutými právnymi systémami, potrebuje moderné nástroje na efektívnu a bezpečnú výmenu právnych informácií, čo umožní rýchlejšie a transparentnejšie vybavovanie cezhraničných právnych záležitostí. Digitalizácia súdnictva je nevyhnutná pre modernizáciu právneho systému a jeho prispôbenie sa požiadavkám digitálnej doby. Zlepšuje prístupnosť, transparentnosť, efektívnosť a udržateľnosť súdnych procesov, čo má priamy dopad na kvalitu spravodlivosti v Európe. Tento proces podporuje právnu istotu, znižuje náklady a administratívnu záťaž a zároveň umožňuje

inováciu v oblasti právnych technológií. Digitalizované súdnictvo tiež umožňuje lepšiu spoluprácu medzi štátnymi inštitúciami, čo zvyšuje celkovú kvalitu verejných služieb a posilňuje právny štát v rámci Európskej únie.

2. POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE CEZ EURÓPSKU DIGITÁLNU BUDÚCNOSŤ

Budúcnosť demokracie v kontexte európskej digitálnej budúcnosti je veľmi aktuálna téma, ktorá si vyžaduje zohľadnenie viacerých faktorov, ako sú technologické inovácie, ochrana osobných údajov, demokratické hodnoty, legislatívne rámce a spoločenské zmeny. V tejto súvislosti môžeme identifikovať niekoľko kľúčových aspektov:

1. *Algoritmy a umelá inteligencia v rozhodovacích procesoch* - ako sa ukazuje, podľa citovaného autora, že s narastajúcim využívaním algoritmov a umelej inteligencie v politických a ekonomických rozhodnutiach sa bude musieť Európa vyrovnávať s otázkami transparentnosti, zodpovednosti a spravodlivosti (Chlipala, 2021). Algoritmy môžu ovplyvniť verejné politiky, a preto je dôležité, aby boli tieto technológie pod prísny dohľadom a regulované tak, aby neznižovali demokratickú kontrolu.
2. *Dezinformácie a digitálny obsah* - s rozvojom digitálnych platforiem a sociálnych médií sa čelí rastúcemu problému šírenia dezinformácií. Ako zabezpečiť, že občania budú mať prístup k pravdivým a relevantným informáciám, je výzvou pre demokratické procesy (Mirga, 2024). Boj proti dezinformáciám bude musieť zahŕňať spoluprácu medzi technickými spoločnosťami, vládami a občianskou spoločnosťou, aby sa zachovala sloboda slova pri súčasnom ochrane pred škodlivým obsahom.
3. *Digitalizácia verejnej správy, verejných služieb a procesov v nich*. V rámci Európskej únie sa očakáva stále väčšia digitalizácia verejných služieb, čo by malo zjednodušiť a zefektívniť fungovanie štátov (Plán obnovy, 2021). To umožní občanom ľahší prístup k informáciám, ale aj k rôznym administratívnym procesom. Súčasťou tejto digitalizácie je aj elektronické hlasovanie, ktoré by mohlo zmeniť spôsob, akým sa vykonávajú voľby.
4. *Digitálna inklúzia a rovnosť prístupu* sú dôležité (DEVELOR Slovakia, 2025), aby prechod do digitálnej spoločnosti neznamenal sociálnu a technologickú nerovnosť. Európska digitálna budúcnosť by mala zabezpečiť, aby každý občan mal rovnaký prístup k technológiám, vzdelávaniu a digitálnym nástrojom, čím sa posilní demokratické práva a účasť občanov na rozhodovacích procesoch.
5. *Globálna a geopolitická dimenzia* hovorí o tom, že sa Európa bude musieť postaviť výzvam v oblasti digitálnej suverenity (Európska komisia, 2023). Európska únia sa bude musieť zamerať na vytvorenie vlastných technologických ekosystémov, ktoré budú v súlade s európskymi hodnotami, ako sú ochrana súkromia a demokracia. Zabezpečenie suverenity v digitálnej oblasti bude kľúčové pre udržanie nezávislosti a rovnováhy moci.
6. S rozvojom digitálnych technológií prichádza aj *potreba ochrany osobných údajov a zabezpečenia digitálnych platforiem* (Verlag Dashöfer, 2024). Budúcnosť demokracie v Európe bude závisieť od toho, ako efektívne sa podarí ochrániť občanov pred zneužitím ich osobných informácií a zároveň umožniť transparentné a spravodlivé procesy. Právne rámce ako GDPR (General Data Protection Regulation) už predstavujú krok v správnom

smere, ale stále existujú výzvy v oblasti kybernetickej bezpečnosti a ochrany pred manipuláciami s dátami.

7. *Participácia občanov a digitálna verejná sféra* – citovaný zdroj Slovensko.sk. (n.d.) konštatuje, že technológie môžu zlepšiť občiansku participáciu v demokratických procesoch. Nástroje ako online petície, verejné konzultácie a digitálne fóra umožnia občanom priamo ovplyvniť politické rozhodnutia. E-demokracia, teda využívanie digitálnych platforiem na podporu participácie a angažovanosti občanov, je neoddeliteľnou súčasťou digitálnej budúcnosti Európy.

V konečnom dôsledku budú musieť európske krajiny spravovať potenciál technológií so zachovaním demokratických princípov, ako sú transparentnosť, zodpovednosť a rovnosť. Využitie digitálnych nástrojov môže priniesť mnoho výhod pre demokraciu, ale tiež vyžaduje dôkladnú reguláciu a angažovanosť všetkých aktérov v spoločnosti.

ZÁVER

Biela kniha o umelej inteligencii – európsky prístup k excelentnosti a dôvere (Európska komisia, 2020) uvádza, že vzhľadom na to, že sa digitálne technológie stávajú stále dôležitejšou súčasťou všetkých oblastí každodenného života, je nutné, aby im občania mohli dôverovať. Dôveryhodnosť je tiež predpokladom pre ich zavádzanie. Je to príležitosť pre Európu hájiť pevne svoje hodnoty a zásady právneho štátu. Európskej únia je preukázateľne schopná produkovať bezpečné, spoľahlivé sofistikované výrobky a služby od letectva cez energetiku, až po automobilové a zdravotnícke vybavenie. V budúcnosti bude oveľa väčšia časť rozsiahleho objemu dát pochádzať z priemyslu, podnikov a verejného sektora a bude uložená v rôznych systémoch, najmä na výpočtových zariadeniach fungujúcich na okraji siete (at the edge). Európe, ktorá má silné postavenie v digitalizovanom priemysle aj v rámci medzipodnikových aplikácií, avšak pomerne zaostáva v oblasti spotrebiteľských platforiem, sa tak otvárajú nové príležitosti, ktoré vyhodnocujeme ako kľúčové pre právne aspekty európskej digitálnej budúcnosti z hľadiska občanov.

LITERATÚRA

- Aktualizácia Plánu obnovy a odolnosti SR a REPowerEU.* (2023). Retrieved from <https://www.planobnovy.sk/realizacia/dokumenty/>
- Aliancia sektrových rád.* (2024). *Stratégia rozvoja ľudských zdrojov na obdobie 10 rokov.* Retrieved from <https://www.alianciasr.sk/wp-content/uploads/2025/02/SRLZ-2024.pdf>
- DEVELOP Slovakia.* (2025). *Diverzita, rovnosť a inklúzia.* Retrieved from <https://www.develop.sk/diverzita-rovnost-a-inkluzia/#>
- Chlipala, M.* (2021). *Rovnosť, umelá inteligencia, algoritmy a automatizované rozhodnutia: ako odhaľovať a riešiť diskrimináciu v kontexte umelej inteligencie?* Retrieved from https://www.era-comm.eu/oldoku/Adiskri/15_AI/121DV94_Chlipala_SK.pdf
- The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent.* (2019). Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

- European Committee of the Regions. (2024). *Artificial Intelligence should enhance public services and inclusive digital strategies, says rapporteur Alberto Cirio*. Retrieved from <https://cor.europa.eu/en/news/artificial-intelligence-should-enhance-public-services-and-inclusive-digital-strategies-says>
- Európska komisia. (2019). *Európa pripravená na digitálny vek - Posilnenie postavenia ľudí vďaka novej generácii technológií*. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_sk
- Európska komisia. (2023). *Digitální suverénita – K dnešnému dňu vstupuje v platnosť evropský akt o čípech*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/ip_23_4518
- Európska komisia. (2022). *2030 Digital Compass: Your Digital Decade*. Retrieved from <https://futurium.ec.europa.eu/en/digital-compass>
- Európska komisia. (2020). *Biela kniha o umelej inteligencii – európsky prístup k excelentnosti a dôvere*. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_sk.pdf
- Európska komisia. (2022a). *The Digital Services Act – DSA*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=COM%3A2020%3A825%3AFIN>
- Európska komisia. (2022b). *The Digital Market Act – DMA. Digital Markets Act: Commission welcomes political agreement on rules to ensure fair and open digital markets*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1978
- Európska komisia. (2022c). *Connectivity*. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/connectivity>
- Európska komisia. (2022d). *Cybersecurity: how the EU tackles cyber threats*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/cybersecurity/>
- Európska komisia. (2022e). *European Digital Identity*. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-digital-identity_en
- Európska komisia. (2023a). *Dlhodobá konkurencieschopnosť EÚ: výhľad na obdobie po roku 2030*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023DC0168>
- Európska komisia. (2025). *Chronologický prehľad – zdaňovanie digitálneho hospodárstva*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/digital-taxation/timeline-digital-taxation/>
- Európska komisia. (2025a). *Posilnenie európskej konkurencieschopnosti*. Retrieved from https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness_sk
- Európske noviny. (2025). *EK: EÚ dá 1,3 mld eur do AI, kybernetickej bezpečnosti a digitálnych zručností*. Retrieved from <https://europske.noviny.sk/tag/kyberneticka-bezpecnost/>
- GDPR. (2016). Retrieved from <https://gdpr-slovensko.sk/co-je-gdpr/>
- Horváth, M., Krásna, S. & Hlásny, M. (2024). *Právo, občania a európska digitálna budúcnosť*. Brno : MSD.
- Inovato. (2025). *AI transformuje slovenský biznis: Výzvy a príležitosti podľa ASTON ITM*. Retrieved from <https://inova.to/ai-transformuje-slovensky-biznis-vyzvy-a-prilezitosti-podla-aston-itm/>
- Kuzniecova, J. (2023). *Revolučný potenciál eSIM v zdravotníctve IoT*. Retrieved from <https://www.globalyo.com/sk/blog/the-revolutionary-potential-of-esim-in-healthcare-iot/>

- Marcinčin, J. et al. (2023). *Digitalizácia ako krok ku kvalite verejných služieb*. Retrieved from https://www.iazasi.gov.sk/wp-content/uploads/2023/12/NP-PKSD_Digitalizacia-ako-krok-ku-kvalite-verejnych-sluzieb_final.pdf?csrt=4033131482231933928
- Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. (2024). *Európska komisia zverejnila 11. porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2023. V oblasti digitalizácie súdnictva Slovensko figuruje na najvyšších priečkach*. Retrieved from <https://www.justice.gov.sk/aktualne-temy/europska-komisia-zverejnila-11-porovnavaci-prehľad-eu-v-oblasti-justicie-za-rok-2023-v-oblasti-digitalizacie-sudnictva-slovensko-figuruje-na-najvyssich-prieckach/>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky a Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky (2024). *DigComp 2.2. Európsky rámec digitálnych kompetencií pre občanov. S novými príkladmi vedomostí, zručností a postojov*. Retrieved from <https://www.minedu.sk/data/att/dc3/32448.9fc8eb.pdf>
- Mirga, T. (2024). *Dezinformácie v ére digitálnej transformácie: generatívna AI ako nástroj tvorby rizikového syntetického obsahu a stratégie riešenia. ProInflow: časopis pro informační vědy*. Vol. 16, No. 1, 2024, str. 33–95. Retrieved from <https://doi.org/10.5817/ProIn2024-37974>
- Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja. (2001). Retrieved from <https://www.minzp.sk/files/dokumenty/strategicke-dokumenty/narodna-strategia-trvalo-udrzatelneho-rozvoja.pdf>
- Plán obnovy. (2021). *Efektívna verejná správa a digitalizácia*. Retrieved from <https://www.planobnovy.sk/kompletny-plan-obnovy/efektivna-verejna-sprava-a-digitalizacia/>
- Rada Európskej únie. (2020). *Artificial intelligence: Presidency issues conclusions on ensuring respect for fundamental rights*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2020/10/21/artificial-intelligence-presidency-issues-conclusions-on-ensuring-respect-for-fundamental-rights/>
- Rada Európskej únie. (2020a). *Digital justice: Council adopts conclusions on digitalisation to improve access to justice*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/13/digital-justice-council-adopts-conclusions-on-digitalisation-to-improve-access-to-justice/>
- Rada Európskej únie. (2021). *Zdanie digitálnej ekonomiky*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/digital-taxation/>
- Rada Európskej únie. (2022). *A digital future for Europe*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/a-digital-future-for-europe/>
- Slovensko.sk. (n.d.) *Elektronické služby Úradu vlády Slovenskej republiky - eDemokracia a otvorená vláda*. Retrieved from <https://www.slovensko.sk/sk/elektronicke-sluzby-uradu-vlady>
- Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030*. (2019). Retrieved from <https://mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2019/06/Strategia-digitalnej-transformacie-Slovenska-2030.pdf>
- Stratégia hospodárskej politiky do roku 2030*. (2021). Retrieved from <https://www.mhsr.sk/uploads/files/T3H3k8da.pdf>
- Verlag Dashöfer. (2024). *Digitálna revolúcia v EÚ sprísňuje opatrenia na reguláciu online platforiem a ochranu spotrebiteľov*. Retrieved from https://www.zoou.sk/33/digitalna-revolucia-v-eu-sprisnuje-opatrenia-na-regulaciju-online-platforiem-a-ochranu-spotrebitelev-uniqueiduchxzASYZNakEFCCsADg-U62_nnHABZa5irCTkeDyvM/

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE - AKTUÁLNE TRENDY V PRACOVNOM PRÁVE

STRENGTHENING THE RULE OF LAW FOR THE FUTURE OF DEMOCRACY – CURRENT TRENDS IN
LABOUR LAW

Silvia TRELOVÁ¹

¹ Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta managementu
Odbojárov 10, 820 05 Bratislava
silvia.trelova@fm.uniba.sk

Anotácia

V príspevku, ktorý tvoril základ pozvanej prednášky autorka venuje pozornosť posilneniu právneho štátu pre budúcnosť demokracie v aktuálnych trendoch v pracovnom práve. Taktiež venuje pozornosť vzniku nových pracovných pozícií a neustále sa meniacej náplni práce súčasných pozícií a tým aj pracovných podmienok. Nové technológie menia podniky a organizácie, automatizuje sa a sofistikuje sa aj výroba. Autorka vychádza aj z Uznesenia Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre zamestnancov platforiem – nové formy zamestnávania spojené s digitálnym rozvojom (2019/2186(INI)).

Kľúčové slová: štát, právo, právny štát, práca, pracovné právo, demokracia, aktuálne trendy v pracovnom práve

Annotation

In the paper that formed the basis of the invited lecture, the author pays attention to the strengthening of the rule of law for the future of democracy in the current trends in labour law. She also pays attention to the emergence of new job positions and the ever-changing job description of existing positions and thus working conditions. New technologies are transforming businesses and organizations, and production is becoming automated and sophisticated. The author also draws on the European Parliament Resolution of 16 September 2021 on fair working conditions, rights and social protection for platform workers - new forms of employment linked to digital developments (2019/2186(INI)).

Key words: state, law, rule of law, labour, labour law, democracy, current trends in labour law

ÚVOD

Kľúčovou súčasťou témy je pomenovanie zásadných vývojových trendov v pracovných podmienkach vo vzťahu k digitálnej ére a anticipácia ako tieto trendy zmenili a ešte len môžu zmeniť podobu pracovných podmienok. Pojem digitalizácia ponímajú autori, v zhode s citovaným zdrojom, ako múdro riadený proces premieňania tradičných systémov a ich objektov z fyzickej formy, či analógovej formy do príslušnej požadovanej elektronickej formy (Stratégia 2030). Je teda zrejmé, že digitálna éra predstavuje významnú výzvu pre všetky oblasti života človeka, ľudskú prácu a pracovné prostredie nevynímajúc. Podľa TASR (2020) práve v dôsledku digitalizácie, automatizácie a robotizácie vznikajú nové pracovné pozície a neustále sa mení náplň práce už existujúcich pracovných pozícií. Z tohto trendu je možné predpokladať, že na novovzniknuté pracovné pozície neexistujú ideálne pripravení zamestnanci, lebo zmeny vplyvom digitalizácie, automatizácie a robotizácie sú rýchlejšie ako proces prípravy vyhovujúcich kandidátov na pracovné pozície. Ako konštatuje Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030 (2019) prechod na informačnú spoločnosť a priemysel 4.0 je revolučnou celosvetovou zmenou, porovnateľnou s príchodom internetu koncom 20. stor. Digitálna éra predstavuje informačný a digitálny vek vo vzťahu k výsledkom analýz svetových vedcov a výskumníkov sú - v globálnom pohľade - najvýznamnejšie tieto prioritné nové technológie: blockchain; edge computing a cloud computing; internet vecí; technológia 5G; umelá inteligencia a veľké dáta (big data) a analytické spracovanie dát.

1. PRACOVNÉ PODMIENKY V DIGITÁLNEJ ÉRE – ODRAZ NOVÝCH FORIEM ZAMESTNÁVANIA SPOJENÝCH S DIGITÁLNYM ROZVOJOM

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre pracovníkov platforiem – nové formy zamestnávania spojené s digitálnym rozvojom (2019/2186(INI)) sa z hľadiska pracovných podmienok vyzýva Komisiu, aby pri skúmaní spôsobov zlepšenia pracovných podmienok:

- zabezpečila riadne a efektívne fungovanie rámcov kolektívneho vyjednávania a lepšie uplatňovala zákaz doložiek o vylúčení a v súlade so smernicou o transparentných a predvídateľných pracovných podmienkach zabezpečila, aby všetci pracovníci platforiem mali dovolené pracovať pre rôzne platformy (tzv. multi-apping) a aby v tom prípade neboli vystavení nepriaznivému zaobchádzaniu;
- zabezpečila prenosnosť osvedčení o kompetenciách a podporila interoperabilitu hodnotenia na všetkých platformách;
- zvýšila úroveň práv v prípade obmedzenia, pozastavenia alebo ukončenia pôsobenia zo strany platformy, a to zabezpečením, aby všetci pracovníci platformy mali právo na predchádzajúce odôvodnené vyhlásenie a v prípade nesúhlasu právo na odpoveď a na účinné a nestranné riešenie sporov, ktoré umožní obnoviť súlad alebo vyvrátiť vyhlásenie, a to aj skupinové nároky;
- riešila súčasnú nedostatočnú transparentnosť pri súčasnom zachovaní ochrany obchodného tajomstva v súlade so smernicou (EÚ) 2016/943(36), a najmä jej odôvodneniami 13 a 18 a článkov 3 a 5, tým, že sa zabezpečí poskytovanie podstatných informácií o pracovných podmienkach, spôsoboch výpočtu ceny alebo odmeny, pridelovanie práce a

transparentnosť v prípade zmeny podmienok a postupov prípadnej dočasnej alebo trvalej deaktivácie, ktorej by mala predchádzať konzultácia; domnieva sa, že uvedené oznámenie by malo byť formulované jasne, komplexne a zrozumiteľne, poskytnuté pracovníkom aj ich zástupcom v súlade s platnými právnymi predpismi EÚ a členských štátov týkajúcimi sa práv pracovníkov;

- aby v prípade použitia umelej inteligencie zabezpečila transparentnosť o spôsobe jej použitia a o parametroch algoritmu, ktoré majú vplyv na podmienky práce, najmä pokiaľ ide o rozdelenie práce, hodnotenia a interakcie a poskytovanie zrozumiteľných a aktuálnych informácií o fungovaní samotného algoritmu so zreteľom na spôsob pridelenia práce, hodnotenia, postup deaktivácie a cenotvorby; zohľadnila to, že algoritmy musia byť vždy pod dohľadom človeka a že rozhodovanie podľa nich musí byť zodpovedné, napadnuteľné a v prípade potreby vratné;
- preskúmala možnosť zaviesť do platformy voliteľné a ľahko dostupné funkcie, ktoré by pracovníkom v prípade záujmu umožňovali bezpečnú osobnú vzájomnú identifikáciu a vzájomnú komunikáciu.

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre pracovníkov platforiem – nové formy zamestnávania spojené s digitálnym rozvojom (2019/2186(INI)) sa domnieva, že všetci pracovníci platforiem by mali mať nárok na náhradu v prípade pracovného úrazu a choroby z povolania, a malo by im byť poskytnutá sociálna ochrana vrátane nemocenského poistenia a poistenia v invalidite; v tejto súvislosti víta iniciatívy niektorých digitálnych pracovných platforiem zabezpečiť poistenie, ako aj opatrenia na ochranu zdravia a bezpečnosti pri práci ako prvý krok, a to až do zavedenia legislatívneho rámca, a zdôrazňuje dôležitú úlohu, ktorú môžu v tejto súvislosti zohrávať kolektívne zmluvy.

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre pracovníkov platforiem – nové formy zamestnávania spojené s digitálnym rozvojom (2019/2186(INI)) k oblasti odbornej prípravy a kvalifikácie zdôrazňuje význam odbornej prípravy, najmä potrebu, aby platforma poskytovala pracovníkom platforiem odbornú prípravu na tému používania svojho webového sídla alebo aplikácie, vykonávanej práce a ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci; ďalej zdôrazňuje, že najmä pracovníkom platforiem s nižšou kvalifikáciou by platformy mali poskytovať prístup k ďalšej odbornej príprave, a tak im umožnili nadobudnúť kvalifikáciu alebo rekvalifikovať sa s cieľom zlepšiť ich zamestnatelnosť a profesijnú dráhu; vyzýva na podporu uznávania, potvrdzovania a prenosnosti dosiahnutých výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, ale aj uznávania kvalifikácie získanej počas práce cez platformu; v tejto súvislosti sa domnieva, že pracovníkom platforiem, ktorí sa zúčastnili na takejto odbornej príprave, by sa malo vydať osvedčenie o skúsenostiach, ktoré by sa mohlo nahrávať na individuálne vzdelávacie účty; v tejto súvislosti vyzýva Komisiu, aby v pripravovaných návrhoch o európskom prístupe k mikrocertifikátom a individuálnym vzdelávacím účtom venovala pozornosť vzdelávaniu a odbornej príprave pracovníkov platforiem; zdôrazňuje niektoré strategické partnerstvá, ktoré platformy vytvorili na zabezpečenie prístupu k odbornej príprave svojich pracovníkov (ako sú jazykové kurzy, individualizované školenia a videoškolenia) s cieľom umožniť im ďalší postup v kariére; domnieva sa, že takéto odporúčané postupy by mali rozšíriť do všetkých platforiem vo všetkých odvetviach.

Citovaný dokument ďalej zdôrazňuje, že digitálne kompetencie sú maximálne dôležité; domnieva sa, že ak sa má zaistiť, aby pracovníci mali správnu kvalifikáciu potrebnú v digitálnom veku, verejné investície do odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania sú nevyhnutné; vyzýva členské štáty, aby svoje systémy vzdelávania a odbornej prípravy prispôbili digitálnemu trhu práce s cieľom zvýšiť úroveň digitálnej gramotnosti a zručností a tiež podporiť podnikanie; zdôrazňuje, že ekonomika založená na pracovných platformách sa zatiaľ rozvíja predovšetkým v mestských oblastiach; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby prijali opatrenia na boj proti digitálnej priepasti a na zaručenie prístupu k digitálnym službám pre všetkých; v tejto súvislosti zdôrazňuje význam zavádzania širokopásmového pripojenia 5G vo vidieckych oblastiach.

V citovanom dokumente v oblasti algoritmov a správy údajov sa píše, že používanie algoritmov v práci by malo byť transparentné, nediskriminačné a etické voči pracovníkom; zdôrazňuje, že transparentnosť a nediskriminačná povaha algoritmov by sa mali vzťahovať na pridelenie a rozdeľovanie práce, cenotvorbu, reklamu, hodnotenie a interakcie; okrem toho poukazuje na to, že funkcie algoritmického riadenia, najmä pridelenie úloh, hodnotenie, postupy deaktivácie a cenotvorba a všetky ich zmeny, by mali byť zrozumiteľne vysvetlené a oznámené zrozumiteľným a aktuálnym spôsobom.

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre pracovníkov platforiem – nové formy zamestnávania spojené s digitálnym rozvojom (2019/2186(INI)) vyzýva Komisiu a členské štáty, aby zabezpečili primeranú ochranu práv a podmienok pracovníkov platforiem, ako je nediskriminácia, súkromie, samostatnosť a ľudská dôstojnosť pri využívaní umelej inteligencie a algoritmického riadenia vrátane nástrojov predikcie a označovania s cieľom predvídať správanie zamestnancov a identifikovať ich alebo zabrániť podvodom zo strany pracovníkov, monitorovanie plnenia úloh, softvér na sledovanie výkonnosti a času, automatizované behaviorálne podnety a neprimerané praktiky dohľadu; zdôrazňuje, že pracovníci by mali byť vždy informovaní a pred použitím takýchto zariadení a postupov by sa s nimi malo konzultovať; domnieva sa, že by sa mala odporúčať odborná príprava programátorov algoritmov v otázkach etiky, transparentnosti a nediskriminácie a domnieva sa, že pracovníci by mali byť informovaní o posudkoch klientov; zdôrazňuje, že pracovníci by v prípade nezaplatenia mali mať právo brániť sa a na to, aby uvedený spor preskúmal zamestnanec platformy.

Ďalej Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre pracovníkov platforiem – nové formy zamestnávania spojené s digitálnym rozvojom (2019/2186(INI)) vyzýva Komisiu a členské štáty, aby zabezpečili, že čas čakania a dostupnosti na platforme sa bude považovať za pracovný čas pracovníkov platforiem v pracovnoprávnom vzťahu a pripomína, že všetky online platformy sú povinné zabezpečiť úplný súlad s právnymi predpismi EÚ vrátane právnych predpisov o nediskriminácii a ochrane údajov; zdôrazňuje, že pracovníci platforiem by mali mať plný prístup ku všetkým údajom o vlastnej činnosti, mali by byť poznať spôsob spracovania svojich osobných údajov, mali by byť informovaní o každej svojej klasifikácii alebo hodnotení zo strany platformy, ktoré môžu mať vplyv na podmienky zamestnávania alebo pracovné podmienky a mali by mať právo na export svojich hodnotení (podrobnejšie aj Treľová & Hlásny (2023a,b).); vyzýva Komisiu a členské štáty, aby zabezpečili, aby pracovníci platforiem mali účinné právo na prenosnosť údajov, ako je zakotvené v článkoch 20 a 88

všeobecného nariadenia o ochrane údajov (GDPR); domnieva sa, že by sa mala preskúmať možnosť prenosnosti kvalifikácií, spätnej väzby od klientov a osvedčenia o hodnotení dobrého mena uznávaného medzi podobnými platformami.

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre pracovníkov platforiem – nové formy zamestnávania spojené s digitálnym rozvojom (2019/2186(INI)) ako ďalšie odporúčania pripomína, že značný počet platforiem pracuje na zavádzaní interných nariadení a programov s cieľom vytvoriť svojim pracovníkom bezpečnejšie prostredie, a domnieva sa, že takéto postupy by mali byť podporované opatreniami EÚ a členských štátov v tejto oblasti; vyzýva Komisiu, aby po dôkladnom posúdení vplyvov zaviedla európsku značku kvality pre platformy, ktoré pre svojich pracovníkov zavádzajú osvedčené postupy s cieľom umožniť používateľom, pracovníkom a spotrebiteľom prijímať informované rozhodnutia, a takto by vyzdvihla platformy s kvalitnými pracovnými podmienkami na základe kolektívnej zmluvy a s vysokou úrovňou transparentnosti a konštatuje, že údaje o počte pracovníkov platforiem, ako aj ich rozdelenie podľa odvetví, zostávajú kusé; vyzýva Komisiu, aby v spolupráci s členskými štátmi zhromaždila spoľahlivé a porovnateľné údaje o pracovníkoch platforiem s cieľom získať presnejšiu predstavu o rozsahu činnosti digitálnych pracovných platforiem a prehĺbiť znalosti o podmienkach práce a zamestnávania pracovníkov platforiem vrátane ich sociálneho zabezpečenia a príjmového rozpätia.

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre pracovníkov platforiem – nové formy zamestnávania spojené s digitálnym rozvojom (2019/2186(INI)) vyzýva členské štáty, aby podnecovali inovatívne formy práce cez platformy v súlade s právnymi predpismi Únie a členských štátov, a vyzýva Komisiu, aby vo svojom nadchádzajúcom právnom rámci zvažila kvalitné pracovné podmienky a pri súčasnom zabezpečení práv pracovníkov zachovala flexibilitu; aby zabezpečili, že pracovníci platforiem budú môcť odmietnuť pracovnú úlohu, ak sa má vykonávať mimo referenčných hodín a dní alebo ak neboli informovaní o pracovnej úlohe v dohodnutej minimálnej lehote, bez akýchkoľvek nepriaznivých dôsledkov z dôvodu jej odmietnutia (podrobnejšie aj Treľová – Hlásny, 2023a,b).

Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030 (2019) alebo Stratégia pre transformáciu Slovenska na úspešnú digitálnu krajinu stanovuje oblasti nevyhnutného znásobenia potenciálu v digitálnej transformácii. Sú nimi oblasti hospodárstvo, spoločnosť a vzdelávanie, verejná správa, rozvoj územia a veda, výskum a inovácie. Moderné a kvalitné vzdelávanie pre budovanie informačnej spoločnosti ukazuje, že Slovensko potrebuje komplexnú systémovú zmenu vzdelávania. Pokrok v digitálnej ekonomike je možné dosiahnuť len skvalitňovaním vzdelávania a rozvojom zručností študentov, zamestnancov a spotrebiteľov, ktorí dokážu reagovať na nové výzvy pracovného trhu a akceptovať technologické inovácie, ktoré budú vznikať stále rýchlejším tempom. Cieľom vzdelávania na všetkých stupňoch škôl musí byť celkový rozvoj osobnosti, rozvoj kultúry vzťahov, ale aj rozvoj schopností učiť sa, vedieť abstrahovať problémy a získavať cieľovým spôsobom znalosti, ako aj orientovať sa v rozsiahlych dátach digitálneho sveta. Vysokoškolsky vzdelaný človek bude musieť byť z tohto hľadiska veľmi dobre pripravený nielen odborne vzhľadom na absolvovaný odbor, ale bude potrebné, aby bol veľmi dobre vybavený súborom kompetencií aj pre digitálny a humánný „svet“ (podrobnejšie aj Treľová, 2022). Tak bude možné skutočne naplniť poslanie vysokých

škôl, ktorým je harmonický rozvoj osobnosti. V tomto poslaní sú vysoké školy nezastupiteľné, pretože výchova na základných a stredných školách má úplne iné atribúty ako výchova na vysokej škole, ale aj na týchto úrovniach je potrebné začať klásť dôraz na podporu aktivít s cieľom zabezpečiť komplexný a vyrovnaný vývoj zdravej osobnosti. Ukazuje sa, že vo vzťahu k pracovným podmienkam v digitálnej ére a odrazu nových foriem zamestnávania spojených s digitálnym rozvojom v terciárnom vzdelávaní nastal moment, kedy celý sektor terciárneho vzdelávania musí dôslednejšie pripravovať absolventov najmä v oblasti mäkkých zručností (National Soft Skills Association, 2022). Tých mäkkých zručností, ktoré (zatiaľ) nedokáže nahradiť umelá inteligencia. Výskum uskutočnený Harvardskou univerzitou, Carnegie Foundation a Stanfordským výskumným centrom dospel k záveru, že 85 % pracovných úspechov pochádza z dobre rozvinutých mäkkých a ľudských zručností a iba 15 % pracovných úspechov pochádza z technických zručností a vedomostí (tvrdé zručnosti). Tieto štatistiky boli extrapolované zo štúdie A Study of Engineering Education, ktorej autorom je Charles Riborg Mann a ktorú v roku 1918 zverejnila Carnegie Foundation! (National Soft Skills Association, 2022). Takže už takmer 100 rokov platí, že mäkké zručnosti sú rozhodujúce pre úspech akejkoľvek organizácie. Ak sú mäkké zručnosti pre pracovný úspech šesťkrát dôležitejšie ako tvrdé zručnosti, prečo teda vysoké školy stále stavajú na „tvrdých“ zručnostiach? Ako píše portál Platy.sk (2021) z výsledkov štúdie Profesie vyplýva, že len štyri z pätnástich najčastejšie žiadaných schopností na trhu práce spadajú nekompromisne do kategórie tvrdých zručností. Ide o jazykovú výbavu, prax, analytické myslenie a znalosť MS Office. Ostatné žiadané zručnosti sú zamerané na komunikáciu, schopnosť pracovať v tíme, odolnosť a schopnosť prispôbovať sa zmenám či prozákaznícky prístup - teda jedny z najtypickejšie vyžadovaných mäkkých zručností (soft skills), čo je ďalším argumentom pre prispôsobenie obsahu, organizačných foriem a zámerov vzdelávania a odbornej prípravy v terciárnom vzdelávaní (Vochozka a kol., 2023a,b). Ako je zrejmé, citované Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre pracovníkov platforiem vo vzťahu k novým formám zamestnávania, ktoré sú spojené s digitálnym rozvojom, zákonodarcia myslel aj na ďalšie a širšie súvislosti (podrobnejšie napr. Horváth, 2021; Horváth, 2022a,b; Horváth, 2023; Krásna & Hlásny (2022, 2023.)). Predpokladáme, že bude ďalej pretrvávajúť situácia, kedy na novovzniknuté pracovné pozície neexistujú ideálne pripravení zamestnanci (Hlásny 2022, 2023, 2024a,b, 2025a,b), lebo zmeny vplyvom digitalizácie, automatizácie a robotizácie sú rýchlejšie ako proces prípravy (aj v terciárnom vzdelávaní) vyhovujúcich kandidátov na pracovné pozície.

2. POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE - AKTUÁLNE TRENDY V PRACOVNOM PRÁVE

Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie – aktuálne trendy v pracovnom práve je téma, ktorá analyzuje aktuálne trendy v pracovnom práve s dôrazom na jeho vplyv na posilnenie právneho štátu a demokracie v budúcnosti. Predpokladáme niekoľko kľúčových tém - digitalizácia a robotizácia, flexibilita práce a práva na rovnováhu medzi pracovným a osobným životom, globálna mobilita zamestnancov a ochrana práv ľudí, migrujúcich za prácou alebo zamestnávaných v krajinách odlišného geografického prostredia, ochrana práv zamestnancov, udržateľnosť a zodpovedné podnikanie, prípadne ešte zlepšovanie kolektívnych pracovných práv a činnosti odborov.

1. Digitalizácia a robotizácia - s nástupom nových technológií sa očakáva – a mys tým súhlasíme - aj rozšírenie právnych predpisov týkajúcich sa práce v digitálnych platformách, otázky bezpečnosti a ochrany osobných údajov pri práci s modernými technológiami, či úprava práv zamestnancov v súvislosti s automatizáciou a robotizáciou (Švec & Bulla, 2018).
2. Flexibilita práce a práva na rovnováhu medzi pracovným a osobným životom už teraz súvisí s rastúcim dôrazom na flexibilitu pracovného času, teleprácu, flexibilné formy zamestnania a práva zamestnancov na rovnováhu medzi pracovným a osobným životom (Trexima, 2024), toto očakávanie do budúcnosti pretrvá.
3. Globálna mobilita zamestnancov a ochrana práv zamestnancov, migrujúcich za prácou predpokladá naše očakávanie v zohľadnení stále väčšej globalizácie práce, vrátane práv migrujúcich a sezónnych zamestnancov (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2018), legislatívneho rámca týkajúceho sa zamestnávania cudzincov a ochrany ich práv.
4. Z hľadiska ochrany práv zamestnancov trendy v pracovnom práve budú, myslíme si, pravdepodobne smerovať k lepšiemu zabezpečeniu práv zamestnancov, vrátane ochrany pred diskrimináciou, zlepšovaním pracovných podmienok, zaručením rovnosti medzi rodmi (Európska únia, 2006) a medzi zamestnancami rôznych etnických, náboženských alebo iných skupín.
5. Pracovné právo bude, podľa nášho názoru, čoraz viac reflektovať aj otázky udržateľnosti a zodpovedného podnikania, zabezpečenia spravodlivých pracovných podmienok a rešpektovania práv zamestnancov v podnikoch, ktoré sa hlásia k princípom sociálnej zodpovednosti (podobne aj Barancová & Olšovská, 2016)
6. Predpokladáme tiež zlepšovanie kolektívnych pracovných práv a činnosti odborov, budovanie silnejších kolektívnych práv zamestnancov, podpora kolektívnych vyjednávaní a ochrán zamestnancov cez odbory (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, n.d.).

Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030 (2019) počíta s digitálnou transformáciou verejnej správy napr. tak, že budú zrušené alebo zlúčené jednotky verejnej správy, vykonávajúcich prácu, ktorá spolu súvisí alebo sa prekrýva, sú naplánované zmeny na zvýšenie atraktivity prác vo verejnej správy, pričom citovaná Stratégia avizuje zmeny v zavedení domácej práce, čiastočné úväzky, plánuje sa zavedenie video konferenčnej komunikácie a podobne.

Vo vzťahu k jednotnému digitálnemu trhu (Digital Single Market, DSM), kam patria aj online podnikateľské aktivity bez geografického obmedzenia, priamo súvisiace s pracovným právom, konštatujeme výzvu pre pracovné právo vo vzťahu k harmonizácii s právom Európskej únie a špecifikami jednotlivých pracovných príležitostí, digitálnych tovarov a digitálnych služieb, elektronických produktov a elektronických služieb, digitálne siete a inovácie a využívania digitálnych technológií na výkon práce.

V súlade s Hlásnym (2022) konštatujeme, že aktuálne platný Zákonník práce, podrobený analýze vo vzťahu k digitalizácii a novým trendom na pracovnom trhu, sa ukazuje zatiaľ ako postačujúca právna norma v úprave pracovno-právnych vzťahov najmä z dôvodu, že neponúka v dostatočnej miere ďalšie flexibilné možnosti zmluvnej úpravy výkonu práce a

nepostačujúco tak reaguje na zmenené potreby zamestnancov a zamestnávateľov vo vzťahu k možným situáciám v blízkej budúcnosti.

1. Pracovné právo v aktuálnom znení už nedokáže pokryť celé spektrum novo vzniknutých pracovno-právnych situácií. Konštatujeme však, že pracovné právo v predchádzajúcich érach, podľa nás, oveľa jednoduchšie a adresnejšie spravovalo kolektívne práva v kódexoch, zmluvách a podobne, z hľadiska právnej regulácie dokázalo pokryť oveľa širšie spektrum pracovných podmienok, pracovných činností a jednotlivých profesií, zachytili špecifiká aj duševnej práce, aj fyzickej práce, aj kombinovanej práce. S príchodom digitalizácie, robotizácie a automatizácie to už podľa nás, nie je také jednoduché, spektrum pracovných podmienok sa rozširuje, pracovné činnosti sa v rámci jednotlivých profesií sa veľmi úzko špecializujú a individualizujú, preto aktuálne platná právna úprava je už nepostačujúca a v tomto smere nepostačujúco flexibilná. Bolo by vhodné pripraviť sa na vytváranie nových pracovno-právnych kategórií zamestnancov (Hlásny, 2022). Príkladom môže byť prvá časť, §1 Zákonníka práce, ktorá hovorí o závislej práci, avšak v dobe globálnej digitalizácie zamestnávateľia závislú prácu nahrádzajú inými formami, lebo digitálna éra to umožňuje. Tu vzniká priestor pre nové kategórie zamestnancov a zamestnávateľov.
2. Digitalizáciou, robotizáciou a automatizáciou je reálne ohrozené právo na prácu ako základné ľudské právo - Článok 1 Zákonníka práce. Ako uvádza Hlásny (2022), väčšina autorov sa domnieva, že Priemysel 4.0 je zameraný v prospech zamestnancov. V blízkej budúcnosti sa predpokladá vyššia autonómia strojov a zariadení, a tým vyššia humanizácia práce. Taktiež sa predpokladá sa, že zamestnanci budú iba koordinátormi, ktorí sa manuálne budú zúčastňovať procesov iba „na podnet“ zariadení. Tým sa, pochopiteľne zmení aj status zamestnanca, čo bude mať významný vplyv na pracovné právo. Ukazuje sa, že robot nahradí prácu človeka, čo povedie k poklesu podielu priamej fyzickej ľudskej práce. Článok 1 Zákonníka práce konštatuje, že fyzické osoby majú právo na prácu. Ukazuje sa však, že digitalizácia, robotizácia a automatizácia zamestnancov nahradí technológiami. Aj keď je možné, že to môže viesť k tomu, že zachované pracovné miesta budú čistejšie, bezpečnejšie a efektívnejšie, na druhej strane však existuje reálna hrozba straty pracovného miesta človeka práve z dôvodov digitalizácie, robotizácie a automatizácie. To, podľa nášho názoru predstavuje reálnu hrozbu vo vzťahu k Článku 1 Zákonníka práce.
3. Digitalizáciou, robotizáciou a automatizáciou je reálne ohrozené právo na rovnaké zaobchádzanie - Článok 1 Zákonníka práce. Článok 1 Zákonníka práce hovorí o zásade rovnakého zaobchádzania, ktorá je ustanovená pre oblasť pracovno-právnych vzťahov osobitným zákonom o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov – Zákon č. 365/2004 Z. z. - Antidiskriminačným zákonom. V tejto súvislosti dávame do pozornosti niektoré zamestnávateľmi v bežnej praxi uplatňované mechanizmy, nesúce znaky diskriminácie, pri ktorých sú dodávateľskými alebo subdodávateľskými elementmi diskriminovaní vlastní zamestnanci (napr. outsourcing). Ako tomu bude vo vzťahu človek verzus umelá inteligencia je, podľa Hlásneho (2022), jasné. Napr. robot má, v porovnaní s človekom, vyšší výkon, nepotrebuje prestávky, dokáže pracovať 24/7 atď., preto naznačujeme obavu z ďalšej diskriminácie človeka v postavení zamestnanca vo vzťahu k robotickým systémom s vyšším výkonom, nižšou chybovosťou a podobne.

4. Pracovno-právne vzťahy - Článok 2 Zákonníka práce a Článok 11 Zákonníka práce Článok 2 Zákonníka práce pojednáva o pracovno-právnych vzťahoch, ktoré môžu vzniknúť iba so súhlasom fyzickej osoby a so súhlasom zamestnávateľa. Aktuálna pandemická situácia ukazuje, že aj keby zamestnanec nesúhlasil s home office a využívaním napr. aj vlastných technologických zariadení a napr. vlastných dátových služieb a povaha práce mu to umožňuje, musí prijať home office z dôvodu vyššej moci, takže aj tento Článok 2 by potreboval vyjadrenie istej miery flexibility. V tejto súvislosti ide aj o flexibilitu Článku 11 Zákonníka práce, v ktorom sa uvádza, že zamestnávateľovi je dovolené zisťovať o zamestnancovi len relevantné osobné údaje, významné z hľadiska práce zamestnanca, ktorú má tento zamestnanec vykonávať, vykonáva ju alebo ju vykonával. Ďalšou súvislosťou je kompenzácia navýšených nákladov zamestnanca, napr. amortizáciou vlastného počítača (počítač, scanner, tlačiareň, prídavné zariadenia, grafické programy atď.) či vyššia spotreba elektrickej energie, online služieb alebo navýšenia domácich dátových služieb.
5. Fyzické pracovné prostredie sa presunulo do podoby virtuálneho prostredia a pracovné právo na tento rýchly presun nebolo dostatočne pripravené. Napr. Čl. 3 Zákonníka práce hovorí o tom, že zamestnanci majú právo na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Zamestnanci podľa tohto článku majú právo na odpočinok a zotavenie po práci. Taktiež Článok 8 ukladá zamestnávateľom povinnosť vykonať opatrenia v záujme ochrany života a zdravia zamestnancov pri práci. Zamestnávateľia tiež podľa tohto Článku 8 zodpovedajú za škody, ktoré sa spôsobia zamestnancom pracovným úrazom alebo chorobou z povolania. V prípade, že vznikne podobná situácia, aká aktuálne je s pandémiou COVID19, zvyšuje sa priestor pre porušovanie základných práv zamestnanca najmä z dôvodu, že štát a jeho kontrolné orgány majú sťažnosť, ba mnohokrát až objektívnymi okolnosťami znemožnenú kontrolu dodržiavania práv zamestnanca a povinností zamestnávateľa. Taktiež zamestnávateľ má sťažené podmienky na zabezpečenie ochrany zdravia pri práci, zabezpečenie odpočinku zamestnanca a taktiež aj zabezpečenie zotavenia zamestnanca po práci.
Diskutabilným sa stáva aj znenie §47 z hľadiska povinností, ktoré vyplývajú z pracovného pomeru pre zamestnávateľa. Ten ukladá zamestnávateľovi odo dňa vzniku pracovného pomeru so zamestnancom, aby zamestnancovi vytváral primerané podmienky pre plnenie pracovných úloh zamestnancom. Znenie Zákonníka práce tým má predovšetkým na mysli pracovné podmienky na pracovisku, čo v prípade presunu fyzického pracovného prostredia do podoby virtuálneho prostredia prináša problematický výklad. Nie je jasné, či si zamestnanec môže do domáceho prostredia zapožičať napr. ergonomicky tvarovanú stoličku, špeciálny filter na monitor a podobne, ak by išlo napr. o zdieľané pracovné miesto, boli by potrebné také stoličky dve.
Taktiež §81 Zákonníka práce, pojednávajúci o základných povinnostiach zamestnanca ukladá zamestnancovi v písmene b) byť na pracovisku na začiatku pracovného času, využívať pracovný čas na prácu a odchádzať z neho až po skončení pracovného času. Aj toto ustanovenie nepovažujeme za dostatočne flexibilné, lebo chýba právna úprava ďalších foriem výkonu práce.
Aj v tretej časti Zákonníka práce, konkrétne v §85, určujúcom pracovný čas a dobu odpočinku zodpovednosť zamestnávateľa kontrolovať dodržiavanie stanoveného pracovného času je, napr. v čase pandémie a home-office, takmer nerealizovateľná. Taktiež pružný pracovný čas, vymedzený v §88 Zákonníkom práce, mení, podľa nášho názoru,

digitálna éra a presun pracoviska do digitálneho priestoru. V súlade s Hlásnym (2022) uvádzame, že problematická je v tomto ponímaní aj pasáž §97 Zákonníka práce o práci nadčas, najmä kontrola práce nadčas vplyvom digitalizácie. Problematické sa tiež javí plnenie povinnosti zamestnávateľa podľa §99 Zákonníka práce vedenia evidencie pracovného času, evidencie práce nadčas, evidencie nočnej práce, zaznamenania začiatku pracovného časového úseku a konca pracovného časového úseku výkonu prácu alebo pracovnej pohotovosti. Ako sa ukázalo aj v čase celosvetovej pandémie, z hľadiska kontrolnej činnosti je odporúčané v aktuálnej mimoriadnej situácii celosvetovej pandémie COVID-19 zamerať kontrolnú činnosť v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci zo strany zamestnávateľa na mieste výkonu práce zamestnanca zamerať len na prevenciu v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci na diaľku, napr. dennými výkazmi, telefonickými hovormi, video hovormi, a pod.

Podľa nášho názoru taktiež problematické je plnenie povinnosti zamestnávateľa podľa §147 Zákonníka práce vo vzťahu k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci zo strany zamestnávateľa. Podľa platného znenia Zákonníka práce je zamestnávateľ povinný vo všetkých činnostiach zvyšovať úroveň bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnanca pri práci a taktiež je úlohou zamestnávateľa prispôbovať úroveň ochrany práce meniacim sa skutočnostiam, čo pri domácej práci, telepráci a home office je problematické. Z hľadiska zodpovednosti za pracovisko, v znení aktuálne platnej legislatívy, zamestnávateľ v prípade, že nariadi alebo umožní zamestnancovi prácu formou home office, nenesie zodpovednosť za stav pracoviska, v ktorom zamestnanec vykonáva a plní pracovné úlohy, najmä stav pracoviska energetického a elektrického charakteru.

Taktiež často prichádza k tomu, že aj vzťah medzi zamestnávateľom a zamestnancom - od svojho vzniku po svoj zánik - má elektronický charakter, umiestnený do virtuálneho prostredia internetu. Pracovná zmluva a aj oznámenie o skončení pracovného pomeru môžu byť potvrdené elektronickým podpisom. Aj samotný výkon práce môže byť vo virtuálnom prostredí. Jedným z aspektov presunu fyzického pracovného prostredia do podoby virtuálneho prostredia môže byť riziko zvýšeného online pracovného nasadenia, znížená zákonná ochrana zamestnancov v domácom prostredí, ohrozenie flexibilnej činnosti odborových organizácií. Podľa nášho názoru pracovný čas a súkromný čas už akoby splynul. Na jednej strane zamestnávateľ neskontroluje prestávky v práci zamestnanca (Hlásny, 2022). Ťažko skontrolovateľný je napr. možný zvýšený tlak zamestnávateľa na výkon zamestnanca alebo na kvalitu výkonu a podobne.

6. Pracovné právo vo vzťahu k zdieľanej ekonomike nemá jasné vymedzenia vo vzťahu k robotizácii, stále nie je jasné vymedzenie robota ako „zamestnanca“, či dokonca „riadiaceho zamestnanca“, ktorý – svojím spôsobom – bude prideliť pracovné úlohy a konkretizovať pracovnú činnosť zamestnanca, ako konštatuje citovaný zdroj, v blízkej budúcnosti sa predpokladá vyššia autonómia strojov a zariadení, a tým vyššia humanizácia práce, pričom zamestnanci budú iba koordinátormi, ktorí sa manuálne budú zúčastňovať procesov iba „na podnet“ zariadení.

Vo vzťahu k novým spôsobom a miestom práce v súvislosti s digitálnou érou konštatujeme, že – aj vo vzťahu k pracovnému právu – by bolo potrebné zaujať prediktívne stanovisko k rôznym oblastiam, alebo sa aspoň na ne vopred pripraviť (Hlásny, 2022).

- Podľa nášho názoru, dôležitou témou je ochrana zamestnanca vo vzťahu k novým technológiám, používaným pri výkone práce (nielen) na pracovisku a taktiež aj bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci zamestnanca počas home-office alebo pri práci s novými technológiami.
- Ďalšou oblasťou, ktorá by si, podľa nás, vyžadovala odbornú diskusiu, sú pracovný čas zamestnancov pracujúcich s informačnými a komunikačnými prostriedkami z domu, prekážky v práci, realizovanej z domu pomocou informačno-komunikačných technológií, pracovné právo a nepredvídateľné pracovné podmienky home-office, inovované spôsoby evidencie pracovného času zamestnanca, pracujúceho s informačnými technológiami (napr. aj z domu).
- Myslíme si, že pracovné právo by malo byť pripravené aj na tému kontroly dodržiavania pracovnej disciplíny zamestnanca, pracujúceho s informačnými technológiami z domu a s tým súvisiace novo vznikajúce situácie kontroly pracovného výkonu zamestnávateľom, realizovaného pomocou informačno-komunikačných technológií.
- Ďalšou témou nielen pracovného práva, ktorá súvisí s digitálnou érou je monitorovanie zamestnancov a výkon kontrolnej činnosti zamestnávateľom napr. pri home-office alebo napr. interaktívnou 3D virtuálnou prehliadkou miesta práce a pod.
- Ďalším aspektom je aj zodpovednosť zamestnanca za škodu spôsobenú zamestnávateľovi pomocou informačno-komunikačných technológií.
- Z hľadiska ďalšieho vývoja pracovného práva v digitálnej ére rezonuje v ostatnom čase problematika postavenia zamestnanca v zdieľanej ekonomike, nové súvislosti pracovného práva v digitálnej ekonomike (podrobnejšie aj Hlásny, 2022).

ZÁVER

Predpokladáme, že štát - vďaka novým technológiám a službám – perspektívne dokáže operatívne manažovať všetky dáta, teda aj aktualizácie v zákonoch, zákonníkoch, vyhláškach a podobne, s digitálnym online sledovaním všetkých zmien, vrátane pripomienkového konania k zákonom, zákonníkom a vyhláškam zainteresovaných prijímateľov – ministerstvá, úrady, podnikatelia, podniky a pod. S tým súvisí aj zámer mechanizmu efektívneho a operatívneho premietania inovácií do legislatívy v oblasti príležitostí, ale aj hrozieb, pracovné právo nevynímajúc. Naznačené trendy by mali napomáhať k posilneniu právneho štátu, čo zaručí rovnosť pred zákonom a stabilitu demokratických inštitúcií v prostredí vyváženého a spravodlivého pracovného práva.

LITERATÚRA

- Barancová, H. & Olšovská, A. (eds.) (2016). *Súčasný stav a nové úlohy pracovného práva*. Praha: Leges.
- Európska únia. (2006). *Gender equality in the labour market*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ac10940>
- Hlásny, M. (2022). Vývojové trendy v pracovnom práve ovplyvnené digitálnou érou = Development Trends in Labor Law Influenced by the Digital Era. *Homo, Ius, Societas* Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius.
- Hlásny, M. (2023). Vplyv digitalizácie na pracovný proces. *Digitálne kompetencie žiakov a učiteľov v kontexte informatizácie a digitalizácie školstva*. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Hlásny, M. (2024a). *Work Expectations of Employers from Employees in the Sector IT in the Digital Era*. České Budějovice: Nová Forma.
- Hlásny, M. (2024b). Digitalizácia, dáta, znalosti a rozhodovanie ako súčasť digitálnej éry, In: *Humanitné a spoločenské vedy v pregraduálnom vzdelávaní* (13) : zborník vedeckých prác a vedeckých štúdií. Bratislava: Z-F LINGUA
- Hlásny, M. (2025a). *Pracovné očakávania zamestnávateľov od zamestnancov v IT sektore v digitálnej ére - Employers Work Expectations from Employees in the IT Sector in the Digital Era*. České Budějovice: VŠERS.
- Hlásny, M. (2025b). *The digital era and employer's expectations of employees in the IT sector - Digitálna éra a pracovné očakávania zamestnávateľov od zamestnancov v IT sektore*. České Budějovice: Jihočeská Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Horváth, M. (2021). *Občianske právo a pracovné právo v digitálnej ére*. Kraków: Towarzystwo Slowaków w Polsce.
- Horváth, M. (2022a). Digitálna éra ako výzva pre občianske právo. *Problémové konotace odhalování, dokumentování, dokazování a prevence kriminality či jiné protispolečenské činnosti* : recentní diskurs II. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií.
- Horváth, M. (2022b). Právne špecifiká európskej digitálnej budúcnosti občanov = Legal peculiarities of citizens' digital future. *Sapientia - Magistra Vitae* (4). Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius.
- Horváth, M. (2023). Občania a špecifiká práva v európskej digitálnej budúcnosti = Citizens and the law specifics in the european digital future. *Miscellanea* (4) : *Historico-philologico-iuridica*. Brno : MSD
- Horváth, M., Hlásny, M. & Krásny, M. (2021). *Digitálna éra ako výzva pre občianske a pracovné právo v kontexte personálneho manažmentu*. Týn nad Vltavou : Nová Forma.
- Krásna, S. & Hlásny, M. (2023). Komponenty politiky digitálnej stratégie Európskej únie ako súčasť digitálnej budúcnosti občanov Európy. *Miscellanea* (4) : *Historico-philologico-iuridica*. Brno : MSD.
- Krásna, S. & Hlásny, M. (2022). Zmeny v pracovnom práve v digitálnej ére. *Sapientia - Magistra Vitae* (2). Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius.
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. (2018). *Stratégia pracovnej mobility cudzincov v Slovenskej republike*. Retrieved from <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/informacie-cudzinci/strategia.pdf>

- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. (n.d.). *Kolektívne pracovnoprávne vzťahy*. Retrieved from <https://www.employment.gov.sk/sk/praca-zamestnanost/vztah-zamestnanca-zamestnavateľa/kolektivne-pracovnopravne-vztahy/>
- National Soft Skills Association. (2022). *The Soft Skills Disconnect*. Retrieved from <https://www.nationalskills.org/the-soft-skills-disconnect/>
- Platy.sk. (2021). *Mäkké zručnosti sú kľúčové: Držte krok s požiadavkami trhu práce*. Retrieved from <https://www.platy.sk/analyzy/makke-zrucnosti-su-klucove-drzte-krok-s-poziadavkami-trhu-prace/50716>
- Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030 - Stratégia pre transformáciu Slovenska na úspešnú digitálnu krajinu*.
- Švec, M. & Bulla, M. eds. (2018). *Práca 4.0, digitálna spoločnosť a pracovné právo*. Friedrich Ebert Stiftung, zastúpenie v SR.
- TASR. (2020). *Industry 4.0 zásadne zmení pracovné pozície*. Retrieved from <https://www.teraz.sk/ekonomika/industry-40-zasadne-zmeni-pracovne-p/439188-clanok.html>
- Treľová, S. (2022). The labour market after the impact of industry 4.0 and the education question - current changes in the labour market. *AD ALTA : journal of interdisciplinary research*. Hradec Králové : Magnanimitas akademické sdružení
- Treľová, S. & Hlásny, M. (2023a). *Digitálna éra a jej odraz v očakávaniach zamestnávateľov a zamestnancov*. České Budějovice: Nová Forma.
- Treľová, S. & Hlásny, M. (2023b). Pracovné podmienky v digitálnej ére - odraz nových foriem zamestnávania spojených s digitálnym rozvojom v terciárnom vzdelávaní. *Socialium Actualis XVI*.
- Trexima. (2024). *Ako sa mení rovnováha medzi pracovným a osobným životom u zamestnancov 55+*. Retrieved from <https://www.trexima.sk/ako-sa-meni-rovnovaha-medzi-pracovnym-a-osobnym-zivotom-u-zamestnancov-55/>
- Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. septembra 2021 o spravodlivých pracovných podmienkach, právach a sociálnej ochrane pre pracovníkov platforiem – nové formy zamestnávania spojené s digitálnym rozvojom (2019/2186(INI))*
- Vochozka, M., Absolon, J. & Absolonová, J. (2023b). *Odborovo-didaktické súvislosti v didaktike profesijných predmetov II*. České Budejovice : Nová Forma.
- Vochozka, M., Kloknerová, L. & Ščasná, J. (2023a). *Odborovo-didaktické súvislosti v didaktike profesijných predmetov I*. České Budějovice : Nová Forma.

PROFESIONALIZÁCIU VEREJNEJ SPRÁVY K POSILNENIU PRÁVNEHO ŠTÁTU NA SLOVENSKU

STRENGTHENING THE RULE OF LAW IN SLOVAKIA THROUGH THE PROFESSIONALISATION
OF PUBLIC ADMINISTRATION

Silvia MATÚŠOVÁ¹

² Vysoká škola ekonómie a manažmentu v Bratislave
Furdekova 16, 851 04 Bratislava
silvia.matusova@vsemba.sk

Anotácia

V Slovenskej republike systém verejnej správy pozostáva z troch základných zložiek, štátnej správy, samosprávy a verejnoprávnych korporácií. Každá z týchto zložiek disponuje svojimi vlastnými kompetenciami. Nakoľko je verejná správa kontrolovaná štátom, tak musí byť aj prioritne viazaná na právny poriadok štátu a právne predpisy. Stav verejnej správy v každom období svojej existencie odzrkadľuje stav v spoločnosti a politické pomery v krajine. Verejná správa je dynamickou súčasťou štátu a mala by byť v čo najväčšej miere odpolitizovaná. Cieľom príspevku je poukázať na trendy súvisiace s profesijným vzdelávaním zamestnancov a profesionalizáciou verejnej správy.

Kľúčové slová: profesionalizácia, rozvoj, verejná správa, vzdelávanie, zamestnanci

Annotation

In the Slovak Republic, the public administration system consists of three basic components: state administration, local government (self-government) and public corporations. Each of these components has its own competencies. Since public administration is controlled by the state, it must also be primarily bound to the legal order of the state and regulated by legal acts. The state of public administration in each period of its existence reflects the society and political conditions in the country. Public administration is a dynamic component of state and should be depoliticized insofar as it is necessary. The aim of the contribution is to highlight trends related to the professional education of employees and the professionalization of public administration.

Key words: professionalization, development, public administration, education, employees

ÚVOD

Verejná správa môže spravovať a vykonávať len to, čo je určené právnym predpisom, hlavne sústavou predpisov, ktoré sú špecificky určené pre konkrétny orgán verejnej správy a ktorými sú určené právomoci verejného orgánu. „Podstatnou charakteristikou väčšiny výstupov činnosti verejnej správy je normatívnosť verejnej správy“ (Škultéty, 2002). Znamená to, že väčšina výstupov má charakter noriem. Vo verejnej správe teda prevládajú prvky normatívneho správania nad prvkami osobného správania.

J. Kuril vymedzuje verejnú správu takto: „Verejná správa, ako správa verejných záležitostí, ktorá sa uskutočňuje ako prejav výkonnej moci v štáte, ale aj, ako sústava orgánov vykonávajúcich vôľu štátu, je bezpochyby jedným z dôležitých článkov uplatňovania moci v súčasnom demokratickom štáte.“ (Kuril, 2018)

Cieľom príspevku je načrtnúť problematiku verejnej správy na Slovensku, poukázať na poslanie a úlohy verejnej správy súvisiace s jej profesionalizáciou, naznačiť trendy vo vývoji verejnej správy v SR a poukázať na prístupy k celoživotnému profesijnému vzdelávaniu zamestnancov verejnej správy, osobitne zamestnancov v štátnej službe. Na základe právneho rámca verejnej správy v SR a odbornej literatúry sme formulovali trendy vo vývoji verejnej správy, profesionalizácii a profesijnom vzdelávaní zamestnancov verejnej správy. Špecificky sme sa zamerali na pojem verejná správa, právne normy verejnej správy spojené s profesionalizáciou, profesijné vzdelávanie a rozvoj, kompetencie a kompetenčné modely v profesijnom vzdelávaní zamestnancov verejnej správy.

1. PROFESIONALIZÁCIA VEREJNEJ SPRÁVY

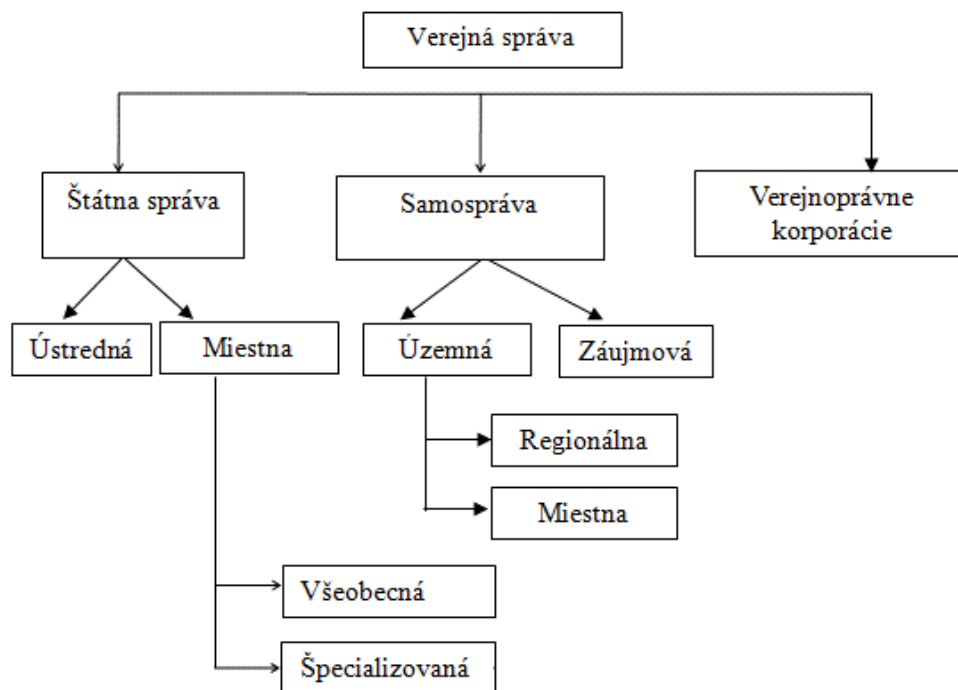
1.1 Právne aspekty fungovania verejnej správy v Slovenskej republike

Verejná správa sa riadi Ústavou Slovenskej republiky (zákon 460/1992 Zb.) a z nej vyplývajúcich zákonov, vyhlášok a nariadení. Verejná správa vykonáva zákony, ktoré tvoria a prijímajú zákonodarné orgány. V podmienkach Slovenskej republiky systém verejnej správy pozostáva z troch základných zložiek - štátnej správy, územnej samosprávy a verejnoprávnych korporácií. Každá z týchto zložiek disponuje svojimi vlastnými kompetenciami.

Verejná správa zahŕňa štátnu správu, a teda aj štátnu službu, ktorú upravujú viaceré relevantné zákony:

- a) Zákon č. 55/2017 o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov;
- b) Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže SR a Železničnej polície v znení neskorších predpisov;
- c) Zákon č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl SR v znení neskorších predpisov;
- d) Zákon č. 200/1998 Z. z. o štátnej službe colníkov v znení neskorších predpisov;
- e) Zákon č. 315/2001 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore v znení neskorších predpisov;

f) Zákon č. 151/2010 Z. z. o zahraničnej službe v znení neskorších predpisov.

Obrázok 1. Štruktúra verejnej správy v SR.

Ústava Slovenskej republiky v čl. 64 a nasledujúcich stanovuje základné princípy územnej samosprávy, vrátane práva občanov na miestnu samosprávu. Táto zásada je ďalej rozpracovaná v zákonoch, ktoré detailne špecifikujú štruktúru, kompetencie a financovanie samosprávnych orgánov. Zákon o obecnom zriadení (zákon č.369/1990 Zb.) a Zákon o samosprávnych krajoch (zákon č. 302/2001 Z. z.) sú základnými normatívnymi aktmi, ktoré regulujú činnosť a organizáciu samospráv na úrovni obcí a vyšších územných celkov pre ich samostatné rozhodovanie v rámci vlastných kompetencií a na vykonávanie prenesených kompetencií zo úrovne štátu.

Zákon o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky (zákon č. 416/2001 Z. z.) ustanovuje proces a podmienky pre delegovanie určitých úloh a kompetencií z úrovne štátnej správy na úroveň obcí a vyšších územných celkov. Zákon o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov (583/2004 Z. z.) upravuje financovanie samospráv, vrátane rozdelenia daňových príjmov medzi štátny rozpočet a rozpočty samospráv.

V uvedených a ďalších zákonoch sú explicitne uvedené požiadavky na subjekty verejnej správy, z ktorých možno odvodiť požiadavky na profesionálny výkon zamestnancov verejnej správy.

Verejná správa ako kľúčový pilier štátnej organizácie podstupuje neustále transformácie s víziou zlepšenia svojej efektívnosti, transparentnosti a dostupnosti pre občanov. Možno tvrdiť, že práve štát je zodpovedný za zamestnancov vo verejnej správe, a preto musí dbať o ich profesionalitu, nestrannosť a dôveryhodnosť, nakoľko hospodária s verejnými zdrojmi, teda s financiami celej verejnosti. „Je teda úlohou štátu získať najlepších kandidátov pre výkon verejných funkcií, rozlíšiť politické a odborné funkčné miesta, garantovať profesionálnu kontinuitu výkonu verejných funkcií, dať verejnej službe legitimitu a tým aj dôveryhodnosť z pohľadu občanov, vytvoriť mechanizmy kontroly, aby nedošlo k zneužitiu verejných právomocí.“ (Hamalová, 2008)

1.2 Profesionalizácia zamestnancov verejnej správy

Výkon zamestnania vo verejnej správe je spätý so spoločenskou vážnosťou, a na toto povolanie sú kladené aj mnohé právne a etické normy. S termínom profesionalizácia úzko súvisí termín profesia. Oxfordský anglický slovník uvádza, že profesia je „*typ práce, ktorá si vyžaduje špeciálne školenie alebo zručnosť, najmä takú, ktorá si vyžaduje vysokú úroveň vzdelania*“ (Oxford Learner's dictionaries, 2022).

Profesia sa považuje za inštitucionalizovanú aktivitu, v rámci ktorej je výkon pracovných zadaní doslova ohraničený a odôvodnený profesionálnym poriadkom, ktorý obsahuje náležité požiadavky kvalifikácie (Martinkovičová, 2009).

Pojem zamestnanec definuje Zákonník práce ako fyzickú osobu, ktorá v pracovnoprávných vzťahoch, a ak to ustanovuje osobitný predpis, aj v obdobných pracovných vzťahoch, vykonáva pre zamestnávateľa závislú prácu. Zamestnanci verejnej správy vykonávajú verejné služby.

Zamestnancom verejnej správy sa podľa zákona č. 313/2001Z.z. o verejnej službe môže stať osoba, ktorá:

- a) má spôsobilosť na právne úkony v celom rozsahu,
- b) je bezúhonná; predpoklad bezúhonnosti sa nevyžaduje, ak ide o zamestnanca, ktorý vykonáva pracovné činnosti remeselné, manuálne alebo manipulačné s prevahou fyzickej práce,
- c) spĺňa kvalifikačné predpoklady, ak nie je ďalej ustanovené inak,
- d) má zdravotnú spôsobilosť na prácu, ktorú má vykonávať, ak to vyžaduje osobitný predpis,
- e) bola zvolená alebo vymenovaná, ak osobitný predpis voľbu alebo vymenovanie ustanovuje ako predpoklad vykonávania verejnej služby,
- f) zloží predpísaný sľub, ak nie je ďalej ustanovené inak,
- g) má kanonickú misiu udelenú príslušným diecéznym biskupom na vykonávanie pedagogickej činnosti.

-
- Visegrad Fund
- •

Profesionalizácia štátnych zamestnancov prostredníctvom profesijného (odborného) vzdelávania je právne upravená v Zákone č. 55/2017 Z. z. z 1. februára 2017 o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V čl. 6 Princíp profesionality citovaného zákona sa uvádza: „Štátny zamestnanec pri výkone štátnej služby koná odborne, svedomito, v súlade s Etickým kódexom štátneho zamestnanca a služobný úrad mu poskytuje alebo zabezpečuje zodpovedajúce vzdelávanie na dosiahnutie takej úrovne odborných kompetencií, ktorá mu umožní kvalitný výkon štátnej služby. Princíp profesionality sa uplatňuje najmä dlhodobým profesionálnym rozvojom štátneho zamestnanca, podporou kariérneho rastu, pravidelným služobným hodnotením, právom a povinnosťou štátneho zamestnanca vzdelávať sa, ako aj povinnosťou služobného úradu vzdelávať štátneho zamestnanca“ (Zákon č. 55/2017 Z. z.).

To znamená, že aj zo zákona sa zamestnancovi verejnej správy ukladá, že jeho povinnosťou je vzdelávať sa, a preto aj zamestnávateľ musí potrebné vzdelávanie zamestnancovi umožniť. V súvislosti s tým je vhodné uviesť faktory subjektívneho a objektívneho charakteru, ktoré ovplyvňujú profesionalitu zamestnancov (Tabuľka 1).

Tabuľka 1

Faktory ovplyvňujúce profesionalitu zamestnancov verejnej správy v SR

Faktory	Charakteristika
Typ organizácie	formalizovaná štruktúra organizácie prináša väčší význam postavenia zamestnanca
Postavenie zamestnanca v hierarchii organizácie	formálna autorita zamestnanca stúpa s jeho vyšším zaradením v hierarchii organizácie.
Náplň činnosti, úlohy	čím väčšími je organizácia orientovaná na zákazníka (občana), tým väčšiu úlohu zohráva postavenie zamestnanca.
Osobnostná zrelosť a integrita	neistý zamestnanec sa viac spolieha na svoje postavenie a moc

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Martinkovičová, 2009.

„Profesionalizáciu výkonu verejnej správy chápeme ako synergický efekt vytvorený najmä získaným stupňom vzdelania v príslušnom odbore potrebným pre výkon funkcie a činnosti, praxou získanými zručnosťami, rešpektovaním etických princípov pri rozhodovaní a výkone verejnej správy a schopnosťou získavať nové poznatky a zručnosti v celoživotnom vzdelávaní.“ (Belajová, Gecíková & Papcunová, 2014)

-
- Visegrad Fund
- •

2. STAV A TRENDY PROFESIONALIZÁCIE VEREJNEJ SPRÁVY

2.1 Trendy profesionalizácie verejnej správy v Európskej únii a Slovenskej republike

Európska únia zahŕňa rôzne štáty s variabilnou organizáciou verejnej správy. Neexistuje unitárny model procesu vývoja a rozvoja verejnej správy, ktorý by slúžil ako vzor pre všetky členské štáty. Transformácia verejnej správy je jedinečná a špecifická pre každý štát.

Medzi členskými štátmi EÚ existujú však rozdiely v charaktere správnych štruktúr, v ústrednej štátnej správe a v územnej správe. Rozdielny je počet ministerstiev, charakter a počet poradných orgánov vlád, atď.

V roku 2012 boli prijaté *Zásady verejnej služby EÚ*, tzn. Služobný poriadok verejných zamestnancov v EÚ. Z tohto dokumentu vyplývajú pre verejných zamestnancov v Európskej únii povinnosti ako záväzok voči EÚ a občanom, etický rozmer konania, objektívnosť, úcta k druhým a transparentnosť.

Pri vstupe Slovenskej republiky do Európskej Únie identifikovala Európska komisia potreby verejnej správy a jej funkčnosť, nakoľko funkčná verejná správa je predpoklad efektívnej demokracie a je nevyhnutnosťou pre fungovanie štátu ako celku, pre jeho hospodársky rast a konkurencieschopnosť.

V Európskej únii verejná správa funguje hlavne na princípoch 3E, teda Economy (hospodárnosť), Efficiency (efektívnosť) a Effectiveness (účinnosť). Princíp hospodárnosti je založený na nakladaní verejnými finančnými prostriedkami na určené ciele takým spôsobom, aby ciele boli naplnené efektívnejším možným spôsobom, pričom musí byť dodržaná požadovaná úroveň kvality.

Vláda Slovenskej republiky sa zaviazala ku zvyšovaniu úrovne profesionalizácie administratívy prostredníctvom pravidelného vzdelávania vo svojom programovom vyhlásení. Obsah vzdelávania je prispôbený projektu *Delivering good governance in Slovakia*, ktorý je realizovaný s podporou Európskej komisie a Rady EÚ.

Zo štatistických zisťovaní vyplýva, že vo verejnom sektore v Slovenskej republike pracujú zamestnanci, ktorých priemerný vek je 47 rokov (rok 2021). Podiel zamestnancov vo veku 55 a viac rokov je až na úrovni 30% vo verejnej správe, z čoho možno dedukovať, že približne tretina zamestnancov v priebehu nasledujúcich 10 rokov odíde do dôchodku.

Vo verejnom sektore je zamestnaných viac ako 71 % vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov z celkového počtu verejných zamestnancov. Verejná správa je druhou najväčšou oblasťou s najvyšším počtom vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov (prvým sektorom je školstvo). Vo verejnej správe je mnoho pracovných pozícií, ktoré si vyžadujú vysokoškolské vzdelanie, takže tento podiel vyštudovaných zamestnancov je pochopiteľný.

Jedným z negatívnych javov, ktoré sa týkajú zamestnancov vo verejnej správe, je politický vplyv na verejnú správu. Tento jav je možné spozorovať hlavne pri výmene politickej garnitúry, kedy sa výmenou ľudí na najvyšších mocenských postoch, vymieňajú aj zamestnanci, ktorých činnosť by mala byť politicky neutrálna a mala by byť zameraná na odborný výkon.

2.2 Verejná správa na Slovensku v kontexte modernizácie, elektronizácie a digitalizácie

Verejná správa ako kľúčový pilier štátnej organizácie podstupuje neustále transformácie s víziou zlepšenia svojej efektívnosti, transparentnosti a dostupnosti pre občanov. Súčasná modernizácia verejnej správy sa odohráva v prostredí dynamických zmien, kde inovácie, automatizácia, elektronizácia, digitalizácia a flexibilita sú kľúčovými faktormi pre úspech profesionalizácie.

Pojem automatizácia zahŕňa použitie určitých technológií na automatizáciu opakujúcich sa úloh a procesov, čím sa zvyšuje efektívnosť a minimalizujú chyby. Automatizáciu môžeme chápať ako čiastočnú náhradu určitej činnosti ľuďmi strojom, pričom ľudský faktor vykonáva kontrolnú činnosť a programovanie. Automatizácia vo verejnej správe znamená napríklad samoobslužnú registráciu vo verejných evidenciách na základe automatizovaného posudzovania žiadosti (Operačný program efektívna verejná správa, 2018).

Elektronická verejná správa zahŕňa komunikáciu štátu s občanmi, ktorá by mala byť flexibilná, nenáročná, ale najmä dostupná pre čo najširší okruh ľudí. Elektronizácia by tak mala viesť k zjednodušeniu a k zrýchleniu úkonov na úrovni štát – občan – štát - podnikateľ, k šetreniu finančných prostriedkov a zníženiu administratívnej záťaže.

V slovenskom právnom systéme je problematika e-Governmentu upravená zákonom č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Zákon o e-governmente). Podstatou zákona je kodifikovanie elektronickej komunikácie ako nosnej formy komunikácie s verejnou mocou i samotnej verejnej moci medzi sebou tak, aby sa komunikačné procesy zjednodušili, zrýchlili, sprehladnili, zjednotili, a aby sa zvýšila bezpečnosť tejto komunikácie.

Avšak ustanovenia Zákona o e- Governmente sa vzťahujú len na prípady, keď sa vydané rozhodnutie týka práv, právom chránených záujmov a povinností fyzických osôb alebo právnických osôb. Navyše, ustanovenia Zákona o e-Governmente sa aplikujú len na konania, ktorých výsledkom je vydanie rozhodnutia ako individuálneho právneho aktu. Uvedený zákon však neupravuje pojem elektronická služba verejnej správy či jeho ekvivalent (Mesarčík, 2020).

Pojem elektronická služba verejnej správy je definovaná a upravená v zákone č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Zákon o ITVS). V zmysle § 3 písm. l) citovaného zákona sú elektronické služby verejnej správy definované ako „komunikácia s orgánom riadenia pri vybavovaní podania, oznámenia, pri prístupe k informáciám a ich poskytovaní alebo pri účasti verejnosti na správe verejných vecí.“ Takto vymedzený pojem zahŕňa veľké množstvo úkonov, ktoré môžu vykonávať osoby (občania) v elektronickej komunikácii s orgánmi verejnej moci.

V zmysle Národnej koncepcie informatizácie verejnej správy SR aj napriek sprístupneniu väčšiny služieb pre občanov a podnikateľov online, je využívanie elektronickej komunikácie občanov s verejnou správou stále veľmi nízke. Za najčastejší spôsob komunikácie je stále považovaná komunikácia listinnou formou či osobným podaním.

Strategickým cieľom Slovenska je do roku 2026 dosiahnuť pokrok v indexe digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI index) v oblasti digitálnych služieb o 40% viac, keďže digitálny pokrok Slovenska v indexe DESI nebol v rokoch 2021 – 2024 lichotivý. Pomocou

indexu DESI Európska komisia monitoruje digitálny pokrok členských štátov v 4 oblastiach: ľudský kapitál, konektivita, integrácia digitálnych technológií a digitálne verejné služby. Slovensko v roku 2021 obsadilo v indexe DESI 22. miesto a v roku 2022 24. miesto. Na zlepšenie pozície v DESI indexe tak verejná správa musí zlepšiť služby, vytvoriť podmienky pre digitálnu transformáciu, lepšie využívať údaje, zvýšiť efektívnu IT vybavenosť a podporiť kybernetickú a informačnú bezpečnosť (Matúšová & Kollár, 2023).

3. PROFESIJNÉ VZDELÁVANIE ZAMESTNANCOV VEREJNEJ SPRÁVY V SR

3.1 Profesionálne vzdelávanie a rozvoj zamestnancov

Celoživotné profesionálne vzdelávanie systematicky nadväzuje na odbornú prípravu verejného zamestnanca absolvovanú pred vstupom do verejnej správy, teda na kvalifikačné predpoklady získané formou vzdelania a odbornú prax. Profesionálne vzdelávanie verejných zamestnancov možno deliť na adaptačné (vstupné, prípravné), prehĺbovanie kvalifikácie (napríklad inovačné, špecializačné a jazykové vzdelávanie), funkčné, zvyšovanie kvalifikácie a rekvalifikáciu. Profesionálne vzdelávanie zamestnancov vo verejnej správe zabezpečujú verejnoprávne vzdelávacie inštitúcie v príslušných oblastiach verejného sektora.

Hlavným cieľom profesionálneho vzdelávania zamestnancov vo verejnej správe je zabezpečiť dostatok kvalifikovaných a vzdelaných zamestnancov, pripravených vykonávať a plniť súčasne aj budúce potreby organizácie.

Špecifickými cieľmi vzdelávania zamestnancov je rozvinúť ich ľudský, sociálny a individuálny potenciál, aby dokázali jazykovo správne a vecne efektívne komunikovať v organizačných útvaroch a pracovných skupinách, kooperovať pri riešení problémov, konštruktívne vyjadrovať svoje city, porozumeli otázkam organizácie verejnej správy a jej úlohám, legislatívnym a inštitucionálnym rámcom verejnej správy, agende európskych záležitostí v domácom kontexte, aj interkultúrnym otázkam v medzinárodnej hospodárskej integrácii. K základným pojmom pre oblasť vzdelávania a rozvoja zamestnancov verejnej správy sa zaraďuje vzdelávanie, výcvik a rozvoj (Tabuľka 2).

Tabuľka 2

Základné pojmy v oblasti profesionálneho vzdelávania a rozvoja zamestnancov verejnej správy

Pojem	Obsah pojmu
Profesionálne vzdelávanie	získavanie nových špecifických vedomostí a zručností potrebných pre výkon zamestnanca a spôsobilosti „učiť sa učiť“ prostredníctvom formálnych metód;
Výcvik (tréning)	špecifická a krátkodobá etapa v procese učenia sa, použitie systematického a plánovaného súboru vzdelávacích aktivít na rozvinutie a zvládnutie učenia sa v špecifickej oblasti až po úroveň majstrovského výkonu;

Rozvoj	nepretržitý proces zameraný na získavanie širšej palety poznatkov a zručností než tých, ktoré sú potrebné na výkon zamestnania, pričom rozvoj je podporovaný samoštúdiom s cieľom dosiahnuť zlepšenie efektívnosti výkonu zamestnancov, zdokonaľovanie pracovných spôsobilostí, formovanie sociálnych a komunikačných zručností (a emocionálnej inteligencie).
--------	--

Zdroj: vlastné spracovanie (Matúšová, 2016)

Vzdelávanie zamestnancov je obsiahnuté v Koncepcii vzdelávania vo verejnej správe (2000) a v Koncepcii ďalšieho vzdelávania zamestnancov verejnej správy Slovenskej republiky (2017), v zákonoch o štátnej službe, verejnej službe a v ďalších právnych predpisoch, ako sú vyhlášky a nariadenia. Zamestnávateľ má právo vyžadovať od zamestnancov vo verejnej správe prehlbovanie a zvyšovanie ich kvalifikácie, a má povinnosť vytvárať na to podmienky.

V Stratégii rozvoja ľudských zdrojov v sektore verejných služieb a správy do roku 2030 sa v rámci profesionalizácie verejnej správy plánuje vyžadovať rozšírenie vzdelávania pre zamestnancov s osobitnou špecifikáciou (napríklad zamestnanci na materskej/ rodičovskej dovolenke, novoprijatí zamestnanci, zamestnanci s vekom vyšším ako 50 rokov), rozvoj vzdelávacích programov v regionálnych vzdelávacích centrách, v samospráve v špecifických odboroch a rozširovanie manažérského vzdelávania pre odborných a vedúcich zamestnancov v štátnej správe.

Stratégiu vypracovala Sektorová rada pre verejné služby a správu, pričom dokument prognózuje požiadavky na zamestnancov vo verejnej správy, obsahuje 34 opatrení a podrobný rozpis aktivít viazaných na profesionalizáciu verejnej správy. Zameranie opatrení pokrýva profesionalizáciu ľudských zdrojov vo verejnej správe, digitalizáciu verejnej správy, zvyšovanie konkurencieschopnosti verejnej správy voči súkromnému sektoru v oblasti náboru, rozvoja a starostlivosti o ľudské zdroje.

3.2 Kompetenčný prístup k profesionalizácii zamestnancov verejnej správy

Predpokladom profesionalizácie verejnej správy je profesionalizácia výkonu zamestnancov verejnej správy, ktorá spočíva na kompetenčnom základe a systéme hodnôt. Kompetenčný základ sa chápe ako dostatočná vzdelanostná úroveň, schopnosti a obratnosť u príslušných pracovníkov.

Existencia systému hodnôt sa uvádza v etickom kódexe, ktorý zahŕňa metódu uplatňovania vzdelania, ktoré zamestnanec získal, prezentuje neprimerané alebo nepovolené správanie, a vykresľuje, prípadne určuje metódy kontroly takéhoto správania, aj jeho eventuálne dôsledky.

Vzdelávanie v oblasti verejnej správy môžeme vymedziť ako investíciu do ľudského kapitálu, pričom jej zámerom je dospieť k lepšiemu výkonu, a k využitiu osobných schopností zamestnancov. V tomto kontexte hovoríme o rozširovaní schopností a o zvýšení produktivity u každého zamestnanca.

Profesionalizáciu môžeme vymedziť ako cestu zlepšovania, zdokonaľovania a napredovania zamestnancov verejnej správy, súvisiacu s novými právnymi normami, reformami a kompetenciami. Prerozdelenie zodpovednosti z úrovne štátnej správy na úroveň samosprávy vyžaduje potrebu vzdelávať zamestnancov v oblasti metodických, zákonných a ďalších inštrukcií. Obmeny v zákonoch, zmeny na miestach politických nominantov v rámci riadiacich funkcií, a obmeny v riadiacich sústavách verejnej a štátnej správy majú zreteľný vplyv na personálne zabezpečenie verejnej správy. Aplikovanie nových metód riadenia verejnej správy si žiadajú vyššiu mieru požiadaviek kladených na profesionalitu zamestnancov a vedúcich zamestnancov.

Kompetenčný model vzdelávania a rozvoja zamestnancov verejnej správy je upravený Zákonom č.55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa §164 uvedeného zákona je profesijné vzdelávanie „*systematické vzdelávanie štátnych zamestnancov s cieľom priebežného udržiavania, zdokonaľovania a dopĺňania požadovaných vedomostí, schopností a zručností potrebných na vykonávanie štátnej služby*“ a taktiež podľa tohto zákona ponímané ako „*získanie osobitných kvalifikačných predpokladov, ktoré sú na vykonávanie štátnej služby potrebné*.“

Kompetenčný model je usporiadaný súbor kompetencií, spravidla rozdelených do určitých skupín. Má široké uplatnenie v oblasti riadenia ľudských zdrojov, v oblasti získavania a výberu zamestnancov, návrhu vzdelávacích a rozvojových potrieb, hodnotenia a môžu byť nápomocné aj pri plánovaní kariéry. Najčastejšie využívané kompetenčné modely vo vzdelávaní a rozvoji zamestnancov verejnej správy uvádzame v Tabuľke 3.

Tabuľka 3

Kompetenčné modely vo vzdelávaní a rozvoji zamestnancov verejnej správy

<i>Kompetenčné modely</i>	<i>Obsahové zameranie</i>
Modely ústredných (kľúčových) kompetencií	obsahujú kompetencie, ktoré sú pre všetkých zamestnancov organizácie spoločné a nevyhnutné neberú do úvahy ich pracovnú pozíciu alebo hierarchické postavenie. Tento model je založený na organizačných hodnotách, na vízii a poslaní organizácie;
Špecifické kompetenčné modely	modely identifikujú špecifické kompetencie, pomocou ktorých sa pracovník stáva úspešným na konkrétnej pracovnej pozícii v rámci danej organizácie. Tieto modely sa zameriavajú na presné správanie a zároveň zohľadňujú špecifické informácie;
Generické kompetenčné modely	zahŕňajú osvedčený zoznam kompetencií zväčša pre konkrétnu pracovnú pozíciu.

Kompetencia je súhrnom vedomostí, zručností a postojov. Vedomosti sú osvojené fakty a čísla, koncepty, myšlienky a teórie, ktoré už boli identifikované a podporujú pochopenie konkrétnej oblasti alebo témy. Zručnosti predstavujú schopnosť a kapacitu vykonávať určité procesy a využívať existujúce vedomosti na dosiahnutie výsledkov. Postoje je zámer alebo úmysel osoby konať alebo reagovať na myšlienku, osobu alebo situáciu (terminológia EÚ). Najvýznamnejšie kompetencie vo verejnej správe sú uvedené v Tabuľke 4.

Tabuľka 4

Najvýznamnejšie kompetencie vo verejnej správe SR

<i>Druhy kompetencií</i>	<i>Obsahové zameranie</i>
Všeobecné kompetencie	organizačné schopnosti, schopnosť konať a rozhodovať sa samostatne, schopnosť využívať informačné a komunikačné technológie, schopnosť analytického myslenia, schopnosť rozvíjať teoretické poznatky, schopnosť komunikácie v cudzom jazyku, schopnosť riešiť problémy;
Špecifické kompetencie	rozvoj znalostí a porozumenia odborom správnej vedy, schopnosť viesť a koordinovať projektové tímy v EÚ, hodnotenie rôznych organizovaných orgánov verejnej správy v EÚ a v zahraničí, schopnosť porozumieť fungovaniu vnútroštátnych parlamentov, schopnosť porozumieť právnym aspektom správneho fungovania, schopnosť rozumieť európskej regionálnej politike, schopnosť zvládnuť prácu, štátnu službu a sociálne vzťahy, porozumenie a hodnotenie daňových systémov v EÚ, schopnosť zvládnuť obchodné systémy vo verejnom a súkromnom sektore.

Zdroj: vlastné spracovanie

Kompetencie možno členiť na mäkké kompetencie (z ang. *soft skills*) a tvrdé kompetencie (z angl. *hard skills*).

Mäkké kompetencie (zručnosti) predstavujú všeobecné znalosti, zručnosti, schopnosti a vlastnosti, ktoré sa vzťahujú skôr k osobnosti zamestnanca. Nejde teda o kompetencie závislé na odborných vedomostiach, preto ich ťažko merať, avšak možno ich ďalej rozvíjať. Napríklad schopnosť predvídať, sebareflexia, empatia, kreativita, komunikatívnosť, organizačné zručnosti, tímová spolupráca a mnohé iné sú typické mäkké kompetencie predstavujúce vlastnosti a charakteristiku zamestnanca. Často sa viažu na jeho vnútorné postoje, hodnoty, presvedčenia, motívy alebo na životnú filozofiu, s ktorou sa stotožňuje.

Tvrde zručnosti predstavujú súbor hodnôt alebo odborných predpokladov, ktoré sú potrebné pre konkrétnu činnosť alebo pre výkon určitej pracovnej pozície alebo funkcie. Tieto kompetencie možno ľahšie získať, rozvíjať a najmä merať. Preto sa medzi ne zaraďujú najmä technické znalosti a zručnosti (napr. ovládanie strojov alebo výpočtovej techniky, znalosť

právnych predpisov, účtovníctvo a pod.). Tvrdé zručnosti možno ďalej členiť na odborné znalosti a odborné zručnosti (Calvello, 2021).

Kompetencie sú špecifické pre danú úlohu a organizáciu, preto existujú iba vo vzťahu ku konkrétnej pracovnej úlohe vykonávanej v konkrétnej organizácii. Napríklad plynulosť v určitom cudzom jazyku je kompetenciou iba vtedy, ak je nevyhnutná na efektívne vykonávanie určitej úlohy v určitej organizácii. Na základe tejto myšlienky si každá organizácia musí identifikovať svoju veľmi špecifickú a výraznú skupinu kompetencií. Toto predstavuje kompetenčný model (Janoska, 2020).

3.3 Druhy profesijného vzdelávania a rozvoja zamestnancov verejnej správy

Zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a Vyhláška č.126/2017 Z. z. Úradu vlády Slovenskej republiky v §4 ustanovujú podrobnosti o vzdelávaní štátnych zamestnancov a jeho členenie na rôzne druhy (Tabuľka 5).

Tabuľka 5

Druhy vzdelávania štátnych zamestnancov

<i>Druh vzdelávania</i>	<i>Obsahové zameranie</i>
Odborné (profesijné) vzdelávanie	vzdelávanie zdokonaľujúce, rozširujúce, doplňujúce alebo aktualizujúce predchádzajúcu odbornú kvalifikovanosť, najmä legislatívna a právna gramotnosť, uplatňovanie právnych noriem v príslušnej (kompetentnej) oblasti štátnej služby;
Jazykové vzdelávanie	zachovanie a zvyšovanie úrovne znalosti jazyka štátu a cudzieho jazyka podľa popisu pracovného miesta, alebo jazyka národnostnej menšiny určený zamestnancom štátu, ktorí realizujú štátnu službu v obciach podľa osobitného predpisu;
Manažérske vzdelávanie	určené pre vedúcich zamestnancov na všetkých stupňoch riadenia, zamerané na rozvoj manažérskych schopností a zručností potrebných na zvládanie pracovných úloh, efektívne vedenie a riadenie ľudí, zlepšovanie výkonu a pracovných výsledkov jednotlivcov aj tímov, získavanie a zdokonaľovanie vedomostí, predpokladov a zručností, ktoré sú nevyhnutné k výkonu funkcie vedúceho zamestnanca;
Vzdelávanie zamerané na osobnostný rozvoj	rozvíjanie potenciálu, schopností a zručností zamestnanca, potrebných na riadny výkon pracovných povinností, založené na identifikácii špecifických vzdelávacích a rozvojových potrieb zamestnancov, pomáha udržať psychické zdravie a zvládať náročné situácie;

Vzdelávanie v oblasti informačných technológií	udržiavanie, dopĺňanie a aktualizovanie vedomostí, schopností a zručností zamestnancov potrebných na výkon pracovných činností, s cieľom zvýšenia výkonnosti, kompetentnosti a zjednodušenia verejnej správy, orientované na nadobúdanie zručností, zvládnutie a zlepšovanie v oblasti informačných a komunikačných technológií.
--	--

Zdroj: Zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a Vyhláška č.126/2017 Z. z. Úradu vlády SR

Stále väčšie očakávania a nároky na vzdelanostnú úroveň zamestnancov vo verejnej správe v oblasti digitálnych technológií možno dosiahnuť len vzdelávaním a certifikáciou. Postupne dochádza k elektronizácii verejnej správy, ktorá od zamestnancov vyžaduje, aby zvládli prácu s IKT. Preto musí byť úlohou zamestnávateľov, aby motivovali zamestnancov k vzdelávaniu v oblasti počítačovej gramotnosti, keďže mnohí zamestnanci nedosahujú požadovanú úroveň digitálnej gramotnosti, čo obmedzuje ich schopnosť efektívne pracovať s informačnými a komunikačnými technológiami. Zamestnanci potrebujú obohatiť svoje digitálne zručnosti, aby boli schopní zvládnuť moderné pracovné požiadavky. Celoživotné profesijné vzdelávanie poskytuje platformu, prostredníctvom ktorej môžu zamestnanci vo verejnom sektore zdokonaľiť svoje digitálne schopnosti a prispôbiť sa digitálnemu prostrediu, kvalitnejšie plniť svoje pracovné povinnosti a zvyšovať efektivitu a konkurencieschopnosť verejného sektora ako celku v digitálnom prostredí.

S verejnou správou sa na jednej strane spájajú nároky na informatizáciu spoločnosti, vybavenosť technológiami v oblasti informatizácie a samozrejme ich používanie. Vo sfére verejnej správy je však potrebné riešiť aj ďalšie problémy, predovšetkým vymožitelnosť práva, pochybnosti občanov, nekalé praktiky a úplatkárstvo, čo do popredia stavia predovšetkým morálne a etické aspekty v rámci výkonu verejnej správy (Belajová, Gecíková, & Papcunová, 2014).

V roku 2020 nadobudla účinnosť vyhláška č. 400/2019 Z. z. Úradu vlády Slovenskej republiky - *Etický kódex štátneho zamestnanca*. Táto vyhláška bola ustanovená podľa § 21 písm. h) Zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. V Etickom kódexe štátneho zamestnanca je riešená aj profesionalita štátnych zamestnancov: „*Štátny zamestnanec dbá na dodržiavanie čl. 6 zákona tak, že plní služobné úlohy svedomito, na vysokej odbornej úrovni, snaží sa o čo najlepšie výsledky a podporuje a presadzuje ustanovenia etického kódexu. Štátny zamestnanec je zodpovedný za kvalitu vykonávaných služobných úloh a za rozvoj svojich schopností, vedomostí a zručností.*“

Podľa Etického kódexu štátny zamestnanec dbá o zlepšenie služieb pre verejnosť, rozvíja svoje schopnosti a zručnosti prostredníctvom vzdelávania a nezneužíva informácie, ktoré získava pôsobením v štátnej správe. Občania, ale i podnikateľské subjekty prichádzajú každý deň do styku so službami poskytovanými orgánmi verejnej správy. Tieto služby sú poskytované prostredníctvom zamestnancov verejnej správy.

ZÁVER

V kontexte verejnej správy nepredstavuje vzdelávanie a rozvoj zamestnancov iba možnosť zlepšiť individuálne schopnosti, profesionalitu a kompetencie, ale tiež cestu k inovácii, zlepšeniu interných procesov, zefektívňovaniu a posilneniu celkovej kapacity verejnej správy Slovenska reagovať na externé prostredie. Profesionalizácia verejnej správy prostredníctvom profesijného vzdelávania, výcviku a rozvoja je pilierom právneho štátu a verejnej správy, ktorá je poverená výkonom úloh a kompetencií v zmysle Ústavy SR, ústavných zákonov, zákonov a ďalších právnych predpisov.

Uplatňovanie demokratických princípov vo výkone verejnej správy, dôraz na inovácie a kvalitu vzdelávania sa odráža v existujúcej legislatíve a vnútroštátnych opatreniach smerujúcich k profesionalizácii verejnej správy. V mnohých členských krajinách EÚ, vrátane Slovenska, už existujú vyhlášky a smernice, ktoré určujú podrobnosti o vzdelávaní zamestnancov vo verejnej správe, predovšetkým v štátnej správe. Tieto právne predpisy obsahujú požiadavky na obsah a formu vzdelávacích programov, ako aj na ich pravidelnú aktualizáciu a hodnotenie. Takýmto spôsobom sa zabezpečuje, že vzdelávanie zamestnancov je príležitosťou na aktualizáciu a získavanie nových vedomostí, zručností a kompetencií potrebných na výkon práce v prostredí verejnej správy. Konkrétne opatrenia spojené s profesionalizáciou verejnej správy podporujú kultúru učenia sa v organizáciách verejnej správy a kultúru zavádzania inovácií, čo je kľúčové pre trvalý rozvoj verejnej správy.

Pre budúcnosť demokracie je nevyhnutné, aby vo verejnej sfére pracovali zamestnanci, ktorí svojou odbornou úrovňou, znalosťami, kompetenciami a morálnou integritou prispievajú k riadnemu fungovaniu verejnej správy, štátu a spoločnosti. Na získanie a udržanie vysoko odborných a kvalifikovaných zamestnancov musí štát zlepšovať pracovné a finančné podmienky a zabezpečovať možnosti ich kontinuálneho profesijného vzdelávania.

PodĎakovanie

Príspevok je výstupom medzinárodného výskumného projektu 3/2021-M Manažérske kompetencie a inovácie vo vzdelávaní v dobe post-COVID 19, Vysoká škola ekonómie a manažmentu v Bratislave.

LITERATÚRA

- Belajová, A., Geciková, I. & Papcunová, V. (2014). *Kvalita samosprávneho manažmentu na miestnej úrovni*. Bratislava : Wolters Kluwer.
- Calvello, M. (2021). *HardSkills vs. Soft Skills: Why It's Important to Master Both*.
- Hamalová, M., Belajová, A., Geciková, I. & Papcunová, V. (2008). *Teória, riadenie a organizácia verejnej správy: 2. časť: Organizácia verejnej správy*. Bratislava: Wolters Kluwer.
- Janoska, L. 2020. *The Importance Of Competency-Based Learning In Employee Skills Development*. Online: Elearningindustrycom.

- Kuril, J. (2018). *Verejná a štátna služba - Vybrané otázky*. Bratislava: Wolters Kluwer.
- Martinkovičová, M. (2009). *Etika ako súčasť profesionalizácie zamestnancov verejnej správy*. Zvolen : Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta v Banskej Bystrici.
- Matúšová, S. & Kollár, V. (2023). Labour and Education Markets. In: *Acta Educationis Generalis*. Volume XIII, No. 1, Dubnica: DTI.
- Matúšová, S. (2016). *Rozvoj sociálneho a ľudského kapitálu vo vzdelávaní zamestnancov verejnej správy*. In: *Etické kontexty andragogického pôsobenia* / Ivan Pavlov, Martin Schubert (eds.). Banská Bystrica : Belianum, 2016.
- Matúšová, S. a kol. (2015). *Manažérstvo vzdelávania vo verejnej správe*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. 2015.
- Mesarčík, M. (2020). *Elektronická identifikácia: Teória a prax*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta.
- Ministerstvo vnútra SR, 2017. *Koncepcia ďalšieho vzdelávania zamestnancov verejnej správy Slovenskej republiky*
- Ministerstvo vnútra SR, 2000. *Koncepcia vzdelávania vo verejnej správe*.
- Operačný program efektívna verejná správa. (2018). *Výstup č. 3 Návrh vzorovej organizácie fungujúcej na základe dát. Zlepšenie využívania údajov vo verejnej správe*.
- Oxford Learner's Dictionaries. (2022). *Profession*.
- Sektorová rada pre verejné služby a správu. (2022). *Stratégia rozvoja ľudských zdrojov v sektore verejné služby a správa do roku 2030*.
- Synnerström, S. (2018). *Professionalism in Public Service Management*.
- Škultéty, P. a kol. (2002). *Správne právo hmotné: všeobecná a osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2002.
- Vyhláška č. 400/2019 Z. z. Úradu vlády Slovenskej republiky - *Etický kódex štátneho zamestnanca*.
- Zákon č. 151/2010 Z. z. o zahraničnej službe v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 200/1998 Z. z. o štátnej službe colníkov v znení neskorších predpisov;
- Zákon č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Zákon o e-governmente).
- Zákon č. 315/2001 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore v znení neskorších predpisov;
- Zákon č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl SR v znení neskorších predpisov;
- Zákon č. 55/2017 o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov;
- Zákon č. 55/2017 Z. z. z 1. februára 2017 o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže SR a Železničnej polície v znení neskorších predpisov;
- Zákon č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Zákon o ITVS).
- Zákon č.313/2001Z.z. o verejnej službe
- Zákon NR SR č. 460/1992 Z. z. - Ústava Slovenskej republiky
- Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení
- Zákon č, 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

Zákon č. 302/2001 Z. z. o samosprávnych krajoch

Zákon č. 283/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy a o zmene a doplnení
niektorých zákonov

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

PLATNÁ LEGISLATÍVA – KĽÚČOVÝ PRVOK V OBLASTI INOVÁCIÍ PRÁCE S MLÁDEŽOU V PRÁVNOM ŠTÁTE

LEGISLATION IN FORCE – KEY ELEMENT IN THE FIELD OF INNOVATIONS IN WORKING WITH
YOUTH IN STATES GOVERNED BY THE RULE OF LAW

Viola TAMÁŠOVÁ¹

¹ Vysoká škola DTI, Katedra školskej pedagogiky a psychológie
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
tamasova@dti.sk

Anotácia

Štúdia sa venuje otázkam problematiky práce s mládežou na pozadí platnej legislatívy. Vychádza z analýzy aktuálnych výsledkov výskumov o potrebách mládeže, o jej postavení v spoločnosti v rámci EU a na Slovensku. Taktiež rieši niektoré terminologické otázky sociológie výchovy a mládeže, sociálnej patológie a využívania voľného času ako znaku kvality života mladých ľudí.

Kľúčové slová: mládež, legislatíva, potreby mládeže, sociálne istoty, vzdelávanie, voľný čas, participácia

Annotation

The study deals with issues of youth work against the background of current legislation. It is based on the analysis of current research results on the needs of youth, on their position in society within the EU and in Slovakia. It also solves some terminological issues of the sociology of education and youth, social pathology and the use of free time as a sign of the quality of life of young people.

Key words: youth, legislation, youth needs, social security, education, free time, participation

ÚVOD

Z aspektu mládežníckej politiky došlo na území SR k významnému pokroku, pretože Národná rada SR schválila 16. októbra 2019 novelu Zákona 282/2008 Z.z. o podpore práce s mládežou, ktorá posilnila a podporila kvalitu práce s mládežou rozvojom participácie a

-
- Visegrad Fund
- •

angažovanosti mládeže na všetkých úrovniach, pretože definovala činnosti mládežníckych parlamentov, ktoré doteraz nemali legislatívnu oporu v žiadnom zo zákonov (Z. 282/2008 Z.z.).

Európske a medzinárodné záväzky a národná legislatíva týkajúca sa problematiky práce s mládežou sú preto dôležitým východiskom činnosti. Mládež tvorí homogénnu skupinu, ktorá má rôzne záujmy, potreby, ekonomický status a mnohé ďalšie faktory, ktoré sa snaží Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021– 2028 reflektovať v jednotlivých kľúčových oblastiach, opatreniach a indikátoroch smerujúcich k zlepšeniu situácie u mladých ľudí. Uvedený strategický dokument je výsledkom konštruktívnych stretnutí národného, regionálneho, miestneho či mimovládneho sektoru, pretože aj samotná mládežnícka politika sa realizuje vo svojej komplexnosti na všetkých spomínaných úrovniach (MŠVV a M SR, 2021).

1. STRATÉGIE EU A SLOVENSKA PRE MLÁDEŽ

Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028 nadväzuje na Stratégiu Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020; na Koncepciu rozvoja práce s mládežou na roky 2016 – 2020; na Akčné plány pre napĺňanie Koncepcie rozvoja práce s mládežou a v neposlednom rade nadväzuje na Stratégiu EÚ pre mládež na roky 2019-2027, s ktorou sa stotožňuje v kontexte vymedzenia aktuálnej situácie mladých ľudí.

Engage Connect Empower je novou spomínanou Stratégiou EÚ pre mládež na roky 2019-2027, ktorá sa okrem kľúčových domén, cieľov a opatrení zameraných na spoluprácu zainteresovaných strán primárne zameriava na tri oblasti, a to: 1. Engage (zapájať), v ktorej ide o aktívnu podporu mládeže na demokratickom živote, pretože aj ona by sa mala podieľať pri hodnotení politík, ktoré sa jej primárne dotýkajú. 2. Connect (spájať) mladých ľudí v celej EÚ aj mimo nej pomocou rôznych foriem mobility, participácie na aktivitách v európskom kontexte, čo je pre solidaritu a budúci rozvoj EÚ dôležitým atribútom. 3. Empower (posilňovať postavenie) znamená povzbudzovať mladých ľudí k prevzatiu zodpovednosti za seba samých (European Union - Engage Connect Empower, 2019).

Stanovisko Európskeho výboru regiónov pod názvom Budúcnosť mládežníckej politiky v EÚ – úvahy o mládežníckej politike a uplatňovaní hľadiska mládeže v kontexte Európskeho roka mládeže 2022 (2023/C 79/06) požadovala opatrenia, ktoré upevnia a posilnia mládežnícky rozmer v programoch Erasmus+ a žiada členské štáty, miestne a regionálne samosprávy, aby podporovali informačné kampane na školách, univerzitách s cieľom ukázať mladým ľuďom osobné a profesionálne výhody a obohatenie, ktoré tieto programy prinášajú (Úradný vestník EÚ, 2023).

Participácia mladých ľudí v oblasti vytvárania mládežníckej agendy v cykle Dialógu mládeže EÚ – Mládež v Európe: Čo ďalej?, ktorý sa uskutočnil v rokoch 2017-2018 spoločnými názormi európskej mládeže prispeli nielen k vytvoreniu Stratégie EÚ pre mládež na roky 2019-2027, ale výsledkom tohto dialógu bolo vypracovanie European Youth Goals (Európske ciele mládeže), ktoré v sebe interagujú víziu mladých ľudí ukázať svoje názory, výzvy a svoj skrytý potenciál (Košecká, 2025 podľa Mulinová, 2020).

European Youth Goals pre obdobie rokov 2019 – 2027 obsahujú nasledovné ciele:

Tabuľka 1

Európske ciele mládeže

 PREPOJENIE EÚ S MLÁDEŽOU	- Zaručiť zmysuplné zapojenie mládeže vo všetkých fázach rozhodovania EÚ zlepšením existujúcich participatívnych mechanizmov a vytvorením nových. - Zabezpečiť rovnaký prístup ku kvalitným nestranným a pre mladých ľudí prístupným informáciám. - Zaviesť a zvýšiť vzdelávanie o Európe a EÚ vo formálnom a neformálnom prostredí. - Zvýšiť rozpočet a vplyv programov EÚ pre mládež. - Budovať dôveru mladých ľudí v projekt EÚ riešením demokratického deficitu, nedostatku transparentnosti a viditeľnosti. - Inštitucionalizovať hodnotenie vhodnosti pre mládež, vplyvu a účinku politik EÚ.
 ROVNOSŤ VŠETKÝCH POHLAVÍ	- Bojovať proti diskriminácii a zabezpečiť rovnaké práva pre všetky pohlavia v kultúrnom, politickom a sociálno-ekonomickom živote. - Odstrániť stereotypné rodové roly a osvojiť si rozmanité rodové identity vo vzdelávacích systémoch, rodinnom živote, na pracovisku a v iných oblastiach života. - Zabezpečiť rovnaký prístup k formálnemu a neformálnemu vzdelávaniu a aby sa pri navrhovaní vzdelávacích systémov dodržiavali rodovo citlivé prístupy.
 INKLUZÍVNA SPOLOČNOSŤ	- Poskytovať právnu ochranu a presadzovať medzinárodné právne nástroje na boj proti všetkým druhom diskriminácie a nenávisťným prejavom, uznávajúc, že mladí ľudia sú vystavení viacerým formám diskriminácie. - Posilniť dosah informácií k marginalizovaným mladým ľuďom, aby si boli vedomí priestorov, príležitostí a skúseností, ktoré majú k dispozícii. - Posilniť kapacity pedagógov pre prácu s marginalizovanou mládežou. - Zabezpečiť, aby sa marginalizovaní mladí ľudia zúčastňovali všetkých rozhodovacích procesov a boli kľúčovými hráčmi, najmä v procesoch týkajúcich sa ich vlastných práv, blahobytu a záujmov.
 INFORMÁCIE A KONŠTRUKTÍVNY DIALÓG	- Umožniť mladým ľuďom, aby boli kritickými a zodpovednými používateľmi a tvorcami informácií, mali schopnosť rozpoznať a opakovane hlásiť zavádzajúce správy a overiť presnosť použitých zdrojov správ. - Zabezpečiť ľahký prístup k zrozumiteľným informáciám, ktoré sú vhodné pre mládež, ktoré sa riadia etickými kódexmi a štandardmi kvality. - Zabezpečiť, aby rodičia a opatrovatelia a všetci tí, ktorí sa podieľajú na výchove a vzdelávaní mladých ľudí, boli vybavení zručnosťami v oblasti mediálnej a digitálnej gramotnosti a aby boli spoľahlivými zdrojmi informácií pre mladých ľudí.

 DUŠEVNÉ ZDRAVIE A POHODA	- Podporiť rozvoj sebauvedomenia a menej súťaživého myslenia podporovaním oceňovania individuálnych zručností a silných stránok. - Chrániť právo na prácu a štúdium ľudí s problémami duševného zdravia počas choroby aj po nej, aby sa zabezpečila ich schopnosť realizovať svoje vlastné ambície. - Poskytnúť všetkým odborníkom pracujúcim s mládežou kvalitné školenie prvej pomoci v oblasti duševného zdravia. - Zamerať sa na preventívne opatrenia, ktoré zabezpečia, že mladí ľudia budú vybavení vedomosťami a zručnosťami potrebnými na lepšiu duševnú pohodu.
 POSÚVANIE VIDIECKEJ MLÁDEŽE VPRED	- Zabezpečiť vhodnú infraštruktúru vo vidieckych oblastiach s cieľom zabezpečiť spravodlivé poskytovanie verejných služieb, dátové pripojenie a možnosti bývania pre mladých ľudí. - Zabezpečiť decentralizáciu rôznych aktivít mladými ľuďmi, pre mladých ľudí a s nimi s cieľom podporiť ich začlenenie a prospieť miestnym komunitám. - Zabezpečiť rovnaký prístup k vysokokvalitnému vzdelávaniu pre mladých ľudí vo vidieckych oblastiach. - Vytvoriť pozitívny obraz vidieckych oblastí.
 KVALITNÉ ZAMESTNANIE PRE VŠETKÝCH	- Vytvárať kvalitné pracovné miesta, ktoré zaručia spravodlivé pracovné podmienky, pracovné práva a právo na životné minimum pre všetkých mladých ľudí. - Zabezpečiť sociálnu ochranu a zdravotnú starostlivosť pre všetkých mladých ľudí. - Zabezpečiť rovnaké príležitosti pre všetkých mladých ľudí na rozvoj potrebných zručností a získanie praktických skúseností s cieľom uľahčiť prechod zo vzdelávania na trh práce. - Zaručiť potvrdenie kompetencií získaných stážami, učňovskou prípravou a inými formami učenia sa pracou, ako aj dobrovoľníctvom a neformálnym vzdelávaním. - Zabezpečiť rovnaký prístup ku kvalitným informáciám a primeraným podporným mechanizmom na prípravu mladých ľudí na meniaci sa trh práce a budúcnosť práce.
 KVALITNÉ VZDELÁVANIE	- Zaručiť všeobecný a rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu a celoživotnému vzdelávaniu, neformálnemu vzdelávaniu na všetkých úrovniach, ktoré je uznávané a validované. - Podporovať otvorenosť a podporovať rozvoj medziľudských a medzikultúrnych zručností. - Vytvárať a implementovať viac personalizované, participatívne a kooperatívne metódy zamerané na študenta v každom kroku vzdelávacieho procesu. - Zaručiť, že vzdelanie vybaví všetkých mladých ľudí životnými zručnosťami, ako je hospodárenie s peniazmi a zdravotná výchova vrátane sexuálneho a reprodukčného zdravia. - Začleniť metódy do formálneho a neformálneho vzdelávania, ktoré umožňujú študentovi rozvíjať osobné zručnosti vrátane kritického a analytického myslenia, kreativity a učenia.

 PRIESTOR A ÚČASŤ PRE VŠETKÝCH	- Zabezpečiť, aby mladí ľudia mohli primerane ovplyvňovať všetky oblasti spoločnosti a všetky rozhodovacích procesov, od stanovovania agendy až po implementáciu, monitorovanie a hodnotenie prostredníctvom mechanizmov a štruktúr, ktoré sú prístupné pre mladých ľudí, čím sa zabezpečí, že politiky budú reagovať na potreby mladých ľudí. - Zvýšiť participáciu mládeže a tým rovnaké zastúpenie vo volebnom procese, ako aj vo volených orgánoch a iných rozhodovacích orgánoch na všetkých úrovniach spoločnosti. - Poskytovať fyzické zariadenia a infraštruktúry vedené mládežou nazývané mládežnícke priestory definované tým, že sú autonómne, otvorené a bezpečné, dostupné pre všetkých, ponúkajú profesionálnu podporu pre rozvoj a zabezpečujú príležitosti pre participáciu mládeže. - Zabezpečiť, aby boli každému mladému človeku prístupné bezpečné virtuálne priestory pre mládež, ktoré by poskytovali prístup k informáciám a službám, ako aj možnosti účasti mládeže. - Zabezpečiť udržateľné financovanie, spoločné uznávanie a rozvoj kvalitnej práce s mládežou s cieľom posilniť mládežnícke organizácie a ich úlohu pri začleňovaní, účasti a neformálnom vzdelávaní.
 TRVALO UDRŽATEĽNÁ ZELENÁ EURÓPA	- Zabezpečiť, aby každý, vrátane mladých ľudí, vedel o vplyve ich konania na životné prostredie. - Zvýšiť medzinárodnú spoluprácu s cieľom eliminovať výrobu a spotrebu škodlivú životnému prostrediu. - Podporovať a posilňovať príležitosti pre mladých ľudí vykonávať dobrovoľnícku činnosť v sektore životného prostredia. - Zabezpečiť, aby mal každý, najmä mladí ľudia, prístup k ekologickej infraštruktúre, ktorá im umožní žiť udržateľnejším životným štýlom.
 MLÁDEŽNÍCKA ORGANIZÁCIA A EURÓPSKE PROGRAMY	- Zabezpečiť viditeľnosť a poskytovanie kvalitných informácií o mládežníckych organizáciách a európskych mládežníckych programoch pre všetkých mladých ľudí. - Zabezpečiť dostatočné zdroje z programov EÚ pre mládežnícke organizácie na rozvoj projektov a prístup k štrukturálnej podpore na vykonávanie ich poslania a na podporu ich práce. - Zabezpečiť lepšie prepojenie mládežníckych organizácií a európskych mládežníckych programov so vzdelávacími systémami a ich uznanie ako aktérov, ktorí podporujú životné zručnosti a aktívne občianstvo. - Zvýšiť dostupnosť európskych programov pre mládež, zabezpečiť administratívny proces priateľský k mládeži a poskytnúť podporu a kvalitné informácie pre všetkých účastníkov a žiadateľov. - Zvýšiť zdroje a rozšíriť rozmanitosť grantov a rôznorodosť iniciatív dostupných pre mládežnícke organizácie a mládežnícke skupiny. - Zabezpečiť účasť mladých ľudí na procesoch riadenia európskych programov pre mládež.

Zdroj: European Youth Goals (2023)

Európsky dialóg s mládežou (EDM) je projekt Európskej únie, ktorého cieľom je vytvoriť platformu pre mladých ľudí z členských krajín, kde môžu vyjadriť svoj názor a pohľad na rôzne dôležité témy. Tvoria ho 18-mesačné cykly, ktoré sú venované vopred určenej téme

vychádzajúcej z Európskych cieľov pre mládež. V každom cykle reprezentujú členské krajiny mládežnícki delegáti, ktorí predstavujú hlas mladých zo svojej vlasti. Aj mládež zo Slovenska bola zastúpená delegátmi a zúčastnila sa Európskeho dialógu s mládežou. Zároveň bola medzi lídrami EÚ, ktorí navrhovali naliehavé riešenia v otázke inklúzie pre Radu EÚ v belgickom Gente, kde prebiehala celoeurópska mládežnícka konferencia, o ktorej informovali Európske noviny (2024).

Európska Komisia a Rada Európy pripomína aj International Youth Day Main (Medzinárodný deň mládeže), ktorý sa na celom svete oslavuje 12. augusta. Témou Medzinárodného dňa mládeže bol napr. v roku 2023 Green Skills For Youth (Zelené zručnosti pre mládež), pretože vzhľadom na interdisciplinárny charakter zelených zručností sa ich podstata vyjadruje čiastočne prostredníctvom iných súvisiacich pojmov, ako sú „zručnosti pre budúcnosť“ a „zručnosti pre zelené pracovné miesta“. Zelené zručnosti sú relevantné pre ľudí všetkých vekových kategórií, ktorí môžu prispieť k zelenému prechodu na dlhšie časové obdobie. Aktuálnou témou Medzinárodného dňa mládeže na rok 2024 bolo: From Clicks to Progress: Youth Digital Pathways for Sustainable Development (Od kliknutí k pokroku: Digitálne cesty mládeže k trvalo udržateľnému rozvoju). Táto téma poukazuje na kľúčové prepojenie medzi digitalizáciou a urýchlením pokroku pri plnení cieľov trvalo udržateľného rozvoja, pričom zdôrazňuje zásadný prínos mladých ľudí v tomto transformačnom procese (United Nations, 2024).

2. ANALÝZA VÝSLEDKOV VYBRANÝCH VÝSKUMOV – DETERMINANTY KVALITY PRÁCE S MLÁDEŽOU

Poznanie a reflektovanie súčasných potrieb mladých ľudí v stimulujúcom prostredí je predmetom mnohých štúdií, preto uvádzame niektoré výsledky vybraných výskumov, ktoré sa môžu považovať za determinanty kvality práce s deťmi a mládežou (Košecká, 2025).

Rada mládeže Slovenska zrealizovala v roku 2018 výskum názorov a skúseností mladých ľudí vo veku 15-19 rokov na trávenie voľného času. Výskumnú vzorku tvorilo 261 žiakov stredných škôl z celého Slovenska. Výsledky priniesli zaujímavé zistenia, že až 51% respondentov konštatovalo, že nemajú dostatok voľného času, a takmer polovica (58%) by chcela svoj voľný čas tráviť efektívnejšie, pretože im záleží na tom, ako využívajú svoj voľný čas. Výsledky naznačujú, že preferovanými možnosťami trávenia voľného času, resp. najviac času trávia komunikáciou s kamarátmi (chat, telefón, SMS, whatsapp). Až 70% respondentov uviedlo, že takejto aktivite sa venuje viac ako hodinu denne. Pasívny oddych doma (pri TV, počúvaní hudby, či hraní PC hier) viac ako hodinu denne uviedlo rovnako 70% respondentov.

Čítanie, resp. vyhľadávanie informácií na internete viac ako hodinu denne uviedlo 60% respondentov. Stretávanie sa s kamarátmi je aktivita, pri ktorej až tretina respondentov uviedla intenzitu menej ako hodinu denne. Pokiaľ však ide o aktivity v občianskych združeniach, CVČ, mládežníckych kluboch či dokonca dobrovoľníctvo, tak tieto aktivity, mládež neuvádzala ako preferované možnosti trávenia svojho voľného času (RMS, 2018).

Rizikové správanie počas trávenia voľného času bolo predmetom štúdie talianskych autorov: Biolcati, Mancini a Trombini v roku 2017, kde zámerom štúdie bolo preskúmať náchylnosť k nudnému a rizikovému správaniu adolescentov vo voľnom čase, koncipovanú ako osobnostnú črtu u dospievajúcich a ich zapojenie sa do extrémnejšieho správania, ako je nadmerné pitie a návykové používanie internetu, čo môže predstavovať možnosti, ako sa vyrovnávať s hľadaním ďalších podnetov. Údaje z veľkej vzorky talianskych adolescentov ($n = 478$, vo veku od 14 do 19 rokov, $M = 16.31$, $SD = 1.47$) odhalili významné rozdiely medzi subjektmi s nízkym a vysokým vnímaním nudy. Dievčatá aj chlapci sa vykazovali vysoký stupeň nudy viac využívali technológie, menej sa venovali koníčkum a aktivitám, ako je šport, častejšie konzumovali silné nápoje a nadmerne pili, a boli viac ohrození závislosťou od internetu ako nenudiaci sa adolescenti. Tieto zistenia naznačujú hypoteticky rizikový profil spojený so sklonom k nude v dospievaní (Biolcati – Mancini – Trombini, 2017).

Analýzu potrieb mladých ľudí formou výskumu zrealizovala aj Čavojská (2019). Výskum zamerala tak, ako potreby mladých generujú súčasné socioekonomické a politické podmienky na Slovensku. Najväčší problém pri definovaní mládeže vyplýva predovšetkým z akejsi všeobecnej samozrejmosti tejto životnej etapy. Každého sa týka, uvádza: dospelých, pretože majú túto etapu života za sebou, detí, pretože ju majú pred sebou. S touto životnou etapou sa viažu mnohé spoločenské očakávania, a zároveň je zaťažená subjektivitou vlastného prežívania. Mladosť je pritom chápaná ako prechodný stav, pre ktorý je príznačný atribút akejsi symbolickej nedostatočnej pripravenosti a kompetencie realizovať rozhodnutia dospelých. V súvislosti s mladosťou sa hovorí aj o prežívaní tzv. krízy dospievania, ktorá je spôsobená rôznou rýchlosťou biologického, psychologického a sociálneho vývoja dospievajúceho. V princípe je možné rozlíšiť dva pohľady na mladosť (Kabátek, 1996), a to ontogenetický, zdôrazňujúci predovšetkým dotváranie predpokladov jednotlivca pre jeho reprodukciu. Ekvivalentom mladosti je v tomto prípade pojem adolescencie. Druhý prístup, ktorý je skôr na pomedzí filozofie a sociológie, mladosť, chápe ako súbor sociokultúrnych znakov príznačných pre mládež, ktorý súvisí vždy s určitým špecifickým historickým obdobím, jeho podobou a premenami. V tomto zmysle ide viac o chápanie mladosti ako mladej generácie.

Z rozhodnutia Európskej komisie z roku 2011 http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/publications/indicator-dashboard_en.pdf o indikátoroch vo vzťahu k mládeži v súvislosti so Stratégiou EÚ pre mládež je konštatované, že tento dokument nepracuje s oficiálnou definíciou pre mladosť ako špecifickej životnej etapy. Dokument zároveň konštatuje, že definícia mladosti sa líši medzi členskými krajinami, rovnako sa líši prístup členských štátov pokiaľ ide o definovanie vekových hraníc mladosti, ako aj špecifického socio-ekonomického vývoja. Pre účely implementácie Stratégie EÚ pre mládež, je cieľovou skupinou veková kategória 13 - 30 rokov. V rámci indikátorov sa potom pracuje s 5-ročnými vekovými kategóriami, ktoré pokrývajú rozpätie 15 - 30 ročných.

Odporúča sa brať do úvahy, že pre časť indikátorov je vhodnejšie cieľiť limitovanejšie vekové rozpätie (týka sa napr. problému predčasného ukončenia školskej dochádzky a vzdelávania) alebo cieľiť vyslovene populáciu detí (napr. v prípade rizika chudoby a sociálneho vylúčenia). Čo sa týka situácie na Slovensku, táto je veľmi vágna. V legislatíve sa nenachádza explicitná jednotná definícia mládeže, vymedzenia sú vždy účelové. Napr. v Zákone č.5/2004 o službách zamestnanosti alebo potom Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení Zákona č.131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení

niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý je kľúčovou právnou normou vo vzťahu k práci s mládežou, k neformálnemu vzdelávaniu a činnosti mládežníckych organizácií. Podobne ako zákon o službách zamestnanosti pracuje aj tento zákon s vekovým kritériom 30 rokov, ako hraničným pre definíciu tzv. mládežníka. Oba tieto zákony spája to, že nepracujú so všeobecným chápaním mládeže, ako sme ho popísali vyššie a využívajú vek ako definíčné kritérium vymedzenia cieľovej skupiny, ktorá korešponduje s mládežou.

V súvislosti s rastom významu digitálnych technológií, a zvlášť potom sociálnych sietí, je dôležité konštatovať ešte významnejšie oslabovanie hranice medzi detstvom a mladosťou. Sledujeme napríklad čoraz výraznejšie vymedzovanie samostatnej vekovej kategórie medzi detstvom a mladosťou, ako tzv. „tween age“, teda vek medzi detstvom a tínedžerským vekom (resp. mladosťou). Ide o vekovú kategóriu od 8 do 12 rokov, z biologického hľadiska sa spája s nástupom puberty. Zároveň sú však s touto vekovou kategóriou spájané mnohé sociálne a psychologické špecifiká. V kombinácii s fenoménom tzv. digitálnej generácie sa otvárajú mnohé nové problémy, súvisiace hlavne s používaním sociálnych médií (napr. <https://www.verywellfamily.com/social-media-use-impacts-tween-wellbeing-4164349>

Podoba a nástup adolescencie sa u dnešných mladých ľudí líši predovšetkým tým, že trvá dlhšie, ako u predchádzajúcich generácií. Zvláštny status tínedžera v dnešnej spoločnosti je spôsobený všeobecným rozšírením práv dieťaťa, ale aj procesom formálneho vzdelávania. Jednotlivec sa v tomto veku často snaží konať ako dospelý, ale v očiach zákona zostáva dieťaťom, či mladistvým (Džambazovič, 2018). Súčasné trendy poukazujú na narastajúci podiel mladých ľudí na Slovensku, ktorí stále dlhšie časové obdobie svojho života zostávajú v domácnosti svojich rodičov a odkladajú vstup do manželstva či založenie rodiny v porovnaní s predchádzajúcimi vekovými generáciami mladých ľudí. Tieto trendy rozplývania zrejmych vekových hraníc, ktoré Ondrejko (2009) nazýva „pluralizáciou veku mládeže“, naznačujú potrebu vo väčšej miere sa zamerať na potreby mladých ľudí, ktorí sa menia nielen pod vplyvom meniacich sa spoločenských podmienok, ale aj z dôvodu premeny povahy mladosti ako takej, ktorá zahŕňa výrazne širšiu a variabilnejšiu generačnú skupinu ako kedykoľvek predtým.

Napriek chýbajúcej explicitnej legislatívnej definícii mládeže na Slovensku sa môžeme prikloniť k vymedzeniu mládeže prostredníctvom vekového kritéria tak, ako ho odporúča Európska Únia, a to vekovú kategóriu 15 - 29 rokov.

2.1. Mládež z hľadiska sociálnych charakteristík a potrieb

Aká je teda dnešná slovenská mládež? Už pri vymedzovaní hraníc mladosti sme narazili na vysokú mieru nejednoznačnosti a variability. Mládež nepredstavuje homogénnu sociálnu kategóriu, práve naopak. Vnútorne je nesmierne variabilná z hľadiska mnohých sociálnych i demografických charakteristík.

Pred viac ako 50. rokmi (pozri Mácha, 1965, podľa Smolíka, 2010), boli pre mládež typické charakteristiky ako iniciatívnosť, snaha prekonávať prekážky, sebadôvera, ctižiadosť, snaha o sebauplatnenie, schopnosť vidieť v novom svetle to, čo staršia generácia nechápe a

vedie to často ku konfliktu s ňou, kontrastné správanie voči životnému štýlu starších generácií, odpor voči predsudkom, prežitkom tuposti a dogmatizmu, ale aj zameranie a istá miera romantizmu. Hoci ide o hodnotenie spred niekoľko desiatok rokov, jeho obsah je stále aktuálny. Sú to predovšetkým dospelí, ktorí mladých vnímajú inak, častokrát ide o istú formu medzigeneračného konfliktu, pričom dospelí majú tendenciu nazerať na mladých výrazne kriticky. Naopak, mládež v tomto vzťahu často nastavuje nekompromisné zrkadlo hodnotám, zvykom či spôsobu života predstaviteľov dospeljej populácie (Čavojská, 2019).

Vzhľadom na to, že táto štúdia si kladie za cieľ analyzovať predovšetkým potreby mládeže vo vzťahu k vybraným politikám mládeže, zameriame sa ďalej na makro perspektívu sociálneho postavenia mládeže na Slovensku. Od vstupu Slovenska do EÚ sa dá sledovať snaha o harmonizáciu postupu aj v oblasti mládeže, a hodnotenia situačných aspektov jej existencie v slovenskej spoločnosti. Znamená to v praxi *posun záujmu od vzdelávania, aj na iné oblasti života mladých ľudí a súvisiace politiky*. Stratégia EÚ pre mládež (https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en) v tomto smere stanovila 8 tematických oblastí, ktoré sú systematicky monitorované na európskej úrovni ako aj na národnej úrovni. Hodnotenie týchto oblastí pre jednotlivé krajiny je dostupné na portáli tzv. Youth Wiki (<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/youthwiki>), čo je európska online encyklopédia v oblasti národných mládežníckych politík. Venuje sa popisu národných štruktúr, politík, ale i programov zameraných na podporu mladých ľudí. Pokrýva 8 oblastí, a to: *vzdelávanie, zamestnanosť a podnikavosť, zdravie a well-being, participácia, dobrovoľníctvo, sociálna inklúzia, mládež a svet a oblasť kreativita a kultúra*.

Slovensko má vypracovanú vlastnú *Stratégiu pre mládež*, pričom jej obsah je koordinovaný s európskou úrovňou. Vo vzťahu k napĺňaniu tejto stratégie je v každej krajine nejaký spôsob vyhodnocovania napĺňania jednotlivých cieľov. Na Slovensku je týmto nástrojom tzv. Správa o mládeži, ktorá vychádza so 4-ročnou periodicitou a pokrýva rovnakých osem tém ako Youth Wiki, deviatou témou je na Slovensku *oblasť práce s mládežou*. Tieňová správa o mládeži, ktorú vypracovalo Európske fórum mládeže (<https://www.youthforum.org/sites/default/files/publication-pdfs/Shadow-Report-on-Youth-Policy.pdf>) upozorňuje v tejto súvislosti na stav, že hoci politika mládeže predstavuje jeden z kľúčových nástrojov pre zlepšovanie životných podmienok mladých ľudí v Európe, v dlhodobej perspektíve sa nedarí riešiť hlavné problémy mládeže. Ide predovšetkým o vysoké riziko *marginalizácie* a problém *limitov nadobúdania ekonomickej a sociálnej autonómie*.

Mnohí mladí ľudia nemajú prístup k svojim právam, zároveň v najväčšej miere doplácajú na ekonomické krízy a škrty v sociálnych výdavkoch. Nezamestnanosť ostáva štandardnou možnosťou pre mnohých mladých ľudí, ktorí nemajú prístup ku kvalitnému zamestnaniu či vzdelaniu (a teda aj vlastnej autonómii). Tieňová správa ďalej upozorňuje na viaceré problémy politiky mládeže (youth policy) na európskej úrovni. Zásadnou je pripomienka k *nedostatočnej spolupráci nielen medzi členskými štátmi, ale aj vo vnútri krajín, medzi rôznymi sektormi politiky mládeže*. Nízka úroveň medzi-sektorovej spolupráce vedie často k zúženému pohľadu na potreby a problémy mladých ľudí, uvádza Čavojská (2019). Samotný dopad Stratégie pre mládež býva potom často zúžený na tzv. mládežnícky sektor či oblasť neformálneho vzdelávania. K tomuto konštatovaniu je (žiaľ) nutné pristúpiť aj pri hodnotení situácie na Slovensku. Viaceré výskumy naznačujú, že mladí ľudia veľmi citlivo reagujú hlavne na *sociálne neistoty*.

Vo viacerých výskumoch zaznieva v rôznych kontextoch obava o vlastné zamestnanie a životnú úroveň či možnosť samostatného života v budúcnosti. Podľa prieskumu Rady mládeže Slovenska v roku 2017 (Čavojská a kol. 2019 - správa z prieskumu je dostupná na stránke <http://visegrad.mladez.sk>) síce prevažuje v hodnotení vlastnej budúcnosti skôr optimistické naladenie, silne presvedčená je o tom len necelá tretina mladých ľudí na Slovensku. Týka sa to napr. hodnotenia, že v horizonte 3 rokov budú môcť žiť samostatne, nezávisle na svojich rodičoch, budú schopní zvládať platiť svoje účty, mať stabilnú prácu, či založiť si rodinu, v prípade, že by chceli. Optimistickejší sú v hodnotení budúcnosti často práve takí mladí, ktorí zároveň deklarujú svoj záujem o trvalé vystaňovanie zo svojej krajiny. Obavy zo sociálnej neistoty a neistoty stabilného, dobre plateného zamestnania po skončení štúdia, sa premietajú aj do názorov, že štát by mal poskytovať istotu zamestnania po skončení štúdia pre všetkých mladých ľudí.

Iný výskum, realizovaný neskôr (IVO, NDI, 2018) priniesol zistenie, že mladí ľudia na Slovensku vnímajú ako najväčší problém *korupciu*. Hoci celkový záujem o politiku je skôr nízky, citlivosť na politické témy je u nich veľmi vysoká. Druhým najväčším problémom je podľa mladých ľudí *rast cien a náklady na život*. Až 93% mladých ľudí podľa tohto prieskumu považuje túto otázku za veľmi vážny alebo vážny problém. Obzvlášť citlivo reagovali na túto oblasť respondenti so stredoškolským odborným vzdelaním. V zozname tém sa na najvyšších priečkach objavujú aj globálne politické témy, ako je *terorizmus* či *migrácia*. Na druhej strane vážnym problémom je podľa mladých aj *zdravotná starostlivosť* (ako veľmi vážny alebo vážny problém hodnotilo 90% respondentov). 83% respondentov označilo ako vážny problém tiež *nezamestnanosť* a *kriminalitu* takto hodnotilo 90% oslovených mladých ľudí. Ukazuje sa, že dlhodobý nezáujem o postavenie mladých ľudí prináša ovocie v podobe frustrovanej mladej generácie, ktorá necíti istoty a podporu vlastnej krajiny. Bližšie údaje: <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Slovakia%20Youth%20Polling%202018.pdf>

Ukazuje sa, že pociťovanie hlbokkej *životnej a sociálnej neistoty* sa premieta aj do politických názorov, či *politickej pasivity* mnohých mladých Slovákov. Vo vzťahu k potrebám a budúcim politikám mládeže je nepochybne dôležité zohľadniť aj výsledky Štruktúrovaného dialógu - v Cykle konzultácií, ktoré sa uskutočnili napr. začiatkom roka 2018, kde mladí ľudia upozornili na mnohé svoje potreby, ktoré nie sú dostatočne reflektované tak v európskych ako ani v národných politikách mládeže. Celkovo 11.425 mladých ľudí sa zapojilo do konzultácií, ktorých výsledky reagujú na vážne témy (<http://strukturovanydialog.sk/2018/10/31/tlacova-sprava-k-vysledkom-vi-cyklu>)

Jednou z najväčších z nich je aj *únika mozgov*, a to nielen do zahraničia, ale aj z vidieka do miest. Jedna z priorit na ktorú mladí ľudia upozornili vo vzťahu k vidieckemu prostrediu, je práve *nedostatočná miestna infraštruktúra, nedostatok práce a nezohľadňovanie potrieb mladých ľudí*, ktoré z vidieka doslova „vyháňajú“. Mladí upozornili aj na témy, ktoré súvisia hlavne s nedostatočnými *zručnosťami pre budúce uplatnenie na trhu práce*, často dané aj *neefektívnym systémom formálneho vzdelávania*. Vzdelávanie ako také bolo následne označené ako ďalšia prioritná oblasť, ktorej by sa mali dospelí začať intenzívnejšie venovať. Treťou prioritou je *environmentálna otázka*. Ochrana životného prostredia, v ktorom majú žiť aj mladí ľudia v budúcnosti, je vnímaná ako ďalšia vážna téma, ktorej dospelí nevenujú dostatočnú pozornosť.

Ak máme zhrnúť tieto zistenia, podmienky života, ako aj perspektívy, tak ako ich vnímajú mladí ľudia na Slovensku, nie sú najpriaznivejšie, navyše vytvárajú mnohé príležitosti pre rozvoj *rizikového správania mladých ľudí*. Dostupné dáta naznačujú, že je najvyšší čas začať sa situáciou mladých ľudí na Slovensku seriózne zaoberať a začať tvoriť politiky, ktoré budú reflektovať ich potreby a to na medzi-sektorovej úrovni.

Pre účely tohto článku sa sústredíme na univerzálne vymedzenie *potrieb mladých ľudí*. Každý mladý človek má individuálne potreby, záujmy, túžby, hodnoty, ale tiež silné a slabé stránky, ktoré ovplyvňujú jeho správanie a konanie. Napriek rozličným osobnostným charakteristikám sú si v mnohých ohľadoch podobní. V tomto zmysle je možné podľa: http://4h.okstate.edu/literature-links/lit-online/others/volunteer/4H.VOL.102UnderstandingBoysGirls_08.pdf vymedziť nasledujúcich 5 základných potrieb mladých ľudí: 1. *Potreba patriť niekam*: túžba niekam patriť je prirodzenou potrebou, ktorá napomáha spájať mladých ľudí s inými. 2. *Nezávislosť*: potreba nezávislosti na rodičoch je znakom dospievania. 3. *Úspech*: mladí ľudia chcú a potrebujú vedieť, kedy má ich snaženie cenu, či zmysel. Do úvahy treba brať tak individuálny, ako aj širší sociálny prospech. 4. *Nové skúsenosti*: mladí ľudia chcú dospieť a chcú byť zapojení. Pre svoj rozvoj potrebujú širšie spektrum skúseností, aby si mohli rozšíriť svoje horizonty. 5. *Náklonnosť, záujem*: ide o kľúčovú potrebu vo vzťahu k rozvoju. Platí vo všeobecnosti, že každý človek potrebuje mať pocit, že ho iní chcú, majú radi a to napriek jeho nedostatkom.

3. INÁ PROBLEMATIKA MLÁDEŽE – AKTUÁLNE OTÁZKY VOĽNÉHO ČASU

V roku 2022 Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch zrealizoval výskum pod názvom *Prežívanie a správanie detí a mládeže na Slovensku za rok 2022*. Výskum sa realizoval na reprezentatívnom výskumnom súbore 1194 respondentov na Slovensku vo veku 9-17 rokov. Tento výskum odhalil viacero zaujímavých informácií o tom ako deti a mladí ľudia trávia svoj voľný čas, ako komunikujú na internete a akým obsahom sú vystavovaní. Vo vzťahu k tráveniu voľného času ich najčastejšie vykonávanou aktivitou boli: fyzická aktivita, pobyt vonku, ktorú vykonávalo 73% všetkých zapojených respondentov. Z hľadiska pohlavia, fyzickú aktivitu ako formu voľného času využívali viac chlapci (74%) ako dievčatá (70%). V roku 2022 sa športu a inej fyzickej aktivite venovalo viac dospievajúcich ako v predchádzajúcom roku. Mierne stúpol aj počet detí a dospievajúcich zabávajúcich sa s priateľmi online a mierne klesol počet detí a dospievajúcich, ktorí sa stretávajú s priateľmi osobne (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2023).

Z najnovšieho reprezentatívneho výskumu organizácie IUVENTA z roku 2021 (Gallo Kriglerová, E. - Holka Chudžíková, A., 2021) vyplýva, že mladí ľudia sa aktívne zapájajú do športových aktivít a krúžkov. Aktivity mládežníckych organizácií, centier voľného času či klubovní pre mladých využíva približne 13% z nich. Súčasťou neformálneho vzdelávania je aj dobrovoľníctvo, ktoré viac ako 50% zapojených respondentov považuje za dôležité. Z výskumu ďalej vyplynulo, že nadmerné využívanie sociálnych sietí predstavuje riziko, pretože takmer 40% respondentov konštatovalo, že sociálne siete im spôsobujú úzkosť, a depresívne stavy. Ďalším zistením v kontexte sociálnych sietí bolo, že až tretina z nich trávi na sociálnych sieťach viac ako 6 hodín denne.

Metaanalýzy evaluačných štúdií autorov Mc Combs - Whitaker a Yoo (2017) potvrdili prínos programov vo voľnom čase detí a mladých ľudí hlavne v oblasti rozvoja nonkognitívnych schopností a zručností, komunikácie a spolupráce. Programy pre deti a mladých ľudí vo voľnom čase prispievajú na základe analýzy k:

- budovaniu sociálneho kapitálu prostredníctvom nadväzovania priateľstiev s dospelými a rovesníkmi;
- vytváraní nových príležitostí a skúseností;
- znižovaniu nerovností na strane detí a mladých ľudí z nízkopriímových či znevýhodnených rodín.

V ďalšej analyzovanej štúdii o mládeži, autorov Nagy, A. - Kerpel - Fronius, B. (2024), ide primárne o hlbšiu sekundárnu analýzu MIK (Maďarského centra mládeže) z roku 2020, kde získané výsledky sú reprezentatívne pre maďarskú populáciu vo veku od 15 do 29 rokov. Údaje na vzorke 8 000 interviewovaných potvrdili, že 47% mladých ľudí vo veku 15-19 rokov zvyčajne trávi svoj voľný čas aktívne a v prípade mládeže vo veku 25-29 rokov iba 8% nemá vôbec žiadny voľný čas, hoci v prípade tejto vekovej skupiny môže táto informácia znamenať ich voľný čas strávený s vlastným dieťaťom. Na základe analýzy voľného času počas víkendov mladí ľudia vo veku 25-29 rokov trávia najčastejšie svoj voľný čas s rodinou (59 %), a to údajne preto, že majú vlastnú rodinu. Celkovo má 95 % mladých ľudí určité množstvo voľného času počas pracovných dní, 98 % z nich počas víkendov. Priemerná dĺžka ich voľného času je 3,5 hodiny v pracovných dňoch, 6,5 hodiny denne počas víkendov; teda množstvo ich voľného času možno porovnať s časom, ktorý trávia s rodinou a školou. Pokiaľ ide o voľnočasové aktivity, je viditeľné, že mladí ľudia trávia väčšinu svojho voľného času s rodinou, rovesníkmi alebo priateľmi. Pokiaľ ide o konkrétne aktivity, okrem vykonávania tradičnejších duševných a fyzických aktivít (šport, výlety, čítanie), svoj voľný čas v súčasnosti trávia najmä v online priestore.

ZÁVER

Predchádzajúca analýza niektorých výsledkov výskumov mládeže naznačila, že existuje mnoho oblastí, v ktorých sa vynára široké spektrum potrieb mladých, častokrát v závislosti od platnej legislatívy. V prvom rade je to oblasť samotnej premeny mládeže ako generačnej skupiny. Vývoj smeruje k tomu, že mladosť prichádza skôr a končí neskôr ako u generácie súčasných dospelých. To znamená, že mladosť bude vekovo vnútorne ešte heterogénnejšia ako doteraz. Táto skutočnosť bude nepochybne zvyšovať nároky na výchovno-vzdelávací systém, a jeho kapacity na prípravu mladých ľudí pre plnohodnotný život v dospelosti. Demografické trendy ukazujú znižovanie podielu detí a mladých ľudí v celkovej populácii, s čím súvisí tendencia odsúvať svoj vstup do ekonomicky autonómnej budúcnosti so zachovaním stability sociálneho systému.

Hoci Slovensko v globálnom hodnotení dokáže zabezpečovať relatívne dobré životné podmienky pre mladých, samotní mladí deklarujú pocit neistoty, obáv z vlastnej budúcnosti, obávajú sa o to, či jedného dňa budú mať dobre platené zamestnanie a budú schopní sa ekonomicky a sociálne osamostatniť od svojich rodičov. Odpoveď na tento paradox prináša z

-
- Visegrad Fund
- •

časti index progresu mládeže - YPI: je to práve oblasť príležitostí, ktorá sa ukazuje byť poddimenzovaná a ktorá spôsobuje pocit sociálneho vylúčenia. Cestou ako riešiť tento stav, je zapojenie mladých ľudí do rozhodovacích procesov (YOUTH PROGRESS INDEX – YPI) <https://www.youthforum.org/youth-progress-index>

Potreba, ktorá sa tu ukazuje, sa týka zapojenia mladých do participačných procesov. Osobitne potom do rozhodovacích procesov a tvorby politík, ktoré sa týkajú mladých ľudí na Slovensku. Nevyhnutné je v tomto aplikovať medzisektorový prístup k tvorbe cielených politík v sociálnej, zdravotnej, vzdelávacej, regionálnej, ale aj bezpečnostnej oblasti, ktoré budú reflektovať na najväčšie problémy, ktoré mladí pociťujú: sociálne neistoty, riziko chudoby a sociálneho vylúčenia, nezamestnanosť, zdravotná starostlivosť, ale aj rastúca kriminalita. Tento prístup môže byť dobrou odpoveďou na mnohé negatívne procesy, na ktoré sme upozornili: únik mozgov, vysídľovanie vidieka, ale tiež na politickú radikalizáciu a prikláňanie sa k extrémistickým politickým postojom.

Štúdie zamerané na životný štýl poukazujú napr. prenikanie nezdravých stravovacích návykov, výskyt rizikového správania, nedostatok rodičovskej pozornosti, či málo sociálneho kontaktu nastupujúcej generácie mladých ľudí, na úkor posilnenia závislosti na digitálnych technológiách a sociálnych sieťach. Popri častom zlyhávaní systému školstva vo výchove a vzdelávaní ako aj v rozvoji dôležitých zručností a kompetencií pre život sa ukazuje, že je dôležité posilniť také subjekty, ktoré tieto nedostatky dokážu kompenzovať, sú to napr. mládežnícke organizácie.

Podakovanie

Článok je súčasťou výstupu riešeného projektu IGP č. 3/2021-M, „Manažérske kompetencie a inovácie vo vzdelávaní v dobe post-COVID-19“(Managerial competencies and innovations in education in post-COVID-19). Projekt sa rieši na Vysokej škole ekonómie a manažmentu v Bratislave, 2021 - 2025.

LITERATÚRA

- Biolcati, R., Mancini, G., & Trombini, E. (2017). Proneness to Boredom and Risk Behaviors During Adolescents' Free Time. *Psychological Reports*. ISSN 0033-2941, 121/2, 303-323.
- Čavojská, K., Šumšalová, S., Husák, J., & Szombathelyi, J. (2017). Political Participation of Youth in V4 Countries [online]. Bratislava: Rada mládeže Slovenska, [cit. 2025-01-19]. ISBN 978-80-972694-3-2. Dostupné na: <http://visegrad.mladez.sk/dokumenty/>
- Čavojská, M. (2019). *Analýza potrieb mladých ľudí*. [online]. Bratislava: RMS https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np_parti/2020/januar_marec/1_P0178_PP2_Analyza%20potrieb%20mladych%20ludi.pdf
- Džambazovič, R. (2018). Neskorá mladosť. Nový generačný model prechodu do dospelosti a jeho príčiny. In: Balogová, B., & Hamadej, M (eds). *Aktuálne oblasti spoločenskovedného výskumu*. Prešov: UK Prešovskej univerzity v Prešove, 17 - 29. ISBN 978-80-555-1989-0.

- Európske fórum mládeže. Dostupné na: <https://www.youthforum.org/sites/default/files/publication-pdfs/Shadow-Report-on-Youth-Policy.pdf>
- EUROEPAN UNION (2019). *Engage, connect, empower EU Youth Strategy : fresh opportunities, new discoveries!* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union. ISBN 978-76-00262-8. Dostupné na internete: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2aa70c85-97bb-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-106880783>
- Gallo Kriglerová, E., & Holka Chudžíková, A. (2021). *Čo si myslia mladí? Analýza dotazníkového prieskumu medzi stredoškólákmi*. Bratislava: IUVENTA, 50 s. ISBN 978-80-8072-194-7.
- IVO-NDI(2018). Dostupné na: <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Slovakia%20Youth%20Polling%202018.pdf>
- Kabátek, A. (1996). Mladí. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 636 - 637. ISBN 80-7184-164-1.
- Košecká, Z. (2025). *Voľný čas a činitele, ktoré ho aktuálne ovplyvňujú*. DP, Dubnica n/V: VŠ DTI.
- Mc Combs, J., Whitaker, A., & Yoo, P. (2017). *The Value of Out-of-school Time Programs*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 22p. [online].: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE267/RAND_PE267.pdf
- MPSVaR SR (2023). *Prežívanie a správanie detí a mládeže na Slovensku v roku 2022*. Dostupné na internete: <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-media/aktuality/prezivanie-spravanie-deti-mladeze-slovensku-roku-2022.html>
- MŠVVaM SR. (2021) *Stratégia slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028*. [online]. Dostupné na internete: https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf
- Mulinová, N. (2020). Súčasný výzvy v oblasti mládeže In *Sociálne vedy z perspektívy mladých vedeckých pracovníkov IV*. Trnava: FSC UCM v Trnave, ISBN 978-80-8105-961-2, 276-288.
- Nagy, Á., & Kerpel Fronius, B. (2024). The Field of Free Time as Tertiary Agency of Socialisation. *Acta Educationis Generalis*. eISSN 2585-7444, 2024, 14/1, 40-61.
- Ondrejko, P. a kol. (2009). *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, ISBN 978-80-224-1074-8
- Potreby mladých ľudí (2018). http://4h.okstate.edu/literature-links/lit-online/others/volunteer/4H.VOL.102UnderstandingBoysGirls_08.pdf
- Rada mládeže Slovenska (2018). *Trávenie voľného času. Správa z prieskumu*. [online]. Dostupné na internete: <https://mladez.sk/wp-content/uploads/2018/11/spr%C3%A1va.pdf>
- Rada mládeže Slovenska (2016). Dopady práce s mládežou. Dostupné na: <http://mladez.sk/2018/12/13/dopady-prace-s-mladezou/>
- Smolík, Josef. S. (2010). Subkultury mládeže: uvedení do problematiky. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2907-7.
- Stratégia EÚ pre mládež Dostupné na: https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en.pdf
- Stratégia EÚ pre mládež (2011). http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/publications/indicator-dashboard_en.pdf
- Štruktúrovaný dialóg – Cyklus2018:<http://strukturovanydialog.sk/2018/10/31/tlacova-sprava-k-vysledkom-vi-cyklu>

-
- Visegrad Fund
- •

***Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii***

***Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches***

- Úradný vestník EÚ (2023). *Stanovisko Európskeho výboru regiónov – Budúcnosť mládežníckej politiky v EÚ – úvahy o mládežníckej politike a uplatňovaní hľadiska mládeže v kontexte Európskeho roka mládeže 2022*. [online]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022IR2752&from=EN>
- UNITED NATIONS (2024). *International Youth Day 2021 „From Clicks To Progress: Youth Digital Pathways For Sustainable Development*. [online]. Dostupné na internete: <https://social.desa.un.org/Issues/Youth/events/international-youth-day-2024>
- YOUTH GOALS (2023). *11 European Youth Goals*. [online]. Dostupné na internete: <https://youth-goals.eu/youthgoals>
- YOUTH PROGRESS INDEX – YPI Dostupné na: <https://www.youthforum.org/youth-progress-index>
- Youth Wiki, dostupné na: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/youthwiki>
- ZÁKON č. 282/2008 Z.z o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z.z o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 01.01.2020. Dostupné na internete: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-282>

INOVÁCIE VO VÝUČBE ODBORNÝCH CUDZOJAZYČNÝCH KOMPETENCIÍ ŽIAKOV SOŠ

INNOVATIONS IN TEACHING VOCATIONAL FOREIGN LANGUAGE COMPETENCIES IN
VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS

Andrea FEDOROVÁ¹ – Patrícia GAJDOŠOVÁ¹

¹ Technická univerzita v Košiciach, Ústav jazykov, spoločenských vied a akademického športu TUKE
Vysokoškolská 4, 042 00 Košice
andrea.fedorova@tuke.sk

² Technická univerzita v Košiciach, Ústav jazykov, spoločenských vied a akademického športu TUKE
Vysokoškolská 4, 042 00 Košice
patricia.gajdosova@tuke.sk

Anotácia

Článok sa venuje problematike výučby odborného cudzieho jazyka na stredných odborných školách a zdôrazňuje význam rozvoja kľúčových jazykových kompetencií pre úspešné uplatnenie absolventov na trhu práce. Autorky poukazujú na potrebu inovatívnych prístupov vo vzdelávaní, ktoré reflektujú dynamické zmeny v spoločnosti a nové požiadavky zamestnávateľov. Predstavujú moderné metódy výučby, ako je kombinované vzdelávanie, projektové učenie, gamifikácia a kolaboratívne učenie, ktoré podporujú aktívne zapojenie študentov a zvyšujú ich motiváciu k učeniu. Zároveň sa zaoberajú významom analýzy potrieb študentov a trhu práce pri nastavovaní efektívnych stratégií vyučovania. Cieľom článku je ukázať, ako môžu tieto inovatívne prístupy prispieť k zlepšeniu jazykových zručností a pripraviť študentov na reálne profesionálne situácie v globalizovanom pracovnom prostredí.

Kľúčové slová: kľúčové kompetencie, jazykové zručnosti, odborný cudzí jazyk, inovatívne metódy učenia, trh práce

Annotation

The paper examines foreign language teaching in vocational secondary schools, emphasizing the development of key language competences essential for graduates' employability in the labour market. The authors highlight the necessity of innovative educational approaches that respond to dynamic societal changes and evolving employer

demands. The paper discusses modern teaching methods such as blended learning, project-based learning, gamification, and collaborative learning, which foster active student engagement and enhance motivation. Additionally, the study underscores the importance of analysing student needs and labour market trends to develop effective teaching strategies. The aim is to demonstrate how these innovative approaches can enhance language proficiency and better prepare students for real-world professional contexts in a globalised work environment.

Key words: key competences, language skills, ESP, innovative learning methods, labour market

ÚVOD

V súčasnosti na študentov vplývajú rôznorodé faktory a vyrastajú v inom svete, než poznali predošlé generácie. Sú obklopené dynamickým tokom informácií, pohybujú sa v digitálnom priestore, sú v každodennom kontakte s cudzími jazykmi cez sociálne siete. Majú odlišné skúsenosti, dostávajú sa k nim nové podnety a čelia novým výzvam. Napriek novým rizikám majú pred sebou aj nové príležitosti, dokážu získať rýchlejšie a oveľa viac poznatkov, než sme si mohli predstaviť ešte pred pár rokmi. Väčšina z nich má virtuálny prístup k celému svetu a žijú v globalizovanom prostredí, kde ich budúcnosť bude na jednej strane dynamická, no zároveň aj menej predvídateľná.

Túto situáciu musí zohľadniť aj školstvo, školský systém a aj samotní pedagógovia (a takisto rodičia). Práve preto môžeme vidieť, ako sa na celom svete dynamicky reformujú a inovujú vzdelávacie prístupy, prispôbujú sa ciele a vzniká snaha o zatraktívnenie používaných metód výučby. Hoci sa tieto zmeny dejú rôznymi spôsobmi, stále je ich spoločným cieľom snaha poskytnúť dnešným deťom a mládeži také vzdelanie, ktoré reflektuje ich skúsenosti a ich životné perspektívy, ktoré je v súlade so svetom, v ktorom sa narodili, vyrastajú a ktorý je ich domovom.

Výnimkou týchto zmien nie je ani výučba odborných cudzích jazykov na stredných odborných školách, ktorá taktiež prechádza transformáciou. Dopyt po špecialistoch, ktorí ovládajú odbornú terminológiu v cudzom jazyku, neustále rastie, a preto je nevyhnutné zavádzať nové a inovatívne metódy výučby. Napríklad v štúdii o európskych stratégiách modernizácie odborného vzdelávania a prípravy autori Bohlinger a Münk (2008) tvrdia, že inovatívne sú najmä tieto vzdelávacie koncepcie:

- uznanie, že medzi kľúčové zručnosti patria podnikateľské zručnosti,
- prístupy zamerané na študenta s využitím nových technológií a médií,
- prístupy, v ktorých je v popredí motivácia k učeniu, s prijatím opatrení, ktoré umožnia naučiť sa ako sa učiť,
- prístupy pokrývajúce viaceré ciele vzdelávacej politiky, t. j. sebarealizáciu, osobný rozvoj a ekonomické, sociálne a kultúrne ciele.

V ďalšej európskej štúdii Armstrong et al. (2008) zistili nasledujúce trendy v inováciách v európskych programoch odborného vzdelávania a prípravy, ktorými sú:

- nárast vzdelávacích platforiem a iniciatív dištančného vzdelávania,
- nárast praxe vzájomného učenia sa, spolupráce a sieťového učenia,
- personalizácia vzdelávania podľa individuálnych potrieb/cesty,
- udeľovanie uznávaných certifikátov za online kurzy,
- široká dostupnosť rôznych nástrojov, ktoré podporujú overovanie predchádzajúcich vedomostí a skúseností,
- zavedenie štipendií do vyučovania a učenia sa s cieľom profesionalizovať učiteľov, profesorov, škooliteľov a všetky druhy lektorov.

Z vyššie spomenutého sa domnievame, že väčšinu týchto vzdelávacích koncepcií je možné aplikovať aj vo výučbe cudzieho jazyka. Za spoločného menovateľa vzdelávacích koncepcií považujeme komunikáciu, ktorá je priamo prepojená s jazykovými zručnosťami. Rozvoj jazykových zručností je úzko spojený s výučbou cudzích jazykov, kde ich nadstavbou je výučba odborného cudzieho jazyka, resp. jazyka pre špecifické účely, v našom konkrétnom prípade je to angličtina pre špecifické účely alebo ESP (English for Specific Purposes). Cudzí jazyk je komunikačným prostriedkom a na globálnom trhu práce má za cieľ zvýšiť zamestnateľnosť, čo umocňuje Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky (2017, s. 113–133), ktorý podporuje koncepciu viacjazyčnosti a nabáda všetkých ľudí, aby okrem svojho materinského jazyka ovládali aspoň dva cudzie jazyky.

1. ČO JE ESP ALEBO JAZYK PRE ŠPECIFICKÉ ÚČELY?

Vynímajúc povinné vzdelávanie, ľudia sa vždy učili jazyk pre vlastnú potrebu a na osobitný účel. Mohla to byť potreba komunikovať s niekým, kto nehovorí spoločným jazykom, o niečom „špecifickom“, napríklad turista, ktorý sa potrebuje orientovať v cudzom štáte, podnikateľ, ktorý potrebuje odprezentovať produkt na obchodných jednaniach so zahraničnými partnermi alebo mechanik, ktorý musí objednať súčiastky z katalógu v cudzom jazyku. "Aký je rozdiel medzi prístupom ESP a všeobecnej angličtiny?" Hutchinson a Waters (1987, s. 53) na to odpovedajú celkom jednoducho, „teoreticky nič, v praxi veľa“.

Podľa Smoakovej, v ESP ide o výučbu anglického jazyka založenú na reálnych a aktuálnych potrebách žiakov, ktorí musia vykonávať reálne úlohy z praxe. Výučba je založená na potrebách a zameraná na úlohy. To, čo učitelia potrebujú, je naučiť sa ako používať odbornú terminológiu vo vetách, porozumieť autentickým textom alebo efektívne komunikovať v typických pracovných situáciách (Smoak, 2003). Z tohto dôvodu je potrebné vykonávať analýzy potrieb a prispôbovať výučbu týmto potrebám a jazyk bude slúžiť ako prostriedok pri vykonávaní reálnych úloh a kurz musí naplňovať skutočné potreby praxe. Stále však platí, že veľa jazykových prostriedkov, ktoré žiaci ESP potrebujú, sa nebudú veľmi líšiť od všeobecnej angličtiny a skutočne, hranica medzi oboma je často nediferencovaná (Anthony, 1997). V ESP výučbe má analýza potrieb prvoradý význam, avšak pod vplyvom ESP sa aj vo všeobecnej angličtine analýza potrieb vykonáva v súčasnosti čoraz častejšie, najmä s posunom k prístupu vo vyučovaní, ktorý je viac zameraný na učiaceho sa. Napriek tejto skutočnosti a prebiehajúcim diskusiám sa všeobecne chápe a akceptuje, že medzi nimi existuje rozdiel. Anthony (1997) uvádza že, niektorí ľudia opisovali ESP jednoducho ako vyučovanie angličtiny pre akýkoľvek účel, ktorý by sa dal špecifikovať. Iní však boli presnejší a opisovali ho ako výučbu angličtiny

používanú v akademickom štúdiu alebo výučbu angličtiny pre odborné alebo profesionálne účely. V roku 1991, Dudley-Evans a St. John uviedli, že „ESP si vyžaduje dôkladný výskum a návrh pedagogických materiálov a aktivít pre identifikovateľnú skupinu dospelých učiacich sa v špecifickom vzdelávacom kontexte“ (1991, s. 298).

Hutchinson a Waters (1987), ktorí sú považovaní za priekopníkov v odbornej jazykovej príprave, charakterizujú odbornú jazykovú prípravu ako prístup k jazykovej výučbe, ktorý sa riadi špecifickými a výhradnými potrebami učiaceho sa. Medzi hlavné trendy súčasnej výučby odborných cudzích jazykov patrí zameranie na žiaka a jeho potreby, v tomto prípade vychádzajúce aj z analýzy potrieb trhu a praxe. Učiteľ sa stáva tzv. facilitátorom žiakovho procesu učenia a funguje ako jeho radca, alebo pomocník, napríklad výberom individuálnej učebnej stratégie, stanovením individuálnych cieľov a rozvíjaním sebahodnotenia žiaka. Taktiež sa rozvíja koncept autonómneho učenia sa cudzích jazykov a podpora samostatnosti učenia sa študentov, čo je podmienené najmä správnou motiváciou študentov pri osvojovaní si odborného cudzieho jazyka. Situačná prax, kontext, medzi-kultúrne otázky, autenticita komunikácie a materiálov, i analýza potrieb sú pojmy, ktoré sa objavujú v rôznych ESP definíciách (Dudley-Evans a St. John, 1998).

1.1 Podobnosti a rozdiely medzi ESP a všeobecnou angličtinou

V kontexte ESP (angličtiny pre špecifické účely) sú určené podobnosti a rozdiely medzi ESP a všeobecnou angličtinou. Dudley-Evans a St. John (1998) predstavili zoznam absolútnych a variabilných charakteristík, ktoré odrážajú špecifické črty kurzov ESP. Nasledujúce sú uvedené ako:

Absolútne charakteristiky

- ESP (angličtina pre špecifické účely) je definovaná tak, aby spĺňala špecifické potreby učiacich sa;
- ESP využíva základnú metodológiu a aktivity disciplín, ktorým slúži;
- ESP sa sústreďuje na jazyk (gramatika, lexika), študijné zručnosti a diskurz vhodné pre tieto aktivity.

Variabilné charakteristiky

- ESP môže súvisieť s konkrétnymi disciplínami alebo byť pre ne navrhnutá;
- ESP môže v špecifických výučbových situáciách využívať odlišnú metodológiu od všeobecnej angličtiny;
- ESP je pravdepodobne určená pre dospelých učiacich sa, či už na vysokoškolských inštitúciách alebo v profesionálnych pracovných situáciách;
- ESP je vo všeobecnosti navrhnutá pre študentov so stredne pokročilou alebo pokročilou úrovňou;
- Kurzy ESP predpokladajú, že žiaci majú základné znalosti jazykového systému, ale môžu byť použité aj pre začiatočníkov (Dudley-Evans, St. John, 1998).

Vo všetkých svojich aspektoch, vrátane zaobchádzania s komunikačnými účelmi, je ESP v podstate EFL (angličtina ako cudzí jazyk) videná zo špecifickej perspektívy. Hutchinson

a Waters (1987, s. 14) vnímajú ESP „ako prístup, nie ako produkt“ kvôli jej typickej vlastnosti, že je vytváraná „na základe potrieb žiaka“, a definujú ju ako „prístup k výučbe jazyka, pri ktorom sú všetky rozhodnutia o obsahu a metódach založené na dôvodoch, prečo sa žiaci učia“. ESP (angličtina pre špecifické účely) prístup sa zameriava na prípravu žiakov, a to konkrétne na to, aby sa stali dobrými komunikátormi na trhu práce a na svojich pracoviskách. To zahŕňa vytváranie podobného prostredia v triede ESP, v akom budú študenti pravdepodobne fungovať ako profesionáli. Takéto profesionálne prostredia zahŕňajú širokú škálu technológií, ktoré môže učiteľ využiť na uľahčenie komunikácie a precvičovanie zručností. Medzi klasické príklady technológií používaných vo výučbe EFL (angličtiny ako cudzieho jazyka) patria počítače, projekory, mobilné telefóny a spoľahlivé Wi-Fi pripojenie. Aktivita, ktoré sa dajú pomocou týchto technológií realizovať, sú veľmi rozmanité: tvorba videí a krátkych filmov, blogovanie, online hry, videokonferencie, využívanie platforiem ako Viber, MS Teams, Skype a iných sociálnych médií. Využívanie technológií pri realizácii komunikačných aktivít je prospešné a vysoko odporúčané.

2. JAZYKOVÉ ZRUČNOSTI A KOMPETENCIE

Kompetencia, podľa definície z Pedagogického slovníka (Průcha a kol., 2003), predstavuje súbor požiadaviek na vzdelávanie. Zahŕňa základné vedomosti, zručnosti a schopnosti, ktoré sú univerzálne využiteľné v bežných pracovných situáciách a každodennom živote. V kontexte výučby cudzích jazykov predstavujú komplexný pojem a sú nevyhnutnou súčasťou procesu výučby a osvojovania si cudzieho jazyka. Pedagogický slovník (Průcha a kol., 2003) chápe oba pojmy - *jazykové zručnosti a jazykové kompetencie synonymicky*. Tieto termíny označujú schopnosť používať osvojený jazyk (či už materinský alebo cudzí) na účely komunikácie. Základné komunikačné zručnosti sú definované ako: receptívne (počúvanie s porozumením a čítanie s porozumením) a produktívne (písomný a ústny prejav).

Od modernej školy sa očakáva pripraviť žiakov a študentov na efektívne zvládanie životných situácií, ktoré sú často dynamické a vyžadujú adaptabilitu na neustále sa meniace podmienky a požiadavky spoločnosti. Pasívne osvojenie množstva vedomostí je dnes nepostačujúce a mnohým žiakom, a dokonca aj študentom, chýba schopnosť aplikovať nadobudnuté vedomosti v praxi. Tento nedostatok sa výrazne prejavuje aj v oblasti výučby odborného cudzieho jazyka. Podľa Borsukovej a Užákovskej (2006) je nedostatočná znalosť cudzích jazykov považovaná za vážnu prekážku osobného rozvoja, pričom osvojenie cudzích jazykov predstavuje nielen právo, ale aj povinnosť moderného občana. Jazykové znalosti, zručnosti a návyky dnes patria medzi kľúčové kompetencie jednotlivca, pretože sú nevyhnutné na úspešné uplatnenie sa na domácom aj medzinárodnom trhu práce, ako aj v konkurenčnom profesionálnom prostredí.

V Spoločnom európskom referenčnom rámci pre jazyky (2017, s. 113-133) sa na komunikačné jazykové kompetencie nazerá z užšieho, špecifickejšieho hľadiska. Sú charakterizované ako zložitejšie kompetencie zahŕňajúce: *jazykové kompetencie, sociolingválnu kompetenciu, pragmatické kompetencie*. Jazykové kompetencie predstavujú znalosť formálnych prostriedkov potrebných na vytváranie a formuláciu správnych a zmysluplných jazykových prejavov, ako aj schopnosť tieto prostriedky využívať. Tieto

kompetencie sa ďalej delia na: *lexikálnu, gramatickú, sémantickú, fonologickú, ortografickú a ortoepickú kompetenciu*. Každá z uvedených zložiek zohráva dôležitú úlohu pri efektívnom a správnom využívaní jazyka v rôznych komunikačných situáciách.

V rámci výchovno-vzdelávacieho procesu je dôležité odlišiť kompetencie vyučujúceho (učiteľa) od kompetencií žiaka (učiaceho sa). Kompetenciu možno chápať ako špecifickú schopnosť alebo spôsobilosť, ktorá zahŕňa určitú úroveň vedomostí a poznania jednotlivca. Tento pojem sa stal ústredným bodom mnohých odborných diskusií a empirických evaluačných štúdií zameraných na efektivitu vzdelávania v rámci inštitúcií.

V súčasnosti je rozvoj kompetencií, najmä kľúčových kompetencií, jednou z hlavných priorít transformácie školského systému na Slovensku. Podľa Tureka (2003) je kompetencia definovaná ako správanie (alebo komplex činností), ktoré vedie k vynikajúcim výsledkom v určitej oblasti činnosti. Z množiny kompetencií vynikajú kľúčové kompetencie, ktoré umožňujú riešiť široké spektrum nepredvídateľných problémov. Tieto kompetencie umožňujú jednotlivcovi flexibilne reagovať na rýchle zmeny v pracovnom, osobnom a spoločenskom živote. Z uvedeného vyplýva, že kľúčové kompetencie sú významným faktorom, ktorý má praktické využitie v reálnom živote. Súčasne poskytujú jednotlivcovi prostriedky na osobný rozvoj a úspešnú integráciu do spoločnosti.

2.1 Kľúčové kompetencie

Pri návrhu kľúčových kompetencií v rámci hospodársky najvyspelejších štátov sveta i medzinárodných organizácií sa vychádzalo najmä z analýzy činnosti človeka a prieskumov kritérií zamestnávateľov. Podľa Hrma a Tureka (2003), prieskum požiadaviek na najdôležitejšie zručnosti potrebné pre 21. storočie v 500 svetových najúspešnejších organizáciách poskytol tento zoznam uvedený podľa poradia ich významnosti: tímová práca, riešenie problémov, interpersonálne zručnosti, verbálna komunikácia, počúvanie, osobný rozvoj a rozvoj kariéry, tvorivé myslenie, vodcovstvo, stanovovanie cieľov a motivácia, písanie a organizačný rozvoj. Globalizačné trendy svetových spoločností, svetové hospodárstvo si vyžadujú kvalitné inovácie, vysokokvalifikovanú prácu, kvalitný školský systém celoživotného vzdelávania ako rozhodujúci zdroj budúceho rozvoja, prosperity a konkurencieschopnosti štátu (Turek, 2008).

Vo vzdelávacích programoch pre sekundárne vzdelávanie na Slovensku (gymnázia, stredné odborné školy a učilištia) sú stanovené ciele a požiadavky na inováciu a transfer vedomostí jednotlivých vzdelávacích oblastí, pričom dôraz sa kladie na rozvoj *kľúčových kompetencií*. Štátne vzdelávacie programy (ŠVP) sú záväzným kurikulárnym dokumentom pre tvorbu školských vzdelávacích programov, učebníc, učebných textov a pracovných zošitov, pre hodnotenie a kontrolu výsledkov vzdelávania a sú garantované štátom. Štátny vzdelávací program pre stredné školy a gymnázia vo vzdelávaní definuje osvojenie si nasledujúcich kľúčových kompetencií:

- schopnosť celoživotného učenia sa;
- sociálne a komunikačné kompetencie;
- kompetencia uplatňovať základ matematického myslenia a základné schopnosti poznávať v oblasti vedy a techniky;
- kompetencia v informačných a komunikačných technológiách;
- kompetencia riešiť problémy;
- občianske kompetencie;
- sociálne a personálne kompetencie;
- pracovné kompetencie;
- kompetencie smerujúce k iniciatívnosti a podnikavosti;
- kompetencie (spôsobilosti) vnímať a chápať kultúru a vyjadrovať sa nástrojmi kultúry.

V oblasti *Jazyk a komunikácia* je dôraz kladený nielen na rozvíjanie jazykových schopností, ale aj na posilňovanie kľúčových kompetencií. Cieľom je pripraviť žiakov na výzvy moderného sveta a umožniť im efektívne reagovať na požiadavky modernej Európy.

V kontexte uvedeného je zrejmé, že aj po vzore vyspelých štátov sveta je žiaduce, tiež v podmienkach slovenského školstva, rozvíjať v deťoch, žiakoch, študentoch i dospelých také zručnosti a schopnosti – čiže kompetencie, ktoré podľa Tureka (2005) umožnia jednotlivcovi vykonávať rôzne povolania, zastávať rôzne pracovné pozície a funkcie – teda sú využiteľné vo väčšine povolaní (aj nových). Okrem toho sú zárukou úspešného vyrovnávania sa človeka s rýchlymi zmenami v osobnom, pracovnom i spoločenskom živote, a zároveň adekvátneho riešenia množstva problémov najrozmanitejších oblastí ľudského života, ktoré sú často nepredvídateľné.

3. INOVATÍVNE VZDELÁVACIE PRÍSTUPY

V procese rozvíjania komunikačných jazykových zručností a kompetencií vo výučbe cudzieho jazyka zohrávajú médiá nezastupiteľnú úlohu. Prispievajú k rozvoju komunikačných jazykových činností a stratégií vo výučbe cudzích jazykov. Medzi inovatívne prístupy, ktoré vo výučbe uprednostňujeme na našom pracovisku, patria praktické projekty, riešenie problémov v reálnom svete a výskum riadený študentmi, ktoré sú zamerané na to, aby si študenti osvojili dôležité zručnosti a kľúčové kompetencie akými sú tímová práca, komunikácia, tvorivosť, inovácie, riešenie problémov a prispôsobivosť v reálnom svete. Mnohé z inovatívnych metód kladú dôraz na integráciu moderných technológií, ktoré robia učenie zábavnejším a pútavejším a zároveň zvyšujú motiváciu študentov. Inovatívne metódy podporujú individualizáciu výučby, umožňujú prispôbiť výučbu jednotlivým potrebám študentov, keďže každý študent má iné tempo učenia a iné silné stránky. Bližšie si priblížime niektoré z metód, ktoré aplikujeme vo vlastnom vyučovacom procese.

Najlepšie aspekty tradičného a digitálneho vzdelávania spája v sebe *kombinované vzdelávanie* (blended learning), ktoré predstavuje pokrokový prístup k vzdelávaniu. Jeho hybridný charakter ponúka všestranný a komplexný prístup k vzdelávaniu, ktorý vyhovuje rôznym štýlom a potrebám učenia sa. Smith a Baber (2005) považujú názov kombinované vzdelávanie alebo kombinované riešenie (blended solution) za populárny názov, ktorý sa často

spomína v spojení so systémom riadenia výučby (LMS - Learning Management System). Vztahuje sa na realizovanie kombinovaného vzdelávania (často uskutočnené použitím systémom riadenej výučby) s kurzom v triede. Veľa ľudí považuje kombinované vzdelávanie za viac motivujúce a efektívnejšie ako samotné e-vzdelávanie. Pre lepšiu ilustráciu kombinovaného vzdelávania, je potrebné spomenúť dôležité časti, na ktorých je tento typ vzdelávania postavený. Sú to:

- čas – študent sa učí v čase, keď mu to vyhovuje, nie je obmedzovaný školským harmonogramom;
- miesto – študent sa učí v škole, ale tiež má možnosť študovať niekde inde, napr. doma, prípadne v miestnej knižnici;
- spôsob – pri štúdiu študent využíva rôzne spôsoby vzdelávania, ako sú napr. skupinové inštrukcie, individuálne inštrukcie, spolupráca, online prostriedky a inštrukčné techniky;
- vlastné tempo – študent si na základe svojich potrieb a znalostí stanovuje vlastné tempo, t. j. cvičenia si môže zopakovať, preskočiť alebo ich rýchle urobiť podľa pokročilosti vedomostí;
- učiteľ – študenti môžu mať k dispozícii učiteľa v triede alebo virtuálneho učiteľa, prípadne môžu získať podporu u učiteľa mimo triedy (Beaver at al., 2014).

Vyučovací prístup, pri ktorom sa študenti zapájajú do praktických projektov na riešenie reálnych problémov alebo komplexných otázok, známy pod pojmom *projektové vyučovanie*, predstavuje posun k relevantnejšiemu vzdelávaniu, ktoré pripravuje študentov na výzvy a príležitosti budúcnosti. Na rozdiel od tradičných vyučovacích metód založených na prednáškach sa projektové vyučovanie zameriava na učenie zamerané na študenta a vyučuje základné pracovné zručnosti, ktoré sú veľmi žiadané zamestnávateľmi prakticky vo všetkých odvetviach, ako napr.: tímová práca, komunikácia, kreativita, inovácia, riešenie problémov vrátane rozvíjania prezentačných schopností. Tým, že sa študenti zapájajú do autentických, reálnych projektov, zapájajú sa do reflexívneho učenia, ktoré ich núti prechádzať nejednoznačnosťami, vyhľadávať a syntetizovať informácie a vyvíjať riešenia rôznych problémov. Tým si zdokonaľujú svoje schopnosti a získavajú odolnosť potrebnú na dnešnom trhu práce (zdroj: Riipen.com). S ohľadom na uvedené, dokonalý zoznam princípov ESP by z pohľadu jeho komunikačných účelov zahŕňal neustálu podporu učenia navrhovaním prispôbených komunikačných aktivít, ktoré napodobňujú profesionálne/pracovné/kariérne prostredie študentov. Učiteľ má úplnú slobodu pri vytváraní takýchto aktivít, vychádzajúc z autentických materiálov z profesijného prostredia študentov. Ako uvádzajú Richard a Rodgers (1986, s.45) „počet takýchto aktivít je neobmedzený, za predpokladu, že takéto cvičenia umožňujú študentom dosiahnuť komunikačné ciele učebného plánu, zapájajú študentov do komunikácie a vyžadujú použitie takých komunikačných procesov, ako je zdieľanie informácií, vyjednávanie a interakcia.“

Obľúbeným a často využívaným prístupom na seminároch z cudzieho jazyka je *gamifikácia*. Podľa Pokrivčákovej (2023), gamifikácia sa vzťahuje na vzdelávanie založené na hrách (game-based learning–GBL), ktoré využíva na naučenie sa a nacvičenie si konkrétnej zručnosti a dosiahnutie konkrétneho vzdelávacieho výsledku herné prvky ako napr. bodové hodnotenie, súťaže a pravidlá hry aplikované do vzdelávacích aktivít. Hlavným cieľom pri využívaní tohto prístupu je urobiť učenie pre študentov interaktívnejším, pútavejším a zábavnejším, pretože táto koncepcia využíva prirodzený ľudský sklon k hre a súťaženiu a

zvyšuje motiváciu a angažovanosť študentov. Interaktívne hry cez voľne dostupné platformy ako napr. Learningapps, Wordwall, Kahoot, využívané na seminároch za účelom nacvičovania, upevňovania a opakovania odbornej slovnej zásoby, fráz a ustálených pojmov majú významný vplyv na rýchlosť učenia a dĺžku zapamätania si informácie, keďže sa zvyšuje retencia obsahu a zároveň vedie študentov k individuálnemu prístupu k učeniu. Tieto aplikácie majú študenti k dispozícii na Moodle platforme kurzu a môžu ich využívať nielen v triede na seminároch, ale aj autonómne doma, v rámci prípravy, opakovania, resp. upevňovania učiva. Podľa psychologických výskumov, GBL zvyšuje úspešnosť učenia sa viac ako 300 percent pri bezprostrednom testovaní. (Spracované podľa webinára: Gamifikácia vo výučbe cudzích jazykov, prof. PaedDr. Silvia Pokrivčáková, PhD.).

Iný, na seminároch taktiež využívaný prístup vzdelávania, je prístup *kolaboratívneho učenia*, ktorý zahŕňa skupiny študentov pracujúcich spoločne na riešení problému, plnení úlohy alebo tvorbe produktu, tzv. case study. Spolupráca učiacich sa zohráva kľúčovú úlohu v rozvoji základných zručností, ako sú tímová práca a komunikácia. Pri práci v skupinách sú študenti povzbudzovaní, aby formulovali svoje nápady, počúvali ostatných a riešili rozdielne názory. Tento proces ich pripravuje na kolaboratívny charakter moderného pracovného prostredia. Hlavné výhody kolaboratívneho učenia zahŕňajú zlepšenie tímovej práce a komunikačných schopností, zvýšenie zapojenia a motivácie študentov a podporu rozvoja vyššieho stupňa myslenia. Príklady kolaboratívneho učenia zahŕňajú skupinové projekty, vzájomné vyučovanie, metódu skladačky (jigsaw method), metódu "mysli-pracuj vo dvojici-zdieľaj" (think-pair-share) s možnosťou využívať technológie na uľahčenie spolupráce. Pri implementácii kolaboratívneho učenia je dôležité, aby učiteľ poskytoval jasné pokyny a očakávania pre prácu v skupine, pridelil konkrétne úlohy a zodpovednosti v rámci každej skupiny a napokon poskytol spätnú väzbu a príležitosti na reflexiu (zdroj: Riipen.com).

ZÁVER

Európska jazyková politika už dlhodobo presadzuje koncept mnohojazyčnosti, ktorý vyzýva jednotlivcov k osvojeniu si aspoň dvoch cudzích jazykov popri materinskom jazyku. V súčasnom globalizovanom svete už nie je ničím nezvyčajným ovládať aspoň jeden cudzí jazyk na úrovni potrebnej plynulo komunikovať či už počas štúdia, alebo neskôr v zamestnaní. Napriek tomu zamestnávateľia neustále upozorňujú na nedostatok absolventov stredných odborných škôl, ktorí by mali zvládnuť komunikáciu v cudzom jazyku na požadovanej pracovnej úrovni.

Inovácie vo výučbe odborných cudzích jazykov sú dôležité na to, aby sme pripravili žiakov na úspešnú kariéru v globalizovanom svete. Kombináciou tradičných a moderných metód môžeme vytvoriť pútavé a efektívne učebné prostredie, ktoré podporí rozvoj jazykových kompetencií a pripraví žiakov na budúce výzvy. Znalosť cudzích jazykov, ako kľúčová kompetencia každého žiaka, výrazne ovplyvní jeho úspešné uplatnenie na globálnom trhu práce. Je však nutné prihliadnuť na fakt, aké jazykové schopnosti môžu žiaci získať v konkrétnom časovom horizonte počas výučby cudzích jazykov na stredných odborných školách.

Domnievame sa, že dôkladná analýza potrieb ich cieľového profesionálneho prostredia môže priniesť nové možnosti efektívnejšej práce s nimi počas stredoškolského štúdia a taktiež by to mohlo podporiť ich samostatnosť v osvojovaní odborného cudzieho jazyka, čo by výrazne zlepšilo ich pripravenosť pre budúcu kariéru. Neexistuje jediná stratégia, metóda či prístup, ktoré by dokázali zásadne a trvalo zlepšiť proces vyučovania a učenia, preto úspech spočíva v rôznorodosti prístupov, experimentovaní s rôznymi riešeniami a dôkladnej analýze dosiahnutých výsledkov.

LITERATÚRA

- Anthony, L. (1997). English for specific purposes: What does it mean? Why is it different? On-CUE, 5(3), 9–10. Retrieved from <https://www.laurenceanthony.net/abstracts/ESParticle.html>
- Armstrong, R., et al. (2008). Modernising vocational education and training: Fourth report on vocational education and training research in Europe: *Background report, volume 2*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Beaver, J. K., et al. (2014). Blended learning: Defining models and examining conditions to support implementation. Retrieved from <https://www.researchforaction.org/research-resources/k-12/blended-learning-defining-models-and-examining-conditions-to-support-implementation/>
- Bohlinger, S., & Münk, D. (2008). European strategies and priorities for modernising vocational education and training: Fourth report on vocational education and training research in Europe: *Background report, volume 3*. Luxembourg: Cedefop.
- Borsuková, H., & Užáková, M. (2006). Jazykové kompetencie moderného Európana. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre. Retrieved from <http://www.fem.uniag.sk>
- Dudley-Evans, T., & St John, A. M. (1991). English for specific purposes: International in scope, specific in purpose. *TESOL Quarterly*, 25(2), 297–314.
- Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). Developments in ESP: A multi-disciplinary approach. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hewings, M. (2002). A history of ESP. *ESP World Journal*, 1(3). Retrieved from http://www.esp-world.info/Articles_3/Hewings_paper.htm
- Hrmo, R., & Turek, I. (2003). Kľúčové kompetencie. Bratislava: STU. ISBN 80-227-1881-5.
- Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). English for specific purposes: A learning-centered approach. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ministerstvo školstva SR. (n.d.). Štátny vzdelávací program. Retrieved from <https://www.minedu.sk/8387-sk/statne-vzdelavacie-programy/>
- Pokrivčáková, S. (2023). Webinár: Gamifikácia vo výučbe cudzích jazykov. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity. Retrieved from <https://www.truni.sk>
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2003). Pedagogický slovník. Praha: Portál.
- Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (1986). Approaches and methods in language teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
- Riipen.com. (2024). Seven innovative teaching methods for modern higher education. Retrieved from <https://www.riipen.com/blog/innovative-teaching-methods>
- Smith, D. G., & Baber, E. (2005). *Teaching English with information technology*. Modern English Publishing. ISBN 1-904549-01-2.

-
- Visegrad Fund
- •

***Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii***

***Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches***

-
- Smoak, R. (2003). What is English for specific purposes? *English Teaching Forum*, 41(2), 22–27.
- ŠPÚ. (2017). Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: Učenie sa, vyučovanie, hodnotenie. Bratislava: ŠPÚ. Retrieved from <https://www.statpedu.sk/files/sk/vyskum/publikacna-cinnost/publikacie/spolocny-europsky-ramec-jazyky-ucenie-vyucovanie-hodnotenie-doplnuje-vydanie.pdf>
- Turek, I. (2005). *Inovácie v didaktike*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 80-8052-230-8.
- Turek, I. (2008). *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-198-9.

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE V OBLASTI STAROSTLIVOSTI O ŠPECIFICKÉ SKUPINY ZAMESTNANCOV – MATKY A MLADISTVÝCH ZAMESTNANCOV – V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

STRENGTHENING THE RULE OF LAW FOR THE FUTURE OF DEMOCRACY IN THE AREA OF CARE
FOR A SPECIFIC GROUP OF EMPLOYEES – MOTHERS AND YOUNG WORKERS – IN THE SLOVAK
REPUBLIC

Gabriela GABRHELOVÁ¹ – Slávka ČEPELOVÁ² – Dária ČEPELOVÁ³

¹ Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
gabrhelova@dti.sk

² Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
slavkacepelova@gmail.com

³ Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
dariacepelova@gmail.com

Anotácia

Téma posilnenia právneho štátu pre budúcnosť demokracie v oblasti starostlivosti o špecifické skupiny zamestnancov - matky a mladistvých zamestnancov - v Slovenskej republike je stále aktuálna. Mladistvých zamestnancov sme vybrali z dôvodu zamerania konferencie. Posilnenie právneho štátu je kľúčové pre budúcnosť demokracie, pretože zabezpečuje stabilitu právneho rámca, ochranu práv jednotlivcov a spravodlivé spravovanie verejných záležitostí.

Kľúčové slová: štát, právny štát, demokracia, zamestnanci, starostlivosť o zamestnancov, matky ako zamestnanci, mladiství zamestnanci

Annotation

The topic of strengthening the rule of law for the future of democracy in the area of care for specific groups of employees - mothers and young employees - in the Slovak Republic is still relevant. We have chosen young employees because of the focus of the conference.

-
- Visegrad Fund
- •

Strengthening the rule of law is crucial for the future of democracy, as it ensures the stability of the legal framework, the protection of individual rights and the fair administration of public affairs.

Key words: state, rule of law, democracy, employees, care for employees, mothers as employees, young employees

ÚVOD

Téma posilnenia právneho štátu pre budúcnosť demokracie v oblasti starostlivosti o špecifické skupiny zamestnancov - matky a mladistvých zamestnancov - v Slovenskej republike je nevyhnutná v kontexte rozvoja moderného právneho a sociálneho systému (Treľová, 2019a,b;2020). V demokratických spoločnostiach je ochrana práv jednotlivcov a skupín základným pilierom právneho štátu, ktorý zaručuje rovnosť pred zákonom, spravodlivosť a ochranu pred diskrimináciou. Pri pohľade na špecifické potreby matiek a mladistvých zamestnancov je nevyhnutné, aby právny rámec nielen zohľadňoval ich osobitné postavenie na trhu práce, ale aj poskytoval účinné nástroje na ich ochranu pred zneužívaním a marginalizáciou.

Matky, ako aj mladiství zamestnanci čelia špecifickým výzvam v oblasti zamestnania, ktoré si vyžadujú cieľavedomú legislatívu a opatrenia na ich podporu, ochranu a zlepšenie pracovných podmienok. Ochrana matiek v pracovnom práve zahŕňa opatrenia týkajúce sa materskej a rodičovskej dovolenky, ako aj záruky pred diskrimináciou na pracovisku (Antidiskriminačný zákon). Na druhej strane, mladiství zamestnanci potrebujú špecifickú ochranu pred neprimeranými pracovnými podmienkami a zabezpečenie primeranej výchovy a vzdelávania v pracovnom prostredí.

1. ŠPECIFICKÉ SKUPINY ZAMESTNANCOV - MATKY A MLADISTVÍ ZAMESTNANCI

Z hľadiska našej témy je najdôležitejšia siedma časť Zákonníka práce, v ktorej zákonodarca píše o spôsobe a podmienkach zabezpečenia vhodných pracovných podmienkach a životných podmienok zamestnancov na pracovisku, túto povinnosť zamestnávateľa zakladajú mnohé právne predpisy, napr. článok 36 Ústavy Slovenskej republiky (Zákon č. 460/1992 Z. z.), v ktorom stanovuje zamestnancom právo na spravodlivé pracovné podmienky a uspokojivé pracovné podmienky. Podobné nájdeme aj v článku 28 Listiny základných práv a slobôd (Hýbnerová, 1992), taktiež v Zákonníku práce najmä šiesta a siedma časť obsahujú ustanovenia, riešiace ochranu práce zamestnanca a tiež riešia otázky a východiská sociálnej politiky zamestnávateľa.

Dôležitou súčasťou pracovných podmienok je tiež nastavenie pracovného režimu. Aj v tejto oblasti dochádza k určitému zvýhodneniu žien a mužov starajúcich sa o deti. Zamestnávateľ je povinný prihliadať pri zaraďovaní zamestnancov do pracovných zmien aj na potreby tehotných žien a žien a mužov, starajúcich sa o deti (Gabrhelová, 2019). Za zmenu považuje Zákonník práce časť ustanoveného týždenného pracovného času, ktorý je

zamestnanec povinný na základe vopred určeného rozvrhu pracovných zmien odpracovať v rámci 24 hodín po sebe nasledujúcich a prestávka v práci (Zákonník práce, Zákon č. 311/2001 Z. z.). Túto povinnosť možno formálne splniť napríklad dohodou so zamestnancom alebo aj jednostranným opatrením. Dohoda či opatrenie môže byť uzavreté na dobu určitú alebo na neurčito a malo by obsahovať úpravu individuálnych odchýlok od všeobecnej úpravy. Zamestnávateľ by mal zohľadňovať osobné podmienky konkrétného zamestnanca (Barancová, 2015).

Z hľadiska pracovných podmienok mladistvých zamestnancov sa na účely Zákonníka práce poníma mladistvý ako zamestnanec mladší ako 18 rokov. Pracovnoprávnu spôsobilosť potom naberá fyzická osoba splnením dvoch základných podmienok, a to dovŕšenia 15 rokov veku a ukončenia povinnej školskej dochádzky. Fyzickej osobe mladšej ako 15 rokov alebo aj osobe staršej s nedokončenou povinnou školskou dochádzkou nesmie byť umožnené pracovať ani na základe pracovnej zmluvy alebo dohody o práci vykonávanej mimo pracovného pomeru. Jedinou výnimkou je ľahká práca, neohrozujúca zdravotný stav, neohrozujúca stav bezpečnosti mladistvého, ktorá nepredstavuje ohrozenie vývoja, alebo školskej dochádzky mladistvého, účasť na udalostiach a aktivitách súvisiacich so športom, reklamou, kultúrou alebo umením. Vykonávanie vyššie uvedeného je povolené na základe žiadosti zamestnávateľa, smerovaných príslušným inšpektorátom práce na základe dohody s príslušnými orgánmi verejného zdravotníctva (Zákonník práce, Zákon č. 311/2001 Z. z.) Zvláštnu úpravu má v Zákonníku práce tiež možnosť uzatvorenia dohody o hmotnej zodpovednosti, tú možno uzavrieť až po dovŕšení 18 rokov veku. Nie je teda viazaná na plnoletosť, ktorú môže výnimočne osoba nadobudnúť už v 16 rokoch veku (Občiansky zákonník, Zákon č. 40/1964 Zb.), ale na konkrétny vek. Táto úprava je spoločná v slovenských právnych predpisoch aj v českých právnych predpisoch. Zákonník práce obsahuje špeciálnu úpravu pracovných podmienok mladistvých zamestnancov primárne v § 171 - § 176. Aj keď všetci zamestnanci majú nárok na rovnaké a nediskriminačné pracovné podmienky, niektoré skupiny majú v záujme ich zvýšenej ochrany špeciálny prístup. Aj v prípade mladistvých zamestnancov nájdeme podklad na ústavnej úrovni a to konkrétne v článku 38 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 29 Listiny Slovenskej republiky, ktorými sú im garantované práva na ochranu zdravia pri práci, ktorá je zvýšená, sú im garantované práva na pracovné podmienky, ktoré sú osobitné, sú im garantované práva na ochranu v pracovných vzťahoch, ktorá je osobitná a sú im garantované práva na pomoc pri príprave na povolanie.

2. POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE V OBLASTI STAROSTLIVOSTI O ŠPECIFICKÉ SKUPINY ZAMESTNANCOV - MATKY A MLADISTVÝCH ZAMESTNANCOV - V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

V kontexte starostlivosti o špecifické skupiny zamestnancov, ako sú matky a mladiství zamestnanci, je právny štát dôležitý z niekoľkých dôvodov.

Prvým z nich môže byť ochrana práv zraniteľných skupín - matky a mladiství zamestnanci patria k zraniteľnejším skupinám, ktoré potrebujú osobitnú ochranu, aby sa predišlo ich zneužívaniu v pracovnom prostredí. Právny štát zabezpečuje, že existujú legislatívne opatrenia, ktoré chráni ich práva a zabezpečuje, že zamestnávatelia dodržiavajú zákony týkajúce sa rovnosti, bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci.

Druhým dôvodom môže byť rovnosť pred zákonom v zmysle, že právny štát v oblasti práce zaručuje rovnosť pred zákonom. Matky, najmä tie, ktoré sa vracajú po materskej dovolenke, a mladiství zamestnanci majú právo na rovnaké pracovné podmienky ako iní zamestnanci. Systém právnych predpisov v demokratickej spoločnosti zabezpečuje, že diskriminácia na základe pohlavia, veku alebo rodinného stavu je zakázaná a že práva týchto skupín sa nestratia kvôli neinformovanosti alebo ignorancii.

Ďalším dôvodom môže byť zabezpečenie pracovných práv a podmienok, lebo matky a mladiství zamestnanci potrebujú špecifické pracovné podmienky na ochranu ich zdravia a vývoja. Právny štát zabezpečuje vytváranie pravidiel, ako je obmedzenie pracovného času, právo na príspevky na starostlivosť o deti, špecifické predpisy o bezpečnosti práce pre mladistvých a matky. Tento právny rámec poskytuje ochranu pred neprimeranými pracovnými podmienkami, ktoré by mohli ohroziť ich zdravie a bezpečnosť.

Ďalším dôvodom môže byť zabezpečenie spravodlivosti a predvídateľnosti, lebo v stabilnom právnom štáte zamestnávateľia musia dodržiavať pravidlá, ktoré platia pre všetkých zamestnancov, a tieto pravidlá sú jasne stanovené a predvídateľné. Matky a mladiství zamestnanci môžu tak očakávať, že ak budú čeliť problémom v práci, existuje jasná právna cesta, ako sa domôcť spravodlivosti

Ďalším dôvodom môže byť ochrana demokracie a sociálnej spravodlivosti, lebo posilnenie právneho štátu prispieva k ochrane základných hodnôt demokracie, ako je sociálna spravodlivosť. Ak právny systém zabezpečuje rovnaké práva pre všetky skupiny, vrátane tých, ktoré sú často marginalizované (ako matky alebo mladiství zamestnanci), posilňuje to dôveru v demokratické inštitúcie a procesy. V konečnom dôsledku to prispieva k lepšiemu fungovaniu demokracie, kde sa nikto necíti byť ignorovaný alebo znevýhodnený.

Ďalším dôvodom môže byť podpora rodinných hodnôt a budúcnosť pracovného trhu, čomu zabezpečenie práv matiek a mladistvých zamestnancov napomáha, pomáha podporovať rodinné hodnoty a zodpovednosť v spoločnosti, čo má dlhodobý vplyv na stabilitu pracovného trhu. Ochrana práv matiek (napríklad cez materskú dovolenku alebo flexibilitu práce) umožňuje lepšie zladenie pracovného a rodinného života. Pre mladistvých zamestnancov zase právne normy zaistia ich ochranu pred nadmerným pracovným zaťažením, čo má dôležitý vplyv na ich budúcu kariéru a celkový rozvoj.

ZÁVER

Všetky pomenované faktory ukazujú, prečo je dôležité posilnenie právneho štátu pre ochranu špecifických skupín zamestnancov, ako sú matky a mladiství, v Slovenskej republike Gabrhelová (2019). Bez silného právneho rámca by tieto skupiny mohli byť vystavené väčším rizikám zneužívania a nespravodlivého zaobchádzania, čo by mohlo ohroziť nielen ich osobnú pohodu, ale aj širšiu stabilitu našej spoločnosti (Hýbnerová, 1992). V tejto súvislosti je kľúčové, aby právny štát v Slovenskej republike nielen neustále aktualizoval právnu úpravu v súlade s medzinárodnými normami, ale aj aktívne presadzoval rovnosť, spravodlivosť a rešpektovanie práv týchto zraniteľných skupín. Posilnenie právneho štátu v tejto oblasti prispeje k udržateľnej budúcnosti demokracie, kde budú všetci jednotlivci, bez ohľadu na ich špecifické potreby, schopní plne realizovať svoje práva v práci a spoločnosti.

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

PodĎakovanie

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia medzinárodného vedeckého projektu IGA002DTIMA/2024 Aktuálne témy ekonómie a manažmentu v prostredí súčasného a budúceho trhu práce.

LITERATÚRA

Antidiskriminačný zákon, Zákon č. 365/2004 Z. z.

Barancová, H. (2015). *Zákonník práce. Komentár*. Praha: C.H. Beck.

Gabrhelová, G. (2019). *Právna úprava starostlivosti o zamestnancov a jej aplikácia do manažmentu*. [Rigorózna práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Fakulta managementu; Katedra informačných systémov. Bratislava: UK.

Hýbnerová, S. (1992). *Evropská ochrana lidských práv: základní dokumenty*. Praha: Karolinum
Listina základných práv a slobôd. Zákon č. 23/199 Z. z.

Občiansky zákonník, Zákon č. 40/1964 Zb.

Treľová, S. (2019a). *Rovnaké zaobchádzanie so ženami a mužmi : osobitné pracovné podmienky tehotných žien a matiek v pracovnom pomere*. Praha: Nakladatelství Leges.

Treľová, S. (2019b). *Základy pracovného práva pre manažérov*. Brno: Tribun EU.

Treľová, S. (2020). *Pracovné práva pre manažérov*. Brno: Tribun EU.

Ústava SR. Zákon č. 460/1992 Z. z.

Všeobecná deklarácia ľudských práv a slobôd

Zákonník práce, Zákon č. 311/2001 Z. z.

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE - PREDPOKLADANÉ TRENDY V PRÁVE V DIGITÁLNEJ ÉRE

STRENGTHENING THE RULE OF LAW FOR THE FUTURE OF DEMOCRACY – ANTICIPATED
TRENDS IN THE DIGITAL ERA

Marian HORVÁTH¹ – Marek HLÁSNY²

¹ Vysoká škola Danubius
Richterova č. 1171, 925 21 Sládkovičovo
marian.horvath@danubius.sk

² Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta managementu
Odbojárov 10, 820 05 Bratislava
hlasny.marek@gmail.com

Anotácia

Téma posilnenia právneho štátu pre budúcnosť demokracie vo vzťahu k predpokladaným trendom v práve kontexte digitálnej éry je aktuálna. Autori poukážu na dve kľúčové oblasti: digitálna éra a právo.

Kľúčové slová: právo, právny štát, demokracia, digitálna éra

Annotation

The theme of strengthening the rule of law for the future of democracy in relation to the anticipated trends in law in the context of the digital era is timely. The authors will highlight two key areas: the digital era and the law.

Key words: law, rule of law, democracy, digital era

ÚVOD

Autori sa venujú východiskám digitálnej éry, digitalizácii, dátam, znalostiam a rozhodovaniu ako súčasťou digitálnej éry. Z hľadiska digitalizácie, dát, znalostí a rozhodovania sa dostávajú do popredia nové technológie, autor uvádzajú ako príklad vybrané z nich. V ďalšej časti príspevku sa zamerajú na predpokladané trendy v práve.

1. DIGITÁLNA ÉRA, DIGITALIZÁCIA, DÁTA A ZNALOSTI

V aktuálnej digitálnej ére sa svet okolo nás zásadne mení. Technológie, ktoré pred niekoľkými desaťročiami existovali len v teoretickej rovine, sú dnes všadeprítomné a formujú spôsob, akým komunikujeme, pracujeme, učíme sa a rozhodujeme (Stacho, 2024a,b, 2025). S nástupom digitálnych technológií, najmä internetu, veľkých dát (big data) a umelých inteligencií, prechádza celý svet do obdobia, ktoré sa charakterizuje transformáciou informácií na cenný, ale aj vysoko sofistikovaný zdroj. Jedným z najdôležitejších aspektov tejto digitálnej revolúcie je proces digitalizácie, ktorý sa týka prevodu tradičných, analógových a papierových systémov na digitálne platformy. Tento proces nezahŕňa len digitalizáciu samotných údajov, ale aj celé preformulovanie obchodných modelov, vzdelávacích procesov, vládnych služieb a osobných interakcií v digitálnom prostredí. Tento prechod prináša nielen výzvy, ale aj nespočetné príležitosti na zlepšenie efektivity, prístupnosti a inovácie v rôznych oblastiach spoločnosti. Jedným z kľúčových produktov digitalizácie je obrovské množstvo dát, ktoré sú generované a spracovávané v reálnom čase. Tieto dáta sa stávajú najcennejším aktívom modernej ekonomiky a spoločnosti. Veľké dáta (big data) a analýza údajov umožňujú organizáciám, firmám, vládnym inštitúciám a jednotlivcom lepšie pochopiť svet okolo nás, predvídať trendy, zlepšiť výkonnosť a prijímať informované rozhodnutia. Umožňujú tiež optimalizovať podnikové operácie, zvyšovať personalizáciu služieb a rozvíjať nové produkty a služby. No dáta samy o sebe nie sú hodnotné bez správnej interpretácie. Znalosti, ktoré získavame z analýzy dát, sa stávajú základom pre rozhodovanie. V digitálnej ére, kde sú informácie dostupné takmer na dosah ruky, sa procesy rozhodovania stávajú čoraz komplexnejšie. Je potrebné nielen zhromažďovať správne dáta, ale aj vedieť ich spracovať, vyhodnotiť a aplikovať v konkrétnych situáciách. Tu prichádza na scénu umelá inteligencia (AI) a strojové učenie, ktoré umožňujú automatizované rozhodovanie na základe analytických modelov, čo výrazne zvyšuje rýchlosť, presnosť a efektívnosť rozhodovacích procesov.

Umelá inteligencia (ChatGPT, 2024) definuje digitálnu éru ako obdobie v dejinách ľudstva, ktoré je charakterizované rozšírením a intenzívnym využívaním digitálnych technológií, najmä počítačov, internetu a mobilných zariadení. Začala sa v druhej polovici 20. storočia, keď sa informatika a digitálne technológie začali masovo rozvíjať a prienik do každodenného života ľudí bol čoraz výraznejší. Hlavné charakteristiky digitálnej éry:

1. Internet a konektivita – internet sa stal globálnym nástrojom komunikácie a prenosu informácií. Spojenie medzi ľuďmi, firmami a organizáciami je teraz takmer okamžité a celosvetové.
2. Mobilné zariadenia – s rozvojom smartfónov a tabletov sa technológie stali mobilnými. Užívatelia majú prístup k informáciám a komunikácii kedykoľvek a kdekoľvek.

3. Cloud computing – skladovanie dát na serveroch v „cloud“ umožňuje prístup k informáciám bez potreby fyzického zariadenia na uchovávanie údajov, čím sa zjednodušuje prístup k aplikáciám a dátam.
4. Umelá inteligencia a automatizácia – AI, strojové učenie a automatizácia procesov výrazne zvyšujú efektivitu v mnohých oblastiach, ako je zdravotníctvo, financie, výroba a služby.
5. Sociálne médiá – platformy ako Facebook, Instagram, Twitter či YouTube umožnili novú formu komunikácie a zdieľania informácií, čo má zásadný vplyv na sociálny, politický a hospodársky život.
6. Big data a analýza dát – spracovávanie obrovského množstva dát umožňuje lepšie pochopenie vzorcov správania, čo vedie k presnejším predikciám a rozhodovaniam v rôznych oblastiach (napr. marketing, zdravotníctvo, politika).
7. Digitálna ekonomika – e-commerce a digitálne služby sa stali hlavným motorom hospodárskeho rastu, pričom mnohé tradičné priemyselné odvetvia sa presúvajú do digitálneho prostredia (ChatGPT, 2024).

Z hľadiska digitalizácie, dát, znalostí a rozhodovania sa dostávajú do popredia nové technológie (Horváth, Hlásny a Krásna, 2024). Uvádzame ako príklad vybrané z nich.

- Data conversion je proces zmeny dát z jedného formátu na druhý. Data conversion zvyčajne zahŕňa konverziu dát z jedného typu súboru do druhého typu súboru alebo z jedného typu údajov do druhého typu údajov. Cieľom data conversion je umožniť rôznym aplikáciám a systémom využívať dáta bez ohľadu na ich pôvodný formát. Ako píše Song (2023) typické príklady data conversion zahŕňajú konverziu dát z textového súboru do tabuľkového súboru alebo z číselných údajov do textových údajov. Data conversion môže byť vykonávaná manuálne alebo automaticky pomocou konvertorov dát alebo iných nástrojov. Všeobecne platí, že data conversion je proces zmeny dát z jedného formátu na druhý. Data conversion umožňuje rôznym aplikáciám a systémom využívať dáta bez ohľadu na ich pôvodný formát a môže byť vykonávaná manuálne alebo automaticky. Tému údajov včasného varovania citlivé na energiu vo vzťahu ku konverznnej platforme opísali Gao a kol. (2022). Pre problémy dolovania a využívania údajov v procese konverzie údajov včasného varovania citlivá na energiu, tento dokument vytvára platformu na konverziu údajov včasného varovania založenú na evolučnom algoritme s viacerými cieľmi. Dá sa rozdeliť na dátovú vrstvu, aplikačnú vrstvu, ontologickú vrstvu a obchodnú vrstvu. Dátová vrstva používa hlavne rozpoznávanie pomenovaných entít (NER) metóda na zber údajových informácií v systém podľa včasného varovania o údajoch citlivých na energiu zaznamenaných v predchádzajúcom systéme tak, aby poskytnúť dátovú základňu pre vytvorenú znalostnú mapu. Ontologická vrstva je založená na chránenej ontologickej štruktúre a používa analytické nástroje na realizáciu vzťahu medzi entitami, aby sa vytvoril model konverzie citlivých údajov analýza údajov o energetických zariadeniach. Na základe ontologickej vrstvy, obchodná vrstva konvertuje citlivé údaje včasného varovania zhromaždené údajmi. Zároveň môže efektívne doplniť vzdialenosť medzi stratenými systémami zhromaždené údaje informačný dotaz a prevádzka podniku, tzv. na uľahčenie rýchlej lokalizácie problému a jeho diagnostiky aplikačnú vrstvu. Proces „analýzy základnej príčiny skorého varovania a stavu spracovania porúch“ sa vykonáva v vrstva spracovania údajov. V tomto článku je metóda rozpoznávania menovanej entity je prijatý v procese konverzie elektronicky citlivé údaje o včasnom varovaní. S cieľovú úlohu ako tému možno túto metódu použiť na identifikáciu hranice procesu pomenovania v mocenskom texte, pri rozdelení výsledkov klasifikácie do súborov ako definované. V súčasnosti je metóda

rozpoznávania menovaná entity možno klasifikovať do pravidiel, slovníkov a online metódy rozpoznávania znalostnej bázy.

- Optical Character Recognition – OCR (Optical Character Recognition) je technológia, ktorá sa používa na rozpoznávanie znakov na obrázkoch alebo dokumentoch a ich konverziu na textové dáta. OCR zvyčajne využíva metódy strojového učenia na rozpoznávanie znakov a umožňuje automatizované získavanie textových dát z obrázkov alebo dokumentov. Optické rozpoznávanie znakov (OCR) je proces prekladu obrázkov textu do zrozumiteľného strojového formátu. Vo všeobecnosti sa systém OCR skladá z fáz binarizácie, segmentácie a rozpoznávania. Vzhľadom na extrahovaný binárny znak, stupeň rozpoznávania zabezpečí jeho popis a rozhodne o jeho zodpovedajúcom ASCII kóde. V tomto článku navrhujeme nový systém OCR, ktorý sa zameriava na vysokorýchlostné, viacškálové a viacfontové rozpoznávanie znakov. Náš návrh je v podstate založený na robustnom popise pomocou nového Unified Character Descriptor (UCD). Okrem toho sa vykonáva rozpoznávanie typu písma a veľkosti písma, aby sa vybrala vhodná šablóna pre rýchlejší proces priradovania. Získaná presnosť OCR nášho navrhovaného systému je 1,5x vyššia ako presnosť dosiahnutá Tesseractom na súbore údajov LRDE (Suoa a kol., 2015). Ďalší autori Huynh a kol. (2022) k téme OCR (Optical Character Recognition) konštatujú, že v posledných desaťročiach sa digitalizovalo veľké množstvo dokumentov predtým, ako prešli optickým rozpoznávaním znakov (OCR), aby sa extrahoval ich textový obsah. Tento krok je kľúčový pre indexovanie dokumentov a prístupnenie výsledných kolekcii. Skutočnosť, že dokumenty sú indexované prostredníctvom obsahu OCR, však spôsobuje množstvo problémov v dôsledku meniacej sa výkonnosti metód OCR v priebehu času. Kvalita OCR má skutočne značný vplyv na indexovanie a tým aj na dostupnosť digitálnych dokumentov. Pomenované entity patria medzi najvhodnejšie informácie na indexovanie dokumentov, najmä v prípade digitálnych knižníc, v prípade ktorých štúdie analýzy protokolov ukázali, že približne 80 % používateľských dopytov zahŕňa pomenovanú entitu. S plným využitím výpočtovej sily moderných systémov na spracovanie prirodzeného jazyka (NLP) možno efektívne prevádzkovať rozpoznávanie pomenovaných entít (NER) v obrovských OCR korpusoch. Napriek pokroku v OCR výsledné textové súbory stále obsahujú nesprávne rozpoznané slová (alebo skratka šum), ktoré poškodzujú výkon NER. V tomto článku, aby sme zvládli túto výzvu, aplikujeme metódu korekcie pravopisu na hlučné verzie korpusu s premenlivou chybovosťou OCR, aby sme kvantitatívne odhadli príspevok korekcie po OCR k NER. Naším hlavným zistením je, že skutočne môžeme neustále zlepšovať výkon NER, keď je kvalita OCR primeraná (chybovosť medzi 2 % a 10 % pre znaky (CER) a medzi 10 % a 25 % pre slová (WER)). Algoritmus korekcie šumu, ktorý navrhujeme, je nezávislý od jazyka a má nízku zložitosť (Huynh a kol., 2022).
- Optical Mark Recognition – OMR (Optical Mark Recognition) je technológia, ktorá sa používa na rozpoznávanie škrtnutých políčok na papierových formulároch alebo testoch. OMR zvyčajne využíva metódy strojového učenia na rozpoznávanie škrtnutých políčok a umožňuje automatizované získavanie informácií z papierových formulárov alebo testov. K OMR (Optical Mark Recognition) píše Saad a kol. (2021), že najvýznamnejším faktorom, ktorý treba brať do úvahy pri prenose súkromných informácií cez internet (t. j. nezabezpečený kanál), je bezpečnosť. Na ochranu týchto údajov pred neoprávneným prístupom počas prenosu sa používa steganografia. Steganografia je schéma zabezpečenia citlivých informácií ich ukrytím v nosičoch, ako sú digitálne obrázky, videá, zvuk, text atď. Súčasná metóda steganografie obrázkov fungujú nasledovne; priradí titulný obrázok a potom do neho vloží tajnú správu úpravou pixelov, čím vytvorí výsledný stego-obrázok.

Tieto úpravy umožňujú algoritmom steganálnej analýzy odhaliť vložené tajné správy. Na vyriešenie tohto problému sa teda navrhuje koncept bezkrytového skrývania údajov. Bez obalu neznamená, že tajná správa bude odoslaná bez použitia súboru s obalom alebo súbor s obalom môže byť zlikvidovaný. Namiesto toho bude tajná správa vložená vygenerovaním súboru obalu alebo mapovaním tajnej správy. V tomto článku sa navrhuje nová, vysoko robustná metóda steganografie bez krytu obrazu založená na rozpoznávaní optických značiek (OMR) a strojovom učení založenom na pravidlách (RBML).

- Intelligent Character Recognition ICR (Intelligent Character Recognition) je technológia, ktorá sa používa na rozpoznávanie ručne písaných znakov a ich konverziu na textové dáta. ICR zvyčajne využíva metódy strojového učenia na rozpoznávanie ručne písaných znakov a umožňuje automatizované získavanie informácií z ručne písaných dokumentov alebo formulárov. Ako príklad uvádzame článok Surya a kol. (2020). Autori píše, že počítačová lingvistika zahŕňa techniky počítačovej vedy, ktoré zohrávajú zásadnú úlohu pri rozpoznávaní písaných alebo tlačенých znakov, ako sú čísla alebo písmená, aby ich zmenili na formu, ktorú počítač dokáže efektívne využiť. Konvolučná neurónová sieť sa líši od iných prístupov automatickým extrahovaním funkcií. Navrhovaný prístup je schopný rozpoznať znaky v rôznych náročných podmienkach pomocou konvolučnej neurónovej siete, kde tradičné systémy rozpoznávania znakov zlyhávajú, najmä v prítomnosti nízkeho rozlíšenia, značného rozmazania, nízkeho kontrastu a iných skreslení. Intellectual Character Recognition System je aplikácia, ktorá využíva konvolučnú neurónovú sieť (CNN) na rozpoznanie množiny údajov o tamilských znakoch presne vyvinutej spoločnosťou HP Labs India. Novinkou tohto systému je, že rozpoznáva znaky prevládajúceho tamilského jazyka. Pomocou vhodných súborov údajov pozostávajúcich z tamilských skriptov je model efektívne trébovaný. Táto práca priniesla presnosť trébovania 99,16 %, čo je oveľa lepšie v porovnaní s tradičnými prístupmi.
- Intelligent Document Recognition – IDR je technológia, ktorá sa používa na automatické rozpoznávanie a klasifikáciu rôznych typov dokumentov na základe ich obsahu a formátu. IDR zvyčajne využíva metódy strojového učenia na rozpoznávanie a klasifikáciu dokumentov a umožňuje automatizované spracovanie. Abbas a kol. (2022) k téme uvádzajú, že článok predstavuje systém rozpoznávania rukou písaných dokumentov založený na technike konvolučnej neurónovej siete. V dnešnom svete sa rozpoznávanie rukou písaných dokumentov rýchlo dostáva do pozornosti výskumníkov vďaka svojmu sľubnému správaniu ako asistenčnej technológie pre zrakovo postihnutých používateľov. Táto technológia je užitočná aj pre používateľov systému automatického zadávania údajov. V navrhovanom systéme bol pripravený súbor údajov s obrázkami ručne písaných znakov v anglickom jazyku. Navrhovaný systém bol trébovaný pre veľký súbor vzorových údajov a testovaný na vzorových obrázkoch používateľsky definovaných ručne písaných dokumentov. V tomto výskume bolo vykonaných viacero experimentov získať veľmi hodné výsledky uznania. Navrhovaný systém najskôr vykoná fázy predbežného spracovania obrazu, aby pripravil údaje na trébovanie pomocou konvolučnej neurónovej siete. Po tomto spracovaní je vstupný dokument segmentovaný pomocou segmentácie riadkov, slov a znakov. Navrhovaný systém získa presnosť počas segmentácie znakov až 86%. Potom tieto segmentované subjekty sa posielajú do konvolučnej neurónovej siete na ich rozpoznanie. Technika rozpoznávania a segmentácie navrhovaná v tomto článku poskytuje najpriateľnejšie presné výsledky na danom súbore údajov. Navrhovaná práca približuje presnosť výsledku počas trébovania konvolučných neurónových sietí až do 93% a na potvrdenie, že presnosť mierne klesá s 90,42%.

- Big data je termín, ktorý sa používa na opis veľkých množstiev dát, ktoré sú ťažké spracovať pomocou tradičných IT technológií. Big data zvyčajne pochádza z rôznych zdrojov, ako sú senzory, transakcie, sociálne siete a webové stránky, a môže obsahovať rôzne druhy dát, ako sú textové dáta, číselné dáta a obrázkové dáta. Spracovanie big data zahŕňa použitie špeciálnych nástrojov a technológií, ktoré umožňujú zber, spracovanie a analýzu veľkých množstiev dát. Tieto nástroje a technológie zvyčajne zahŕňajú cloudové služby, distribuované systémy a paralelné výpočty. Cieľom spracovania big data je získať informácie o dátach, ktoré môžu byť použité pre rôzne účely
- Umelá inteligencia (AI) je oblasť informačných technológií zameraná na vývoj počítačových systémov, ktoré dokážu vykonávať úlohy, ktoré by boli v súlade s inteligenciou ľudského mozgu. Cieľom AI je vytvoriť počítačové systémy, ktoré dokážu učiť sa, myslieť a rozhodovať sa tak, ako to robia ľudia. AI sa zvyčajne realizuje pomocou metód strojového učenia, ktoré umožňujú počítačovým systémom automaticky sa učiť na základe dát a vytvárať modely na základe naučených informácií. AI sa používa v rôznych oblastiach, ako je napríklad rečový rozpoznávanie, rozpoznávanie obrazu, robotika a zdravotníctvo. Všeobecne platí, že umelá inteligencia je oblasť informačných technológií zameraná na vývoj počítačových systémov schopných vykonávať úlohy spojené s inteligenciou ľudského mozgu. AI sa realizuje pomocou metód strojového učenia a je používaná v rôznych oblastiach.
- ChatGPT je model umelého inteligencie vyvinutý spoločnosťou OpenAI. Je to jedna z najpokročilejších AI technológií na trhu, ktorá dokáže prirodzene komunikovať s ľuďmi v reálnom čase. ChatGPT používa metódy učenia hlbokých neuronových sietí a dokáže sa učiť na základe dát, ktoré sú jej poskytnuté. ChatGPT sa používa na rôzne účely, ako je napríklad chatové rozhranie pre webové stránky, interaktívna asistentka pre mobilné aplikácie alebo virtuálny asistent pre domáce zariadenia. ChatGPT je schopná prirodzene komunikovať s ľuďmi a dokáže viesť rozhovory na rôzne témy. Verma a Lerman (2022) k téme píšú, že technológia, ktorú vytvorila tá istá organizácia, ktorá spustila verejnosti generátor prevodu textu na obrázok Dall-E, už od svojho uvedenia na trh minulý týždeň zhromaždila viac ako milión používateľov. Je poháňaný rozsiahlym jazykovým modelom, systémom umelej inteligencie vyškoleným na predpovedanie ďalšieho slova vo vete prijímaním obrovského množstva textu z internetu a hľadaním vzorov prostredníctvom pokusov a omylov. ChatGPT bol potom vylepšený pomocou spätnej väzby od ľudí na konverzáciu – rovnako ako robot v roku 2022 by to mohol rozumne urobiť. OpenAI, organizácia založená pred niekoľkými rokmi s financovaním od Elona Muska a ďalších, varuje, že ChatGPT nie je dokonalý a niekedy poskytne urážlivé alebo zavádzajúce odpovede. To však nezabránilo používateľom sociálnych médií klásť kreatívne otázky a zverejňovať výsledky online. Čo to teda vlastne ChatGPT je a ako funguje? Umelá inteligencia teraz dokáže vytvoriť akýkoľvek obrázok v priebehu niekoľkých sekúnd a prináša zázraky i nebezpečenstvo. ChatGPT je projekt organizácie OpenAI a pokus o to, aby „hovorenie“ s AI pôsobilo hladko a prirodzene, takmer ako konverzácia medzi ľuďmi. Používatelia môžu klásť otázky AI vo funkcii podobnú okamžitým správam a skúmať znalosti zhromaždené pre model. ChatGPT odpovie na otázky celými vetami a pokúsi sa napodobniť rytmus rozhovoru. Upozorňujeme však, že jeho odpovede nie sú vždy správne alebo vhodné. ChatGPT nemá osobnosť ako takú, namiesto toho môže kombinovať znalosti zozbierané z mnohých zdrojov spolu s tréningom od ľudí. „Ako model strojového učenia nemám pocity,“ odpoveď modelu vám povie, ak sa spýtate, aké to je. „Som navrhnutý na spracovanie a generovanie textu na základe vstupov, ktoré dostanem.“ Model – o ktorom

generálny riaditeľ spoločnosti v tweete uviedol, že jeho prevádzka stojí „oku lahodiacu“ sumu – sa môže zaseknúť pri určitých frázach, vrátane pripomenutia, že je to, čo hovorí, že je. „Model je často príliš podrobný a nadmerne používa určité frázy, ako napríklad opakovanie, že ide o jazykový model vyškolený OpenAI,“ píše spoločnosť online. Filozofiou OpenAI je vypustiť tieto modely skôr, ako budú na mieste všetky ochranné zábradlia, v nádeji, že spätná väzba od používateľov pomôže spoločnosti nájsť a riešiť škody na základe interakcie v reálnom svete (Verma a Lerman, 2022).

- Všeobecne platí, že pre efektívne využívanie dát z IoT zariadení je potrebné zabezpečiť ich správny zber, spracovanie a analýzu. To zvyčajne zahŕňa použitie kombinácie rôznych IT riešení, ako sú IoT platformy, IoT gateway, analýza dát, dashboarding a prediktívne modely. IoT platformy sú softvérové riešenia, ktoré umožňujú zber, správu a analýzu dát z rôznych IoT zariadení. IoT platformy zvyčajne poskytujú funkcie ako správa zariadení, zabezpečenie dát, aplikácie pre vizualizáciu dát a integráciu s ďalšími systémami. Cieľom IoT platformy je umožniť efektívne využívanie dát z IoT zariadení pre rôzne účely, ako sú monitorovanie a kontrola, prediktívna údržba a rozhodovanie. IoT platformy sa môžu skladať z rôznych komponentov, ako sú cloudové služby, aplikácie pre zariadenia, API pre integráciu s inými systémami a nástroje pre analýzu dát. Ouedraogo a kol. (2021) navrhujú systém autonómneho riadenia (AMS) pre platformy internetu vecí (IoT), ktorý využíva koncept autonómneho cyklu úloh analýzy údajov na zlepšenie a udržanie výkonu v platformách internetu vecí. Koncept „autonómneho cyklu úloh analýzy údajov“ je typ autonómneho inteligentného dohľadu, ktorý umožňuje dosahovanie strategických cieľov okolo daného problému. V tomto článku navrhujú konceptualizáciu architektúry AMS zloženej z autonómneho cyklu na optimalizáciu kvality služieb (QoS) a na zlepšenie kvality skúseností (QoE) v platformách internetu vecí. Autonómny cyklus zisťuje a zisťuje aktuálny prevádzkový stav v platforme internetu vecí a určuje súbor úloh na zaručenie daného výkonu (QoS/QoE) a prezentujú detaily architektúry AMS (komponenty, znalostné modely atď.) a jeho využitie v dvoch prípadových štúdiách: v typickej aplikácii v kontexte internetu vecí a v taktilnom internetovom systéme.
- IoT gateway je zariadenie alebo aplikácia, ktorá umožňuje komunikáciu medzi IoT zariadeniami a cloudovými alebo lokálnymi IT systémami. IoT gateway zvyčajne poskytuje funkcie ako bezpečnosť dát, preklad protokolov a filtrovanie dát. Cieľom IoT gateway je umožniť dátam z IoT zariadení prejsť do IT systémov bez toho, aby došlo k ich poškodeniu alebo zneužitiu. IoT gateway môže byť fyzické zariadenie alebo aplikácia, ktorá je súčasťou IoT platformy alebo iného IT systému. IoT gateway zvyčajne funguje ako most medzi IoT zariadeniami a cloudom alebo lokálnymi IT systémami, umožňujúc tak dátam z IoT zariadení prejsť do týchto systémov a byť využívané pre rôzne účely. Zolotová a kol. (2015) v tejto súvislosti píše, že nové prístupy a technológie ako internet vecí (IoT), cloud computing a veľké dáta vedú k ďalšej priemyselnej revolúcii. Navrhujú implementáciu architektúry priemyselnej brány, ktorá si osvojuje myšlienku internetu vecí, inteligentných metód, stroja na stroj a kybernetických fyzikálnych systémov. Navrhovaná brána vytvára virtuálnu reprezentáciu fyzického sveta, ktorá skenuje zariadenia technologickej vrstvy v reálnom čase. Vytvára jednotné komunikačné rozhranie pre heterogénnu technologickú vrstvu, umožňuje samosprávu zariadení, diagnostiku a samo-rekonfiguráciu na zlepšenie kvality služieb pomocou cloudových služieb SCADA a MES. Navrhnutú bránu testovali v experimentálnom nastavení s programovateľným logickým ovládačom.

Podľa ChatGPT (2025a) je digitalizácia nielen technický proces, ale aj kultúrna a sociálna zmena, ktorá ovplyvňuje spôsob, akým žijeme, pracujeme a komunikujeme. Je kľúčová pre rozvoj modernej demokratickej spoločnosti, ale vyžaduje aj zodpovedný prístup k etickým, právnym a sociálnym otázkam, ktoré s ňou súvisia.

2. PREDPOKLADANÉ TRENDY V PRÁVE V DIGITÁLNEJ ÉRE

V súčasnosti digitalizácia a technologický pokrok výrazne ovplyvňujú aj právny sektor. Právo sa prispôsobuje novým technológiám, čo vytvára nové výzvy, ale aj príležitosti. Predpokladané trendy v práve pod vplyvom digitálnej éry a digitalizácie zahŕňajú viacero aspektov, uvediem vybrané z nich.

1. Právo v oblasti ochrany osobných údajov a súkromia - ochrana osobných údajov bude stále väčším právnym problémom, najmä s rozširovaním digitálnych technológií a využívaním osobných údajov vo veľkom rozsahu. Vznikajú nové zákony, ako je GDPR v Európskej únii (GDPR, 2016), a podobné legislatívy v iných krajinách, ktoré kladú dôraz na ochranu súkromia jednotlivcov. S rastúcim využívaním technológií na sledovanie (napr. cez mobilné zariadenia, kamery, senzory) bude dôležité vyvažovať právo na ochranu osobných údajov (Zákon č. 18/2018 Z. z. - Zákon o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) a právo na bezpečnosť. Predpokladané trendy v práve pod vplyvom digitálnej éry a digitalizácie ukazujú, že právo sa musí neustále vyvíjať, aby sa prispôbilo novým spôsobom spracúvania údajov, ako sú umelá inteligencia a analýza veľkých dát.
2. Právne otázky spojené s umelou inteligenciou (AI) - zodpovednosť za rozhodovanie AI je vážna téma, lebo umelá inteligencia sa stále viac používa na rozhodovanie v rôznych oblastiach, od bankovníctva po zdravotníctvo. Otázka zodpovednosti za rozhodnutia prijaté AI bude kľúčová. Kto bude zodpovedný, ak AI urobí chybu? Tento problém sa týka aj etických otázok, ktoré sa objavujú pri vývoji AI (Európsky parlament, 2025). Taktiež s rozvojom autonómnych vozidiel, robotov a dronov sa právne rámce budú musieť prispôbiť novým technológiám. Budú sa musieť definovať pravidlá týkajúce sa bezpečnosti, vlastníctva a zodpovednosti za autonómne systémy, na čo upriamujeme pozornosť z hľadiska predpokladaných trendov v práve pod vplyvom digitálnej éry a digitalizácie.
3. Blockchain technológie a regulácia kryptomeny – s rastúcim používaním kryptomien (ako Bitcoin, Ethereum) a blockchain technológie sa objavujú nové právne výzvy, najmä v oblasti regulácie finančných trhov, daní, a ochrany spotrebiteľov (Rada Európskej únie, 2024). Vznikajú nové regulácie na ochranu proti podvodom a praní špinavých peňazí, ale stále nie je úplne jasné, ako presne bude blockchain regulovaný v rôznych krajinách. Taktiež Smart contracts, ktoré sú automatizované, digitálne zmluvy založené na blockchain technológii, budú čoraz viac využívané v obchodných a právnych vzťahoch. Budú sa musieť vyjasniť právne a technické aspekty týchto zmlúv, vrátane možnosti riešenia sporov a vykonateľnosti (Investopedia, 2024), na čo klademe dôraz v rámci predpokladaných trendov v práve pod vplyvom digitálnej éry a digitalizácie.
4. Digitálne právo a kyberkriminalita sa vzťahujú k predpokladaným trendom v práve pod vplyvom digitálnej éry a digitalizácie a k tomu, že s nárastom digitálnych technológií rastie aj počet kybernetických zločinov, ako sú hackovanie, phishing, krádeže identity, a

ransomware útoky. Zákony budú musieť čeliť novým typom trestnej činnosti a zabezpečiť medzinárodnú spoluprácu na vyšetřovaní a stíhaní kyberkriminality (Dražová, n.d.). Taktiež s rastúcim množstvom citlivých údajov, ktoré sú uložené online, sa bude musieť zabezpečiť lepšia ochrana digitálnej infraštruktúry a informácií pred útokmi. To môže viesť k novým právnym predpisom o kyberbezpečnosti a zodpovednosti za zlyhania v ochrane dát (Európska komisia, 2022).

5. Digitálna transformácia súdnych procesov, právne služby cez internet, elektronické súdy, digitálne dokazovanie budú súčasťou predpokladaných trendov v práve pod vplyvom digitálnej éry a digitalizácie. Už teraz sa ukazuje, že s digitalizáciou sa bude meniť aj spôsob, akým sa riešia právne spory. Elektronické súdy, online podanie dokumentov a virtuálne pojednávania sa stanú častejšími. S tým súvisí aj potreba úpravy pravidiel týkajúcich sa elektronického dokazovania (SITA, 2022). Rýchly rozvoj právnych technológií (legal tech) umožňuje poskytovanie právnych služieb cez internet, ako sú automatizované právne poradenstvo, generovanie zmlúv alebo analyzovanie právnych dokumentov pomocou AI (Matejka, 2023). Toto môže znížiť náklady na právne služby a sprístupniť ich širšiemu okruhu ľudí.
6. Právne otázky týkajúce sa práce a pracovných vzťahov v rámci predpokladaných trendov v práve pod vplyvom digitálnej éry a digitalizácie. Pri remote work a digitálnej práci sa s rastúcim počtom ľudí, pracujúcich na diaľku, objavujú otázky týkajúce sa právnych aspektov digitálnej práce, ako sú pracovné podmienky, ochrana pracovného práva a digitálne zabezpečenie (Treľová, 2025). Taktiež rýchly rozvoj gig ekonomiky, freelancingu a flexibilných pracovných modelov vyvoláva potrebu upraviť pracovné právo tak, aby zahŕňalo nové formy pracovného pomeru, vrátane zmlúv a ochrany pracovníkov.
7. Regulácia internetových platforiem a sociálnych médií predstavuje ďalšiu výzvu v rámci predpokladaných trendov v práve pod vplyvom digitálnej éry a digitalizácie. Právne otázky týkajúce sa zodpovednosti internetových platforiem (ako sú Facebook, Google alebo YouTube) za obsah, ktorý generujú ich používatelia, budú stále dôležitejšie. Diskusie o tom, ako vyvažovať slobodu prejavu a ochranu pred škodlivým obsahom, ako je nenávisťné prejavy, dezinformácie alebo online obťažovanie, budú pokračovať (Európska komisia, 2025). Digitálny copyright a ochrana duševného vlastníctva v rámci predpokladaných trendov v práve pod vplyvom digitálnej éry a digitalizácie poukazujú na to, že s rastúcim množstvom digitálneho obsahu a novými technológiami na zdieľanie a kopírovanie médií sa bude musieť prispôsobiť aj právna ochrana duševného vlastníctva (Európska komisia, 2025a).

Digitalizácia a nové technológie prinášajú nielen príležitosti na zlepšenie efektívnosti právnych procesov, ale aj nové výzvy, ktoré si vyžadujú dynamický prístup k tvorbe a implementácii právnych predpisov. S postupujúcim rozvojom technológií bude musieť právo flexibilne reagovať na nové situácie, ktoré vznikajú v digitálnom svete.

ZÁVER

ChatGPT (2025b) taktiež vymedzuje tieto výzvy digitálnej éry:

- Kybernetická bezpečnosť, ktorá súvisí so zvýšeným množstvom údajov a pripojených zariadení rastie aj riziko kybernetických útokov, ktoré ohrozujú súkromie a bezpečnosť.
- Digitálna nerovnosť ako výzva z dôvodu, že nie všetci majú rovnaký prístup k technológiám a internetovým službám, čo môže prehĺbiť sociálne, predpokladáme že aj ekonomické rozdiely.
- Dezinformácie a falošné správy je ďalšou výzvou, lebo digitálny priestor je častým miestom šírenia neoverených informácií so zrejším negatívnym dopadom na verejné povedomie a demokraciu.
- Strata pracovných miest ako predpoklad automatizácie a robotizácie a s tým súvisí aj predpoklad, že môže prísť k zániku niektorých tradičných pracovných miest, čo bude viesť k potrebám pre rekvalifikáciu pracovnej sily.

Digitalizácia, dáta, znalosti a rozhodovanie sú neoddeliteľne spojené a tvoria základ nových obchodných a technologických paradigiem. Tento proces má zásadný vplyv na každodenný život, a to nielen v podnikoch, ale aj v osobnej sfére, vládnych inštitúciách a vo verejnom sektore. V tejto novej digitálnej realite sa rozhodovanie stáva viac dynamickým, rýchlejším a analytickejším, čo umožňuje jednotlivcom a organizáciám prispôbiť sa rýchlo sa meniacim podmienkam. Téma digitalizácie, dát, znalostí a rozhodovania je teda kľúčová pre pochopenie toho, ako sa svet v digitálnej ére mení. Ak sa pozrieme na jednotlivé aspekty tejto transformácie, od základných technológií po organizácie a spoločenské procesy, zistíme, že digitalizácia nielen mení spôsob, akým uchováame a spracovávame informácie, ale aj to, ako tvoríme hodnotu a robíme rozhodnutia, ktoré ovplyvňujú náš život, prácu, právo, demokraciu a budúcnosť.

PodĎakovanie

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia medzinárodného vedeckého projektu IGA002DTIMA/2024 Aktuálne témy ekonómie a manažmentu v prostredí súčasného a budúceho trhu práce.

LITERATÚRA

- Abbas, S., Kanwal, A. & Ahmad, M. et al. (2022). Convolutional neural network based intelligent handwritten document recognition. *Computers, Materials and Continua*, 70(3), 4563 – 4581. DOI:10.32604/cmc.2022.021102
- Dražová, P. (n.d). *Kybernetická kriminalita*. Retrieved from <https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Ustavy/UPITPDV/Prednasky/Kyberkriminalita.pdf>
- Európska komisia. (2022). *Cybersecurity: how the EU tackles cyber threats*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/cybersecurity/>

- Európska komisia. (2025). *Strengthening online platforms' responsibility*. Retrieved from https://commission.europa.eu/topics/countering-information-manipulation/strengthening-online-platforms-responsibility_en?prefLang=sk
- Európska komisia. (2025a). *Intellectual property rights in virtual worlds*. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/virtual-worlds-intellectual-property>
- Európsky parlament. (2025). *Umelá inteligencia: možné oblasti využitia a riziká, ktoré so sebou prináša*. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/topics/sk/article/20200918STO87404/umela-inteligencia-mozne-oblasti-vyuzitia-a-rizika-ktore-so-sebou-prinasa>
- Gao, X. et al. (2022). Power-Sensitive Early Warning Data Conversion Method Combined with Multiobjective Differential Evolution Algorithm. *Mathematical Problems in Engineering*, 1-10 . DOI:10.1155/2022/5480546
- General Data Protection Regulation (GDPR). (2016). Retrieved from <https://gdpr-slovensko.sk/co-je-gdpr/>
- Hlásny, M. (2021). *Aktuálne trendy v pracovnom práve v digitálnej ére*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Hlásny, M. (2023). *Očakávania zamestnávateľov a zamestnancov v kontexte digitálnej éry*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Horváth, M., Krásna, S. & Hlásny, M. (2024). *Právo, občania a európska digitálna budúcnosť*. Brno : MSD.
- Huynh, V., Hamdi, A. . & Doucet, A. (2020). Communication and Technology Laboratory [Hanoi] (ICTLab - USTH) Information a Image et Interaction - EA 2118 (L3I) LABORATOIRE INFORMATIQUE. When to Use OCR Post-correction for Named Entity Recognition?. *22nd International Conference on Asia-Pacific Digital Libraries* 33-42. DOI:10.1007/978-3-030-64452-9_3
- ChatGPT. (2025a). *Digitalizácia*. Retrieved from <https://chatgpt.com/>
- ChatGPT. (2025b). *Výzvy digitálnej éry*. Retrieved from <https://chatgpt.com/>
- Investopedia. (2024). *What Are Smart Contracts on the Blockchain and How Do They Work?* Retrieved from <https://www.investopedia.com/terms/s/smart-contracts.asp>
- Matejka, O. (2023). *Čo je už o Legal Tech všeobecne známe*. Retrieved from https://premium.najpravo.sk/co-je-uz-o-legal-tech-vseobecne-zname/?utm_source=old-np&utm_medium=lockbox&utm_campaign=fremium&utm_id=CLANKY
- Ouedraogo, C. A. et al. (2021). An Autonomic Management System for IoT Platforms based on Data Analysis Tasks. *International journal of communication networks and distributed systems* 28(5). DOI:10.1504/IJCND.2021.125362
- Rada Európskej únie. (2024). *Ako EÚ reguluje trhy kryptoaktív*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/crypto-assets-how-the-eu-is-regulating-markets/>
- Saad, A.H.S., Mohamed, M.S.& Hafez, E.H. (2021). Coverless Image Steganography Based on Optical Mark Recognition and Machine Learning. *IEEE Access*, Access, IEEE. DOI:10.1109/ACCESS.2021.3050737
- SITA. (2022). *Digitalizácia a elektronizácia súdnych procesov by sa mala spustiť tento rok, cieľom je zmodernizovať súdnictvo*. Retrieved from <https://sita.sk/digitalizacia-a-elektronizacia-sudnych-procesov-by-sa-mala-spustit-tento-rok-cielom-je-zmodernizovat-sudnictvo/>

-
- Visegrad Fund
- •

- Song, J. (2023). Data conversion control of virtual network devices in cloud computing: A deep reinforcement learning approach. Online. *Computer Communications*. pp. 254 - 262. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.comcom.2023.09.011>.
- Soua, M., Kachouri, R. & Akil, M. (2015). Efficient multiscale and multifont optical character recognition system based on robust feature description: DOI:10.1109/IPTA.2015.7367214
- Stacho, M. (2024a). Umelá inteligencia ako novodobý fenomén vo vzdelávaní. *17. didaktická konferencia*. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Stacho, M. (2024b). Umelá inteligencia v školskom edukačnom prostredí. *Humanitné a spoločenské vedy v pregraduálnom vzdelávaní* (13). Bratislava: Z-F LINGUA.
- Stacho, M. (2025). Možnosti využitia umelej inteligencie (ai) v odbornom vzdelávaní a príprave. *Bezpečné a podporujúce edukačné prostredie* Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Suryia, S., Dhivya, S. & Balaji, M. (2020). Intelligent Character Recognition System Using Convolutional Neural Network. *EAI Endorsed Transactions on Cloud Systems*. 1- DOI:10.4108/eai.16-10-2020.166659
- Treľová, S. (2025). *Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie - aktuálne trendy v pracovnom práve*. V tlači.
- Verma, P. & Lerman, R. (2022). What is ChatGPT, the viral social media AI?. *The Washington Post*.
- Zákon č. 18/2018 Z. z. - Zákon o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zolotová, I., Bundzel, M. & Lojka, T. et al. (2015). Industry IoT Gateway for Cloud Connectivity. *IFIP International Conference on Advances in Production Management Systems (APMS)*, 59-66. DOI: 10.1007/978-3-319-22759-7_7

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

INOVATÍVNE METÓDY V EDUKÁCII AKO NEVYHNUTNÁ SÚČASŤ PRÁCE UČITEĽA V ROZVÍJANÍ PRÁVNEHO POVEDOMIA ŽIAKOV

INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION AS A NECESSARY PART OF TEACHERS' WORK IN
DEVELOPING STUDENTS' LEGAL AWARENESS

Mária JAKÚBKOVÁ¹ – Michala RIGOVÁ²

¹ Vysoká škola DTI
Sládkovičova 533/20, Dubnica nad Váhom
jakubkova@dti.sk

² Vysoká škola DTI
Sládkovičova 533/20, Dubnica nad Váhom
rigova@dti.sk

Anotácia

Článok sa zaoberá využitím moderných a inovatívnych vyučovacích metód na podporu právneho povedomia u žiakov stredných odborných škôl. Problematiku vnímame za aktuálnu a nevyhnutnú, nakoľko integrácia právneho povedomia do školského vzdelávania prostredníctvom inovatívnych metód prispieva k zvyšovaniu kvality vzdelávania a prípravy mladých ľudí na život. Cieľ je orientovaný na prezentáciu teoretického rámca využívania inovatívnych metód vo vyučovaní s cieľom zefektívniť rozvíjanie právnej gramotnosti žiakov. Práca analyzuje vybrané inovatívne metódy, ako napr. Flipped classroom, Gaming a pod.

Kľúčové slová: inovatívne vyučovacie metódy, právne povedomie, stredné školy

Annotation

The article addresses the use of modern and innovative teaching methods to support legal awareness among students in secondary vocational schools. We consider this issue both timely and necessary, as integrating legal awareness into school education through innovative methods contributes to improving the quality of education and preparing young people for life. The aim is to present a theoretical framework for the use of innovative methods in teaching that effectively develops students' legal literacy. The paper analyses selected innovative methods, such as Flipped Classroom, gaming, and others.

Key words: innovative teaching methods, legal awareness, secondary schools

ÚVOD

Právne vedomie mládeže je dôležitý faktor, ktorý sa dotýka schopnosti mladých ľudí rozpoznať a chápať právne normy a zároveň aj ich schopnosť niesť zodpovednosť za svoje činy v kontexte právneho systému danej spoločnosti. Rozvíjanie právneho vedomia v stredných školách považujeme za kľúčové pre rozvoj a upevňovanie schopnosti mladých ľudí správne reagovať na situácie v živote. V príspevku opisujeme vyučovacie metódy, ktoré môžu učitelia využívať na rozvoj právneho vedomia medzi žiakmi stredných škôl v kontexte požiadaviek na inovatívne prístupy. Inovatívny prístup budeme vnímať v zhode s Hanuliakovou (2020, s.4), ktorá uvádza, že inovatívny prístup k vzdelávaniu vychádza z viacerých základných princípov: motivovať žiakov k nadšeniu a entuziazmu pre učenie, jasne stanoviť ciele vzdelávania žiakov a dodať zmysel procesu učenia, tzn. na miesto poučovania o jednej správnej odpovedi, podporovať tvorbu vlastného poznania.

V praxi sa stretávame so skutočnosťou, že súčasné vzdelávanie sa neustále vyvíja a dostáva sa tak do stretu s mnohými výzvami a požiadavkami, ktoré si vyžadujú od učiteľov tvorivé myslenie, flexibilitu a schopnosť reagovať na potreby žiakov i spoločnosti. Inovatívne prístupy v edukácii sa stávajú neoddeliteľnou súčasťou práce „moderného“ učiteľa, ktorého snahou a záujmom je nielen odovzdávať informácie, ale aj formovať kritické myslenie žiakov, ich sociálne a morálne hodnoty, vrátane ich právneho povedomia. Právne povedomie vnímame ako dôležitú súčasť spoločenskej zodpovednosti žiakov, resp. mladých ľudí. Právne povedomie pomáha mladým ľuďom pochopiť svoje práva a povinnosti, čo je kľúčové pre ochranu pred nelegálnymi či neetickými praktikami.

1. INOVATÍVNE VYUČOVANIE

Vzhľadom na zameranie článku, ktorým sú inovácie, je dôležité priblížiť pojem pedagogické inovácie. Inováciu môžeme vnímať ako cieľavedomý proces zmien, ktoré sú zamerané na obnovu, modernizáciu a zlepšenie rôznych aspektov, ako sú predmety, javy, prostriedky, pracovné organizácie, inštitúcie a systémy (Obdržálek, Horváthová a kol., 2004 in Barčíková, Jonek, 2024, s. 103).

Najväčšou výzvou, ktorej čelí každý učiteľ, je upútať pozornosť žiakov a odovzdať im myšlienky, informácie tak, aby si ich žiaci vedeli vybaviť ešte dlho potom ako skončí vyučovanie. Aby sa toto dosiahlo, mali by sa implementovať inovatívne nápady, ktoré robia metódy vyučovania efektívnejšími. Použitie inovatívnych metód vo vyučovaní má potenciál nielen zlepšiť vzdelanie, ale napr. podporiť úsilie dosiahnuť ciele, podporiť sociálne väzby v triede a pod. (Kalyani, Rajasekaran, 2018).

Bez ohľadu na to aký predmet, či učebnú látku učiteľ vyučuje, stojí pred tou istou otázkou a tou je, ako naplánovať a pripraviť vyučovanie tak, aby sa maximalizovali výsledky učenia a zároveň sa zabezpečila angažovanosť žiakov. To si vyžaduje výber vhodných

vyučovacích metód, ale aj prispôsobenie výučby potrebám a schopnostiam jednotlivých žiakov. Učiteľ je ten, kto zvažuje, aké aktivity, zdroje, metódy, formy využije v rôznych častiach hodiny a akým spôsobom bude podporovať interakciu medzi žiakmi, tak aby sa dosiahlo hlboké porozumenie učiva.

Petlák (2021) rozvíja myšlienku modernej edukácie, ktorá stavia do centra žiaka, avšak v zmysle docenenie žiaka ako osobnosti. Žiak však nie je izolovaný, ale koexistuje v prostredí, ktoré obohacuje jeho vlastné poznávanie, pôsobí na jeho emócie a podporuje jeho prirodzenú aktivitu. Edukačný proces v zmysle modernej edukácie mu poskytuje priestor na sebarealizáciu a umožňuje využívať jeho plný potenciál, pričom rešpektuje a rozvíja jeho jedinečnosť. Dôležitá je aj spolupráca medzi žiakmi, ktorá sa prejavuje v rôznych formách, vrátane podpory a rozvoja sociálnych interakčných vzťahov medzi žiakmi a i.

Syariff et al. (2020) uvádzajú, že inovácie vo vzdelávacích systémoch sú nevyhnutné na zlepšenie efektívnosti a produktivity školy v 21. storočí. Implementácia inovácií vo vzdelávaní zabezpečí, že existujúci vzdelávací systém bude produkovať kvalifikovaných a erudovaných absolventov, aby dokázali splniť potreby spoločnosti i pracovného sektora.

Témou článku sú inovatívne metódy v spojení s rozvojom právneho vedomia žiakov. V právnom štáte je nevyhnutné, aby každá generácia občanov rozumela základným právnym normám a princípom, ktoré tvoria základ demokracie. Mladí ľudia, ktorí majú schopnosť rozpoznať a rešpektovať svoje práva a povinnosti, prispievajú k vytváraniu spravodlivej a zodpovednej spoločnosti. Vzdelávacie procesy, ktoré rozvíjajú právne povedomie, sa však nemôžu obmedziť len na tradičné metódy výučby. Naopak, moderný učiteľ musí využiť inovatívne prístupy, ktoré budú zohľadňovať dynamiku dnešnej doby, technologické pokroky a interaktívne formy učenia.

Zvyšovanie právneho vedomia musí začať vzdelávaním. Dobré vzdelanie bude produkovať ľudí, ktorí sú zodpovední, tolerantní a starajú sa o životné prostredie. Právne povedomie medzi žiakmi i študentmi je nevyhnutné (Tjeppey, 2021). V rámci EU i Slovenskej republiky funguje tzv. Street Law, čo je program zameraný na zvyšovanie právnej gramotnosti laickej verejnosti. Podstata, tak ako je opísaná priamo na StreetLaweu (2025) je v spolupráci medzi právnickými fakultami a školami, verejnými inštitúciami alebo neziskovými organizáciami. Študenti vyšších ročníkov právnických fakúlt pripravujú pod pedagogickým vedením interaktívne lekcie pre žiakov a rôzne skupiny obyvateľov, ako sú seniori, menšiny, spotrebiteľia, väzni či mladiství. Program sa začal na základných a stredných školách a postupne sa rozširuje aj na iné cieľové skupiny. Street Law nevyučuje len právne znalosti, ale aj dôležité zručnosti a hodnoty, ktoré právo chráni. Hodiny sú interaktívne a zameriavajú sa na praktické využitie práva. Metódy výučby zahŕňajú diskusie, hranie rolí a simulované súdy, čo žiakom umožňuje lepšie pochopiť, ako právo ovplyvňuje ich každodenný život. Okrem právnych znalostí rozvíja program aj schopnosti, ako je prezentácia názorov, kultivovaná diskusia, kritické myslenie a tímová práca.

Program, podľa nášho názoru, môže pomôcť učiteľom pri rozvíjaní právnej gramotnosti svojich žiakov a pomôcť im lepšie pochopiť, ako právo ovplyvňuje ich každodenný život. Učitelia môžu využívať metódy a materiály z programu na zvyšovanie právneho povedomia svojich žiakov. Pomocou interaktívnych aktivít, ako sú diskusie, simulácie a prípadové štúdie,

môžu žiakov naučiť základné právne pojmy, ako aj ich práva a povinnosti v rôznych situáciách. V rámci stredoškolského vzdelávania sa žiaci priamo nestretávajú s predmetom právo, príp. jeho ekvivalentmi v štruktúre povinných predmetov. Učitelia tak právne povedomie žiakov v rámci vzdelávania môžu rozvíjať v rámci medzipredmetových vzťahov jednotlivých predmetov. Najefektívnejším predmetom určeným aj na zoznámenie sa žiakov s pojmami právo, právny štát sa aktuálne javí občianska náuka, ktorá obsahuje témy právnych systémov, demokratických hodnôt a pod.

1.1 Inovatívne metódy vo vyučovaní

Vyučovacie metódy „odpovedajú na otázku, ako postupovať vo výchovno-vzdelávacom procese, aby sme dosiahli výchovnovzdelávacie ciele“ (Kučerka et al., 2024, s.19). Pojem vyučovacia metóda je možné chápať ako „špecifický spôsob usporiadania činností učiteľa (lektora) a žiakov (študentov) rozvíjajúci vzdelanostný profil žiaka a pôsobiaci v súlade so vzdelávacími a výchovnými cieľmi“ (Vališová, Valenta, s.191). Pojem metóda je označením určitých prostriedkov, postupov a návodov, pomocou ktorých sa dosiahnu, resp. môžu dosiahnuť ciele v akejkolvek činnosti (Zormanová, 2012).

Podľa Johna Hattie (2011 in Nábělková, n.d., s.3) je najúčinnější vyučovacia metóda tá, ktorá má tri základné charakteristiky a to – miesto jednoduchých úloh sú žiakom zadávané úlohy, ktoré si vyžadujú hlbšie premýšľanie a komplexné riešenia (tzn. výzva náročných úloh); obe strany získavajú informácie o tom, ktoré časti úloh boli splnené na vysokej úrovni a ktoré by si zaslúžili zlepšenie (tzn. spätná väzba) a úlohy si vyžadujú aktívne vytváranie a rozvíjanie porozumeniu látky a nie len mechanické učenie, ale hlbšie pochopenie (tzn. konštruktivistický prístup).

Snahy o klasifikáciu metód prinášajú množstvo členení na základe rozličných kategórií. Obsiahlo rozdeľuje metódy napr. Maňák (1995). Pre potreby článku a klasifikácie budeme vychádzať z toho, že inovatívne metódy predstavujú určitý protipól ku klasickým metódam, avšak nevyklúčujeme možnosť ich efektívneho prekrývania a využívania v praxi.

1.2 Príklady inovatívnych metód na zlepšenie právneho povedomia žiakov

Výber inovatívnych metód na zlepšovanie právneho povedomia žiakov môže byť náročný pre učiteľa, pretože každý žiak má odlišný spôsob učenia, záujmy, predpoklady a úroveň predchádzajúcich vedomostí. Z toho vyplýva, že vyučovacia metóda nemusí byť efektívna pre všetkých. Inovatívne metódy sa orientujú na praktické aplikovanie a skúsenosti zo skutočného života. Metódy si vyžadujú, aby žiaci pochopili teoreticky právne princípy a vedeli ich aplikovať v simulovaných alebo reálnych situáciách. Existuje mnoho metód, ktoré prepájajú teóriu s reálnymi skúsenosťami a každá z nich sa hodí na iný typ aktivít, výziev. Výber inovatívnych metód je veľmi komplexný, preto musí zohľadňovať rôzne faktory ako potreby žiakov, dostupné zdroje, konkrétne právne témy a dlhodobé vzdelávacie ciele. Niektoré metódy môžu priniesť rýchle výsledky v oblasti právneho povedomia, iné môžu vyžadovať

dlhodobý proces učenia a kontinuálny rozvoj zručností. Tento fakt môže ovplyvniť rozhodovanie o tom, ktorá metóda bude najvhodnejšia v závislosti od konkrétnych vzdelávacích cieľov.

V nasledujúcej časti vyberáme inovatívne metódy a bližšie približujeme ich podstatu a domnievame sa, že sa môžu stať efektívnym nástrojom v rukách učiteľa pri zvyšovaní právneho povedomia žiakov.

1.2.1 Flipped learning

Flipped learning, tzn. obrátená výučba, označovaná tiež ako flipped classroom, inverted classroom, je v súčasnosti zaradená medzi globálne trendy vo vzdelávaní. Stáva sa aj cieľom rozsiahleho skúmania v didaktike viacerých predmetov. Model obrátenej výučby predstavuje didakticky premyslenú a efektívnu kombináciu individuálneho online vzdelávania (súvisiaceho s jednoduchými aktivitami ako je sledovanie videí, čítanie študijných materiálov, počúvanie alebo základné experimentovanie) a kontaktnej výučby (kde sú realizované náročnejšie aktivity, ako je aplikácia naučeného, riešenie problémov, skúmanie, hodnotenie, diskusie, bádanie, objavovanie a realizácia projektov) (Paňková, et al., 2017, s.203).

Flipped learning je pedagogický prístup, v ktorom sa priama výučba presúva zo skupinového vzdelávacieho priestoru a výsledný skupinový priestor sa transformuje na dynamické, interaktívne vzdelávacie prostredie, v ktorom pedagóg vedie žiakov/študentov pri uplatňovaní konceptov o tvorivom zapájaní sa do predmetu (FLN, 2014). Podstatou je, že sa žiaci/študenti pripravujú na hodiny samostatne doma, kde sledujú napr. videá, prezentácie, ktoré poskytnú učiteľia. Počas vyučovacej hodiny učiteľ pracuje so študentmi/žiakmi na lepšom pochopení materiálu a odpovedá na ich otázky. Využívajú sa rôzne aktivizačné metódy, aby vzdelávaným umožnili aplikovať získané vedomosti v praxi (Mankin, 2025; Barnová et al., 2024).

Paňková a Hanč (2015) upozorňujú, že prax ukazuje, že obrátená výučba je využiteľná na všetkých typoch škôl, od základných až po univerzity, vo všetkých výučbových predmetoch či študijných programoch.

Flipped learning stojí na 4 pilieroch (FLN, 2014):

- F-Flexible Environment (flexibilné prostredie) – umožňuje rôzne režimy učenia, napr. učiteľia učebné prostredie upravujú tak, aby vyhovovali žiakom a podporili skupinovú prácu alebo samostatné štúdium. Vytvárajú flexibilné priestory, v ktorých si žiaci vyberajú, kedy a kde sa budú učiť. V rámci časových harmonogramov sú učiteľia flexibilní pri učení žiakov i pri hodnotení.
- L-Learning Culture (kultúra učenia) – v tradičnom modeli výučby je učiteľ primárnym zdrojom informácií. V modeli Flipped learning zámerne posúva výučbu na prístup zameraný na žiaka/študenta, kedy sa čas v triede venuje hlbšiemu skúmaniu tém a vytváraniu bohatých vzdelávacích príležitostí. Výsledkom je aktívne zapájanie

žiakov/študentov do procesu budovania vedomostí, nakoľko sa zúčastňujú a hodnotia svoje učenie spôsobom, ktorý je pre nich osobne zmysluplný.

- I - Intentional Content (zámerný obsah) – pedagógovia neustále premýšľajú o tom, ako môžu použiť tento model, aby pomohli žiakom/študentom rozvíjať koncepčné porozumenie. Určujú, čo potrebujú učiť a aké materiály by žiaci/študenti mali skúmať sami. Pedagógovia používajú obsah na maximalizáciu času v triede, aby si osvojili metódy aktívnych vzdelávacích stratégií, ktoré sú zamerané na žiakov/študentov v závislosti od ročníka a predmetu.
- P- Professional Educator (profesionálny pedagóg) – úlohou profesionálneho pedagóga je dôležitejšia a často náročnejšia ako v tradičnej triede. Počas vyučovania neustále pozoruje svojich žiakov/študentov, poskytuje im spätnú väzbu relevantnú v danej chvíli a hodnotí ich prácu. Profesionálni pedagógovia sú vo svojej praxi reflexívni, spájajú sa navzájom, aby zlepšovali vyučovanie, prijímali konštruktívnu kritiku a tolerujú riadený chaos vo svojich triedach. Aj keď môžu preberať menej významné úlohy, zostávajú základnou zložkou, ktorá umožňuje prevrátené učenie.

V kontexte zvyšovania právneho povedomia žiakov je, podľa našej mienky, využitie tohto prístupu efektívne a spĺňa požiadavky inovatívnych prístupov. Učiteľ môže pripraviť videá alebo interaktívne prezentácie, ktoré objasnia základné právne pojmy a témy, ako napríklad práva a povinnosti občanov, ochrana osobných údajov, základné zákony týkajúce sa mladistvých atď. Po domácich prípravách sa žiaci môžu zúčastniť diskusií, kde budú prezentovať svoje názory na právne problémy, analyzovať konkrétne právne prípady a diskutovať o ich riešení. Učiteľ môže vytvoriť simulácie alebo hranie rolí, v ktorých sa žiaci postaví do situácií, kde musia využiť právne znalosti na riešenie problémov (napr. v rámci ekonomických predmetov môže ísť o problematiku reklamácie tovaru, nutnosti podania daňových priznaní a pod.). Učiteľ môže priradiť žiakom konkrétne právne prípady, ktoré budú riešiť v skupinách alebo individuálne, pričom použijú práve tie informácie, ktoré sa naučili počas domácej prípravy.

1.2.2 Problémové učenie/Problémové vyučovania (Problem-Based Learning PBL)

Problémové vyučovanie je jednou z najpoužívanějších vyučovacích koncepcií, ktorá zahŕňa rôzne stratégie a vyučovacie postupy, ako napríklad učenie objavovaním (discovery learning), heuristické vyučovanie, pátracie vyučovanie (inquiry teaching), tvorivé vyučovanie či riadené objavovanie (guided discovery). Tieto metódy majú spoločný cieľ – podporovať tvorivé schopnosti žiakov, rozvíjať ich schopnosť osvojovať si nové poznatky, stimulovať tvorivé myslenie, podporovať samostatnosť a zvyšovať poznávaciu motiváciu. V rámci problémového vyučovania je žiak postavený pred konkrétny problém, ktorý musí vyriešiť. Pedagóg nepredkladá žiakom hotové riešenia, ale motivuje ich a usmerňuje v hľadaní spôsobov a nástrojov na riešenie úloh. Tento proces podporuje rozvoj schopností žiakov, ktorí pri hľadaní riešení získavajú nové vedomosti a zručnosti. Problémová situácia vzniká, keď sa človek stretne s prekážkou alebo niečím neznámym, čo si vyžaduje vyriešenie (Žáčok, 2015).

Výučba riešením problémov je významnou formou učebnej činnosti a je dôležitou súčasťou vytvárania nových zložiek reagovania a konania človeka, ktoré umožňujú účelné

vyrovnávanie sa s prostredím, získavanie predpokladov pre aktívnejší, tvorivejší a plnší život. Jej podstata spočíva v usmerňovaní aktivity žiakov pri hľadaní a objavovaní spôsobov riešenia daného učebného problému (Timková, 2008, s.132).

Nilson (2010) uvádza, že dobre navrhnutý projekt problémového učenia poskytuje žiakom príležitosť rozvíjať si rozličné schopnosti a zručnosti, ako napr. pracovať v tíme, riadiť projekty, zlepšovať ústnu a písomnú komunikáciu, kriticky myslieť a analyzovať, vysvetľovať pojmy, pracovať samostatne a pod. Základné hodnoty PBL sú podľa Maastricht University (n.d.):

- Konštruktívne učenie – žiaci sa zamýšľajú nad tým, čo už vedia; hľadajú, analyzujú a diskutujú o zdrojových materiáloch a integrujú nové poznatky. Žiaci sú podporovaní k tomu, aby preskúmali rozličné pohľady na problém, položili si kritické otázky, kontrolovali navzájom sa vylučujúce informácie a aplikovali logické uvažovanie;
- Kontextové učenie – žiaci aplikujú znalosti v zmysluplnom texte. Robia to analýzou skutočných prípadov z odbornej praxe, diskutovaných tém v rámci vedeckých komunit alebo spoločenských problémov, ktoré si vyžadujú akademický prístup. O tom, čo už vedia o téme, pridávajú ďalšie poznatky, pretože sa spájajú otázky diskutované s osobnými skúsenosťami;
- Kolaboratívne učenie – žiaci sa aktívne vzájomne podporujú, vymieňajú si nápady a spätnú väzbu, aby mohli spolu-konstruovať poznatky. Žiaci pracujú kolektívne, diskutujú a riešia problém v rámci skupiny. Kriticky hodnotia svoje myšlienky a formulujú vzdelávacie ciele, diskutujú o svojich zisteniach;
- Sebariadené učenie – žiaci riadia svoj vlastný proces učenia plánovaním, monitorovaním a hodnotením ich porozumenia, rovnako ako hľadaním relevantných informácií a zdrojov. Zatiaľ čo sú učitelia k dispozícii pre poskytovanie podpory a sledovanie pokroku, žiak je hnacím motorom svojho procesu učenia.

Tieto a iné schopnosti a zručnosti, ktoré si žiaci rozvíjajú počas problémového vyučovania, sú cenné a prakticky využiteľné v rozličných pracovných i ďalších študijných oblastiach života žiakov. V profesionálnom živote je práca v tíme nevyhnutná. Študenti, ktorí sa naučia spolupracovať, komunikovať a diskutovať nápady v tíme, sú lepšie pripravení na projekty v práci, ktoré si často vyžadujú spoluprácu medzi rôznymi oddeleniami alebo odborníkmi. Riadenie projektov a zastávanie vedúcich rolí sú očakávané schopnosti, ktoré sú dôležité pre pozície, ktoré si vyžadujú organizáciu, koordináciu a rozhodovanie. Schopnosť riadiť projekty a viesť tím ich pripravuje na manažérske pozície a riadenie komplexných úloh v profesijnom živote. Po ukončení vzdelania sa často od pracovníkov očakáva, že budú schopní pracovať nezávisle a riadiť svoje úlohy bez neustáleho dozoru. Schopnosť organizovať si čas a riešiť úlohy samostatne je veľmi hodnotná v profesionálnom prostredí. Schopnosť, ktoré si rozvíjajú žiaci prostredníctvom problémového učenia sa pripravujú nielen pre teoretické zvládnutie konkrétneho predmetu, ale aj pre prax, čo ich robí pripravenými pre reálny svet a výzvy.

1.2.3 Gamifikácia

Vplyvom rozvoja moderných technológií prenikajú do vzdelávania rozličné metódy, ktoré sú spojené s online hrami a pod. V oblasti vzdelávania sa stretávame s pojmom gamifikácia, ktorá podľa Huizinga (2014 in Mezeiová, 2018) zahŕňa prvky hier, ako sú zbieranie bodov, získavanie odmen a porovnávanie výkonov s ostatnými a to aj mimo samotného herného prostredia. Vzdelávanie prostredníctvom hier bolo vedecky dokázané ako účinné, keďže stimuluje uvoľňovanie dopamínu, testosterónu, endorfínov a podporuje rast mozgu. Hra je prirodzeným prostriedkom komunikácie pre deti, ktoré si s jej pomocou od narodenia osvojujú formy správania potrebné na úspešnú integráciu do spoločnosti a jej aktívne členstvo. Kenéz (2016 in Machová a kol., 2020, s.90), uvádza, že gamifikácia môže byť aplikovaná v rámci všetkých predmetov, kurzov a tém, bez ohľadu na technické podmienky či počet žiakov/štvudentov. Zavedenie hry do vzdelávania je systematický proces, ktorý si vyžaduje dôkladné plánovanie, aj keď ide len o jednu hodinu venovanú hre. Machová a kol. (2020, s.92-93) dodávajú, že zavádzanie hier počas vyučovacích hodín alebo iných pedagogických procesov neznamena, že daná aktivita sa stane hrou. Ide o to, že pedagóg zapája žiakov do vyučovacieho procesu uplatňovaním určitých herných prvkov a herných mechanizmov.

Metóda gamifikácie má pozitívny vplyv na dosahovanie lepších výsledkov u jednotlivcov aj skupín. Zapojením prirodzeného procesu hravosti, ktorý je v nás zakódovaný už od narodenia, dokážeme zvýšiť efektivitu učenia. To znamená, že akúkoľvek tému obohatíme o prvky gamifikácie, môže to byť úspešné pre všetky cieľové skupiny (Morkes, 2021 in Cintulová, 2022).

Využívanie herných prvkov v procese učenia môže zvýšiť motiváciu a angažovanosť žiakov. Napríklad, vytvorenie právnych kvízov, simulácií alebo súťaží, kde žiaci sú konfrontovaní s právnymi otázkami, pomáha rozvíjať ich schopnosti rozhodovať sa v právnych otázkach a zároveň sa učia zábavnou formou.

ZÁVER

Právne normy, obyčaje, zvyky nás sprevádzajú počas celého života. Právne povedomie ako schopnosť rozpoznať a pochopiť základné právne normy, povinnosti sú nevyhnutnou požiadavkou pre pokojný život v demokratickej krajine. Stredoškooláci, ktorí sú na prahu dospelosti by mali mať dostatočné právne povedomie z viacerých dôvodov. Právne povedomie pomáha pochopiť mladým ľuďom aké majú práva aj povinnosti, čo môže byť aj preventívnym prvkom v snahe vyhnúť sa právnym problémom. Poznanie toho aké správanie je nelegálne, príp. aké kroky je možné podniknúť, ak sa dostanú do stretu so zákonom môže zabrániť tomu, aby sa dostali do väčších problémov, ktoré môžu negatívne ovplyvniť ich budúcnosť.

Predikcia vývoja vzdelávania nie je konečná, pretože vzdelávanie je proces, ktorý sa neustále vyvíja, čelí novým výzvam a požiadavkám. Inovatívne metódy v školstve budú mať čoraz väčší priestor, pretože podľa našej mienky, sa bude klásť oveľa väčší dôraz na individualizáciu vyučovania, flexibilitu a využívanie technológií v spojení so snahou o rozvoj zručností, ktoré budú potrebné pre život v rýchlo sa meniacom svete, ktorý bude čoraz viac

digitalizovaný. V premietnutí na tému článku, ktorým je aj právne povedomie vnímame, že sa bude posilňovať právne vedomie a občianska zodpovednosť žiakov.

LITERATÚRA

- Barčíková, N., Jonek, H. (2023). Spokojnosť budúcich učiteľov a pohľad učiteľov primárneho stupňa na pedagogické inovácie vo výučbe. *Mladá veda, Young Science*, Vol. 11 (5), pp.101-108.
- Barnová, S., Zemánková, K., Vančo, P. (2024). *Environmentálna výchova v kontexte požiadaviek zelenej a digitálnej transformácie hospodárstva*. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Cintulová, L. (2022). *Gamifikáci ako nástroje k zvyšovaniu kvality neformálnej environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu*. Veľké Leváre, Protect work, 2022§
- Flipped Learning Network (FLN). (2014) The Four Pillars of F-L-I-P™ Retrieved from www.flippedlearning.org/definition.
- Hanuliaková, J. (2020). Inovatívne stratégie aktivizujúceho vyučovania. Vysoká škola DTI,
- Kalyani, D., Rajasekaran, K. (2018). Innovative Teaching and Learning. *Journal of Applied and Advanced Research*, 2018: 3(Suppl. 1) S23 S25. Retrieved from <https://dx.doi.org/10.21839/jaar.2018.v3S1.162>
- Kučerka, D., Kováčová, B., Mrázek, M. (2024). Pracovné vyučovanie a technika na základných školách. Vybrané kapitoly. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Machová, R. a kol. (2020). *Gamifikácia a vzdelávanie manažérov – Inovatívne metódy vo vzdelávaní v teórii a v praxi*. Brno: Tribun EU, 2020.
- Mankin, N. (2025). Ako používať metódu prevrátenej triedy na pracovisku? *Firmbee. Ľudské zdroje*. Retrieved from <https://firmbee.sk/ako-pouzivat-metodu-prevratenej-triedy>
- Maastricht University (n.d.). *Problem-Base Learning*. Retrieved from <https://www.maastrichtuniversity.nl/over-de-um/onderwijs-aan-de-um/problem-based-learning>
- Mezeiová, A. (2018). Gamifikácia ako nástroj vzdelávania 21. storočia. In: *Conference Proceedings RELIK 2018: Reproduction of Human Capital - links and context, Prague, Czech Republic, November 8-9, 2018*. Prague: University of Economics.
- Nábělková, J. (n.d.). Implementace nových metod výuky a hodnocení včetně inovativních přístupů. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Retrieved from https://www.klus.upol.cz/wp-content/uploads/2021/02/metody_vyuky_nabelkova-1.pdf
- Nilson, L.B. (2010). *Teaching at its best: A research-based resource for college instructors* (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Paňková, E., Hanč, J. (2015). *Obrátená výučba a jej evalvácia pomocou CEQ*. Proceedings of the conference Tvorivý učiteľ fyziky VIII. 2015.
- Paňková, E., Hanč, J., Štrauch, P. (2017). Rola učiteľa v modeli obrátenej výučby. *Edukácia. Vedecko-odborný časopis*. Ročník 2, číslo 1, 2017.
- Petlák, E. (2021). Tradičné a inovatívne vyučovanie- podstata inovácií. *Direktor*, 2021. Retrieved from <https://www.direktor.sk/sk/aktuality/tradicne-a-inovativne-vyucovanie-podstata-inovaci.a-15935.html>
- Streetlawu.eu. (2025). *Street Law v 700 slovech*. Retrieved from <https://streetlaw.eu/street-law-v-700-slovech/>

-
- Visegrad Fund
- •

***Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii***

***Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches***

-
- Syariff, D.R.M., Musa, K., Yusof, H. 2020. Innovation in Education. *Journal of Educational Research and Indigenous Studies*. Volume: 2 (1), 2020.
- Timková, B. (2008), Teoreticko-metodické aspekty výučby riešením problémov. In *Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Ročník 20. Paedagogica. Bratislava:2008.
- Tjeppy, T. (2021). Learning civic education on students' legal awareness. *Jurnal Civics: Media Kajian Kewarganegaraan*, 18(1), 97–108. <https://doi.org/10.21831/jc.v18i1.38602>
- Vališová, A., Valenta, J. (2011). Metody vyučování a jejich modernizace. *Pedagogika pro učitele*-2.roz. a ak. vyd. Vališová, A., Kasíková, H. Grada. 191-195.
- Zormanová, L. (2012). Výukové metody v pedagogikce. S praktickými ukázkami. Grada.
- Žáčok, Ľ. (2015). Problémové vyučovanie vo výučbe odborných predmetov v stredných odborných školách. In *Didaktika 2019-2013*.

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

PRÁVO NA VZDELANIE PRE VŠETKÝCH: INKLÚZIA AKO PREDPOKLAD FUNGUJÚCEHO PRÁVNEHO ŠTÁTU

THE RIGHT TO EDUCATION FOR ALL: INCLUSION AS A PREREQUISITE FOR A FUNCTIONING
RULE OF LAW

Karolína Lina MAGDADIOVÁ¹ – Dáša PORUBČANOVÁ² – Iveta MORAVCOVÁ³

¹ Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
karolinalina.migdadi@gmail.com

² Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
porubcanova@dti.sk

³ Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
moravcova@dti.sk

Anotácia

Článok sa zaoberá významom inkluzívneho vzdelávania ako nevyhnutného predpokladu fungujúceho právneho štátu. Právo na vzdelanie patrí medzi základné ľudské práva, ktoré by mali byť dostupné pre všetkých bez rozdielu. Inklúzia vo vzdelávacom systéme prispieva k rovnosti príležitostí, sociálnej spravodlivosti a podpore demokratických hodnôt. Cieľom článku je poukázať na to, ako inkluzívne prístupy v edukácii napomáhajú budovať otvorenú a spravodlivú spoločnosť. Text vychádza z legislatívnych rámcov, odborných štúdií a aktuálnych pedagogických prístupov.

Kľúčové slová: právo na vzdelanie, inklúzia, právny štát, rovnosť príležitostí, demokratické hodnoty, inkluzívne vzdelávanie, sociálna spravodlivosť

Annotation

This article explores the significance of inclusive education as a fundamental prerequisite for a functioning rule of law. The right to education is a basic human right that should be accessible to all without discrimination. Inclusion within the educational system promotes equal opportunities, social justice, and the strengthening of democratic values. The article aims to highlight how inclusive approaches in education contribute to building an open

-
- Visegrad Fund
- •

and just society. It draws upon legal frameworks, academic research, and current pedagogical practices.

Key words: right to education, inclusion, rule of law, equal opportunities, democratic values, inclusive education, social justice

ÚVOD

Právo na vzdelanie je jedno z najzákladnejších práv, ktoré by mal mať každý človek bez výnimky. V praxi to však často neznamená len možnosť chodiť do školy. Znamená to predovšetkým možnosť vzdelávať sa dôstojne, bezpečne a v prostredí, ktoré rešpektuje rozdiely. A práve tu vstupuje do hry inkluzívne vzdelávanie – ako nástroj, ktorý pomáha pretaviť všeobecné právo na vzdelanie do konkrétnej reality každého žiaka.

Dnes už vieme, že deti sú rôzne. Každé má svoj štýl učenia, svoje tempo, svoje potreby. Niektoré potrebujú viac podpory, iné špecifický prístup, niektoré prichádzajú do školy s jazykovou bariérou, zdravotným znevýhodnením alebo náročným sociálnym zázemím. Inkluzívne vzdelávanie neznamená, že všetci dostanú to isté – ale že každý dostane to, čo potrebuje. A práve v tom vidíme jeho silu.

Zameriavame sa na definície inklúzie, na jej hodnotový význam, na legislatívne rámce, ktoré ju podporujú, aj na praktické súvislosti, ktoré vyplývajú z našej pedagogickej skúsenosti a z výsledkov výskumu realizovaného v rámci diplomovej práce. Veríme, že ak chceme posilniť právny štát a demokratické hodnoty, musíme začať práve tam, kde sa tieto hodnoty učia – v triedach, medzi deťmi, s pomocou učiteľov, ktorí veria, že škola má patriť každému.

1. INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE

Inklúzia nie je len pedagogický pojem. Je to odraz toho, ako si ako spoločnosť vážime spravodlivosť, rovnosť a dôstojnosť. Je to ukazovateľ toho, ako funguje náš právny štát – nie len v právnych prehláseniach, ale v každodennom živote škôl. Preto v tomto článku hľadáme odpoveď na otázku, ako inkluzívne vzdelávanie súvisí s napĺňaním práva na vzdelanie a s princípmi demokratickej spoločnosti.

1.1 Inkluzívne vzdelávanie - definícia

Keď hovoríme o inklúzii vo vzdelávaní, nemyslíme tým len integráciu žiakov so zdravotným znevýhodnením do bežných tried. Pre nás je inklúzia omnoho viac – je to spôsob myslenia, postoj a hodnota, ktorú si ako spoločnosť volíme. Znamená to, že veríme, že všetky deti bez rozdielu majú právo na kvalitné a spravodlivé vzdelanie, a že škola má byť miestom, kde sa každý cíti vítaný, prijatý a rešpektovaný.

Ako pedagógovia a odborníci si uvedomujeme, že inklúzia nie je len o systéme, ale aj o ľuďoch, ktorí ho tvoria. Je o nás – o učiteľoch, rodičoch, žiakoch, o celej komunite. Inkluzívne vzdelávanie je pre nás vyjadrením presvedčenia, že každý žiak má svoju hodnotu a potenciál, a že školské prostredie by mu malo umožniť rozvíjať ho podľa vlastného tempa a možností.

Lechta nám pripomína, že: „Mnohorakosť ľudského bytia treba prijať, podporovať a každej ľudskej bytosti prejavovať rovnakú úctu a rovnaké práva.“ (Lechta, 2012, s.93).

Túto myšlienku považujeme za kľúčovú. V školách by nemalo ísť o zjednocovanie, ale o rešpektovanie rozmanitosti. Veríme, že silná a zdravá spoločnosť je práve taká, ktorá vie narábať s inakosťou – nie ju potláčať, ale chápať a podporovať.

Hájková definuje inklúziu ako prístup, podľa ktorého by všetky deti mali navštevovať bežné triedy, bez ohľadu na stupeň ich postihnutia. My tento pohľad rozširujeme – domnievame sa, že inklúzia je tu pre všetkých žiakov, nielen pre tých s diagnostikovaným znevýhodnením. Je tu aj pre deti z náročného sociálneho prostredia, pre deti s jazykovou bariérou, pre nadané deti, ktoré potrebujú individuálny prístup, aj pre tých, ktorí do systému jednoducho „nezapadajú“. (Hájková, 2010).

Z vlastnej praxe vieme, že inkluzívne prostredie je prínosom pre všetkých – nielen pre tých, ktorých sa zdanlivo týka najviac. Trieda, kde sú žiaci vedení k rešpektu, pomoci a vzájomnému porozumeniu, je silnejšia, súdržnejšia a ľudskejšia. A presne takýto typ výchovy považujeme za nevyhnutný základ pre demokratickú spoločnosť.

Je nám jasné, že pokiaľ sa žiaci vzdelávajú spolu v jednej triede, dochádza k vytvoreniu prirodzených vzťahov medzi žiakmi s postihnutím a bez postihnutia. Tvorenie priateľstiev v rámci inkluzívneho vzdelávania má obrovský prínos. Avšak stále majú pedagógovia, ale aj rodičia strach, že integrovaní žiaci nemajú veľmi bohatý sociálny život.

Veľa odborníkov hovorí, že najlepší spôsob na vytvorenie vzťahov je spoločné vzdelávanie. Avšak vytvára sa nám tu otázka, prečo je teda napriek tomu veľké množstvo integrovaných žiakov, ktorí nemajú skoro žiadnych kamarátov? Odborníci tvrdia, že chyba je v samotnom žiakovi. (Tashie, 2006, s.54).

Z výskumu Magdadiovej, (2020) sa preukázalo, že žiaci nevnímajú inklúziu negatívne. Naopak – často sa v prítomnosti integrovaných spolužiakov naučia väčšej trpezlivosti, empatii a schopnosti pomáhať. Tieto vlastnosti sú pritom rovnako dôležité ako školské vedomosti.

Môžeme povedať, že pre nás je inkluzívne vzdelávanie cestou, ako robiť školu lepšou – nielen pre jednotlivcov so špecifickými potrebami, ale pre každé dieťa a pre celú spoločnosť. Je to výzva, ale zároveň príležitosť budovať školské prostredie, v ktorom sa každý žiak môže cítiť prijatý, potrebný a úspešný.

-
- Visegrad Fund
- •

1.2 Inkluzívne vzdelávanie a jeho úloha pri zabezpečení práva na vzdelanie a rovnosti šancí

Keď hovoríme o práve na vzdelanie, často si neuvedomujeme, aké je široké. Nie je to len o tom, že dieťa smie navštevovať školu. Je to predovšetkým o tom, aby malo reálnu možnosť sa vzdelávať – bezpečne, dôstojne, so všetkým, čo k tomu potrebuje. A práve tu vnímame obrovský význam inkluzívneho vzdelávania. Vďaka nemu sa toto právo stáva skutočnosťou – nie len peknou vetou na papieri.

My vnímame inklúziu ako praktický nástroj na napĺňanie princípov spravodlivosti. Z vlastnej skúsenosti vieme, že nie všetky deti začínajú z rovnakej štartovacej čiary. Niektoré potrebujú viac podpory, iné individuálny prístup, a niektoré si nesú so sebou ťažké batožiny, ktoré im bránia sústrediť sa, učiť sa či začleniť sa do kolektívu. Rovnosť príležitostí preto podľa nás neznamená dať všetkým to isté – ale dať každému to, čo skutočne potrebuje.

Tento prístup potvrdzujú aj medzinárodné dokumenty, ku ktorým sa hlásime ako spoločnosť. Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (2006), ktorý Slovenská republika ratifikovala, nás zaväzuje zabezpečiť inkluzívne vzdelávanie pre všetky deti – bez diskriminácie. Rovnako aj Salamanská deklarácia UNESCO (1994) jasne hovorí, že inkluzívne školy sú najlepším spôsobom, ako zaručiť rovnosť a zabrániť vylúčeniu. (OSN, 2026, UNESCO 1994, online).

Aj slovenský právny rámec nám dáva oporu. Ústava SR garantuje právo na vzdelanie každému, a školský zákon (č. 245/2008 Z.z.) hovorí priamo o potrebách žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Ako učitelia a odborníci vnímame tieto pravidlá ako základ, na ktorom môžeme stavať. Zároveň však vieme, že nestačí, aby zákony existovali – musia byť aj dodržiavané a prenesené do každodennej školskej praxe. (Zákon č. 245/2008 Z.z., online).

V štúdií Magdadiová (2020), viacerí respondenti uviedli, že ich to naučilo väčšej trpezlivosti, tolerancii a schopnosti pomôcť, keď je to potrebné. To sú hodnoty, ktoré sa v bežnom školskom prostredí učia len ťažko – a práve inkluzívna trieda na to vytvára prirodzený priestor.

Sme presvedčení, že inkluzívne vzdelávanie je najpriamejšou cestou k tomu, aby sa právo na vzdelanie stalo reálne dostupným pre všetkých. Aby deti neboli iba prítomné v škole, ale aby mali skutočnú možnosť napredovať, cítiť sa bezpečne, byť rešpektované a rozvíjať svoj potenciál.

Pre nás nie je inklúzia o výnimkách. Je to o princípe, že školstvo má slúžiť všetkým – a že každý žiak má svoju hodnotu. Ak to myslíme s rovnosťou príležitostí vážne, potom musí byť inklúzia neoddeliteľnou súčasťou školského systému.

1.3 Legislatíva a inklúzia na Slovensku

Keď sa rozprávame o inklúzii vo vzdelávaní, často sa stretávame s otázkou: „Ale je to vôbec možné? Je na to opora v zákonoch?“ Na túto otázku vieme odpovedať jasne – áno, slovenská legislatíva inklúziu nielen umožňuje, ale priamo ju podporuje. Právne rámce, ktoré máme k dispozícii, tvoria pevný základ, z ktorého môžeme vychádzať. Otázkou už nie je, či máme zákony, ale ako ich dokážeme pretaviť do reality.

Základným dokumentom je Ústava Slovenskej republiky, konkrétne článok 42, ktorý hovorí, že „každý má právo na vzdelanie“. Tento článok nepozná výnimky – týka sa skutočne každého dieťaťa. Navyše, článok 12 Ústavy garantuje rovnosť ľudí v dôstojnosti a právach a výslovne zakazuje diskrimináciu. Z toho jasne vyplýva, že deti so zdravotným, sociálnym alebo iným znevýhodnením majú rovnaké právo na kvalitné vzdelanie ako všetci (Zákon č. 460/1992 Z.z., online).

Ako pedagógovia si uvedomujeme, že samotné právo nestačí, ak nie je jasné, ako sa má v praxi naplňať. Preto je dôležitý aj školský zákon č. 245/2008 Z.z., ktorý definuje žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP) a hovorí o opatreniach, ktoré majú školy zabezpečiť. Ide napríklad o možnosti:

- vytvoriť individuálny vzdelávací plán,
- zapojiť asistenta učiteľa,
- upraviť obsah učiva a spôsob hodnotenia,
- spolupracovať so špeciálnym pedagógom alebo psychológom. (Zákon č. 245/2008 Z.z., online).

Tieto podporné opatrenia nie sú len odporúčaním. Sú právom žiaka a povinnosťou školy. Zákon ich vymedzuje práve preto, aby každé dieťa dostalo šancu na rozvoj, a to podľa svojich možností a potrieb. My tieto opatrenia vnímame ako nástroje, vďaka ktorým sa dá zabezpečiť férové a dôstojné vzdelávanie v zmiešaných kolektívoch.

Nemenej dôležitý je aj Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý Slovensko ratifikovalo v roku 2010. Článok 24 tohto dokumentu hovorí o práve na inkluzívne vzdelávanie na všetkých stupňoch a o potrebe vytvárať podmienky, ktoré podporia aktívne zapojenie každého dieťaťa do bežného vyučovania. Tento dohovor nie je len symbolickým gestom – je právne záväzný a dopĺňa národné zákony. (OSN, 2010, online).

V praxi však často vidíme, že medzi tým, čo je napísané v zákone, a tým, čo sa deje v triede, existuje veľká priepasť. Často sa stretávame s tým, že podpora, na ktorú má žiak nárok, nie je dostupná – či už kvôli chýbajúcim asistentom, nedostatku odborného personálu alebo nedostatočnej spolupráci s poradenskými zariadeniami. A tu sa dostávame k najväčšej výzve: Naše zistenia, (Magdadiová, 2020, Bočková, Porubčanová, & Prochazka, 2024) potvrdili, že pozitívne skúsenosti sú často výsledkom dobrého nastavenia triedneho prostredia a prístupu učiteľa – nie automaticky zaručené zákonom. To len potvrdzuje, že legislatíva je dôležitá, ale nestačí. Dôležitý je aj prístup ľudí, ktorí ju uvádzajú do praxe.

-
- Visegrad Fund
- •

Vyjadrujeme dôveru v legislatívne naplnenie vzniku funkčných, adaptabilných inkluzívnych škôl. Ale zároveň vieme, že bez systematickej podpory učiteľov, odborných tímov, financovania a osvety sa nič nezmení automaticky. Preto je dôležité hovoriť nahlas o tom, čo funguje a čo nie – a tlačíť na to, aby sa práva žiakov neplnili len formálne, ale srdcom, rozumom a každodenným úsilím.

ZÁVER

Keď sa zamýšľame nad tým, akú úlohu zohráva škola v spoločnosti, vždy sa vraciame k rovnakému základu: vzdelávanie má byť spravodlivé, dostupné a ľudské. Inkluzívne vzdelávanie vnímame ako prirodzenú odpoveď na túto výzvu. Umožňuje nám budovať školu, ktorá nevyraďuje, ale zahŕňa. Ktorá nehodnotí podľa porovnania, ale podľa potenciálu. A ktorá nevidí inakosť ako prekážku, ale ako príležitosť na rast – všetkých, nie len jednotlivca.

Počas písania tohto článku sme si ešte intenzívnejšie uvedomili, že právo na vzdelanie pre všetkých nie je samozrejmosťou, ale cieľom, ku ktorému sa potrebujeme neustále približovať. Vieme, že legislatíva nám dáva silnú oporu. Medzinárodné dohovory, ústava aj školský zákon hovoria jasne. Ale zároveň vieme, že právo nie je len o tom, čo je napísané. Je aj o tom, ako ho žijeme v každodennom vyučovaní, v našich triedach, v našich rozhodnutiach a postojoch.

Inkluzívne vzdelávanie nie je výsadou, ale nevyhnutnosťou v spoločnosti, ktorá si váži dôstojnosť každého jednotlivca. Je súčasťou demokratickej kultúry, je odrazom fungujúceho právneho štátu. A práve škola je miesto, kde tieto hodnoty môžu zakoreniť najhlbšie – pretože formujú nielen vedomosti, ale aj charakter.

Veríme, že každý krok smerom k inklúzii je krokom k férovejšiemu školstvu a spravodlivejšej spoločnosti. A hoci je to cesta náročná, nikdy nie je zbytočná. Pretože každé dieťa, ktoré vďaka nej zažije pocit prijatia, má väčšiu šancu vyrásť v človeka, ktorý bude tieto hodnoty niesť ďalej. A o to nám predsa ide.

LITERATÚRA

- BOČKOVÁ, K., PORUBČANOVÁ, D., & PROCHAZKA, A. D. (2024). Relationships between psychological well-being, the level of life satisfaction, and their predictive value of academic success in the context of a specific educational environment of secondary vocational schools in Slovakia. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 14(1), 35–42. <https://doi.org/10.33543/1402>
- HAJKOVÁ, V., STRNÁDOVÁ, I. (2010). *Inkluzivní vzdělávání. Teorie a praxe*. 1. vydanie. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. 216 s. ISBN 978-80-247-3070-7
- LECHTA, V. (2012). *Inkluzívna edukácia ako multidimenzionálny výchovný problém*. 2. vydanie. Bratislava: Iris, 2012. 233 s. ISBN 978-80-89256-82-2

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

- MAGDADIOVÁ, K. L. (2020). Vnímanie integrovaných žiakov stredných škôl žiakmi štandardnými v rámci inkluzívneho vzdelávania (Diplomová práca, Vysoká škola DTI). Vysoká škola DTI.
- Ústava Slovenskej republiky. (1992). Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/>
- TASHIE, C. (2006). Seeing the Charade: What we need to do and undo to make friendships happen. 1. edition. Nottingham: Inclusive Solutions, 2006. 194 s. ISBN: 9780954635138
- Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon). (2008). Zákon č. 245/2008 Z. z. v znení neskorších predpisov. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/>

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

INOVATÍVNE VZDELÁVANIE STREDOŠKOLÁKOV K VÝUČBE PRÁVNEHO ŠTÁTU AKO ZÁKLAD PRE AKTÍVNE OBČIANSTVO

INNOVATIVE EDUCATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS ON THE RULE OF LAW AS A
FOUNDATION FOR ACTIVE CITIZENSHIP

Petr ADAMEC¹ – Michal MILO²

¹ Mendelova univerzita v Brně
Zemědělská 1665/1, 613 00 Brno
petr.adamec@mendelu.cz

² Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
fpdv@carnelian.sk

Anotácia

Cieľom príspevku je preskúmať význam inovatívnych prístupov v edukácii právneho štátu na stredných školách, ktoré môžu prispieť k formovaniu aktívneho občianstva u mladých ľudí. Prvá časť uvádza, aké metódy a techniky výučby, ako simulácie, projektové vyučovanie a využívanie digitálnych technológií, sú efektívne pri výučbe právnych princípov a hodnôt demokratického systému. Dôraz je kladený na interaktívne a praktické metódy, ktoré zvyšujú angažovanosť žiakov a podporujú ich schopnosť kriticky uvažovať o právnych a občianskych otázkach. Príspevok sa tiež zameria na to, ako tieto metódy prispievajú k rozvoju občianskej zodpovednosti a podporujú mladých ľudí v aktívnej účasti na spoločenskom živote. Záverečná časť obsahuje konkrétne odporúčania pre stredné školy na implementáciu týchto inovácií do vyučovacieho procesu.

Kľúčové slová: právny štát, občianska angažovanosť, právo a jeho normy, inovatívne vzdelávanie

Annotation

The aim of the paper is to examine the importance of innovative approaches in rule of law education in secondary schools that can contribute to the formation of active citizenship in young people. The first part presents which teaching methods and techniques, such as simulations, project-based learning and the use of digital technologies, are effective in teaching

-
- Visegrad Fund
- •

legal principles and values of a democratic system. The emphasis is on interactive and practical methods that increase student engagement and support their ability to think critically about legal and civic issues. The paper will also focus on how these methods contribute to the development of civic responsibility and support young people in active participation in social life. The final part contains specific recommendations for secondary schools to implement these innovations in the teaching process.

Key words: rule of law, civic engagement, law and its norms, innovative education

ÚVOD

V súčasnom globalizovanom svete je dôležité, aby mladí ľudia rozumeli základným princípom, na ktorých je postavený právny štát a aby mali schopnosť kriticky zhodnotiť právne a demokratické procesy, ktoré ovplyvňujú ich každodenný život. Právny štát je základom každého demokratického systému, ktorý zaručuje rovnosť pred zákonom, ochranu ľudských práv a slobôd a nezávislosť justície. V tomto kontexte sa stáva čoraz viac nevyhnutné, aby sa mladí ľudia, najmä stredoškólači, naučili rozpoznať dôležitosť týchto princípov a vedeli ich aplikovať v praxi.

Téma výučby právneho štátu v školskom systéme je dnes viac než aktuálna. Vzhľadom na rastúcu mieru dezinformácií, polarizácie a znevažovania demokratických hodnôt je nevyhnutné, aby školy zohrávali kľúčovú úlohu pri formovaní zodpovedných a informovaných občanov. Inovatívne metódy vzdelávania môžu mladým ľuďom pomôcť nielen pochopiť teoretické základy právneho štátu, ale aj rozvinúť praktické zručnosti, ako sú kritické myslenie, argumentácia a schopnosť angažovať sa v občianskom živote. Uplatnenie týchto metód v školách môže prispieť k posilneniu demokracie, k väčšej účasti mladých ľudí na politických procesoch a ochrániť základné hodnoty právneho štátu. Danou témou je potrebné zaoberať sa aj preto, lebo v súčasnej spoločnosti čelíme viacerým výzvam, ktoré ohrozujú hodnoty právneho štátu a demokracie. Mladí ľudia, ako budúci aktívni občania, by mali byť nielen teoreticky oboznámení s fungovaním právneho štátu, ale aj prakticky pripravení na aktívnu účasť v spoločenskom a politickom živote. Inovatívne prístupy vo vzdelávaní môžu pomôcť rozvíjať u žiakov kritické myslenie, schopnosť argumentovať a hodnotiť právne a politické otázky. Týmto spôsobom môžeme prispieť k posilneniu právnej kultúry a k občianskej angažovanosti, čo je kľúčové pre zachovanie stabilného a spravodlivého právneho štátu v budúcnosti.

Cieľom príspevku je preskúmať a zdôrazniť význam inovatívnych prístupov v edukácii právneho štátu na stredných školách, ktoré podporujú aktívne občianstvo a zodpovednosť mladých ľudí. Príspevok sa zameriava najmä na efektívne metódy výučby, ako sú simulácie, projektové vyučovanie a využívanie digitálnych technológií, ktoré umožňujú študentom nielen pochopiť základné právne princípy, ale aj prakticky aplikovať tieto znalosti v reálnom živote. Chceme zvýrazniť, ako tieto inovatívne prístupy môžu prispieť k rozvoju kritického myslenia a občianskej angažovanosti mladých ľudí, čím sa posilní právny štát a demokratické hodnoty v spoločnosti. Ďalej chceme poukázať najmä na nedostatok záujmu stredoškólačkov o občiansku výchovu, ktorý je v súčasnom školskom systéme výrazným problémom. Tento nezáujem je spôsobený prevažne tým, že výučba právneho štátu sa často zameriava len na teoretické

memorovanie, bez praktického prepojenia na reálny život. Žiaci sa učia právne normy a definície, ktoré si zapamätajú, ale často nevidia, ako tieto informácie súvisia s ich každodenným životom. Tento prístup neumožňuje žiakom rozvíjať kritické myslenie ani praktické zručnosti, ktoré sú potrebné na to, aby sa stali aktívnymi a zodpovednými občanmi. V školách sa často uplatňujú pasívne a zastarané vyučovacie metódy, ktoré neumožňujú diskusiu o aktuálnych právnych a občianskych otázkach. Tým pádom sa znižuje záujem žiakov o túto tému a nerozumejú jej skutočnému významu v každodennom živote. Na záver príspevku v danej téme navrhujeme inovatívne prístupy a odporúčané metódy výučby, ktoré by mohli zvýšiť záujem žiakov o právny štát a občiansku výchovu. Tieto prístupy budú zahŕňať využívanie interaktívnych a praktických metód, ako sú diskusie, simulácie reálnych právnych situácií, projektové vyučovanie a digitálne nástroje, ktoré podporujú kritické myslenie a praktické aplikácie právnych princípov. Týmto spôsobom sa vytvorí prostredie, ktoré žiakom umožní lepšie pochopiť význam právneho štátu a rozvinúť zručnosti potrebné pre aktívne a zodpovedné občianstvo.

1. VÝZNAM PRÁVNEHO ŠTÁTU A OBČIANSKEHO ANGAŽOVANIA V DEMOKRATICKEJ SPOLOČNOSTI

Právny štát (Rule of Law) je jednou zo základných hodnôt Európskej únie (EÚ), ktorá zaručuje demokraciu a občianske práva a slobody. Je teda základným pilierom každej demokratickej spoločnosti, pretože zabezpečuje rovnosť pred zákonom, ochranu základných práv jednotlivcov a spravodlivé uplatňovanie pravidiel, ktoré sú záväzné pre všetkých. V právnom štáte sú občania chránení pred zneužitím moci, či už zo strany štátnych inštitúcií, alebo iných mocenských skupín. Fungovanie právneho štátu zabezpečuje, že rozhodnutia sú prijímané v súlade so zákonom a že každý má právo na spravodlivý proces (Európska komisia, 2025).

Úvodom príspevku sa budeme venovať vysvetlením pojmu čo je právny štát, aké sú základné občianske práva a slobody, nakoľko mladí ľudia by mali vedieť pochopiť, že právny štát nie je len teoretickým pojmom, ale i praktickým nástrojom, ktorý ovplyvňuje ich každodenný život. Vedomosti o právach a povinnostiach jednotlivca, ako aj porozumenie tomu, ako právny štát chráni ich slobodu, sú nevyhnutné pre aktívne občianske angažovanie. Mladí ľudia by mali rozumieť, že ich angažovanosť v demokratickej spoločnosti nie je len o využívaní práv, ale aj o zodpovednosti a účasti na rozhodovacích procesoch, ktoré ovplyvňujú ich životy. Pochopenie právneho štátu a angažovanie sa v demokratických procesoch im umožní stať sa informovanými, zodpovednými a aktívnymi občanmi, ktorí prispievajú k zlepšovaniu spoločnosti.

1.1 Právny štát a jeho demokratické hodnoty

Podľa J. Prusáka (2001, s. 163) právny štát je koncept, ktorý označuje systém, v ktorom sú všetky osoby a inštitúcie, vrátane vlády, podriadené zákonom. Tento princíp je kľúčový pre ochranu práv jednotlivcov a spravodlivosť v spoločnosti. Podľa zásady právneho štátu všetky

subjekty verejnej moci konajú v rámci obmedzení stanovených zákonom, v súlade s hodnotami demokracie a základnými právami, pričom sú pod kontrolou nezávislých a nestranných súdov.

Zásada právneho štátu je uznávaná ako ustálený základný princíp. Napriek rozdielnym národným identitám a tradíciám členských štátov, význam právneho štátu zostáva v podstate rovnaký vo všetkých členských štátoch EÚ. Tento význam možno vymedziť prostredníctvom šiestich zásad. Prvou z nich je zákonnosť, ktorá zahŕňa transparentný, zodpovedný, demokratický a pluralistický proces prijímania zákonov. Ďalšou zásadou je právna istota, ktorá zabráňuje svojvôli výkonnej moci. Ďalej ide o účinnú súdnu ochranu poskytovanú nezávislými a nestrannými súdmi, vrátane súdneho preskúmania a dodržiavania základných práv. Medzi ďalšie zásady patrí deľba moci a rovnosť pred zákonom. Tieto zásady boli potvrdené v judikatúre Súdného dvora Európskej únie a Európskeho súdu pre ľudské práva. Rada Európy tiež vypracovala normy, vydala stanoviská a odporúčania, ktoré poskytujú osvedčené usmernenia na podporu a presadzovanie právneho štátu (Európska komisia, 2025).

Právny štát, ako je uvedený v článku 2 Zmluvy o EÚ, je kľúčovým pilierom EÚ. Zaručuje jednotné uplatňovanie práva EÚ vo všetkých členských štátoch a vytvára predvídateľné prostredie pre jednotlivcov a podniky. Bez právneho štátu by nebolo možné zabezpečiť fungovanie jednotného trhu, ani by ľudia nemohli slobodne migrovať medzi členskými štátmi EÚ s istotou, že rovnaké pravidlá platia pre všetkých. Právny štát tiež chráni základné práva a demokraciu, pričom zabezpečuje prístup k spravodlivosti pred nezávislými a nestrannými súdmi, ak dôjde k porušeniu práv občanov alebo podnikov. Má kľúčový význam pre vykonávanie právnych predpisov a politik EÚ a predstavuje základný element Únie, ktorý podporuje rovnosť, príležitosti a sociálnu spravodlivosť. Z týchto dôvodov je právny štát jednou zo základných hodnôt, na ktorých EÚ stojí, a zároveň kľúčovým kritériom pre krajiny, ktoré sa uchádzajú o členstvo v Únii (Európska komisia, 2025).

1.1.1 Právo a jeho normy

Platné právo každého štátu tvoria právne normy, pričom ide o pravidlá správania sa v určitých podmienkach a situáciách. „Majú zvláštnu formu a v prípade ich nerešpektovania štát siahne po donútení. Tieto pravidlá sú obsiahnuté vo väčších celkoch, v tzv. právnych predpisoch (zákonoch, nariadeniach, vyhláškach). Každá veľká skupina právnych predpisov, ktoré primeraným spôsobom upravujú rovnorodú skupinu spoločenských vzťahov (vzťahy medzi manželmi, rodičmi a deťmi, obchodníkmi, občanmi a štátom a pod.), tvorí odvetvie práva“ (Krsková a kol., 2001. s. 87).

Do verejného práva patrí najmä regulácia nasledovných oblastí a to je zabezpečovanie suverenity, bezpečnosti a integrity štátu, vnútorného poriadku, bezpečnosti občanov, ich základných práv a slobôd, udržiavanie životného prostredia a zabezpečovanie sociálnej ochrany občanov, predovšetkým tých, ktorí sú znevýhodnení vo vzťahu k iným občanom zo zdravotných dôvodov, pre vek, etnickú alebo náboženskú príslušnosť a podobne (Sabo a kol., 2010). Do sféry verejného práva sa zaraďuje napr. ústavné (štátne) právo, správne právo, finančné právo, trestné právo a procesné odvetvia práva.

„Právne normy sú ustanovené ako všeobecne záväzné pravidlá správania ľudí. Vzťahujú sa na správanie všetkých členov určitej spoločnosti. Zaväzujú jednotlivcov (fyzické osoby), ako

aj všetky ostatné subjekty v spoločnosti (právnické osoby), pričom upravujú všetky rozhodujúce spoločenské vzťahy v danej spoločnosti“ (Sabo a kol., 2010, s. 34).

Právne princípy by sme mohli označiť za akési pravidlá, ktoré tvoria určitý základ právneho poriadku alebo právneho odvetvia. Tvoria základy jednotlivých právnych kultúr. Ide o určité vodcovské zásady na ktorých je postavený celý právny systém ako celok, rovnako tak ako jednotlivé právne odvetvia (Boguszak, 1999, s. 55).

Doktrína právneho štátu teda predpokladá, že existuje v danom štáte moderný a demokraticky vytváraný právny poriadok a súčasne tiež existuje mechanizmus uplatňovania kontroly práva (najmä zabezpečované sústavou všeobecného, správneho a ústavného súdnictva) (Zoubek a kol., 2016).

V podmienkach Ústavy SR je všeobecný pojem právneho štátu naplňovaný celou radou zásad. Nimi sú:

- štátne orgány môžu konať len na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom ustanovujúcim zákonom – čl. 2, ods. 2,
- každý môže konať to, čo nie je zákonom zakázané a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá – čl. 2, ods. 3,
- hierarchia právnych noriem na čele s ústavou a ústavnými zákonmi – čl. 152, ods. 4,
- tvorba zákonov je určená ústavou – čl. 86, písm. a), čl. 87,
- inkorporácia určitých medzinárodných zmlúv do vnútroštátneho práva ako právnych predpisov nadzákonnej povahy – článok 7,
- nikomu nemôže byť spôsobená ujma na právach kvôli tomu, že si uplatňuje svoje základné práva a slobody – článok 12, ods. 4,
- ochrana základných práv a slobôd súdnou mocou,
- politické strany a politické hnutia sú oddelené od štátu – článok 29, ods. 4,
- zákonodarná moc je viazaná ústavou, výkonná moc a súdna moc je viazaná ústavou a zákonmi – napr. č. 72, čl. 86 písm. a), čl. 87, čl. 104 ods. 1, čl. 112, čl. 125, čl. 144, atď.,
- kontrola ústavnosti cestou ústavného súdu – čl. 124,
- nezávislosť súdov – čl. 141,
- každý má zabezpečené právo na spravodlivý proces pred nezávislým súdom – čl. 46,
- len zákon určí čo je trestným činom – čl. 49,
- trestný zákon nepôsobí spätne – čl. 50 a iné (Palúš a kol., 2010. s. 43).

1.2. Základné ľudské práva a slobody

Ľudské práva sú spravidla chápané ako práva a oprávnenia jednotlivca, ktoré zaisťujú slobodu a dôstojnosť človeka a požívajú inštitucionálne záruky. Pri objasňovaní pojmu ľudské práva vychádzame z toho, že prirodzené práva človeka, ako napr. právo na život, osobnú slobodu atď., sú každému človeku dané narodením a tiež sú večné, preto tieto práva nemožno zrušiť, premlčať ani žiadnym spôsobom odcudziť. Základné práva nemajú žiadnu lehotu trvania, existujú stále. Nikto nemôže byť týchto práv zbavený a to ani zákonom a tiež sa nikto sám nemôže ľudských práv zriecť (Sudre, 1997, s. 12).

Ľudské práva prislúchajú každému jednotlivcovi bez ohľadu na jeho rasu, národnosť, farbu pleti, náboženské alebo politické vyznanie, vzdelanie či majetkové pomery. Ľudské práva

sú založené na rovnosti všetkých ľudí, čo znamená, že nie sú prisudzované na základe osobitného štatútu, ale spájajú sa s každou ľudskou bytosťou. Ľudské práva sú chápané ako práva jednotlivca. Charta základných ľudských práv a slobôd je súčasťou ústavného poriadku Slovenskej republiky, rovnako tak je prameňom jej právneho a ústavného systému. Ďalej sa ochrana ľudských práv zaručuje na úrovni medzinárodných zmlúv, ku ktorých ratifikácii dal parlament súhlas a ktorými je Slovenská republika na základe čl. 11 Ústavy SR viazaná. Ďalej sa odlišujú pojmy ľudské práva a občianske práva. Rozdiel spočíva v tom, či sú práva viazané k určitému štátu alebo nie. Ľudské práva sú chápané ako práva každého jednotlivca, bez ohľadu na to, kde jednotlivec žije, za to občianske práva vyplývajú zo statusu človeka, ktorý je občanom určitého štátu. Občianske práva sa týkajú rozdelenia na práva a slobody. Jedná sa o práva spojené s nárokom voči štátu. Práva sa delia na individuálne, kolektívne a skupinové (Šišková, 2003. s. 17).

1.3 Teórie občianskej výchovy a aktívneho občianstva

Občianstvo má základný význam pre každého občana, keďže vymedzuje jeho právny, politický a sociálny vzťah k spoločnosti, v ktorej žije (Macháček, 2002, s. 101).

Veľmi škodlivá až nebezpečná je situácia, keď sa mladí ľudia zaujímajú a cítia zodpovední iba sami za seba a svoju rodinu a za všetko ostatné považujú zodpovedné štátne alebo iné inštitúcie. „Súčasný stav občianskej gramotnosti bol ovplyvnený tiež tým, že po roku 1989 nebola citlivo rozvíjaná (Lapinová a kol., 2003. s. 15).

Mnohé sociálne práva získavajú mladí ľudia prostredníctvom svojich rodičov, ale čoraz viac práv získavajú priamo a nesprostredkované ako občania (Macháček, 2002, s. 124).

Ku kľúčovým občianskym kompetenciám ako aspektom výchovy k demokratickému občianstvu patria: vedomosti, pochopenie – pojem demokracie a demokratického občianstva, fungovanie demokracie, vplyv spoločnosti na jednotlivca, politické rozhodnutia a legislatíva, občianske práva a povinnosti, možnosť participácie na rozhodovacích procesoch, ako ovplyvniť tvorbu politiky, postoje/názory – záujem o sociálne a politické záležitosti, národná identita, rešpektovanie ostatných jednotlivcov, lojalita, politická efektívnosť, intelektuálne schopnosti – zhromažďovanie a absorbovanie politických informácií, kritický prístup, komunikačné schopnosti, opísať procesy, inštitúcie, funkcie, používať nenásilné riešenia konfliktov, prevzatie zodpovednosti, schopnosť rozhodovať, zvoliť si možnosť zaujať stanovisko, participačné schopnosti/zručnosti – ovplyvňovanie politiky a rozhodnutí, uzatvárať koalície a spolupráca s partnerskými organizáciami, účasť na politických diskusiách, účasť na politických a spoločenských procesoch. Výchova k občianstvu prostredníctvom systému práce s mládežou si vyžaduje informácie, ktoré majú povahu aplikovaného interdisciplinárneho výskumu, teda nielen sociologického, ale a entologického, psychologického a pedagogického (Macháček, 2002. s. 14).

1.3.1. Stredná škola a jej vplyv na občiansku gramotnosť

Práve výchova k občianstvu v stredných školách (SŠ) je jednou z kľúčových oblastí. Občianska náuka v stredných všeobecno-vzdelávacích, ako aj odborných školách na Slovensku je vyučovacím predmetom, ktorý patrí spolu s vyučovacím jazykom, cudzími jazykmi, dejepisom a telesnou výchovou k tým predmetom, ktoré sa vyučujú na všetkých školách bez ohľadu na zameranie školy. Potreba vyučovania občianskej náuky v SŠ je nielen v príprave študentov na štúdium na vysokých školách, napr. humanitného charakteru, ale aj v nutnosti poznávania základných princípov psychológie, sociológie, politológie, práva, ekonómie, sveta práce a filozofie. Informácie z týchto spoločenských vied vedú k sebareflexii, k poznávaniu sveta a vzťahov okolo nás. Občianska náuka sa podieľa na občianskom a intelektuálnom, ale aj telesnom rozvoji žiakov. Dôležitosť občianskej náuky ako vyučovacieho predmetu je však najmä v tom, že pomáha formovať budúcu generáciu, ako aj orientovať sa mladým ľuďom pri riešení dôležitých otázok spoločenského a súkromného života. Treba si uvedomiť, že dnešní mladí ľudia sú budúci voliči a ich rozhodnutia budú ovplyvňovať život spoločnosti niekoľko desaťročí (Kredátus, 2011. s. 5).

Občianska náuka je jedným z najdôležitejších vyučovacích predmetov na všetkých typoch SŠ, pretože pomáha formovať zo žiaka občana, ktorý sa zaujíma o veci verejné, a teda môže a musí v budúcnosti spoluvytvárať slovenskú a európsku spoločnosť v duchu princípov demokracie a vlastenectva. Dôležitým faktorom vytvorenia vzdelávacieho programu je umožniť učiteľom stredných škôl prostredníctvom predmetu občianska náuka ovplyvňovať deti a mládež a formovať ich správne postoje v súlade s humanitou a demokratickými princípmi a bojovať proti prejavom intolerancie a negatívnych prejavov xenofóbie, segregácie, antisemitizmu a diskriminácie (Kredátus, 2011, s. 6). Občianska náuka je súčasťou štátneho, ako aj školského vzdelávacieho programu. Žiaci konkrétne počas vzdelávania v SŠ sa v občianskej náuke venujú základom rodinnej a sexuálnej výchovy, sociológie, politológie, psychológie, estetiky a etiky, ekonómie a ekonomiky a práce a trhu.

Politológia žiakom poskytuje poznatky o politických vedách – politické teórie, politické inštitúcie, politické strany, skupiny a verejná mienka a medzinárodné vzťahy. Dáva žiakom možnosť spoznať právny štát, znaky štátu, voľby a ich princípy (Barát et. al., 2010, s. 197 – 237).

Základy práva – žiaci ich prostredníctvom získavajú základné a najdôležitejšie poznatky o tom, na čo ako občania majú právo, čo všetko môžu vlastniť, aké majú práva v oblasti majetku, rodiny, práce, ale zároveň aké sú ich povinnosti v týchto oblastiach (Barát et. al. 2010, s. 159 – 181). Každá časť učiva občianskej náuky v SŠ poskytuje žiakom aspoň základné informácie a pohľady na súčasnú spoločnosť a jej obyvateľov. Poskytuje žiakom základné poznatky z oblasti politológie, sociológie a psychológie, ktoré vo veľkej miere ovplyvňujú ich občiansku gramotnosť budúcnosti. Práve tu získajú prvé skúsenosti z politického života a rovnako získajú aj poznatky o tom, ako v budúcnosti môžu túto spoločnosť ovplyvniť a zmeniť.

2. ANALÝZA SÚČASNÝCH PROBLÉMOV STREDOŠKOLSKÉHO VZDELÁVANIA O PRÁVNOM ŠTÁTE

V školskom roku 2024/2025 sme zrealizovali prostredníctvom dotazníkov krátky výskum u žiakov 1. až 4. ročníka SOŠ v Žiline. Na ďalšie otázky sme hľadali odpovede priamo u učiteľov, s ktorými sme viedli rozhovor. Zamerali sme sa na zistenia niekoľko kľúčových oblastí, ktoré nám pomohli objasniť problémy a výzvy, ktorým čelí vzdelávanie o právnom štáte na SŠ. Výber vzorky nebol striktné náhodný, ale bol daný ochotou riaditeľa realizovať v ich škole a triedach takto zameraný výskum. Celkovú vzorku výskumu dokumentuje Tabuľka 1.

Tabuľka 1

Štruktúra vzorky žiakov vo výskume

Pohlavie	Počet žiakov	Percento (%)
Dievčatá	56	57,14 %
Chlapci	42	42,86 %
Spolu	98	100 %

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2025

Celkovú vzorku výskumu tvorilo 98 žiakov, z toho bolo 56 dievčat, čo tvorí 57,14 % vzorky a 42 chlapcov, čo tvorí 42,86 % vzorky.

2.1 Výskumné otázky

V rámci výskumu sme sa zamerali na tieto otázky:

- VO 1: Aké učebné osnovy a materiály sú v súčasnosti k dispozícii pre výučbu právneho štátu na stredných školách?
- VO2: Aké metódy a prístupy sa používajú pri výučbe právneho štátu? (napr. tradičné vyučovanie vs. interaktívne metódy ako simulácie, projektové vyučovanie a podobne)
- VO3: Aké sú hlavné problémy a výzvy pri výučbe právneho štátu na stredných školách? (napr. nedostatok kvalifikovaných učiteľov, nedostatočné materiály, nezáujem študentov)
- VO4: Ako sa učitelia vyrovnávajú s výzvami pri vysvetľovaní komplexných právnych princípov a hodnôt demokratického systému mladým ľuďom?
- VO5: Ako sú žiaci motivovaní, aby sa zaujímal o právny štát a jeho hodnoty?
- VO6: Aká je angažovanosť žiakov v tejto téme? Aký je ich záujem o tieto otázky?
- VO7: Ako výučba právneho štátu podporuje rozvoj kritického myslenia u študentov?
- VO8: Ako môžu študenti využiť získané vedomosti o právnom štáte pri aktívnej účasti na spoločenskom živote a v politických procesoch?
- VO9: Ako môžu digitálne technológie podporiť výučbu o právnom štáte na stredných školách? (napr. interaktívne aplikácie, online kurzy, vzdelávacie platformy atď.)

2.2. Výsledky výskumu

Tabuľka 2 zobrazuje: *Ako sú žiaci motivovaní, aby sa zaujímali o právny štát a jeho hodnoty?*

Tabuľka 2

Motivácia žiakov o právny štát a jeho hodnoty

Odpoveď	Počet odpovedí	Percento (%)
Zaujímam sa, pretože je to súčasť mojej občianskej zodpovednosti	40	40,82
Zaujímam sa, pretože to má vplyv na môj každodenný život	30	30,61
Motivuje ma učiteľ a spôsob, akým je téma prezentovaná	12	12,24
Zaujímam sa, pretože ma to baví a chcem sa dozvedieť viac	8	8,16
Nemám záujem, pretože mi to pripadá nezaujímavé alebo neaktualizované	6	6,12
Iné (napr. vplyv médií, rodiny alebo osobných skúseností)	2	2,04
Spolu	98	100 %

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2025

Interpretácia výsledkov

Z odpovedí vyplynulo, že 40,82 % žiakov sa zaujíma o právny štát, pretože vnímajú občiansku zodpovednosť, ktorá je s týmto pojmom spojená. Celkom 30,61 % žiakov považuje právny štát za relevantný, pretože ovplyvňuje ich každodenný život. Spolu 12,24 % žiakov uviedlo, že motivácia prichádza zo strany učiteľa a jeho spôsobu výučby. Celkom 8,16 % žiakov sa zaujíma o túto tému z vlastného záujmu a túžby dozvedieť sa viac. Spolu 6,12 % žiakov nemá záujem o túto tému, pretože im príde nezaujímavá alebo sa im nezdá aktuálna. Len 2,04 % žiakov má iné zdroje motivácie, napríklad vplyv médií, rodiny alebo osobných skúseností.

V rámci výskumu mali žiaci SŠ v Žiline krátko vysvetliť: *Čo je právny štát a aké hodnoty a zásady ho charakterizujú?* (právna rovnosť, nezávislosť súdnictva, ochrana ľudských práv). Odpovede žiakov boli nasledujúce:

1. Správna a komplexná odpoveď:

„Právny štát je systém, v ktorom platia zákony rovnako pre všetkých, bez ohľadu na postavenie alebo moc. Základnými princípmi sú právna rovnosť, nezávislosť súdnictva a ochrana ľudských práv. Znamená to, že vláda musí dodržiavať pravidlá a súdy musia byť neustranné.“

2. Čiastočne správna odpoveď:

„Právny štát znamená, že musíme dodržiavať zákony a že súdy rozhodujú spravodlivo.“

3. Neúplná odpoveď:

„Právny štát je, keď máme zákony.“

4. Nesprávna odpoveď:

„Právny štát znamená, že prezident rozhoduje o všetkom.“

Tabuľka 3

Kategorizácia odpovedí žiakov

Kategória odpovede	Počet žiakov	Percento (%)
Správna a komplexná odpoveď (obsahuje všetky hlavné princípy právneho štátu)	40	40,82
Čiastočne správna odpoveď (obsahuje len niektoré kľúčové princípy)	30	30,61
Neúplná odpoveď (veľmi stručné alebo povrchné vysvetlenie)	20	20,41
Nesprávna odpoveď (nesprávne chápanie právneho štátu)	8	8,16
Spolu	98	100 %

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2025

Interpretácia výsledkov

Celkom 40,82 % žiakov dokázalo presne definovať právny štát a uviesť jeho kľúčové princípy, čo naznačuje dobrú úroveň znalostí. Spolu 30,61 % žiakov síce rozumie konceptu, ale chýbali im niektoré dôležité aspekty, napríklad nezávislosť súdnictva. Celkom 20,41 % žiakov odpovedalo len veľmi stručne, čo môže naznačovať povrchné chápanie alebo nezáujem o tému. Spolu 8,16 % žiakov poskytlo nesprávne odpovede, čo ukazuje potrebu lepšieho vysvetlenia pojmu právneho štátu v rámci výučby.

Tieto výsledky využívame ako podklad na zlepšenie výučby právneho štátu na stredných školách, najmä prostredníctvom interaktívnych metód, ktoré podporujú hlbšie pochopenie právnych princípov a ich významu v každodennom živote.

Vysvetliť mali žiaci SŠ v Žiline: *Ako právny štát zabezpečuje fungovanie demokratických procesov a prečo je dôležité, aby o ňom mladí ľudia mali hlboké vedomosti?*

Tabuľka 4

Vnímanie významu právneho štátu a demokracie mladými ľuďmi

Odpoveď žiakov	Počet odpovedí	Percento (%)
Právny štát chráni základné práva a slobody občanov, čím umožňuje demokracii fungovať. Je dôležité, aby mladí ľudia poznali svoje práva a vedeli sa ich domáhať.	38	38,78 %
Demokratické voľby a právny systém zabezpečujú spravodlivé rozhodovanie a kontrolu moci. Mladí by mali rozumieť, ako funguje štát, aby sa mohli aktívne zapájať.	30	30,61 %
Právny štát zabraňuje zneužívaniu moci a korupcii, preto je dôležité, aby si mladí uvedomovali jeho význam a boli zodpovednými občanmi.	18	18,37 %
Nepocitujem význam právneho štátu, lebo sa ma to netýka.	8	8,16 %
Neviem odpovedať.	4	4,08 %
Spolu	98	100 %

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2025

Interpretácia výsledkov

Spolu 38,78 % žiakov si uvedomuje, že právny štát je dôležitý na ochranu práv a slobôd, a preto by mladí mali poznať svoje práva. Celkom 30,61 % respondentov vníma právny štát ako mechanizmus, ktorý zabezpečuje spravodlivé voľby a zabraňuje zneužívaniu moci, pričom zdôrazňujú potrebu informovanosti mladých ľudí o fungovaní štátu. Celkom 18,37 % žiakov poukázalo na ochranu pred korupciou a zneužívaním moci, čo naznačuje, že chápu praktický význam právneho štátu. Ďalších 8,16 % žiakov si myslí, že právny štát sa ich osobne netýka, čo ukazuje na istú mieru nezáujmu alebo nedostatočnej edukácie v tejto oblasti. Spolu 4,08 % respondentov nevedelo odpovedať, čo naznačuje potrebu lepšej výučby o právnom štáte a demokratických procesoch. Výsledky ukazujú, že väčšina žiakov si uvedomuje význam právneho štátu, no stále existuje skupina, ktorá ho považuje za vzdialený alebo nepodstatný. Aj tieto výsledky naznačujú potrebu zlepšenia výučby právnej výchovy a občianskej náuky na SŠ.

2.2.1. Interpretácia výsledkov z rozhovorov s učiteľmi SŠ v Leviciach

VO1: Aké učebné osnovy a materiály sú v súčasnosti k dispozícii pre výučbu právneho štátu na stredných školách?

Odpoveď: Učebné osnovy závisia od školského systému, ale vo všeobecnosti sa právny štát vyučuje v rámci predmetov ako občianska náuka, dejepis, etická výchova či základy spoločenských vied. Dostupné materiály zahŕňajú:

- Štátne učebnice (napr. „Občianska náuka pre stredné školy“)
- Metodické príručky pre učiteľov (napr. Ministerstvo školstva SR poskytuje usmernenia a osnovy)

- Online vzdelávacie platformy (napr. eTwinning, EDUMEDU, Škola demokracie)
- Simulačné programy a hry (napr. Modelové zasadnutia súdov, volebné simulácie)
- Externé vzdelávacie programy (napr. projekty organizácií ako Amnesty International, Transparency International)

VO2: Aké metódy a prístupy sa používajú pri výučbe právneho štátu?

Odpoveď: Pri výučbe právneho štátu sa využívajú rôzne metódy, od tradičných po interaktívne:

1. Tradičné metódy:

- Prednášky a výklad učiteľa
- Práca s učebnicou
- Písomné testy a skúšky

2. Interaktívne metódy:

- Simulácie (napr. modelové súdne procesy)
- Projektové vyučovanie (žiaci riešia konkrétne prípady, napr. návrh zákona)
- Debaty a diskusie (napr. etické dilemy v právnom štáte)
- Práca s médiami (analýza aktuálnych správ týkajúcich sa právneho štátu)
- Gamifikácia (napr. únikové hry na tému občianskych práv)

VO3: Aké sú hlavné problémy a výzvy pri výučbe právneho štátu na stredných školách?

Odpoveď: Hlavné výzvy zahŕňajú:

- Nedostatok kvalifikovaných učiteľov, ktorí by mali právnické vzdelanie
- Zastaralé učebné materiály, ktoré nereflektujú aktuálne spoločenské problémy
- Nezáujem študentov, ktorí tému považujú za abstraktnú a vzdialenú ich životu
- Obmedzený časový rozsah výučby v učebných plánoch
- Nedostatok interaktívnych a praktických aktivít, ktoré by zatriaktívili výučbu

VO4: Ako sa učitelia vyrovnávajú s výzvami pri vysvetľovaní komplexných právnych princípov?

Odpoveď: Učitelia sa snažia urobiť tému prístupnejšou prostredníctvom:

- Používania reálnych prípadov a aktuálnych udalostí (napr. rozbor súdnych rozhodnutí, analýza volebných kampaní)
- Zapájania odborníkov z praxe (sudcovia, advokáti, aktivisti)
- Využívania interaktívnych metód (simulácie, debaty, role-playing)
- Spájania témy s osobnými skúsenosťami žiakov (napr. práva mladistvých, školské pravidlá)

VO5: Ako sú žiaci motivovaní, aby sa zaujímali o právny štát a jeho hodnoty?

Odpoveď: Motivácia žiakov závisí od spôsobu výučby. Efektívne spôsoby motivácie zahŕňajú:

- Prepojenie učiva s reálnym životom (napr. diskusia o ich právach v škole a spoločnosti)
- Simulácie a hry, ktoré im umožnia vyskúšať si rolu občana, politika alebo sudcu
- Možnosť aktívne sa zapojiť do diskusií a vyjadriť svoje názory
- Účasť na projektoch a exkurziách (návštevy súdov, parlamentu)

- Zapájanie do školských samospráv a občianskych iniciatív

VO6: Aká je angažovanosť žiakov v tejto téme? Aký je ich záujem o tieto otázky?

Odpoveď: Výskumom sa preukázalo, že:

- Záujem žiakov o tieto témy je vyšší, ak sa téma podáva interaktívne.
- Študenti sa viac zaujímajú o praktické aspekty (napr. ich vlastné práva, trestná zodpovednosť mladistvých).
- Formálne mechanizmy (testy, memorovanie zákonov) ich motivujú menej.
- Mladí sú viac angažovaní v témach súvisiacich s ich hodnotami (napr. ľudské práva, klimatická spravodlivosť).

ZÁVER

Na zlepšenie výučby právneho štátu na SŠ vychádzajú z výsledkov z výskumu považujeme za potrebné modernizovať učebné osnovy a materiály. Učebnice navrhujeme aktualizovať tak, aby obsahovali aktuálne príklady z praxe, významné súdne prípady a nové právne predpisy. Okrem toho by bolo vhodné vytvoriť interaktívne online materiály, ako sú videá, podcasty a simulácie súdnych procesov. Prípadové štúdie by mohli pomôcť študentom analyzovať reálne situácie, ktoré sú im blízke, napríklad otázky kyberšikany či občianskych protestov. Dôležité je tiež zavedenie inovatívnych vyučovacích metód, ako sú simulácie a rolové hry, v ktorých by študenti mohli hrať úlohy sudcov, právnikov či politikov. Projektové vyučovanie by im umožnilo pracovať na konkrétnych problémoch, napríklad na návrhu zákona o ochrane životného prostredia. Diskusie a debaty na aktuálne právne a politické témy by zase podporili ich schopnosť argumentovať a kriticky myslieť. Moderné technológie môžu výrazne prispieť k zlepšeniu výučby. Interaktívne aplikácie, ako napríklad Edupage, Kahoot alebo Socrative, môžu spraviť učenie zábavnejším a efektívnejším. Navrhujeme so stredoškolákmi uskutočňovať virtuálne exkurzie, ktoré by umožnili študentom navštíviť súdy, parlamenty a európske inštitúcie bez toho, aby museli cestovať. Online kurzy a webináre organizované v spolupráci s univerzitami a odborníkmi by tiež poskytli ďalšie možnosti vzdelávania. Odporúčame zvyšovať angažovanosť žiakov SŠ a túto angažovanosť sa dá dosiahnuť napr. zapojením žiakov do školských samospráv a mládežníckych parlamentov, kde by mohli diskutovať o aktuálnych spoločenských problémoch. Spolupráca s mimovládnyimi organizáciami by im umožnila podieľať sa na projektoch zameraných na ochranu ľudských práv a boj proti korupcii. Podpora dobrovoľníckych aktivít, napríklad v právnych poradniach pre mládež, by im poskytla praktické skúsenosti a prehĺbila ich porozumenie právnym otázkam. Za rovnako dôležitú úlohu považujeme aj lepšiu prípravu učiteľov. Navrhujeme vytvárať pre učiteľov SŠ možnosť absolvovať školenia a workshopy, ktoré budú zamerané na moderné vyučovacie metódy a kritické myslenie. Vytvorenie platforiem na výmenu osvedčených postupov medzi pedagógmi by podľa nás tiež prispelo k efektívnejšiemu vzdelávaniu. Na zvýšenie motivácie študentov odporúčame organizovať diskusie s odborníkmi, ako sú sudcovia, právnici či aktivisti, a umožniť žiakom navrhujeme aj návštevy do parlamentu alebo súdov, kde by mohli vidieť fungovanie právneho štátu v praxi. Motiváciu by mohli podporiť aj certifikáty alebo iné výhody za účasť v projektoch, ktoré by im pomohli v ich ďalšom štúdiu alebo kariére. Zavedením týchto opatrení by sa mohla zvýšiť kvalita výučby právneho štátu na stredných

školách a posilniť záujem mladých ľudí o túto tému, čím by sa podporila ich schopnosť aktívne sa zapájať do spoločenského a politického diania.

LITERATÚRA

- Barát, P. – Dřízová, E. (2010). *Občianska náuka*. Bratislava: Enigma Publishing, 2010. 347 s. ISBN 978-80-89132-98-0.
- Boguszak, J. (1999). *Právní principy*. 1. vyd. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, 231 s. ISBN 80-901064-5-5.
- Európska komisia, (2025). *Čo je právny štát?* [online]. 2025. [cit. 11.03.2025]. Dostupné na internete: <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/what-rule-law_sk>
- Krsková, A. – Krátka, A. (2001). *Základy práva*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2001. 118 s. ISBN 80-08-03200-6.
- Kredátus, J. – Pisarský, R., (2007). Námety na maturitné zadania z občianskej náuky o spoločnosti - úroveň A. In *Námety na maturitné zadania zo všeobecnovzdelávacích predmetov a maturitných tém z odborných predmetov (Compact disc)*.
- Macháček, L. (1996). *Občianska participácia a mládež*. Bratislava: Iris, 1996. 98 s.
- Macháček, L. (2002). Občianska participácia a výchova k európskemu občianstvu. In *Sociológia*. 2002, roč. 34, č. 5, s. 461-482.
- Palúš, I. – Somorová, E. (2010). *Štátne právo Slovenskej republiky*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa 165 Šafárika, 2010, 285 s. ISBN 978-80-7097-787-3
- Prusák, J. (2001). *Teória práva*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2001. 331 s. ISBN. 80-7160-146-2.
- Sabo, M. - Holub, D. (2010). *Základy práva pre ekonómov*. Bratislava: Iura Edition, 2010. 422 s. ISBN 978-80-8078-359-4.
- Sudre, F. (1997). *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 364 s. ISBN 80-2101-485-7
- Šišková, N. (2003). *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2003. 228 s. ISBN 80-86395-52-9.
- Zoubek, V. – Hřebejk, J. 2016. *Postmoderní právovéda a státověda*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 462 s. ISBN 978-807-3805-982.

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

INOVANTÍVNE PRÍSTUPY V EDUKÁCII – INOVATÍVNE METÓDY HODNOTENIA V ODBORNEJ PRÍPRAVE STREDOŠKOLÁKOV

INNOVATIVE APPROACHES TO EDUCATION – INNOVATIVE METHODS OF SECONDARY SCHOOL
STUDENT ASSESSMENT IN VOCATIONAL TRAINING

Ladislav ZAPLETAL¹ – Martin STACHO²

¹ Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
zapletal@dti.com

² Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
martin.stacho@gmail.com

Anotácia

Trendom vo vyučovacom procese v súčasnosti sú rôzne metódy a formy skúšania a hodnotenia učiacich sa, ktoré vyučovaciemu procesu predchádzajú alebo od ktorých vyučovací proces závisí. Trend inovovania jednotlivých konkrétnych foriem a metód skúšania a hodnotenia žiakov sa v poslednej dobe ukazuje ako prospešný nielen pre samotný vyučovací proces a vzťah žiakov k nemu, ale aj pre zdravý psychický vývin žiakov. Podľa nášho názoru sa vo vyučovacom procese najviac ujala kombinácia rôznych metód a foriem skúšania a hodnotenia žiakov, ich spájanie, resp. voľba konkrétnej metódy alebo formy podľa okolností. V príspevku sa preto budeme zaoberať inovatívnymi prístupmi v edukácii žiakov, konkrétne inovatívnymi metódami hodnotenia v odbornej príprave žiakov stredných škôl.

Kľúčové slová: edukácia, žiaci, odborná príprava, stredná odborná škola, inovácie, metódy, metódy hodnotenia

Annotation

The current trend in the teaching process is various methods and forms of testing and assessing students, which precede the teaching process or on which the teaching process depends. The trend of innovating individual specific forms and methods of testing and assessing students has recently proven to be beneficial not only for the teaching process itself and the relationship of students to it, but also for the healthy psychological development of students. In

-
- Visegrad Fund
- •

our opinion, the combination of various methods and forms of testing and assessing students, their combination, or the choice of a specific method or form according to the circumstances, has taken hold in the teaching process the most. Therefore, in this article we will deal with innovative approaches in educating students, specifically innovative methods of assessment in the vocational training of secondary school students.

Key words: education, pupils, vocational training, secondary vocational school, innovations, methods, evaluation methods

ÚVOD

Praktické vyučovanie, keďže je súčasťou vyučovacieho procesu, takisto podlieha viacerým trendom, ktoré majú za cieľ vytvoriť z praktického vyučovania nástroj umožňujúci žiakom lepšie a profesionálne hodnotnejšie postavenie v budúcnosti, po absolvovaní štúdia. Naopak, kombinovaním klasickej metódy skúšania a hodnotenia žiakov s novou môžeme dospieť k ešte lepším a hlbším poznatkom a k lepším výsledkom vzdelávacieho procesu a aj pri praktickom vyučovaní. Treba podotknúť, že inovatívne formy a metódy skúšania a hodnotenia žiakov sa u nás používajú na sledovanie a aplikáciu iných, tzv. postmoderných metód skúšania a hodnotenia žiakov. Rovnako treba podotknúť, že formy a metódy skúšania a hodnotenia žiakov sa u nás používajú aj samostatne; pomimo nich však je možné sledovať aj aplikáciu iných, novších alebo aj tzv. postmoderných metód skúšania a hodnotenia žiakov.

Slovenský pracovný trh už dlhšie obdobie charakterizuje nízka miera nezamestnanosti. Mnohí zamestnávateľi sa však zároveň boria s nedostatkom vhodných kandidátov na voľné pracovné miesta.

1. TENDENCIE SÚČASNÉHO PRÍSTUPU HODNOTENIA NA STREDNÝCH ŠKOLÁCH

Učiteľia sa vo svojej pedagogickej praxi môžu často nevedome dopúšťať chybných postupov, ktoré vedú k nesprávnemu hodnoteniu. Môžeme ich podľa Šikulovej (2004) rozdeliť do troch skupín:

1. chyby metodického charakteru,
2. chyby súvisiace so špecifickými vlastnosťami učiteľovej osobnosti,
3. chyby vyplývajúce z perцепčne postojovej orientácie učiteľa.

Ku chybám metodického charakteru dochádza vtedy, ak učiteľ hodnotí výkon žiakov bez poznania príčin, podmienok a súvislostí. Nerešpektuje skutočnosť, že žiakov výkon sa mení, hodnotí žiaka na základe jednorazového momentálneho stavu. Nemá jasne formulované hodnotiace kritériá, nevie presne čo bude hodnotiť, aký výkon má žiak dosiahnuť – hodnotí podľa dojmu, ktorý na neho výkon žiaka urobil.

Do druhej skupiny chýb zaraďujeme tie, ktoré vyplývajú zo špecifik vlastností učiteľovej osobnosti. Nadhodnocovanie učiteľa, sklon k miernejšiemu hodnoteniu žiaka. Hľadanie pri hodnotení zlatej strednej cesty, tendencia k priemernosti, náladovosť učiteľa, empatia a pod.

Tretia skupina chýb vyplýva z učiteľskej subjektívnej percepcie žiakov a následne z postojov, aké si k nim vytára. K závažným dôsledkom subjektivity v percepcii žiaka patrí vznik tzv. preferenčných postojov učiteľov k žiakom. Určení žiaci sa stávajú predmetom zvýšeného záujmu učiteľa (v pozitívnom i negatívnom zmysle), čo môže ovplyvniť ich vzťah k plneniu školských povinností, výkony, vzťah k sebe a pod. Preferenčné postoje sa väčšinou dotýkajú iba niektorých žiakov, ale ovplyvňujú celú triedu. Môžu mať silný dopad práve na tých žiakov, ktorých sa priamo netýkajú – pociť, že ich učiteľ zanedbáva, pociť nespravodlivosti, negatívny vzťah k predmetu.

Podľa Helusa (2001) je možné v hodnotení rozlíšiť tieto tendencie:

- úspech alebo neúspech žiaka je pripisovaný buď vnútorným alebo vonkajším príčinám. K vnútorným príčinám zaraďujeme napr. usilovnosť či lenivosť, dobrú či zlú náladu, záujem či nezáujem, kladný či záporný postoj... vonkajšími príčinami sú napr. náročnosť či jednoduchosť úlohy, šťastie či smola, vyhovujúce či nevyhovujúce podmienky;
- úspech alebo neúspech žiaka je pripisovaný buď stálym, nemenným alebo dočasným, premenlivým príčinám. Stálymi príčinami sú spravidla vysoké alebo nízke schopnosti, veľká alebo malá náročnosť učiva, školy a pod. Dočasnými príčinami je napr. náhoda – momentálne šťastie alebo smola, momentálna disponovanosť či indisponovanosť a pod. Je dôležité uvedomiť si, že učiteľ sa môže dopustiť chyby, ak nesprávne interpretuje príčiny žiackych úspechov či neúspechov. Dôsledky učiteľskej interpretácie sa viac či menej premietajú do nasledujúceho výkonu žiaka, jeho výkonovej motivácie, môžu ovplyvniť sebahodnotenie žiaka.

Didaktika stanovila pravidlá pre hodnotenie vedomostí, zručností a návykov žiakov. Je potrebné, aby ich budúci pedagóg dobre poznal a aby sa ich naučil uplatňovať vo svojej praxi.

- Je potrebné povedať žiakom svoje požiadavky a ukázať im na príklade niektorých odpovedí, aké vedomosti sú dostatočné, dobré či výborné.
- Pri hodnotení je nevyhnutné rozobrať žiakovu odpoveď a poukázať na to, na čo sa má žiak pri opakovaní látky sústrediť.
- Je vhodné a odporúčané žiakov pri klasifikácii pochváliť, nie je však správne chváliť stále tých istých.

V predmetoch s prevahou praktického a výchovného zamerania bude v súlade s požiadavkami učebných osnov slovne ohodnotené: stupeň tvorivosti a samostatnosti prejavu, osvojenie si potrebných vedomostí, skúseností, činností a ich tvorivá aplikácia, kvalita prejavu a výsledkov činnosti, vzťah žiaka k činnostiam a záujem o ne, rozvoj estetického vedomia, vzťah k umeniu, všeobecná telesná zdatnosť a výkonnosť s prihliadnutím na somatotyp žiaka, jeho zdravotný stav a starostlivosť o vlastné zdravie, uplatňovanie naučených schopností v praxi, schopnosť spolupracovať s inými, schopnosť sebahodnotenia a hodnotenia iných, vzťah

k práci, osvojenie si praktických zručností a návykov, miera morálneho a etického rozvoja žiaka.

Pravidlá hodnotenia v praktickom vyučovaní je podľa Tureka (2014) možné stanoviť zhrnutie nasledovných zásad, na ktorých by hodnotenie výsledkov vyučovacieho procesu a teda aj praktického vyučovania malo spočívať, a pravidiel, ktorými by sa hodnotenie malo riadiť, aby mohlo naplniť jeden zo základných cieľov hodnotenia, žiakov k získavaniu nových vedomostí, skúseností, poznatkov a návykov:

- hodnotenie žiakov je nevyhnutnou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu, ktorá má najmä informatívnu, korekčnú a motivačnú funkciu;
- hodnotenie výsledkov v praktickom vyučovaní by malo zachovávať určitú pravidelnosť, aby žiakov tak motivovalo k pravidelnému učeniu;
- rovnako každý učiteľ by mal rešpektovať právo žiakov vedieť o výsledkoch hodnotenia ich vedomostí a zručností, ktoré nadobudli alebo mali nadobudnúť v rámci vyučovacieho procesu;
- hodnotenie žiakov učiteľ môže uskutočňovať rôznymi spôsobmi, napríklad pomocou klasifikácie alebo slovného hodnotenia;
- v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu hodnotenia by sa malo uskutočňovať priebežne aj súhrne, aby žiaci boli nútení a tým aj motivovaní k neustálemu získavaniu nových vedomostí a návykov;
- v procese hodnotenia pedagóg by mal uplatňovať voči jednotlivým žiakom primeranú náročnosť, takt a zároveň rešpektovať ich práva a správať sa voči nim ľudsky;
- predmetom hodnotenia majú byť učebné a praktické výsledky žiakov, v súlade s požiadavkami na základe učebných osnov, schopností aplikovať nadobudnuté vedomosti, zručností a návyky v praxi, ako aj ich usilovnosť, spolupráca, aktivita, správanie a pod.

V žiadnom prípade by učiteľ nemal v procese hodnotenia sa zameriavať na osobu žiaka, ktorého skúša, vedomostí ktorého hodnotí; takýto učiteľ by potom postupoval vo veľkej miere neprofesionálne (Stacho, 2019).

2. TENDENCIE SÚČASNÉHO PRÍSTUPU HODNOTENIA NA STREDNÝCH ŠKOLÁCH

Podľa autorov (Petty, 1996, László, 1996, Orbánová, 2011) sa vo vyučovacom procese najviac ujala kombinácia rôznych metód a foriem skúšania a hodnotenia žiakov, ich spájanie, resp. voľba tej – ktorej metódy alebo formy podľa okolností, ktoré vyučovaciemu procesu predchádzajú alebo od ktorých vyučovací proces závisí. Tento trend zlučovania jednotlivých foriem a metód skúšania a hodnotenia žiakov sa v poslednej dobe ukazuje ako prospešný nielen pre samotný vyučovací proces a vzťah žiakov k nemu, ale aj pre zdravý psychický vývoj žiakov (najmä na základných školách, kedy sa položia základy pre pozitívny vzťah žiaka k učeniu a u žiaka sa vyvinie láska k učeniu a k získavaniu nových poznatkov).

Praktické vyučovanie, keďže je súčasťou vyučovacieho procesu, takisto podlieha viacerým trendom, ktoré majú za cieľ vytvoriť z praktického vyučovania nástroj umožňujúci žiakom lepšie a profesionálne hodnotnejšie postavenie v budúcnosti, po absolvovaní štúdia.

Naopak, kombinovaním starej metódy skúšania a hodnotenia žiakov s novou môžeme dospieť k ešte lepším a hlbším poznatkom a k lepším výsledkom vzdelávacieho procesu a aj pri praktickom vyučovaní. Treba podotknúť, že moderné formy a metódy skúšania a hodnotenia žiakov sa u nás používajú na sledovanie a aplikáciu iných, tzv. postmoderných metód skúšania a hodnotenia žiakov. Rovnako treba podotknúť, že formy a metódy skúšania a hodnotenia žiakov sa u nás používajú aj samostatne; pomimo nich však je možné sledovať aj aplikáciu iných, novších alebo aj tzv. postmoderných metód skúšania a hodnotenia žiakov.

Analýzou didaktických zdrojov viacerých renomovaných autorov (Tomášková, 2015, 2018; Šikulová, 2004; Slavík, 1999, Gavora, 2010, Kolář & Šikulová, 2005, Vochozka, 2024; Vochozka, Kloknerová & Ščasná, 2023, Veteška, 2016; Veteška & Tureckiová, 2020) sme vybrali a opísali z pomedzi množstva existujúcich metód hodnotenia tie, ktoré považujeme za najvhodnejšie uplatniteľné v odbornom vzdelávaní žiakov počas ich prípravy na odbornú prax.

1. Zavedenie portfólia - Ide o pomerne novú formu hodnotenia žiakov, ktorá vyžaduje systematickú a komplexnú prácu nielen žiakov (čo je pochopiteľné v rámci vyučovacieho procesu), ale aj učiteľov. Do tzv. portfólia si učiteľ dlhodobo, systematicky a komplexne ukladá poznatky týkajúce sa výsledkov žiakov pri praktickom vyučovaní, podľa možností ku každému žiakovi malo byť zriadené osobitné portfólio. Pod týmito poznatkami sa rozumejú všetky informácie o výsledkoch, ktorá žiaci uskutočnili počas celého procesu v praktickom vyučovaní, resp. počas určitého časového úseku (napríklad počas štvrtého, polroka, školského roku).
2. Open – book exam Open – book exam predstavuje skúšanie, pri ktorom môžu žiaci používať akúkoľvek literatúru a pomôcky. Uvedené skúšanie je vhodné najmä pre tie vyučovacie procesy, pri ktorých je dôležité umenie voľby konkrétnej informácie, jej nájdenie spomedzi viacerých iných a v neposlednom rade jej aplikácia na daný prípad, teda má význam aj pri praktickom vyučovaní. Čiže všade, kde je potrebné analyzovať, kriticky a tvorivo myslieť, vyhľadávať, získavať a využívať informácie, je vhodné použiť túto formu a metódu skúšania a hodnotenia žiakov.
3. Autentické učenie a hodnotenie žiakov - využitím tohto trendu učiteľ pripravuje a organizuje vyučovací proces tak, aby žiak mohol nielen pochopiť, ale aj sám prispieť k vytvoreniu práce (alebo je aj vytvoriť), potrebnej v reálnom živote. Autenticita vo vyučovaní prispieje k hlbšiemu pochopeniu preberanej látky a jej zmyslu v reálnom živote, urobí vyučovaciu hodinu zaujímavejšou a pesterjšou.
4. Zostavovanie úloh samotnými žiakmi - tento trend v skúšaní a hodnotení žiakov nielenže aktívne zapojí samotných žiakov do vyučovacieho procesu, ale aj umožní učiteľovi sledovať úroveň, na akej jeho žiaci osvojili prednášané učivo a ako ho vedia aplikovať v praktickom živote. Žiaci budú sami zostavovať praktické úlohy, ktorými by poverili svojich spolužiakov. Navyše pri vypracovávaní zadania žiaci budú nútení, často krát aj s väčším záujmom, pochopiť dané zadanie, jeho podstatu, nájsť na neho správnu odpoveď a tým nepriamo sa naučiť preberané učivo.
5. Zapájanie žiakov ako partnerov do procesu hodnotenia - je dôležitým trendom v skúšaní a hodnotení žiakov v praktickom vyučovaní. Prípady, kedy žiaci podľa vopred určených kritérií budú hodnotiť výsledok vyučovacieho procesu, umožňuje formovať charakterové vlastnosti žiakov a má veľký výchovný vplyv. V tejto súvislosti treba poukázať (rovnako ako pri zostavovaní zadania samotnými žiakmi) na veľký význam toho trendu v skúšaní a hodnotení žiakov. Žiak, aby vedel hodnotiť svojho spolužiaka, mal by danú problematiku

ovládať, mal by vedieť posúdiť, či splnená úloha jeho spolužiaka je správnou a postačujúcou v príslušnom skúšaní. V dôsledku uvedeného žiak nielenže bude prinútený naštudovať si podnášané príslušné učivo, ale zároveň bude môcť prejavíť sa z psychologickéj stránky. Učiteľ tak získa prehľad o odborných vedomostiach žiakov, o úrovni objektivity toho žiaka, ktorý skúša, a jeho pedagogických

6. Sebahodnotenie schopností žiakov a ich hodnotenie ostatnými žiakmi - ide o tzv. rovesnícke hodnotenie, kedy žiak zhodnotí svoju splnenú praktickú úlohu či inú prácu najprv sám, potom túto úlohu alebo prácu zhodnotia jeho spolužiaci a nakoniec učiteľ; učiteľ tak má možnosť hodnotiť nielen samotnú úlohu alebo prácu žiaka, ale aj jeho hodnotenie ostatných spolužiakov. Tento trend v skúšaní a hodnotení žiakov má takisto veľký výchovný vplyv a umožňuje sledovať psychický vývoj žiakov.
7. Formatívne hodnotenie žiakov – základom je spätná väzba, kedy učiteľ získava informácie o tom, ako sa jeho žiaci učia a ako narábajú s nadobudnutými teoretickými vedomosťami v praxi, v čom spočívajú ich nedostatky, kde žiaci robia chyby v procese učenia a pod. Učiteľ zhodnotením uvedených skutočností má možnosť vybrať najvhodnejší spôsob vyučovania, čo pochopteľne skvalitní vyučovanie a získavanie poznatkov jeho žiakmi.
8. Hodnotenie kvality práce učiteľov žiakmi prostredníctvom anonymných dotazníkov - hodnotenie kvality práce učiteľov prostredníctvom anonymných dotazníkov napríklad ich vyplnením na konci hodiny praktického vyučovania umožňuje učiteľovi získať spätné informácie o tom, čomu žiaci neporozumeli, čo navrhujú zmeniť, čo by podľa nich prispelo k zlepšeniu a pod. odhliadnuc od tohto, anonymné dotazníky vytvárajú predpoklady pre zrozumiteľnú a kvalitnú spoluprácu medzi žiakmi a učiteľom.
9. Slovné hodnotenie žiakov - ide o nový trend v skúšaní a hodnotení žiakov, ktorý dopĺňa alebo v niektorých prípadoch aj nahrádza klasifikáciu žiakov. Slovné hodnotenie žiakov je vhodné v prípadoch, kedy samotná klasifikácia je príliš tvrdá a môže vyvolať u žiakov stres; doplnenie klasifikácie slovným hodnotením môže prispieť k zmierneniu zlej klasifikácie a odbúrava tak u žiaka stres, prípadne môže u žiaka vyvolať snahu o podanie lepších výkonov v rámci praktického vyučovania.
10. Orientácia na kľúčové a profesijné kompetencie - orientovať sa na kľúčové a profesijné kompetencie je prospešné pri príprave na povolanie, napríklad na odborných školách. Žiaci budú v takých prípadoch lepšie a kvalitnejšie pripravení na výkon zvoleného budúceho povolania a nebudú vystavení nemožnosti nájsť si vhodné zamestnanie z dôvodu nedostatku praxe.
11. Humanizácia hodnotenia žiakov - spočíva najmä v orientácii na pokrok v rozvoji žiaka, v zisťovaní a hodnotení zmien v jeho postojoch, schopnostiach, zručnostiach a vedomostiach, oproti predchádzajúcemu stavu, v porovnaní žiaka so sebou samým v čase. Také hodnotenie má za cieľ rozvinúť schopnosti žiakov (Stacho, 2019).

ZÁVER

Moderným trendom vo vyučovacom procese v súčasnosti sú rôzne metódy a formy skúšania a hodnotenia žiakov, ktoré vyučovaciemu procesu predchádzajú alebo od ktorých vyučovací proces závisí (Barnová a kol., 2019). Tento trend jednotlivých foriem a metód skúšania a hodnotenia žiakov sa v poslednej dobe ukazuje ako prospešný nielen pre samotný

-
- Visegrad Fund
- •

vyučovací proces a vzťah žiakov k nemu, ale aj pre zdravý psychický vývoj žiakov (Oberuč, Porubčanová, 2010).

Pod'akovanie

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia medzinárodného vedeckého projektu IGA 001DTI/2023-2026 Aktuálne témy odborovej didaktiky v prostredí odborného vzdelávania a prípravy.

LITERATÚRA

- Barnová, S. et al. (2019). *Školská pedagogika II*. Dubnica nad Váhom : Vysoká škola DTI.
- Gavora, P. (2010). *Akí sú moji žiaci?* Bratislava: Enigma.
- Helus, Z. (2001). *Úvod do sociálnej psychológie*. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.
- Kolář, Z. & Šikulová, R. (2005). *Hodnocení žáků*. Praha: Grada Publishing.
- László, K. (1997). *Všeobecná didaktika*. Banská Bystrica: PF UMB.
- Oberuč, J. & Porubčanová, D. (2010). *Základy didaktiky*. Dubnica nad Váhom: DTI.
- Orbánová, D. (2011). *Didaktika podnikovej ekonomiky*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM.
- Petty, G. (1996). *Moderní vyučování*. Praha: Portál.
- Slavík, J. (1999). *Hodnocení v současné škole*. Praha: Portál.
- Stacho, M. (2019). *Inovatívne metódy hodnotenia v odbornej príprave stredoškôľakov*. [Záverečná práca]. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Šikulová, R. (2004). *Školní hodnocení jako významná determinanta rozvoje sebehodnocení žáků: disertační práce*. Praha: Filosofická fakulta UK.
- Tomášková, J. (2015). *Inovatívne spôsoby hodnotenia žiakov v predmete slovenský jazyk a literatúra*. Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave.
- Turek, I. (2014). *Didaktika*. Wolters Kluwer v Bratislave.
- Veteška, J. (2016). *Přehled andragogiky : úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. Praha : Portál.
- Veteška, J. & Tureckiová, M. (2020). *Kompetence ve vzdělávání a strategie profesního rozvoje*. Praha : Česká andragogická společnost.
- Vochozka, M., Kloknerová, L. & Ščasná, J. (2023). *Odborovo-didaktické súvislosti v didaktike profesijných predmetov II*. České Budejovice : Nová Forma.
- Vochozka, M. (2024). *Kvalita odborného vzdelávania a prípravy v odborovo-didaktickom systéme v Českej republike a Slovenskej republike*. České Budejovice : Nová Forma

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

INOVATÍVNE VZDELÁVANIE PRE PRÁVNY ŠTÁT: OSOBNOSTNÉ KOMPETENCIE ŽIAKOV CEZ PROJEKTOVÉ VYUČOVANIE

INNOVATIVE EDUCATION FOR THE RULE OF LAW: STUDENTS' PERSONAL COMPETENCIES
THROUGH PROJECT-BASED LEARNING

Peter VANČO¹

¹ Vysoká škola DTI, Katedra školskej pedagogiky a psychológie
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
p.vanco@feston.sk

Anotácia

Príspevok sa venuje projektovému vyučovaniu ako spôsobu, ktorým možno v školskom prostredí podporovať nielen rozvoj vedomostí, ale aj dôležité osobnostné vlastnosti žiakov. Dôraz sa kladie na samostatnosť, zodpovednosť, cieľavedomosť a schopnosť spolupráce, ktoré sú nevyhnutné pre fungovanie v demokratickej spoločnosti. V texte sa zároveň zamýšľame nad tým, ako možno projektové vyučovanie využiť v praxi a aké výzvy prináša pre učiteľa aj žiaka.

Kľúčové slová: projektové vyučovanie, osobnostný rozvoj, samostatnosť, zodpovednosť, školské prostredie, demokracia, inovatívne učenie

Annotation

The paper focuses on project-based learning as a way to support not only the development of students' knowledge but also their personal qualities within the school environment. It emphasizes independence, responsibility, determination, and teamwork – all essential for functioning in a democratic society. The text also reflects on how project-based learning can be applied in practice and what challenges it brings for both teachers and students.

Key words: project-based learning, personal development, independence, responsibility, school environment, democracy, innovative teaching

ÚVOD

Výchova k demokratickým hodnotám a posilňovanie právneho štátu začína už v školskom prostredí. Nie je to len o osvojovaní si vedomostí z občianskej náuky či dejepisu, ale o celkovom formovaní osobnosti žiaka. Učiť deti byť samostatnými, niesť zodpovednosť za svoje rozhodnutia a pracovať cieľavedome, to sú výzvy, ktoré stoja pred každým pedagógom. Práve tieto osobnostné črty sú základným predpokladom pre život v slobodnej a spravodlivej spoločnosti.

Každý žiak si do školy prináša vlastný príbeh – skúsenosti z rodiny, z ciest, z internetu či filmov. Všetky tieto podnety tvoria mozaiku jeho vnímania sveta. Úlohou školy je tieto skúsenosti rozvíjať a usmerniť ich tak, aby prispievali k rastu žiaka nielen po vedomostnej, ale aj po hodnotovej stránke. Jedným z efektívnych spôsobov, ako to dosiahnuť, je projektové vyučovanie.

Projektové vyučovanie je modernou koncepciou vyučovania, ktorá v sebe etabluje dôležitý inovačný prvok, ktorý učí nielen vyhľadávať potrebné informácie a spracovávať ich do ucelenej podoby, ale prispieva aj k formovaniu charakterových vlastností žiakov, ako napr. zodpovednosť, rozhodnosť, tímovosť a pod.

Brunovský (2023) poukazuje na to, že „veľmi obľúbeným a účinným nástrojom je projektové vyučovanie, ktoré podporuje aktívny prístup k úlohe a samostatnosť žiakov.“ Zároveň pripomína, že ide o medzipredmetové učenie, ktoré spája poznatky z rôznych oblastí a prepája vyučovanie s reálnym svetom (s. 100).

Práve preto sa v tomto príspevku zameriavame na projektové vyučovanie ako jednu z foriem, ktorá nielen prepája vedomosti naprieč vyučovacími predmetmi, ale zároveň prispieva k rozvoju osobnostných kompetencií žiakov. Vnímame ho ako efektívny nástroj, ktorý spája teoretické poznatky s reálnym životom, posilňuje zmysel pre zodpovednosť, podporuje spoluprácu a umožňuje žiakom vnímať učenie ako proces s reálnym dopadom. Domnievame sa, že ak má vzdelávanie napomáhať formovaniu generácie, ktorá bude schopná stáť za hodnotami demokracie a právneho štátu, je nevyhnutné vytvárať priestor pre aktívne, zmysluplné a súvislé učenie.

1. PROJEKTOVÉ VYUČOVANIE V DIDAKTICKOM KONTEXTE

V súvislosti s projektovým vyučovaním dodnes nachádzame u nás terminologickú nejednotnosť či synonymické zamieňanie tohto termínu. Na jednej strane je projektové vyučovanie vnímané ako koncepcia vyučovania, a na strane druhej ako projektová metóda. Zámerom predkladanej kapitoly je poskytnúť prehľad o projektovom vyučovaní ako jednej z moderných aktivizujúcich metód výučby prostredníctvom ktorých sa pri poznávacej činnosti využíva medzipredmetovosť a súbežne sa rozvíja aj samostatnosť žiaka.

Definovanie samotného pojmu projektové vyučovanie je v odbornej literatúre chápané rôznymi autormi veľmi rôznorodo, rovnako ako pokusy pedagógov o jeho zaradenia do

vyučovacieho procesu, kedy nie vždy je chápaný správne a pomerne často dochádza k jeho zámenám s inými aktivitami, ktoré sú označované ako projektové vyučovanie.

Aj keď je projektové vyučovanie v súčasnosti často využívanou vyučovacou metódou, zdá sa, že nepatrí medzi metódu, ktorá by bola novinkou tejto doby. Pedagogické názory a myšlienky spojené so zrodom projektového vyučovania sú staršie už viac ako sto rokov. Vychádzajúc z historického základu je dôležité poznamenať, že skoré opisy projektového vzdelávania možno nájsť vo vyučovacích metódach Sokrata, ktorý využíval postupy založené na skúmaní (Chesters, 2012).

Korene projektového vyučovania siahajú až do konca 19. storočia, kedy dochádzalo ku kritike tzv. herbatovskej školy. Podstatu tohto smeru tvorila tradičná výučba, kde žiaci sedeli v triede a zapisovali si poznámky, ktoré im učiteľ diktoval. Poznámky žiakov predstavovali jediný zdroj žiakovho poznania. Aktivita žiaka sa vnímala ako nežiadúci činiteľ, ktorý by mohol narušiť žiakovu pozornosť a sústredenie (Průcha – Walterová – Mareš, 2013).

Samotnú projektovú metódu ako jednu z metód projektového vyučovania bližšie rozpracoval v roku 1918 William Heard Kilpatrick, žiak J. Deweya. Vďaka nemu dostala pragmatická pedagogika svoju formálnu podobu a začala prenikať do škôl, pričom jeho hlavný zámer bolo poukázať na aktivizujúce vyučovanie metódou riešenia problémov, no postúpil vo svojej teórii ešte ďalej, a presadil návrh koncentrovať učebnú látku do projektov. Svoju teóriu rozpracoval v článku „The Projekt Method“ a od tohto obdobia sa projektová metóda spája práve s ním (Kratochvílová, 2016).

V slovenskom školskom prostredí sa projektové vyučovanie objavilo až v dobe medzivojnovnej, avšak po roku 1948 takmer úplne vymizlo. Hľadanie nových spôsobov ako zlepšiť vyučovanie v školstve na Slovensku sa začalo po roku 1989 výrazne meniť. Ťažiskom väčšiny úvah o budúcej škole sa stal pojem reforma a s reformou školy je najčastejšie spojená oblasť vyučovania – využívanie aktivizujúcich metód vyučovania, preferovania tvorivosti, nové prístupy k hodnoteniu žiakov a pod. (Petlák, 2016).

V publikáciách a literatúre so zameraním na pedagogiku sa môžeme stretnúť s najrôznejšími podobami názvu projektové vyučovanie.

William Heard Kilpatrick, „otec projektovej metódy“, vo svojej definícii z roku 1918 zdôraznil praktický význam projektov a povedal: „Projekt je konkrétne a jasne navrhnutá úloha, ktorú môžeme predložiť žiakovi tak, aby sa mu zdala životne dôležitá tým, že sa približuje k skutočnej činnosti ľudí v živote.“ (Coufalová, 2006, s. 10).

Průcha a Veteška (2014) považujú projektové vyučovanie ako metódu výučby, prostredníctvom ktorej sa žiaci aktívnym spôsobom zapájajú do samotného spracovania zadanej témy, ktorá sa týka naplánovaného učiva.

Projektové vyučovanie je vzdelávacia stratégia, ktorá je založená na aktívnom prístupe žiaka k vlastnému učeniu. Umožňuje naplňovať potreby a záujmy žiakov, rozvíja schopnosti, posilňuje sebareguláciu pri učení, evokuje zmenu rolí učiteľa a žiaka, predpokladá tímovú spoluprácu, zabezpečuje aktualizáciu školských podnetov a orientuje sa na prezentáciu výsledkov. Projektové vyučovanie sa zaraďuje medzi populárne vyučovacie metódy, ktoré predovšetkým zvyšujú úroveň kreativity žiakov, kooperácie a formovanie osobnostných vlastností potrebných pre tímovú spoluprácu, ako napríklad zodpovednosť, spoľahlivosť či

schopnosť samostatne pracovať. Brunovský a Petříková (2022) zároveň upozorňujú, že aktivizujúce metódy, ako sú napríklad didaktické hry, významne podporujú sebaovládanie, logické myslenie, zmysel pre spravodlivosť a posilňujú sociálne vzťahy medzi žiakmi. Táto forma výučby zároveň napomáha žiakom, aby dokázali samostatne vyhľadávať dôležité informácie, ktoré potrebujú na vyriešenie daného problému. Táto forma vyučovania taktiež napomáha žiakom, aby dokázali samostatne vyhľadávať dôležité informácie, ktoré potrebujú na vyriešenie daného problému (Kubínová, 2011).

Projektové vyučovanie možno definovať aj ako „*vyučování založené na projektové metodě. Přičemž projektovou metodou se míní, vyučovací metoda, během které jsou žáci vedeni k samostatnému vypracování určitých projektů. Žáci tak získávají zkušenosti praktickou činností a experimentem*“ (Jezberová a kol., 2011, s.5).

Najvýstižnejšie prezentuje definíciu Kratochvílová (2016, s. 37), ktorá na projektové vyučovanie nazerá ako na metódu obsahujúca „*usporiadaný systém činností učiteľa a žiakov, v ktorom dominantné postavenie majú učebné aktivity žiakov a podporujúcu úlohu poradenskej činnosti učiteľa, ktorými smerujú spoločne k dosiahnutiu cieľov a zmyslu projektu. Komplexnosť činností vyžaduje využitie rôznych čiastkových metód výučby a rôznych foriem práce*“.

V zahraničnej literatúre sa projektové vyučovanie označuje termínom „*project - based learning*“ (PBL), predstavuje inovatívny prístup k učeniu, ktorý je rozhodujúcim činiteľom pre úspech v 21. storočí. Primárna pozornosť je orientovaná na žiaka, ktorý je hlavným aktérom projektu, zdôrazňuje sa jeho aktivita a samostatnosť v procese učenia sa. Žiaci sa riadia vlastným učením prostredníctvom bádania, ako aj spoluprácou pri výskume a vytváraní projektov, ktoré odrážajú ich vedomosti (Bell, 2010).

Projektové vyučovanie poskytuje žiakom možnosť študovať náročný problém, venovať sa nepretržitým otázkam, nájsť odpovede na autentické otázky, pomôcť pri výbere projektu, zamyslieť sa nad procesom, kritizovať a revidovať prácu a vytvoriť produkt pre verejnosť (Larmer – Mergendoller - Boss, 2015).

Efstratia (2014) ako pozitívum vyzdvihuje riešenie praktických problémov, a analytický spôsob získavania nových poznatkov. Zároveň zo strany žiakov sú častejšie kladené otázky bez nejakého ostychu, vzájomným diskutovaním sa snažia vyjadriť aj svoj vlastný názor a hľadať na jeho podporu vhodné argumenty, prichádzať v skupine k originálnym myšlienkam.

Rastúci počet pedagógov na celom svete verí, že projektové učenie (PBL) je inovatívnym prístupom, ktorý umožňuje žiakom osvojiť si odborné zručnosti a teoretické vedomosti, rozvíjať sociálne zručnosti potrebné pre budúci úspech a budovať sociálno-osobnostnú kompetenciu potrebnú na zvládnutie života.

V dostupnej odbornej literatúre je k dispozícii viacero dokumentov, ktoré už boli overené priamo v edukačnej praxi. Za spomenutie stojí napríklad „*A framework for high quality project based learning*“, ktorý je založený na myšlienke, že všetci žiaci a študenti, bez ohľadu na ich geografickú polohu alebo na ich sociálne zázemie si zaslúžia rovnocenný prístup k vysokokvalitnému projektovému vyučovaniu. HQPBL - High Quality Project Based Learning poskytuje všetkým žiakom vysoko kvalitné skúsenosti s projektovým vyučovaním (PBL), a tým im zabezpečiť hlbšie výsledky vzdelávania (HQPBL, 2020).

Tento referenčný rámec bol vytvorený na základe skúseností priamo z praxe a jeho cieľom je poskytnúť vyučujúcim spoločný základ pre navrhovanie a implementáciu dobrých projektov. Obsahuje 6 základných kritérií:

1. *Intellectual Challenge and Accomplishment* (Intelektuálna výzva a úspech) – toto kritérium je zamerané na to, aby sa žiaci učili do hĺbky, nie len povrchovo. Aby sa naučili kriticky myslieť a usilovali sa o excelentný výkon.
2. *Authenticity* (Autenticita) – uvedené kritérium reflektuje, aby žiaci pracovali na tých projektoch, ktoré sú pre nich zmysluplné a taktiež relevantné pre ich vlastnú kultúru, pre ich život a v neposlednom rade pre ich budúcnosť.
3. *Public Product* (Verejný produkt) – obsahuje diskusie aj kritiku v projektoch žiakov, ktorých cieľom je prezentovať a demonštrovať dosiahnuté vedomosti a znalosti vo verejnom odbornom priestore.
4. *Collaboration* (Spolupráca) – pomocou uvedeného kritéria sa žiaci učia spolupracovať s ostatnými v tíme, či už v osobnom alebo virtuálnom priestore, a to pod vedením vyučujúcich, mentorov alebo iných odborníkov.
5. *Project Management* (Projektový manažment) – toto kritérium napomáha žiakom osvojiť si proces projektového riadenia, ktorý im umožňuje efektívne postupovať od začatia projektu až po jeho dokončenie.
6. *Reflection* (Reflexia) – posledné kritérium je zamerané na to, aby žiaci po celý čas trvania projektu dokázali reflektovať svoju vlastnú prácu (A framework for high quality project based learning, 2019).

Spoločnosť PBL Works/ Buck Institute For Education v roku 2019 publikovala koncepciu pod názvom „Gold Standard PBL“, ktorá sa delí na model „Seven Essential Project Design Elements“ (7 základných prvkov pre návrh projektu), poskytuje rámec pre vývoj vysoko kvalitných projektov cez sedem základných prvkov návrhu projektu, projekty zamerané na získanie kľúčových vedomostí, porozumenie a úspešnosť žiakov (PBL Works/ Buck Institute For Education, 2019).

1.1 Didaktické aspekty projektového vyučovania

Projektové vyučovanie sa od koncepcie tradičného vyučovania líši v niekoľkých základných systémových znakoch. V danej podkapitole si identifikujeme základné atribúty podľa niektorých autorov.

Valenta a Kasíková (2015) sa opierajú o nasledovné princípy:

1. *Zreteľ k potrebám a záujmom žiaka* – v zadaných projektoch sa aktualizuje potreba aktívneho spoznávania sveta a súbežne potreba nových skúseností a poznatkov, ktoré vrcholia potrebou vlastnej zodpovednosti a spoluzodpovednosti za svoju prácu.
2. *Zreteľ k aktuálnej situácii* – podnety, s ktorými žiaci pracujú sú aktuálne, prichádzajú z osobnej situácie alebo z blízkeho i širšieho spoločenského prostredia.
3. *Interdisciplinarita* – namiesto izolovaných poznatkov sú cez projektové vyučovanie ponúknuté komplexné poznatky.

4. *Seba-regulácia pri učení* – projektové učenie ponúka možnosť učiť sa vlastným spôsobom, resp. ako viesť sám svoje učenie.
5. *Orientácia na produkt* – samotná činnosť žiaka prináša produkt, ktorý istým spôsobom upevňuje samotný zmysel žiakovho učenia.
6. *Spoločenská relevantnosť* – projektové vyučovanie predstavuje „mostík“, ktorý spája život školy so životom širokej verejnosti.
7. *Skupinová realizácia* – v projektovom vyučovaní ide o prirodzené sociálne učenie v skupine, v ktorom okrem rozvoja sociability dochádza aj k zvýšenej výkonnosti učenia.

V rámci každej vyučovacej metódy je dôležité, aby boli dodržané tie didaktické zákonitosti, ktorými je daná metóda charakterizovaná. Pod didaktickými zákonitosťami, alebo didaktickými aspektmi máme predovšetkým na mysli ciele, ktoré chce učiteľ pomocou projektového vyučovania dosiahnuť a taktiež princípy, ktoré je potrebné dodržiavať ako aj etapy samotného projektového vyučovania.

1.2 Pozitíva a negatíva projektového vyučovania

V priebehu jednotlivých etáp projektu žiak získava poznatky konštruktívne a informácie objavuje jemu známym spôsobom, ktorý potom následne pomocou poznania rekonštruuje. Kontinuita skúseností a poznania vzniká pomocou vzájomnej interakcie učiteľa a žiakovej skúsenosti. Projektové vyučovanie sa vyznačuje bádateľsko-výskumníckym charakterom, no okrem kladov má aj svoje záporné stránky a to sa pokúsime zhrnúť v nasledujúcej podkapitole z hľadiska samotného procesu učenia sa a aj z pozície žiaka a učiteľa.

Kratochvílová (2016, s. 40) kladné stránky projektového vyučovania kategorizovala a zhrnula do nasledovných atribútov:

Z hľadiska samotného procesu učenia sa:

1. Dosahovanie stanovených cieľov
 - umožňujú žiakom získavať poznatky spojené so zážitkom a zmyslovým vnímaním;
 - motivujú žiakov cez stratégie učenia k celoživotnému vzdelávaniu;
 - pripravujú žiakov na riešenie globálnych problémov, pomáhajú vidieť veci v súvislostiach;
 - podnecujú tvorivé myslenie a logické uvažovanie k riešeniu problémov;
 - rozvíjajú schopnosť spolupráce, vzájomného rešpektu a vytvárajú u nich potrebu prejavovať pozitívne emócie vo svojom správaní a konaní;
 - výrazne žiaka aktivizujú a motivujú k učeniu;
 - rozvíjajú potrebné pracovné a študijné návyky, umožňujú im rozvíjať svoje vlastné schopnosti v súlade s reálnymi možnosťami žiaka a uplatniť osvojené vedomosti pri rozhodovaní sa pri profesionálnej orientácii;
 - smerujú žiakov ku vzájomnej tolerancii, empatii.
2. Medzipredmetové vzťahy
 - integrujú poznatky z rôznych predmetov a hľadajú medzipredmetové súvislosti;
 - prepájajú a dopĺňajú jednotlivé vzdelávacie oblasti;

- integrované učivo je zdrojom motivácie, rozvoja samostatného logického myslenia a prepojenosti s praktickými životnými situáciami.

3. Prirodzený spôsob spoznávania

- cesta autonómnej skúsenosti v sebe spája teoretické učenie spojené s reálnou činnosťou, čím sa konštruje žiakovo poznanie. Ide o prirodzený nenásilný proces, ktorý ponúka možnosť objavovať poznatky, vedomosti, získavať isté postoje a hodnoty vlastným spôsobom;
- rešpektuje individualitu a potreby žiaka – umožňuje dosiahnuť optimálny rozvoj na základe jeho intelektuálnych síl;
- umožňuje diferenciaciu a individualizáciu vo vyučovaní;
- sprostredkované poznatky ponúkajú ucelený systém, ktorý tvorí kvalitný základ pre ďalšie vzdelávanie.

4. Sociálne učenie

- pomocou rozličných úloh / problémov sa žiaci učia rozvíjať schopnosť spolupráce, vzájomnej produktívnej komunikácie, kde cez diskusiu si povedia svoje názory na daný problém, zároveň hľadajú spoločné riešenie;
- pri riešení vzniknutých úloh / problémov sa môžu dostať do situácie, ktorá im pripomína reálnu situáciu zo života;
- rozvoj a posilňovanie sociálnej kompetencie.

5. Rozvoj kľúčových kompetencií

- kompetencia učiť sa – vyhľadávanie informácií a zdrojov k zadanej téme projektu;
- kompetencia riešiť problém – hľadanie vzájomných súvislostí a participácia na riešení problému;
- komunikačná kompetencia – verbálna komunikácia s členmi danej skupiny, využívanie IKT techniky ako prostriedkov komunikácie;
- osobnostno-sociálna kompetencia – rešpektovanie názorov druhých na daný problém, riešenie konfliktov v skupine;
- občianska kompetencia – uvedomenie si svojej príslušnosti pri riešení projektov s historickou tematikou;
- pracovná kompetencia – pri vytváraní rôznych výrobkov/produktov materiálnej povahy uplatňovať svoju praktickú zručnosť.

Zo strany žiaka:

- väčšia vnútorná motivácia žiaka, ktorá ma trvalejší a dlhodobejší efekt na učenie;
- žiak svojim individuálnym spôsobom dosahuje stanovené ciele samostatnou činnosťou prostredníctvom ktorej dochádza k postupnému budovaniu zdravej sebadôvery žiaka;
- pri riešení úloh musí robiť kompromisy s ostatnými žiakmi a pritom rešpektovať zásady slušného správania sa;
- účasť na aktivitách má za následok, že žiak je zodpovedný za svoje vlastné konanie nielen voči sebe, ale aj ostatným v jeho okolí a samotnej škole;
- žiak si k učiteľovi vytvára bližší priateľský vzťah založený na dôvere a vzájomnom rešpekte.

Zo strany učiteľa:

- pre žiakov je partnerom a pomocníkom;
- svoje profesionálne kompetencie rozširuje o organizačnú schopnosť;
- spoločné projekty sa dostáva do bližšieho vzťahu so žiakmi, čím sa automaticky posilňuje vzájomná interakcia založená na úcte, rešpekte a tolerancii;
- každého žiaka vníma komplexnejšie, a tým získava hlbšie informácie o každom jednom žiakovi.

Negatíva projektového vyučovania je možné zhrnúť podľa Kratochvílovej (2016, s. 42) nasledovne:

Z hľadiska samotného učenia sa:

V triede, kde prebieha projektové vyučovanie možno vnímať vyššiu frekvenciu hluku spôsobenú vyššou aktivnosťou a komunikáciou zo strany žiakov.

Zo strany žiaka:

- spoločné práce na zadaných témach môžu byť z časového hľadiska neefektívne;
- neposkytnutím dostatku času a priestoru nedochádza k precvičovaniu získaných poznatkov, a tým môžu mať neucelené informácie a medzery v znalostiach.

Zo strany učiteľa:

- náročnosť prípravy projektového vyučovania podľa jednotlivých fáz;
- časové obmedzenie v rámci vyučovacieho predmetu a rozsahu hodín;
- nedostatočná skúsenosť s projektovým vyučovaním, ako aj isté odborné nedostatky týkajúce sa princípov projektového vyučovania;
- pri nižšej úrovni organizačných schopností môže vplyvom voľnosti pri riešení projektových úloh dôjsť k neorganizovanosti, dezorientácii a nepremyslením postupu sa projektové vyučovanie môže stať neefektívnym spôsobom;
- nie vždy ľahký systém hodnotenia.

ZÁVER

Vyučovanie má v súčasnom vzdelávaní svoje pevné miesto. Predstavuje spôsob práce, ktorý žiakom umožňuje rozvíjať nielen vedomosti, ale aj schopnosti nevyhnutné pre život v demokratickej spoločnosti – samostatnosť, zodpovednosť, cieľavedomosť, schopnosť spolupráce a rešpekt k pravidlám. V kontexte posilňovania právneho štátu a hodnotovej výchovy žiakov ide o dôležitý nástroj, ktorý spája školské vzdelávanie s reálnym životom.

Aj keď si projektové vyučovanie vyžaduje vyššiu náročnosť zo strany učiteľa – či už ide o plánovanie, časovú organizáciu alebo metodickú prípravu – jeho prínos pre rozvoj osobnosti žiakov je nesporný. Umožňuje im učiť sa aktívne, prepájať poznatky z rôznych

oblastí a vnímať učenie ako zmysluplný proces. Zároveň vedie k formovaniu postojov, ktoré sú základom demokratického spolužitia.

Do budúcnosti sa javí ako nevyhnutné, aby školy venovali pozornosť nielen obsahu učiva, ale aj spôsobom, akými sa učivo sprostredkúva. Práve inovatívne metódy, akou je aj projektové vyučovanie, môžu byť cestou k tomu, aby sa škola stala priestorom, kde sa formujú vedomosti, hodnoty aj charakter. Ak chceme vychovávať generáciu schopnú aktívne prispievať k fungovaniu demokratickej spoločnosti a posilňovať princípy právneho štátu, musíme klásť dôraz na formy učenia, ktoré tieto hodnoty prirodzene rozvíjajú.

Podakovanie

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia medzinárodného vedeckého projektu IGA 001DTI/2023-2026 Aktuálne témy odborovej didaktiky v prostredí odborného vzdelávania a prípravy.

LITERATÚRA

- Bell, S. 2010. Project - Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. In *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*. ISSN 0009-8655 2010, vol.83, no.2, p. 39-43.
- Berková, K. – Novák, J. – Pasiar, L. 2018. *Modernizace ekonomického vzdělávání v kontextu taxonomií výukových cílů*. Prostějov: Computer Media, 2018. 245 s. ISBN 978-80-7402-316-3.
- Brunovský, S. (2023). *Rozvoj digitálnych kompetencií žiakov stredných škôl*. In S. Barnová (Ed.), *Digitálne kompetencie žiakov a učiteľov v kontexte informatizácie a digitalizácie školstva: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* (s. 96–100). Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Brunovský, S. – Petříková, D. (2022). *Vhodnosť využívania didaktických hier vo výchovno-vzdelávacom procese*. *Sborník vědeckých prací Akademie krizového řízení a managementu*, 258–264.
- Coufalová, J. 2014. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna. 2014, 136 s. ISBN 80-7168-958-0.
- Delostrico, R. 2019. Project – Based Learning (PBL) in Teaching Chemistry. In *International Journal of Current Research*. ISSN 0975-833X, 2019, vol. 11, no.7, p. 5656- 5663.
- Efstratia, D. 2014. Experiential Education through Project - Based Learning. In *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. ISSN 1877-0428, 2014, vol. 152 no.1, p. 1256- 1260.
- HQPBL. 2020. *A FRAMEWORK FOR HIGH QUALITY PROJECT BASED LEARNING*. 2020 [online].[cit. 2024-02-29] Dostupné na internete: <https://hqpbl.org/wp-content/uploads/2018/03/FrameworkforHQPBL.pdf>
- Chesters, D. 2012. *The Socratic Classroom: Reflective Thinking Through Collaborative Inquiry*. Rotterdam: The Netherlands: Sense Publishers, 2012. 183 p. ISBN 978-94-6091-855-1.

- Jezberová, R. a kol., 2011. *Žakovské projekty cesta ke kompetencím: Příručka pro učitele středních odborných škol*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2011. 128 s. ISBN 978-80-86856-77-3.
- Kasíková, H. – Valenta, J. 2015. *Projektová metoda*. [online]. [cit. 2024-02-29]. Dostupné na internete: <http://www.ucitelske-listy.cz/2015/12/hana-kasikova-josef-valenta-dokumenty.html>
- Kratochvílová, J. 2016. *Teorie a praxe projektové výuky*. 2.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 160s. ISBN 978-80-210-8163-5.
- Kormancová Kopásková, I. 2014. *Projektové vyučovanie ako príprava na praktickú časť odbornej zložky*. [online]. Bratislava: MPC, 2014. 26 s. [cit. 2024 – 02- 29]. Dostupné na internete: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/12_ops_kormancova-kopaskova_ivana_-_projektove_vyucovanie_ako_priprava_na_prakticku_cast_odbornej_zlozky.pdf
- Larmer, J. – Mergendoller, J. – Boss, S. 2015. Using Gold Project Based Learning for Intermediate Year Three Pupils to Enhance English Speaking Skill: A Conceptual Paper. In *Creative Education*. ISSN 2151-4771, 2015, vol.11, no.10.
- Lojdová, K. 2012. *Projektové vyučování: Skripta ke kurzu*. 2012. [online]. [cit. 2019-05-05]. Dostupné na internete: <https://docplayer.cz/978053-Projektove-vyucovani-skripta-ke-kurzu-13-12-2012-mgr-katerina-lojdova.html>
- Lužinská, K. 2014. *Začíname učiť v primárnom vzdelávaní*. MPC: Bratislava, 2014. 48 s. [online]. 2014. [cit. 2024-02-29.] Dostupné na internete: https://archiv.mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/k_luzinska_zaicname_ucit_v_projektoch_v_primarnom_vzdelavani.pdf
- Petlák, E. 2016. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: IRIS, 2016. 322 s. ISBN 978-80-8153-064-7.
- Prucha, J. - Veteška, J. 2014. *Andragogický slovník*. 2. rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4.
- Prucha, J. – Walterová, E. – Mareš, J. 2013. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013. 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

-
- Visegrad Fund
- •

VYUŽÍVANIE PRVKOV METÓDY CLIL VO VÝUČBE ODBOBNÉHO CUDZIEHO JAZYKA VO VYSOKOŠKOLSKOM PROSTREDÍ

THE USE OF CLIL ELEMENTS IN TEACHING PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER
EDUCATION SETTINGS

Patrícia GAJDOŠOVÁ¹ – Andrea FEDOROVÁ²

¹ Technická univerzita v Košiciach, Ústav jazykov, spoločenských vied a akademického športu
TUCE
Vysokoškolská 4, 042 00 Košice
patricia.gajdosova@tuke.sk

² Technická univerzita v Košiciach, Ústav jazykov, spoločenských vied a akademického športu
TUCE
Vysokoškolská 4, 042 00 Košice
andrea.fedorova@tuke.sk

Anotácia

Článok sa zameriava na metódu CLIL (obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie), ktorá patrí medzi inovatívne prístupy vo vyučovacom procese a kombinuje výučbu jazyka s výučbou iného odborného predmetu. V rámci tejto integrácie sa dokázu efektívne využívať prvky metódy CLIL aj vo vysokoškolskom prostredí, a to s intenciou zlepšenia jazykových odborných zručností študentov a poskytovania hlbších vedomostí z ich študijných odborov. Tento článok sprostredkúva kľúčové aspekty metódy CLIL, možnosti jej aplikácie vo vysokoškolskom prostredí, ako aj potenciálne pozitíva a negatíva tejto metódy vo výučbe cudzieho odborného jazyka. Článok poukazuje v rámci predvýskumu na využitie prvkov metódy CLIL, na možnosti efektívneho prepojenia medzi cudzím jazykom a odborným obsahom vo vysokoškolskom prostredí s cieľom kvalitnejšieho uplatnenia študentov na trhu práce.

Kľúčové slová: metóda CLIL, vysokoškolské prostredie, odborný cudzí jazyk, trh práce

-
- Visegrad Fund
- •

Annotation

The paper is focused on the CLIL (Content and Language Integrated Learning) method, which is considered to be one of the innovative approaches in the teaching process. In addition, it involves combining the teaching of a foreign language with another academic subject. Within this integration, elements of the CLIL method can be used effectively within higher education environment, with the intention of improving students' professional language skills and providing deeper knowledge in their fields of study. This paper conveys the key aspects of the CLIL method, the possibilities of applying CLIL at the university, as well as the pros and cons of this method in foreign language teaching. The study highlights in a pre-survey phase how this method could be a contribution to a more effective integration between foreign language and specialised content within the university environment in order to improve the quality of students' employment in the labour market.

Key words: CLIL method, university environment, professional foreign language, labour market

ÚVOD

V súčasnosti sa vo vyučovaní cudzieho jazyka vo vysokoškolskom prostredí na Technickej univerzite v Košiciach (TUKE) efektívne prepája jazyk s odborným obsahom predmetov v rámci jednotlivých študijných odborov študentov. Vyučujúci sa zameriavajú na využívanie prvkov metódy CLIL (obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie), s cieľom nadobudnúť u študentov nové znalosti v odbornom predmete prostredníctvom cudzieho jazyka. Využívajú teda obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie s uplatnením vedomostí študentov z istého predmetu so zámerom rozvíjania slovnej zásoby v cieľovom jazyku.

CLIL sa orientuje na štyri základné zručnosti: počúvanie, čítanie, ústny i písomný prejav študenta (Janeková, 2013). V rámci týchto základných zručností je nevyhnutné zamerať sa na taký obsah učiva, ktorý je pre študentov relevantný a zaujímavý. Vo výučbe je dôležité brať do úvahy aj jazykovú úroveň študentov a podľa toho prispôbiť náročnosť preberaného učiva. Pomocou metódy CLIL sa vyučujúci snažia zefektívňovať kvalitu vyučovania, a tak zjednodušiť prijímanie nových informácií, faktov a odbornej terminológie v rámci slovnej zásoby študentov.

Metóda CLIL je spojená nielen s integráciou obsahu odborného predmetu a cudzieho jazyka, ale súvisí tiež s rozvíjaním ďalších zručností, napríklad ako riešiť problémy, prehľbovať jazykové sebavedomie, podporiť spontánne rozprávanie, napokon ide aj o získavanie nových znalostí o svete (Coyle, 2006). Metóda CLIL je v súčasnosti v edukačnom procese veľmi oceňovaná a dokonca aj podporovaná odbornou obcou, ktorá verí, že práve táto metóda pomôže podporiť kvalitu komunikácie v cudzom jazyku (Pokrivčáková, 2013). Pri aplikovaní metódy CLIL do výučby je dôležité, aby vyučujúci cieľového jazyka a odborného predmetu navzájom kooperovali a pri koncipovaní vyučovania brali do úvahy dva piliere – obsah a jazyk. Využívanie prvkov metódy CLIL vo výučbe odborného cudzieho jazyka vo vysokoškolskom prostredí predstavuje inovatívny prístup, ktorý kombinuje obsahové vzdelávanie s jazykovým rozvojom a umožňuje tak študentom osvojiť si odbornú terminológiu a koncepty v cudzom

jazyku, čím sa zvyšuje ich pripravenosť na medzinárodné akademické a profesionálne prostredie.

Využívanie CLIL metódy vo vysokoškolskom prostredí prináša mnoho výhod pre študentov aj pre vyučujúcich. Študenti získavajú nielen odborné vedomosti, ale aj nevyhnutné jazykové zručnosti, ktoré im otvárajú dvere k medzinárodným príležitostiam, ako sú napríklad zahraničné mobility. Na druhej strane vyučujúci využívajú inovatívne metódy a techniky, ktoré zvyšujú efektivitu výučby a motiváciu študentov v ich pregraduálnej príprave.

Sprostredkovanie učiva pomocou prvkov metódy CLIL sa konkrétne aplikuje v rámci Oddelenia jazykov na dvojsemestrálnom kurze slovenského jazyka ako cudzieho jazyka pre zahraničných študentov študujúcich na Stavebnej fakulte (SvF TUKE). S cieľom eliminovať obavu a neistotu z cudzojazyčného vyučovania sa pripravuje implementácia aj na kurze anglického jazyka ako cudzieho jazyka pre slovenských študentov v rámci kontextu ESP (vyučovanie anglického jazyka pre špecifické účely) na Fakulte materiálov, metalurgie a recyklácie (FMMR TUKE). Tento prístup, ktorý integruje obsahové vzdelávanie s jazykovým rozvojom, sa v rámci kurzov slovenského jazyka ukazuje ako mimoriadne prínosné pre špecifické potreby študentov rôznych odborov na SvF TUKE.

Pre úspešnú implementáciu metódy CLIL do vyučovacieho procesu je však nevyhnutné myslieť na jej kľúčové aspekty. Pri integrácii jazyka a obsahu je dôležité nájsť rovnováhu medzi jazykovým a odborným obsahom a zároveň zabezpečiť, aby sa obidva aspekty vzájomne dopĺňali a podporovali. Neoddeliteľnou súčasťou je aj aktívna participácia študentov prostredníctvom rôznych aktivít, ako sú diskusie, projekty, prezentácie a tímová práca. Pri výbere materiálov by vyučujúci mali preferovať ich autenticnosť. Využívanie materiálov, ako sú články, videá a podcasty v odbornom cudzom jazyku, môže študentom pomôcť lepšie pochopiť jazyk v kontexte a rozvíjať ich komunikačné zručnosti v rôznych situáciách. Hodnotia sa tu nielen jazykové zručnosti, ale aj porozumenie odbornému obsahu a schopnosť študentov aplikovať získané vedomosti v praxi.

1. ESP – ODBORNÝ CUDZÍ JAZYK PRE ŠPECIFICKÉ ÚČELY

Vyučovanie odborného cudzieho jazyka pre špecifické účely (ESP) vo vysokoškolskom prostredí predstavuje špecializovaný prístup v rámci anglického jazyka, ktorý je prispôsobený potrebám študentov v konkrétnych akademických a profesionálnych oblastiach. Na rozdiel od všeobecnej angličtiny sa ESP prístup zameriava na rozvoj jazykových zručností potrebných pre štúdium, výskum a prax v danom odbore. Medzi kľúčové aspekty ESP patria špecifické potreby študentov, to znamená, že kurzy sú navrhnuté tak, aby vyhovovali študentom v rôznych odboroch, ako je strojárstvo, ekonómia, stavebníctvo, hutníctvo, cestovný ruch, informatika a ďalšie. Dôležité je klásť dôraz na osvojenie odbornej terminológie a frazeológie, ktorá je nevyhnutná pre efektívnu komunikáciu v danom odbore, preto vyučujúci vytvárajú materiály „šité na mieru“. Využívanie autentických materiálov, ako sú odborné články, štúdie, prezentácie a videá, umožňujú študentom pracovať s reálnym jazykom.

ESP kurzy sa realizujú formou aktivít rozvíjajúcich špecifické jazykové zručnosti študentov, ako je napríklad čítanie a písanie odborných textov, prezentovanie výsledkov výskumu, riešenie prípadových štúdií, alebo dokonca vedenie odborných diskusií na základe

získanej terminológii. ESP pomáha študentom pripraviť sa na medzinárodné akademické a profesionálne prostredie, kde je znalosť odborného cudzieho jazyka kľúčová.

Medzi výhody ESP určite patrí zvýšená motivácia študentov, ktorá vyplýva z priamej aplikácie jazyka v konkrétnom odbore študentov. Absolventi sú lepšie pripravení na medzinárodný trh práce a môžu sa úspešne uplatniť v globálnom prostredí. Navyše získavajú schopnosť efektívne komunikovať s odborníkmi z iných krajín a pracovať v medzinárodných tímoch. V neposlednom rade dochádza aj k rozvoju kritického myslenia, pretože práca s autentickými materiálmi a riešenie odborných problémov v cudzom jazyku rozvíja ich analytické schopnosti (Dudley-Evans a St John, 1998).

Pred zavedením ESP kurzu je však dôležité analyzovať potreby študentov a zistiť, aké jazykové zručnosti sú pre nich najrelevantnejšie. Vyučujúci ESP by mali teda úzko spolupracovať s odborníkmi z daného odboru, aby zabezpečili zodpovedajúci a presný obsah kurzu. Využívanie online nástrojov, moderných technológií, databáz a softvérových aplikácií môže obohatiť výučbu a poskytnúť študentom prístup k ďalším autentickým materiálom. Hodnotenie by malo byť zamerané na rozvoj odborných a jazykových kompetencií študentov a malo by zahŕňať rôzne formy hodnotenia, ako sú písomné testy, prezentácie a projekty. ESP vo vysokoškolskom prostredí teda predstavuje dôležitý nástroj na rozvoj jazykových zručností študentov a ich prípravu pre úspešné uplatnenie sa v budúcom povolání.

1.1 Možnosti využitia CLIL v ESP

CLIL predstavuje inovatívny prístup, ktorý sa dá prispôbiť rôznym odborným oblastiam a úrovniam študentov. Vyučujúci môžu vyberať a prispôbovať materiály a aktivity tak, aby vyhovovali ich špecifickým potrebám. V rámci každého kurzu musia byť jasne definované jazykové aj odborné ciele a zabezpečenie ich vzájomného prepojenia.

Využívanie autentických materiálov, ako sú odborné články, rôzne technické manuály, štúdie, prezentácie, videá zabezpečuje, že študenti pracujú s reálnym jazykom používaným v ich budúcej profesii. Prvky metódy CLIL sa v rámci aktívneho zapojenia študentov a ich interakcie s jazykom uplatňujú aj prostredníctvom mnohých aktivít, medzi ktoré patrí napríklad riešenie problémov, prípadové štúdie, projektové práce v cudzom jazyku, diskusie, skupinové projekty, simulácie. Týmto spôsobom sa študenti učia nielen jazyk, ale aj ako ho efektívne používať v praktických situáciách. Jedným z kľúčových aspektov je práve prepojenie s praxou. S týmto faktorom úzko súvisí dôsledné selektovanie tém na základe študijných odborov študentov. Na seminároch vyučujúci aplikujú aktuálne témy, v ktorých študenti riešia konkrétne problémy a predstavujú pre nich skutočný prínos. Vyučujúci sa preto v rámci FMMR zameriavajú na rôzne témy, ako napríklad, spôsoby spracovania odpadov, spôsoby recyklácie, využiteľnosť materiálov, obnoviteľné zdroje, životné prostredie a riešenie aktuálnych environmentálnych problémov a mnohé iné. Na druhej strane kladú do popredia aj význam prezentačných zručností, interpretácie grafov a ďalších foriem spracovania údajov. Vzhľadom na aktuálnosť tém a potrebu inovovať vyučovanie odborného anglického jazyka, vyučujúci musia vytvárať a modifikovať učebné materiály vyhovujúce súčasným trendom, a tým eliminovať učebné pomôcky ako je napríklad učebnica s názvom Techtalk využívaná počas predošlých rokov.

Aktívne učenie a interaktívna kooperácia môžu podporiť angažovanosť študentov a ich iniciatívnu účasť vo vyučovacom procese (Johnson, Johnson a Holubec, 2008). Využívanie

prvkov CLIL v rámci ESP predstavuje efektívny spôsob, ako zlepšiť výučbu odborného cudzieho jazyka a pripraviť študentov na ich budúcu kariéru.

2. ASPEKTY METÓDY CLIL A JEJ POZITÍVA A NEGATÍVA

Pri rozvíjaní rôznych metód vo vyučovacom procese, ale aj na základe historických, sociologických a edukačných faktorov, začali vznikať ďalšie typy inovatívnych a integrovaných prístupov v edukácii cudzieho jazyka, a to vrátane CLIL metódy (Pokrivčáková, 2011). CLIL vychádza z myšlienky, že jazyk sa najefektívnejšie učí v kontexte, keď je spojený s obsahom, ktorý je pre študenta zaujímavý. Hlavným cieľom CLIL je rozvíjať nielen jazykové zručnosti študentov, ale aj ich vedomosti z iných predmetov. Ako už bolo spomínané, CLIL sa snaží o prepojenie jazykového a odborného vzdelávania, čím vytvára pre študentov komplexnejšie a motivujúcejšie prostredie pre učenie. CLIL prístup kladie dôraz na simultánne učenie sa odborného obsahu a cudzieho jazyka. To podľa Coyle et al. (2010) znamená, že v procese vyučovania a učenia existuje dvojité zameranie, ktoré je potrebné brať do úvahy. Študenti tak neštudujú jazyk izolovane, ale v rámci svojho profesionálneho zamerania. CLIL využíva autentické materiály a prispieva k rozvoju odborných kompetencií študentov, ako aj k zlepšeniu ich jazykových zručností. Študenti s osvojenými odbornými a jazykovými kompetenciami sa vedľa lepšie uplatniť na medzinárodnom trhu práce v rámci svojej špecializácie.

Medzi hlavné pozitíva CLIL patrí zlepšenie jazykových zručností študentov, rozšírenie ich slovnej zásoby a prehĺbenie vedomostí z iných predmetov. CLIL tiež podporuje rozvoj kognitívnych zručností, ako je kritické myslenie, riešenie problémov a schopnosť pracovať s informáciami. V neposlednom rade, CLIL zvyšuje motiváciu študentov k učeniu a ich záujem o cudzí jazyk a kultúru (Coyle, Hood a Marsh, 2010).

CLIL má aj svoje negatíva, medzi ktoré môžeme zaradiť napríklad vyššiu náročnosť pre vyučujúcich, ktorí pripravujú materiály pre rôzne jazykové úrovne študentov a aktivity prepájajúce jazyk a odborný obsah, mysliac na všetky kľúčové aspekty metódy CLIL. Implementácia metódy CLIL môže byť tiež časovo náročnejšia a vyžadovať si neustálu modifikáciu učebných materiálov a plánov.

3. PREDVÝSKUM A JEHO CIELE

Zámerom nášho predvýskumu využívania prvkov CLIL vo vysokoškolskom prostredí na Oddelení jazykov je efektívna implementácia tejto inovatívnej pedagogickej metódy v rámci vyučovania odborného anglického jazyka. Cieľom predvýskumu je získať relevantné dáta a informácie, ktoré umožnia identifikovať potenciálne výzvy a príležitosti vo vyučovaní anglického jazyka na FMFR, a tým prispieť k úspešnejšiemu zavedeniu metódy CLIL do výučby vo vysokoškolskom prostredí. Skúmanie efektívnej implementácie prvkov CLIL do výučby odborného cudzieho jazyka a vplyv CLIL metódy na rozvoj jazykových zručností a odborných vedomostí študentov by mal prispieť k získaniu odvahy učiť sa odborný predmet prostredníctvom cudzieho jazyka. Výsledky tohto predvýskumu môžu prispieť k skvalitneniu výučby odborného cudzieho jazyka a k zlepšeniu prípravy študentov na ich pracovné uplatnenie v medzinárodnom prostredí. V rámci cieľov predvýskumu sa uskutoční analýza súčasného

stavu, čiže prehľad existujúceho využívania prvkov metódy CLIL vo vyučovaní odborného cudzieho jazyka na FMMR a identifikácia používaných materiálov. Následne bude prebiehať skúmanie potrieb a očakávaní študentov a vyučujúcich v oblasti výučby odborného cudzieho jazyka, vrátane ich postojov k metóde CLIL. Súčasťou predvýskumu bude aj identifikácia potenciálnych prekážok a výziev, ktoré by mohli ovplyvniť implementáciu CLIL, napríklad ako jazyková úroveň študentov, dostupnosť vhodných materiálov, alebo časová náročnosť pre vyučujúcich. Na základe získaných dát bude navrhnutá optimálna metodológia implementácie metódy CLIL, vrátane výberu vhodných tém, aktivít a hodnotiacich nástrojov.

Predvýskum predstavuje nevyhnutný krok v rámci skvalitňovania implementácie metódy CLIL vo výučbe anglického jazyka na FMMR. Jeho výsledky poskytnú cenné informácie, ktoré umožnia prispôbiť metodológiu výučby potrebám študentov a vyučujúcich, a tým prispieť k zvýšeniu efektivity a kvality výučby odborného anglického jazyka.

3.1 Metodológia predvýskumu

V rámci predvýskumu sa môžu využiť rôzne kvantitatívne a kvalitatívne metódy zberu dát, ako napríklad dotazníky – zber dát o postojoch, potrebách a očakávaniach študentov a vyučujúcich; rozhovory – rozhovory s vyučujúcimi a študentmi s cieľom získať podrobnejšie informácie o ich skúsenostiach a názoroch; analýza dokumentov – analýza existujúcich učebných plánov, syllabov a učebných materiálov s cieľom zistiť, ako sa v súčasnosti vyučuje odborný cudzí jazyk s prvkami metódy CLIL; pozorovanie – pozorovanie vyučovacích hodín s cieľom získať reálny obraz o súčasných vyučovacích postupoch využívajúc prvky metódy CLIL.

3.2 Očakávané výstupy predvýskumu

V oblasti výstupov je zámerom nášho predvýskumu rozbor súčasného stavu výučby odborného anglického jazyka na Fakulte materiálov, metalurgie a recyklácie, analýza kľúčových potrieb a očakávaní študentov a vyučujúcich, identifikácia potenciálnych prekážok a výziev, ktoré by mohli ovplyvniť implementáciu metódy CLIL. Následné zozbierané návrhy na zlepšenia v rámci implementácie prvkov metódy CLIL vo vyučovaní odborného anglického jazyka doplníme relevantnými témami súvisiacimi s rôznymi odbormi štúdia na FMMR, vrátane vyučovacích metód a foriem s cieľom efektívnejšie implementovať metódu CLIL do vyučovacieho procesu.

ZÁVER

Implementácia prvkov metódy CLIL v rámci cudzieho jazyka vo vysokoškolskom prostredí predstavuje výzvu, ale aj príležitosť na inovácie. S dôkladnou prípravou, spoluprácou a výskumom môže tento prístup prispieť k zvýšeniu kvality vzdelávania a lepšej pripravenosti študentov a budúcich absolventov na úspešné pôsobenie v medzinárodnom prostredí. Je potrebné naďalej podporovať spoluprácu medzi vyučujúcimi odborných predmetov a vyučujúcimi cudzích jazykov, aby sa zabezpečila efektívna integrácia obsahu a jazyka. Dôležité je venovať pozornosť príprave vyučujúcich na hodinu využívajúcu metódu CLIL, pretože ako

tvrdí Klufa (2012), učiteľ musí prispôbiť svoj štýl vyučovania aj výber učiva vhodného pre CLIL, správne sformulovať zadanie úlohy, zvoliť adekvátne postupy odlišujúcich sa od tých tradičných.

Medzi faktory ovplyvňujúce aktívne učenie a interakciu študentov s odborným jazykom patrí aj potreba vyvíjať a testovať rôzne ďalšie inovatívne prístupy a aktivity. Na záver možno konštatovať, že implementácia prvkov CLIL v rámci ESP predstavuje sľubnú cestu k efektívnejšiemu a relevantnejšiemu vzdelávaniu odborného cudzieho jazyka vo vysokoškolskom prostredí. Tento prístup, ktorý kombinuje obsahové vzdelávanie s jazykovým rozvojom, prináša množstvo výhod pre študentov aj vyučujúcich. Zvýšená relevantnosť metódy CLIL umožňuje študentom osvojiť si odborný jazyk v kontexte ich študijného odboru, čím sa zvyšuje praktická využiteľnosť jazykových zručností. V integrácii odborného obsahu s jazykovým vzdelávaním sa taktiež zvyšuje motivácia a angažovanosť študentov vo vyučovacom procese. CLIL prispieva nielen k rozvoju odborných kompetencií študentov s cieľom používať odborný jazyk pri riešení reálnych problémov a úloh, ale dokonca táto metóda zatriktívňuje a inovuje vyučovanie. Implementácia metódy CLIL v rámci ESP si vyžaduje aj naďalej našu pozornosť. Skúmanie, modifikovanie a aplikovanie vhodných materiálov a hodnotiacich nástrojov využívaných v rámci odborného cudzieho jazyka môže výrazne prispieť k skvalitneniu výučby.

LITERATÚRA

- Coyle, D. (2006). Content and language integrated learning: motivating learners and teachers, *Scottish Languages Review* 13: 1-18. Retrieved from https://www.scilt.org.uk/portals/24/library/slr/issues/13/slr13_coyle.pdf
- Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press. ISBN: 9780521130219.
- Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). *Developments in English for specific purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge university press.
- Hollett, V. (2005). *Tech Talk*. Oxford University Press.
- Janeková, V. (2013). *Využitie CLIL metódy v primárnom vzdelávaní*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. Retrieved from https://archiv.mpc-edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/4_ops_janekova_viktoria_-_vyuzitie_clil_metody_v_primarnom_vzdelavani.pdf
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Holubec, E. J. (2008). *Cooperation in the classroom* (8th ed.). Interaction Book Company.
- Klufa, J. (2012). CLIL aneb přirozené použití cizího jazyka pro reálnou komunikaci. *Čtvrtletník Vzdelávání* 3/2012. Národní ústav pro vzdělávání. Retrieved from <https://archiv-nuv.npi.cz/vystupy/clil-aneb-prirozene-pouziti-ciziho-jazyka-pro-realnou.html>
- Pokrivčáková, S. (2013). *CLIL Research in Slovakia*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-302-4.
- Pokrivčáková, S. (2011). CLIL na Slovensku (2005-2010). In *Aplikácia metódy CLIL vo vyučovaní na základnej škole*. Martin: EZŠ. ISBN 978-80-970723-6-0.

-
- Visegrad Fund
-

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

POSILNENIE PRÁVNEHO ŠTÁTU PRE BUDÚCNOSŤ DEMOKRACIE – PREDPOKLADANÉ TRENDY V ROZVOJI ĽUDSKÝCH ZDROJOV V ORGANIZÁCIÍ

STRENGTHENING THE RULE OF LAW FOR THE FUTURE OF DEMOCRACY – ANTICIPATED
TRENDS IN HUMAN RESOURCES DEVELOPMENT IN ORGANIZATIONS

Ivana HUŽOVIČOVÁ¹

¹ Vysoká škola DTI
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
ihuzovicova@dti.sk

Anotácia

V organizáciách, či už v štátnych, verejných alebo súkromných, sa neustále vyvíja spôsob riadenia ľudských zdrojov, čo zahŕňa zmeny v legislatíve, technológiách a spôsoboch práce. Tieto trendy môžu mať vplyv na fungovanie právneho štátu a naopak – ak poskytuje štát právne garancie, odráža sa to aj v spôsobe riadenia štátnych, verejných alebo súkromných organizácií a rozvoja ľudských zdrojov v nich.

Kľúčové slová: právny štát, demokracia, ľudské zdroje, rozvoj ľudských zdrojov v organizácii

Annotation

In organizations, whether state, public or private, the way human resources are managed is constantly evolving, which includes changes in legislation, technologies and working methods. These trends can have an impact on the functioning of the rule of law and vice versa - if the state provides legal guarantees, this is also reflected in the way state, public or private organizations are managed and human resources developed in them.

Key words: rule of law, democracy, human resources, human resources development in the organization

ÚVOD

Téma posilnenia právneho štátu pre budúcnosť demokracie vo vzťahu k predpokladaným trendom v rozvoji ľudských zdrojov v organizácii má svoje opodstatnenie. V organizáciách, či už v štátnych, verejných alebo súkromných, sa neustále vyvíja spôsob riadenia ľudských zdrojov, čo zahŕňa zmeny v legislatíve, technológiách a spôsoboch práce. Tieto trendy

môžu mať vplyv na fungovanie právneho štátu. Právne normy, ktoré riadia pracovné právo, ochranu údajov, etiku a zodpovednosť, musia byť v súlade s modernými trendmi v riadení ľudských zdrojov. Taktiež s rozvojom technológií, ako sú umelá inteligencia, automatizácia, digitalizácia a ďalšie, sa zvyšuje potreba právnej regulácie nových foriem práce (napríklad práca na diaľku, flexibilné pracovné podmienky) a ochrany zamestnancov. Rýchle zmeny v oblasti ľudských zdrojov, ako aj potreba ochrany osobných údajov a práva na spravodlivý prístup k zamestnaniu, si vyžadujú neustály vývoj právneho rámca.

1. PREDPOKLADANÉ TRENDY V ROZVOJI ĽUDSKÝCH ZDROJOV V ORGANIZÁCIÍ

Predpokladané trendy v rozvoji ľudských zdrojov v organizáciách sa vyvíjajú v závislosti od mnohých faktorov, ako sú technologické inovácie, demografické zmeny, globalizácia a meniace sa potreby trhu práce. Niektoré z hlavných trendov v tejto oblasti môžu zahŕňať:

1. Agilita a zmena organizačnej kultúry: rýchle a nepredvídateľné zmeny v trhu vyžadujú od organizácií flexibilitu a agilitu. Prispôsobenie sa novým podmienkam sa stáva kľúčovým faktorom, a to ako z hľadiska organizačnej štruktúry, tak aj v oblasti rozvoja zamestnancov (Silberg, 2020). v. S tým súvisí aj zmena organizácie a kultúry práce, kde sú podporované rýchle rozhodovanie a autonómia jednotlivcov.
2. Digitálna transformácia a technológie: technológie, ako sú umelá inteligencia, automatizácia a analytika veľkých dát, sa stávajú kľúčovými nástrojmi v oblasti ľudských zdrojov (Horváth, Hlásny & Krásny, 2021). Tieto technológie umožňujú efektívnejšie nábor, hodnotenie výkonu, školenia a rozvoj zamestnancov (Hlásny, 2023, 2024). Organizácie sa tiež čoraz viac zameriavajú na zlepšovanie digitálnych zručností svojich zamestnancov (podrobnejšie tiež Stratégia rozvoja ľudských zdrojov v sektore informačné technológie a telekomunikácie do roku 2030, 2022).
3. Diverzita, inklúzia a rovnosť - organizácie sa zameriavajú na vytváranie inkluzívneho pracovného prostredia, kde sú zastúpené rôzne etnické, kultúrne a rodové skupiny (Zvolenská, 2022). Okrem toho sa kladie dôraz na rovnosť príležitostí v rámci zamestnania a kariérneho postupu.
4. Emocionálna inteligencia a soft skills: s rastúcim dôrazom na spoluprácu, komunikáciu a vedenie sa emocionálna inteligencia a soft skills stávajú kľúčovými faktormi pre úspech v organizácii (EUROpean Employment Services, 2021). Organizácie budú investovať do školení, ktoré zamestnancom pomôžu rozvíjať potrebné zručnosti tak, aby boli schopní lepšie pracovať v tímoch a riešiť konflikty.
5. Flexibilita práce a hybridné modely: po pandémie COVID-19 sa flexibilita práce stala novým pracovným štandardom (Mankin, 2025). Mnoho organizácií prijalo hybridné pracovné modely, kde zamestnanci kombinujú prácu na diaľku s prácou v kancelárii. Tento trend bude pokračovať, pričom organizácie budú investovať do nástrojov a politík na podporu tejto flexibility.
6. Nábor a retenčné stratégie založené na dátach: používanie dát a analytických nástrojov na lepšie pochopenie potrieb zamestnancov, identifikáciu talentov a optimalizáciu procesov náboru bude pokračovať (Copymate, 2024). Organizácie sa budú stále viac spoliehať na údaje na zlepšenie procesov náboru a rozhodovanie o rozvoji zamestnancov.

7. Rozvoj zručností a celoživotné vzdelávanie - rýchle tempo zmien v technológiách a pracovných procesoch znamená, že zamestnanci musia neustále zlepšovať svoje zručnosti. Organizácie budú investovať do programov rozvoja zamestnancov a celoživotného vzdelávania, aby si udržali konkurencieschopnosť a adaptabilitu na trhu (Európska únia, 2022).
8. Zameranie na pohodu a duševné zdravie zamestnancov: zdravie zamestnancov, najmä duševné zdravie, bude čoraz dôležitejším aspektom politiky ľudských zdrojov. Organizácie sa zameriavajú na vytváranie prostredia, ktoré podporuje rovnováhu medzi pracovným a osobným životom, ponúkajú programy na zlepšenie duševného zdravia a pohody zamestnancov (Business Leaders Forum, 2020).

Tieto trendy ukazujú, že organizácie musia byť flexibilné a pripravené na rýchle zmeny, aby si udržali konkurencieschopnosť a vytvorili prostredie, ktoré podporuje rast a spokojnosť zamestnancov.

Hužovičová (2023) realizovala výskum a považuje za dôležité, aby jednotlivé organizácie sledovali, skúmali túto oblasť v rámci konkrétneho podniku a vytvorili systém rozvoja ľudských zdrojov, ktorý bude zohľadňovať potreby, motívy zamestnancov a možnosti, potreby a ciele organizácie. Je vhodné, aby organizácie, bez ohľadu na predmet podnikania, v rámci zlepšovania rozvoja ľudských zdrojov:

- zaviedli sledovanie a podporu výkonov zamestnancov – je dôležité získať predstavu o tom, ako zamestnanci fungujú, s čím sa trápia, čo robia dobre, ako napredujú vo svojich úlohách, aby mohli byť správne odmeňovaní za výkon, príp. im poskytnúť pomoc,
- zvažili zavedenie TQM systému – Total Quality Management pomáha zlepšovať procesy manažmentu kvality,
- rozvíjali talenty v organizácii,
- zlepšovali oblasť motivačných rozhovorov – efektívny motivačný rozhovor so zamestnancami zvyšuje ich vnútornú motiváciu, zlepšuje prístupy k procesu zmien u zamestnanca,
- rozvíjali efektívne systém hodnotenia zamestnancov s cieľom zlepšiť ich motiváciu a pracovnú spokojnosť.

Ľudské zdroje sú dôležitou súčasťou mnohých organizácií, bez ohľadu na veľkosť či pracovné odvetvie. Rozvoj ľudských zdrojov sa zameriava na osobný a profesionálny rast zamestnanca (Treľová & Hlásny, 2023). Cieľom by malo byť zosúladenie ich rozvoja s cieľmi organizácie. I keď ide o jednoduchý opis, rozvoj zahŕňa množstvo zodpovedností, ktoré súvisia s poslaním a kultúrou organizácie. Riadenie začína jasnou víziou rozvoja zamestnancov, ktoré sa dosahuje prostredníctvom aktivít, školení, hodnotení v rámci celej organizácie. Zmyslom a cieľom rozvoja ľudských zdrojov je pomáhať zamestnancom rozvíjať ich talent, vedomosti, zručnosti, aby mohli osobnostne i profesionálne rásť. To sa môže vykonávať pomocou formálneho, neformálneho školenia, identifikáciou kľúčových potrieb, koučingom a pod.

Aby organizácia prosperovala, musí sa zaviazat' k neustálej pozitívnej zmene. To si vyžaduje implementáciou stratégií organizačného rozvoja v organizácii. Rozvoj celej organizácie si vyžaduje zhromažďovanie informácií o slabých stránkach organizácie, následne vytváranie plánov na ich zlepšenie, píše Hužovičová (2023).

-
- Visegrad Fund
- •

ZÁVER

Ako sme už písali, téma posilnenia právneho štátu pre budúcnosť demokracie vo vzťahu k predpokladaným trendom v rozvoji ľudských zdrojov v organizácii má svoje opodstatnenie. Organizácie v digitálnej ére, ktorú aktuálne žijeme, čelia globalizovaným výzvam, ako je migrácia pracovnej sily, zmeny v legislatíve a regulácii v rôznych krajinách. Právny štát musí byť schopný reagovať na tieto trendy a poskytovať právnu istotu a ochranu pre jednotlivcov aj organizácie v globálnom kontexte. Taktiež s nárastom sociálnych a environmentálnych požiadaviek na organizácie rastie aj tlak na etické a zodpovedné riadenie ľudských zdrojov. Právny štát musí podporovať hodnoty ako transparentnosť, rovnosť príležitostí, ochrana pred diskrimináciou a ďalšie, ktoré sú nevyhnutné pre udržanie dôvery v demokraciu a právny systém. V organizáciách sa stále viac kladie dôraz na kontinuálny rozvoj zamestnancov a ich adaptáciu na zmeny. To si vyžaduje právnu podporu v oblastiach ako (ďalšie a celoživotné) vzdelávanie, profesijný rast, kariérny rozvoj a kariérna motivácia. Právny rámec musí umožniť organizáciám pružne reagovať na tieto zmeny a zároveň chrániť práva zamestnancov. Téma posilnenia právneho štátu vo vzťahu k budúcej demokracii a rozvoju ľudských zdrojov sa ukazuje ako relevantná, pretože silný právny rámec je základom pre zabezpečenie stabilného a spravodlivého pracovného prostredia, ktoré podporuje udržateľný a etický rozvoj spoločnosti.

PodĎakovanie

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia medzinárodného vedeckého projektu IGA002DTIMA/2024 *Aktuálne témy ekonómie a manažmentu v prostredí súčasného a budúceho trhu práce.*

LITERATÚRA

- Business Leaders Forum. (2020). *Téma: Duševné zdravie na pracovisku.* Retrieved from https://www.nadaciapontis.sk/wpcontent/uploads/2020/01/BLF_Odporucania_Dusevne_zdravie_WEB.pdf
- Copymate. (2024). *Rekrutačná stratégia – kľúčové prvky úspešného procesu náboru.* Retrieved from <https://copymate.app/sk/blog/multi/rekrutacna-strategia-klucove-prvky-uspesneho-procesu-naboru/>
- EUropean Employment Services. (2021). *Why soft skills and emotional intelligence are more important than ever.* Retrieved from https://eures.europa.eu/why-soft-skills-and-emotional-intelligence-are-more-important-ever-2021-07-27_sk
- Európska únia. (2022). *Odborné vzdelávanie a príprava - Zručnosti pre súčasnosť aj budúcnosť.* Retrieved from <https://op.europa.eu/webpub/empl/VET-skills-for-today-and-future/pdf/KE0621179SKN.pdf>
- Hlásny, M. (2023). Vplyv digitalizácie na pracovný proces. In: *Digitálne kompetencie žiakov a učiteľov v kontexte informatizácie a digitalizácie školstva.* Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Hlásny, M. (2024). *Work Expectations of Employers from Employees in the Sector IT in the Digital Era.* České Budějovice: Nová Forma.

-
- Visegrad Fund
- •

- Horváth, M., Hlásny, M. & Krásny, M. (2021). *Digitálna éra ako výzva pre občianske a pracovné právo v kontexte personálneho manažmentu*. Tým nad Vltavou : Nová Forma.
- Hužovičová, I. (2023). *Rozvoj ľudských zdrojov v organizácii*. [Diplomová práca]. Vysoká škola DTI: Dubnica nad Váhom.
- Mankin, N. (2025). *2 efektívne modely práce – hybridná práca na diaľku a práca na diaľku – a ako ich prispôbiť vo svoj prospech*. Retrieved from <https://firmbee.sk/hybrid-vs-remote-praca>
- Sektorová rada pre informačné technológie a telekomunikácie. (2022). *Stratégia rozvoja ľudských zdrojov v sektore informačné technológie a telekomunikácie do roku 2030*. Retrieved from https://sustavapovolani.sk/uploaded_files/sri/IT_web.pdf
- Silberg, S. (2020). *Agilný prístup: Ako transformovať dynamiku a motiváciu v tíme?* Retrieved from <https://www.prohuman.sk/pedagogika/agilny-pristup-ako-transformovat-dynamiku-a-motivaciju-v-time>
- Treľová, S. & Hlásny, M. (2023). *Digitálna éra a jej odraz v očakávaniach zamestnávateľov a zamestnancov*. České Budějovice: Nová Forma.
- Zvolenská, M. (2020). *Diverzita & Inklúzia: Čo tieto pojmy na pracovisku znamenajú?* Retrieved from <https://www.beidhuman.com/post/diverzita-inkluzia-co-tieto-pojmy-na-pracovisku-znamenaju>

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

PERSONALIZOVANÉ VZDELÁVANIE V KONTEXTE INKLÚZIE V STREDNÝCH ODBORNÝCH ŠKOLÁCH

PERSONALISED EDUCATION AS A COMPONENT OF INCLUSION IN SECONDARY VOCATIONAL
SCHOOLS

Lea STEELE¹ – Jana ŠČASNÁ²

¹ Vysoká škola DTI, Katedra školskej pedagogiky a psychológie
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
leastele3@gmail.com

² Vysoká škola DTI, Katedra školskej pedagogiky a psychológie
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
scasnenka@gmail.com

Anotácia

Personalizované vzdelávanie prispôsobuje výučbu individuálnym potrebám žiakov na základe ich priebežného sledovania. Dynamický model personalizácie vníma žiakov ako meniace sa bytosti ovplyvnené učením, pričom úpravy výučby môžu byť dlhodobé aj okamžité. Príspevok analyzuje jeho úlohu pri inklúzii, využitie moderných technológií a úspešné pedagogické prístupy. Zároveň rieši výzvy spojené s implementáciou a navrhuje riešenia. Zdôrazňuje význam individualizovaného prístupu pre efektívne vzdelávanie. Prináša konkrétne príklady dobrej praxe a odporúčania pre učiteľov.

Kľúčové slová: personalizácia, individualita žiakov, moderné technológie, koncepcia vzdelávania

Annotation

Personalised education adapts teaching to the individual needs of learners based on continuous monitoring. The dynamic model of personalisation views learners as evolving beings influenced by the learning process, with adjustments that can be both long-term and immediate. This paper analyzes its role in inclusion, the use of modern technologies, and successful pedagogical approaches. It also addresses challenges related to implementation and proposes solutions. It highlights the importance of an individualized approach for effective education. It provides concrete examples of best practices and recommendations for teachers.

-
- Visegrad Fund
- •

Key words: personalisation, individuality of learners, modern technologies, educational concept

ÚVOD

Personalizované vzdelávanie predstavuje moderný, na žiaka orientovaný prístup k výučbe, ktorý je alternatívou k tradičnému modelu, kde väčšinou rozhoduje učiteľ bez aktívneho zapojenia žiakov. Tento inovatívny prístup kladie dôraz na jedinečnosť osobnosti každého žiaka a zahŕňa individuálne prispôbené vzdelávacie programy, zážitkové učenie a inštruktážne metódy, ktoré zohľadňujú potreby, záujmy, ciele a východiskové podmienky jednotlivých študentov.

Personalizácia vzdelávania je v oblasti pedagogiky a vzdelávacej praxe cieľom už viac než 200 rokov. Učitelia aj tvorcovia vzdelávacej politiky ju často vnímajú ako univerzálne riešenie problémov, ako sú rozdiely v študijných výsledkoch, nízka motivácia žiakov či potreba efektívnejšej výučby. V širšom zmysle personalizované vzdelávanie znamená prispôbenie výučby individualite žiaka, čím sa odlišuje od „tradičnej“ výučby, ktorá je určená celej skupine žiakov. Úpravou spôsobu, obsahu alebo tempa výučby podľa špecifických vlastností žiaka sa predpokladá, že je možné riešiť jeho individuálne nedostatky a zároveň rozvíjať jeho silné stránky (Dockterman, 2018).

Bespalko (2008) uvádza, že personalizované vyučovacie stratégie predstavujú jeden zo spôsobov, ako v podmienkach masového vzdelávania zohľadniť nielen individuálne charakteristiky každého žiaka, ale aj jeho jedinečnosť. Výskumy poukazujú na nevyhnutnosť personalizovaného, tzv. prirodzeného vzdelávacieho prístupu, čo potvrdzuje jeho aktuálnosť (Bespalko, 2008).

Napriek tomu však neexistujú jasné praktické návody ani usmernenia, ako efektívne zavádzať personalizované vyučovacie stratégie do súčasného vzdelávacieho systému škôl. V tejto súvislosti sa vynára kľúčová otázka: Aké sú základné charakteristiky personalizovaných vyučovacích stratégií a aké sú možnosti ich implementácie v modernom vzdelávacom procese?

1. PERSONALIZOVANÉ VZDELÁVANIE V KONTEXTE INKLUZÍVNEJ EDUKÁCIE

V stredných odborných školách predstavuje personalizované vzdelávanie významný prvok inkluzívneho prístupu, najmä pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Jeho cieľom je zabezpečiť rovnosť príležitostí a aktívne zapojenie všetkých žiakov do výučby prostredníctvom rešpektovania ich individuálnych schopností a rozdielnych potrieb. K efektívnej implementácii personalizovaného vzdelávania vedie využívanie osvedčených pedagogických prístupov, moderných technológií a zážitkového učenia.

Základným pilierom inkluzívneho vzdelávania je individualizovaný (diferencovaný, personalizovaný) prístup, ktorý kladie do centra pozornosti samotného učiaceho sa, jeho jedinečný potenciál a vzdelávacie potreby. Tento prístup vyžaduje, aby učitelia v spolupráci s

odborníkmi dokázali efektívne pracovať s rôznorodosťou žiakov – s ich individuálnym potenciálom, talentom, nadaním, ale aj znevýhodnením. Rozmanitosť žiakov by mala byť vnímaná ako prirodzený jav, ktorý obohacuje vzdelávací proces.

Individualizované vzdelávanie prináša benefity nielen pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ale aj pre tzv. „bežných“ žiakov, ktorých potenciál môže byť v rámci personalizovaného prístupu cielene rozvíjaný. Rovnako deti s vysokým vzdelávacím potenciálom získavajú väčší priestor na svoj rozvoj, čím sa zabezpečuje, že všetci žiaci dosahujú maximum svojich schopností (Burjan et al, 2017).

Personalizované vzdelávanie tak poskytuje cestu, ako prekonať bariéry v prístupe k vzdelaniu, zabezpečiť rovnosť šancí a vytvoriť prostredie, kde môže každý žiak naplno rozvinúť svoj potenciál.

V posledných desiatich rokoch sa stále častejšie môžeme stretávať s pojmom personalizácia výučby, učenia. Pojem personalizácia má dokonca centrálnu miesto v oficiálnom dokumente anglického školstva – tzv. Bielej knihe. Spája sa s ním predstava o transformačnom projekte budúcnosti anglického školstva (Gilbert 2007).

Slovo personalizácia znie na prvé počutie známo. Je odvodené od latinského persona – osoba, a pripomína nám slovo osobnosť – personality. Môžeme sa teda nazdávať, že ide o starú tému s novým názvom, konkrétne o dôraz na rešpektovanie žiakovej individuality. Táto téma si zaslúži osobitnú pozornosť, pretože zdôrazňuje, že žiak nie je len účastníkom vzdelávacieho procesu, ale plnohodnotnou osobnosťou, ktorú nesmieme strácať zo zreteľa. Vzdelávanie by nemalo byť uniformným procesom, ale priestorom, kde je každý žiak vnímaný ako jedinečná bytosť s vlastnými potrebami, záujmami a potenciálom. Personalizované vzdelávanie nám tak pripomína, že skutočná edukácia nie je len o odovzdávaní vedomostí, ale aj o budovaní osobností, ktoré budú schopné rozvíjať samy seba a prispievať k rozvoju spoločnosti. Je to návrat k základnému princípu – rešpektovaniu individuality každého človeka (Helus, 2009).

Pojem personalizácia v edukácii nesie akýsi „zaklínací“ význam – je často používaný, no jeho skutočná aplikácia v praxi býva nedostatočná. Pri analýze aktuálnych výziev vo výučbovej teórii a praxi zistíme, že téma individuality a osobnosti žiaka, hoci kľúčová, často ustupuje do úzadia. Vyučovanie má byť procesom, ktorý dáva veciam zmysel. Práve zmysluplné učenie je základným predpokladom inkluzívneho vzdelávania, ktoré dokáže zapojiť každého žiaka bez ohľadu na jeho schopnosti či zázemie. Personalizácia, teda osobnostný prístup k žiakovi, je cestou, ako tento cieľ dosiahnuť.

Moderná škola by mala klásť dôraz na neustály rozvoj prostredníctvom funkčnej autoevalvácie, ktorá zohľadňuje vlastné kritériá kvality a kontext, v ktorom škola pôsobí. V personalizovanom vzdelávaní je každý žiak dôležitý, a preto je potrebné klásť otázky, ktoré pomôžu identifikovať dôvody, prečo niektorí žiaci nedosahujú svoje osobné maximum. Prekážky v úspechu žiaka môžu prameniť nielen z vnútorného prostredia školy, ale aj z komunity, rodiny alebo legislatívneho rámca, v ktorom sa škola nachádza. Preto zodpovednosť za identifikáciu týchto príčin nesie nielen učiteľ, ale aj vedenie školy.

Personalizované učenie predstavuje vzdelávací dizajn, ktorý prispôbuje obsah a stratégie výučby individuálnym potrebám, záujmom a možnostiam žiakov. Použitie digitálnych technológií prinieslo nové možnosti personalizácie vzdelávacieho prostredia, kde žiaci môžu

-
- Visegrad Fund
- •

využívať interaktívne aplikácie, adaptívne vzdelávacie nástroje a okamžitú spätnú väzbu. Tieto technológie nielenže obohacujú učenie formou hier a interaktívnych aktivít, ale tiež umožňujú efektívne precvičovanie akademických zručností. Učitelia, na druhej strane, získavajú prístup k analytickým údajom a spätnej väzbe, čo im umožňuje lepšie reagovať na potreby jednotlivých žiakov (Fitzgerald et al, 2018).

Medzi technologicky sprostredkované nástroje personalizovaného učenia patria inteligentné školiace systémy a prieskumné vzdelávacie prostredia. Tieto systémy sa stali obzvlášť dôležitými počas globálnej pandémie, ktorá zvýraznila potrebu diaľkového a personalizovaného vzdelávania (Major et al, 2021).

Hlavným cieľom moderného vzdelávania je rozvíjať talent žiakov a poskytnúť im komplexný vzdelávací zážitok s víziou využitia v budúcom živote. Preto je nevyhnutné prispôbiť výučbu individuálnym schopnostiam každého žiaka, čo tradičný jednotný model vzdelávania nedokáže efektívne zabezpečiť. Koncept personalizovaného vzdelávania preto otvára priestor pre sofistikovanejšie a flexibilnejšie vyučovacie metódy.

Personalizované vzdelávanie zahŕňa predikciu študijných výsledkov žiakov a poskytovanie spätnej väzby s cieľom optimalizovať učenie na základe analýzy ich vzdelávacích profilov a vzorcov osvojovania si vedomostí. Celkovo sa snaží zlepšiť diagnostiku, predikciu a podporu vzdelávacích výsledkov, pričom zároveň pomáha predchádzať strate vedomostí (Kumar et al, 2020).

Zavedenie tohto prístupu však prináša aj viaceré výzvy, ako je potreba kvalitnej prípravy učiteľov, dostatočné materiálne a technické zabezpečenie či flexibilné učebné plány. Riešením môže byť vytvorenie podporného vzdelávacieho prostredia, ktoré nielen napomáha akademickému rastu, ale zároveň podporuje osobnostný rozvoj žiakov a ich aktívnu účasť v inkluzívnom vzdelávacom procese. Dôležitým krokom k zvýšeniu inkluzívnosti škôl je rozšírenie podpory pre žiakov so špeciálnymi potrebami, zdravotným znevýhodnením alebo pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia. Kľúčom k úspechu je vytvorenie integrovaného multidisciplinárneho systému prevencie, podpory a intervencie, ktorý zaistí všetkým žiakom rovnaké príležitosti na vzdelávanie a rozvoj.

Jednou z ciest personalizácie vzdelávania je používanie digitálnych technológií. Nástup počítačom podporovaného vyučovania a učenia výučbou Computer-Based Instruction – CBI sa dostal do popredia v 50. rokoch 20. storočia, najmä v rozvinutých krajinách, ako sú Spojené štáty. Už začiatkom 60. rokov začali odborníci v oblasti vzdelávacích technológií na celom svete vyvíjať programy na podporu učiteľov a testovanie žiakov. V tom čase zavedené „vyučovacie stroje“ boli primárne výsledkom behaviorálnej psychológie.

Skinner (1958) definoval vlastnosti týchto zariadení a programovaného vyučovania ako systematické usporiadanie učebných materiálov tak, aby žiak mohol poskytovať správne odpovede a následne získavať pozitívne posilnenie za správne reakcie (Skinner, 1958).

Tento typ vzdelávania ponúka nielen nové možnosti pre inkluzívnu edukáciu, ale aj účinné nástroje na prispôbenie vzdelávacieho procesu individuálnym potrebám žiakov, čím prispieva k efektívnejšiemu a zmysluplnejšiemu vzdelávaniu. Praktizovať personalizované učenie znamená identifikovať učenie detí cez dynamické procesy riešenia problémov, ktoré sú kľúčové napríklad v začleňovaní hier do vyučovacieho procesu. Tu sa adaptivita týka

systematického a dynamického poskytovania hry. Určiť úroveň alebo formát podpory adaptívneho učenia, ktorý je najvhodnejší pre jednotlivcov pomocou systémov vzdelávania založeného na digitálnych hrách (digital game-based learning-DGBL) môžeme cez analýzy profilov žiakov.

Nedávna štúdia Hooshyara (2021) a kolektívu ukázala ako poskytnúť personalizované vzdelávacie skúsenosti prostredníctvom hry. Predstavili AutoThinking, čo je 2D počítačová programovacia hra založená na agentoch. Táto hra umožnila hráčom používať zbierku ikon, ovládať pohyb hernej postavy v prostredí bludiska. Herný systém automaticky hodnotil schopnosti hráčov a predstavil rôzne typy pohybov herných postáv (t. j. náhodné, provokatívne, agresívne a zhovievavý). Štúdia zobrazuje, ako najlepšie usmerňovať prispôbené učenie a navrhovanie vzdelávacích a výchovných hier detí v DGBL (Hooshyara et al., 2021).

Implementácia technologicky sprostredkovaného personalizovaného učenia zásadne mení dynamiku v triede, pričom ovplyvňuje ako žiakov, tak aj učiteľov (Basham et al., 2016).

Integrácia digitálnych technológií do výučby závisí od postoja učiteľov, ich odborných zručností a pripravenosti tieto nástroje aplikovať v praxi (Blömeke et al., 2015).

Zhang (2020) a kolektív poskytujú zaujímavé poznatky o tom, ako učitelia základných škôl reagovali na integráciu adaptívnej hry na rozvoj gramotnosti. Prostredníctvom obsahovej analýzy rozhovorov s učiteľmi boli identifikované rôzne typy učiteľských osobností, ktoré ovplyvnili ich prístup k digitálnym technológiám. Tieto „osobnosti“ reflektovali rozdiely v prijímaní a používaní technologických nástrojov a zároveň poskytli cenné údaje o zmenách postojov učiteľov počas trvania intervencie. Štúdia poukázala na to, že postoje učiteľov sa počas implementácie menili, čo malo významné dôsledky pre ich profesionálny rozvoj. Tieto zistenia naznačujú, že efektívna integrácia technológií do výučby si vyžaduje nielen technické znalosti, ale aj podporu učiteľov v oblasti ich postojov a presvedčení (Zhang et al., 2020).

Technologicky sprostredkované personalizované učenie tak otvára nové možnosti v oblasti vzdelávania, avšak jeho úspešná implementácia závisí od schopnosti učiteľov prispôbiť sa týmto zmenám. Preto je nevyhnutné zabezpečiť kontinuálny odborný rozvoj učiteľov, ktorý im umožní efektívne využívať digitálne nástroje na podporu individualizovaného učenia a zároveň zlepšovať ich profesionálne kompetencie. Doterajšie výskumy ukazujú, že postoj učiteľov k digitálnym technológiám zohráva kľúčovú úlohu pri ich efektívnom zavedení. Rozdiely v ich vnímaní a prístupe k technológiám ovplyvňujú nielen ich využívanie, ale aj výsledky žiakov.

S príchodom internetu sa CBI rozšírilo do širšej oblasti informačných a komunikačných technológií (ICT), ktoré zahŕňajú počítače, internet a elektronické distribučné systémy (Fu, 2013).

Prudký rozvoj sektora ICT si vyžiadala čoraz presnejšie a spoľahlivejšie údaje, čo viedlo k využívaniu a analýze rozsiahlych dátových súborov (Big Data).

Aplikácia umelej inteligencie (AI) a analýza veľkých dát majú obrovský potenciál priniesť cenné poznatky o učebných trajektoriách žiakov a zvýšiť efektívnosť vzdelávacích systémov. Od tvorby prispôbených študijných materiálov na základe individuálnych potrieb študentov, cez vytváranie personalizovaných testov a ich hodnotenie, až po varovanie učiteľov pred možnými prekážkami v učení alebo simulovanie ľudskej konverzácie pri odpovedaní na

-
- Visegrad Fund
- •

otázky žiakov – využívanie dát už preniklo do vzdelávacieho systému natoľko, že výrazne mení jeho podobu a štruktúru (Bhutoria, 2022).

Výsledky poukazujú na úspech umelej inteligencie (AI) pri prispôbovaní sa špecifickým učebným požiadavkám, zvyklostiam a schopnostiam študentov a jej schopnosti viesť ich na optimalizované učebné metódy. Nielen to, ale z literatúry je tiež zrejmé, že AI obohacuje vzdelávací obsah, prispôsobuje ho individuálnym potrebám a upozorňuje na predpokladané ťažkosti v učení.

Tento proces predefinuje úlohu učiteľov a zároveň optimalizuje prostredie vyučovania a učenia pre lepšiu vzdelávaciu zážitok. Rastúci trend vzdelávacieho rozvoja s využitím AI otvára nové obzory personalizovaného vzdelávania pre budúce generácie, no prináša aj svoje výzvy. Problémy s ochranou osobných údajov, dostupnosť digitálnych zdrojov a obmedzenia v dostupnosti finančných prostriedkov boli v nedávnych štúdiách uvedené ako prekážky pri podpore takýchto technológií v každodennej praxi.

Štúdie ukazujú, že adaptácia na nové technológie vyžaduje od učiteľov nielen technické zručnosti, ale aj podporu ich profesionality, ochotu zmeniť zaužívané prístupy a otvorenosť voči inováciám. Identifikácia a rozvoj pozitívnych postojov učiteľov voči technológiám je nevyhnutným krokom k úspešnému zapojeniu personalizovaného učenia do praxe.

ZÁVER

Na maximálne využitie možností technologicky podporovaného personalizovaného vzdelávania je nevyhnutné investovať do profesionálneho rozvoja učiteľov, aby sa dokázali efektívne prispôbiť novým výzvam. Zároveň je dôležité vytvoriť komplexné podporné mechanizmy na úrovni škôl, ktoré zohľadnia individuálne potreby žiakov a prispievajú k inkluzívnemu vzdelávaciemu prostrediu.

Technológie predstavujú významný nástroj, no ich účinnosť závisí od spôsobu ich začlenenia do výučby a podmienok ich využívania. Ak sa podarí dosiahnuť súlad medzi technologickými inováciami a pedagogickými stratégiami, môže technologicky sprostredkované personalizované vzdelávanie výrazne zlepšiť vzdelávací systém a podporiť rozvoj každého žiaka v prostredí rešpektujúcom jeho individuálne potreby.

Podakovanie

Príspevok vychádza ako súčasť riešenia vedeckého projektu IGA 001DTI/2023-2026 aktuálne témy odborovej didaktiky v prostredí odborného vzdelávania a prípravy.

LITERATÚRA

- Basham, J.D.; Hall, T. E.; Stahl, W.M. (2016). An Operationalized Understanding of Personalized Learning. In *Journal of Special Education Technology*. Volume 31, Issue 3 <https://doi.org/10.1177/0162643416660835>
- Blömeke, S.; Gustafsson, J.; Shavelson, R.J. (2015). Beyond Dichotomies. Competence Viewed as a Continuum. In *Zeitschrift für Psychologie*, Volume 223 Issue 1 January 2015. <https://doi.org/10.1027/2151-2604/a000194> ISSN: 2190-8370
- Bhutoria, A. (2022). Personalized education and Artificial Intelligence in the United States, China, and India: A systematic review using a Human-In-The-Loop model. *Computers and Education: Artificial Intelligence* Volume 3, 2022, 100068. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2022.100068>
- Dockterman, D. (2018). Insights from 200+ years of personalized learning. *Npj Science of Learning*, 3(1), 1–6. <https://doi.org/10.1038/s41539-018-0033-x>.
- Fu, J. (2013). Complexity of ICT in education: A critical literature review and its implications. *International Journal of education and Development using ICT*, 2013, 9.1: 112-125. <http://ijedict.dec.uwi.edu/viewarticle.php?id=1541>
- Fitzgerald, E. (2018). A literature synthesis of personalised technology-enhanced learning: what works and why. *Research in Learning Technology*, 26, article no. 2095. <https://doi.org/10.25304/rlt.v26.2095>
- Gilbert, C. (2007), 2020 vision – a report to the secretary of state on behalf of the teaching and learning in 2020. London : OFSTED/review group, 2007. 60 s., ISBN: 978-1-84478-862-0.
- Helus, Z. (2009). Dítě v osobnostním pojetí. Praha : *Portál*, 2009. 288s. ISBN 9788073676285
- Hooshyar, D.; Yang, Y.; Malva, L.; Hwang, G.; Wang, M.; Heuiseok, L.; Delev D. (2021). From gaming to computational thinking: An Adaptive educational computer game-based learning approach. *Journal of Educational Computing Research*, 59(3), 383-409. <https://doi.org/10.1177/0735633120965919>
- Kumar, A., Ahuja, N. J. (2020). An adaptive framework of learner model using learner characteristics for intelligent tutoring systems. *Adv. Intell. Syst. Comput.*, 989, 425–433. https://doi.org/10.1007/978-981-13-8618-3_45
- Major, L.; Francis, G.A.; Tsapali, M. (2021). The effectiveness of technology-supported personalised learning in low-and middle-income countries: A meta-analysis. *British Journal of Educational Technology*, 1–30. <https://doi.org/10.1111/bjet.13116>
- Skinner, B.F. (1958). Teaching Machines: From the experimental study of learning come devices which arrange optimal conditions for self-instruction *Science*, (128 (3330) (1958), pp. 969-977 <https://www.science.org/doi/10.1126/science.128.3330.969>
- Zhang, L.; Basham, J.D.; Yang, S. (2020). Understanding the implementation of personalized learning: A research synthesis. *Educational research review*, 2020, In *Educational Research Review*, Volume 31, November 2020, 100339. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2020.100339>

ČASŤ II.

PRÍKLADY DOBREJ PRAXE

PRÁVNÝ ŠTÁT NA HODINÁCH OBČIANSKEJ NÁUKY

Denisa PETRÍKOVÁ¹

¹ Súkromné gymnázium Mercury
Zadunajská 4, 850 00 Bratislava
deniskapetrikova@gmail.com

Anotácia

Príspevok je zameraný na právny štát v predmete občianska náuka. Pozornosť sústredíme na ôsmy ročník, kde sa s pojmami demokracie a právneho štátu stretávajú žiaci prvýkrát. Prostredníctvom príkladu z vyučovacej hodiny poukážeme na možnosť osvojenia si poznatkov o právnom štáte ako aj zefektívnenia schopnosti pracovať a rozlišovať jednotlivé informácie na základe kritického myslenia.

Kľúčové slová: demokracia, štát, moc, vláda, ľudské práva, žiak, vyučovacia hodina

Annotation

The paper examines the rule of law within the subject of Civic Education. It is specifically aimed at eighth-grade students, who are encountering the concepts of democracy and the rule of law for the first time. Using an example from a lesson, we demonstrate how students can develop an understanding of the rule of law while simultaneously strengthening their ability to analyze and distinguish information through critical thinking.

Key words: democracy, state, power, government, human rights, student, lesson

ÚVOD

Pojem právneho štátu vzbudzuje v súčasnosti mnoho otázok. Vo výchovno-vzdelávacom procese o to viac, že žiakom základných alebo stredných škôl je miestami právny štát vysvetlený nedostatočne, resp. nevedia si význam právneho štátu predstaviť v praxi. Aj z uvedeného dôvodu považujeme za dôležité venovať sa na hodinách občianskej náuky bližšej špecifikácii daného pojmu v konkrétnych situáciách, prostredníctvom ktorých žiaci nadobudnú vedomosť nielen o pojme právny štát, ale aj o jednotlivých zložkách, ktoré v sebe zahŕňa.

1. DEMOKRACIA A PRÁVNÝ ŠTÁT NA HODINÁCH OBČIANSKEJ NÁUKY

Právny štát je odbornou verejnosťou vnímaný ako základný prvok demokracie. Za základ právneho štátu je princíp delby moci ako aj s ním spojený systém rôznych brzd a rovnováh (Pavlinský, 2024). Akékoľvek nedostatky umožňujú priestor pre rôzne formy spochybňovania významu právneho štátu a v konečnom dôsledku aj samotnej demokracie. K upevneniu vedomostí o uvedených pojmoch sa môžu pozitívne podpísať motivácia a aktivizačné vyučovacie metódy. Význam motivácie je kľúčový, pretože motivovaný žiak v mnohých prípadoch prostredníctvom aktívneho učenia dokáže využiť získané poznatky aj v budúcnosti. Odborná verejnosť ju vníma v kontexte výchovno-vzdelávacieho procesu za kľúčovú.

Vzdelávať o právnom štáte je úlohou vyučovacieho predmetu občianska náuka. Žiaci si osvojujú nielen jednotlivé pojmy zo života spoločnosti, ale upevňujú si povedomie, formujú svoju osobnosť. Bollová - Kutiš a Žilinková (2024) upozorňujú na dôležitú skutočnosť, že „žiakom chýba vzhľadom k ich kognitívnym schopnostiam skúsenosť selekcie irelevantných informácií z internetu“. Aj z tohto dôvodu sa domnievame, že pri výučbe jednotlivých tém, je v kontexte predmetu Občianska náuka dôležité pristupovať spôsobom voľby metód, ktoré podporujú rozvoj kritického myslenia a žiaci si aktívnym spôsobom dokážu osvojiť jednotlivé pojmy a pochopiť ich význam v praktickom živote. Keďže prvýkrát sa žiaci s pojmom právny štát dostávajú do kontaktu v ôsmom ročníku základných škôl, považujeme za dôležité, aby si poznatky osvojili v čo najväčšej miere a z toho dôvodu sme volili aj vyučovacie metódy.

Pri výbere nižšie zvolených metód sme prihliadali na viaceré aspekty.

1. Žiaci nevnímajú prácu s digitálnymi technológiami ako úlohu.
2. Rozvoj schopnosti kritického myslenia a písania.
3. Implementácia novších vyučovacích metód do vyučovacieho procesu.

Pri téme, ktorá bola zameraná na piliere právneho štátu, sme pristúpili k metóde tvorby podcastov a následnej diskusii. Podcasty sú súčasťou každodenného života človeka, nie sú tematicky ani časovo ohrozené, čo nám umožňuje pomerne širokú škálu možností vo vyučovacom procese. V prípade, že si podcasty tvoria žiaci, sú postupne pripravovaní na reálnu komunikačnú situáciu k danej problematike (Zolcerová, 2022). Funk (2007) poukazuje na skutočnosť, že ak žiak sám spracováva tému, ktorá je pre neho zaujímavá, dáva sa mu priestor nielen aktívneho zásahu do vyučovacieho procesu, ale aj možnosť priniesť svoje obsahy a zároveň povzbudený úspechom je viac motivovaný, čím rastie jeho vnútorná motivácia k ďalšiemu štúdiu.

Pri diskusiách a debatách považujeme za významnú skutočnosť rozvoj argumentačných schopností, ako aj analytického či kritického myslenia (Kánová, 2014). Prínos v uvedených diskusných metódach je v skutočnosti, že človek je súčasťou kolektívu, ktorý je založený na priamej komunikácii, kedy by účastníci komunikácie mali byť schopní viesť diskusiu, debatu a zároveň prijať názory, stanoviská súhlasné-nesúhlasné.

Na základe uvedeného sme sa na hodine občianskej náuky pri téme právneho štátu opreli o základné piliere právneho štátu. Žiaci mali po úvodnom ozrejmnení základných pojmov demokracie k dispozícii stručne zadefinované štyri piliere demokracie:

1. Vláda – založená na súhlase občanov - slobodné demokratické voľby.
2. Základné ľudské práva a slobody – rešpektovanie ústavy, ktorá ľudské práva a slobody zaručuje.
3. Deľba štátnej moci – zákonodarná, výkonná a súdna.
4. Slobodné a pravidelné voľby – občan využíva svoje volebné právo.

Následne sú žiaci rozdelení do štyroch skupín, ktoré majú rovnomerné rozloženie podľa počtu. Úlohou každej skupiny je vytvoriť podcast k danej téme. Pomôcky, ktoré môžu žiaci pri ich tvorbe využiť, nie sú obmedzené. Podmienkou je vychádzať z relevantných zdrojov, čo považujeme za výzvu, keďže mnoho žiakov má s danou skutočnosťou problém. Zlepšenie by mohlo priniesť zefektívnenie výučby mediálnej výchovy, ktorej poznatky vedú žiaci využívať pri takýchto zadaniach. Na ďalšiu skutočnosť, ktorú je potrebné prihliadať, sú pojmy, s ktorými prichádzajú žiaci často prvýkrát, resp. sa stáva, že chápú ich význam nie v správnom kontexte alebo len čiastočne. Aj na základe uvedeného sa domnievame, že samostatnou prácou, na základe vlastnej skúsenosti si žiaci najlepšie osvoja nové poznatky.

Aktivita je určená na dve vyučovacie hodiny. Počas prvej hodiny sa stručne vysvetlia základné pojmy súvisiace s právnym štátom. Následne žiaci v skupinách v priebehu týždňa v rámci spolupráce vypracujú daný pilier, ktorý si vyžrebujú. Samotné žrebovanie oblasti, ktorej sa majú venovať, môže pôsobiť ako motivačný prvok, keďže všetci členovia skupiny majú rovnakú úlohu, bez akéhokoľvek rozdielu. Počas týždňa spolupracujú a vytvoria podcast k zvolenej oblasti v trvaní piatich minút. V prípade, že majú žiaci problém pochopiť danú oblasť, resp. nie sú si istí, učiteľ je facilitátor, ktorý ich usmerní. Po splnení zadania a vytvorení krátkeho podcastu sa pristúpi ku konkrétnej aktivite na hodine, kedy podcasty odznejú na vyučovacej hodine. Následne pristúpime k diskusii o význame právneho štátu.

V prípade školskej praxe sa často stretávame so skutočnosťou, kedy sa žiaci snažia zbaviť povinností a upriamia sa na niekoho vo vytvorenej skupine, ktorý prevezme všetky povinnosti a zadanie splní sám. Aby sme predišli tejto skutočnosti, necháme vytvorenie skupín na samotných žiakoch. Významnú úlohu zohráva aj rozdelenie úloh, ktoré si žiaci riešia vo vlastnej réžii. Skutočnosť, že pracujú s digitálnymi technológiami, mnohých žiakov dokáže motivovať, pretože mnohokrát nevnímajú prácu s nimi ako úlohu. Problém, s ktorým sa musia žiaci vysporiadať sami, je v rozlíšení tzv. spoľahlivých vs. nespoľahlivých zdrojov, z ktorých čerpajú. Náročnosť práce s jednotlivými piliermi spočíva v skutočnosti, že žiaci musia rozlišovať, čo k danej oblasti patrí a čo nie. K tomu sú dôležité viaceré zdroje, s ktorými musia pracovať.

Pri realizácii zadania na konkrétnej vyučovacej hodine si spoločne vypočujeme samotné podcasty. Dbáme na skutočnosť, aby žiaci rešpektovali stanovených 5 minút. Po odznení podcastov sa v prípade nedostatkov môžeme opýtať žiakov, kde nastala chyba, resp. čo nie je správne. Domnievame sa, že ak žiaci spracúvajú tému dôkladne, vedú odhaliť chybu. Najčastejšie žiaci postrádajú, resp. zabúdajú na priblíženie deľby štátnej moci. Zadefinujú ju čiastočne, čo iní žiaci, v prípade, že získavajú podrobné informácie, často pripomínajú. Aj z

uvedeného dôvodu je potrebné, aby sa žiakom dostalo zadanie v plnom rozsahu tak, aby nevznikol priestor pre akékoľvek spochybnenie práce skupiny. Pri zadaniach využívať nielen okruh, ale v prípade ročníka základnej školy aj kľúčové slová, bližšie informácie.

Po vypočutí všetkých štyroch oblastí môže učiteľ položiť ako prvú otázku, od ktorej sa následne bude odvíjať diskusia. Napr. „Ktorý pilier vnímate v rámci právneho štátu ako kľúčový.“ Samotná diskusia sa môže upírať len na jeden konkrétny pilier. Často sa stáva, že tá ktorá skupina vníma práve svoj pilier za najdôležitejší. V takomto okamihu zohráva významnú úlohu učiteľ, ktorý usmerní pozornosť žiakov smerom k vzájomnej prepojenosti a nevyhnutnosti všetkých štyroch pilierov. Významnú úlohu zohráva možnosť dať žiakom priestor rovnomerne, každému členovi skupiny – či už v podcaste alebo aj v samotnej diskusii.

Diskusia býva u žiakov menej obľúbená, predovšetkým k témam, v ktorých sa necítia komfortne, čo je spôsobené skutočnosťou, že nie často sa stáva, že by boli konfrontovaní nie vždy kompatibilnými názormi. Práve diskusia je vhodným prostriedkom rozvoja kritického myslenia ako aj argumentačných schopností žiakov. Argumenty nie sú riešené jednoslovnými odpoveďami, ako sa mylne domnievajú, s čím sa žiaci musia v procese vyučovacích hodín potýkať. Často práve záverečná diskusia upevní poznatky o právnom štáte, kedy žiaci argumentujú, v mnohých prípadoch nie cielene porovnávajú, hľadajú podobnosti, čím si upevňujú nadobudnuté poznatky. Opäť je úlohou učiteľa usmerňovať diskusiu tak, aby mali žiaci jednoznačné a adresné pripomienky. Je zrejmé, že sú oblasti, ktoré sú všeobecne známe ako napríklad základné ľudské práva, ale je potrebné sa zamerať na ich správny výklad aj v kontexte fungovania právneho štátu.

ZÁVER

V predložennom príspevku sme sa zamerali na výučbu právneho štátu v predmete občianska náuka. Využité metódy, ako aj samotné spracovanie zadania žiakmi a následná diskusia, poskytujú priestor pre osvojenie nielen jednotlivých pojmov týkajúcich sa právneho štátu, ale aj schopnosti pracovať s relevantnými zdrojmi a zlepšenie argumentačných schopností žiakov. V práci žiaci upevňujú aj medziľudské vzťahy, čo je úlohou aj samotného predmetu.

LITERATÚRA

- Bollová - Kutiš, T., Žilinková, K. (2024). Infiltrácia umelej inteligencie do vzdelávania. IN JUVENILIA PAEDAGOGICA 2024. Trnava : Trnavská univerzita, Pdf Trnava. ISBN 978-80-568-0660-9
- Fung, L., Carter, R. (2007). New varieties, new creativities: ICQ and English-Cantonese e-discourse. Language and Literature, 2007, 16.4: 345-366.
- Kánová, K. (2014). Aktivizujúce metódy a možnosti ich uplatnenia v predprimárnom vzdelávaní. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2014. 31 s. ISBN 978-80-8052-883-6

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

-
- Pavlinský, R. (2024). Koncept lojálnej opozície ústavných súdov členských štátov EÚ. základné východiská a otázky. In Právny štát, spravodlivosť a budúcnosť demokracie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárik v Košiciach.
- Zolcerová, I. (2022). Produkcia zvukových nahrávok a podcastov ako nástroj rozvoja komunikačných zručností v cudzom jazyku. CASALC Review, 12(1).

INOVATÍVNA DIDAKTICKÁ POMÔCKA NA PODPORU PRÁVNEHO ŠTÁTU PROSTREDNÍCTVOM PODNIKATEĽSKÉHO VZDELÁVANIA

Katarína ZEMÁNKOVÁ¹

¹ Vysoká škola DTI, Katedra školskej pedagogiky a psychológie
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
zemankova.katarina@gmail.sk

Anotácia

Práca sa venuje rozvoju podnikateľských zručností v odbornom vzdelávaní prostredníctvom inovatívnych didaktických prostriedkov, ktoré zároveň podporujú princípy právneho štátu. Ústredným rozborom je didaktická hra Podnikaním k rovnosti, ktorá prepája rozvoj podnikateľských kompetencií žiakov so spoločensky dôležitými témami, ako sú rovnosť príležitostí, etika a občianska zodpovednosť. Cieľom hry je, ako možno zážitkovou a hodnotovo orientovanou formou výučby rozvíjať nielen odborné, ale aj občianske a hodnotové kompetencie mladých ľudí. Hra bola pilotne overená v pedagogickej praxi na viacerých stredných školách na Slovensku, pričom preukázala jej pozitívny vplyv na motiváciu žiakov a ich schopnosť formulovať zmysluplné podnikateľské zámery s reálnym spoločenským presahom.

Kľúčové slová: podnikateľské vzdelávanie, odborné školstvo, didaktická hra, rovnosť, právny štát, hodnotové vzdelávanie, občianska zodpovednosť, inovatívna výučba

Annotation

This paper examines the development of entrepreneurial skills within vocational education through the use of innovative didactic tools that simultaneously reinforce the principles of the rule of law. Its central focus is the educational game Entrepreneurship for Equality, which integrates the cultivation of students' entrepreneurial competencies with socially significant themes such as equal opportunities, ethics, and civic responsibility. The game's objective is to demonstrate how experiential, value oriented teaching methods can foster not only professional but also civic and ethical competencies among young people. Piloted at several Slovak secondary schools, the game proved to have a positive impact on student motivation and their ability to formulate meaningful business ideas with tangible social relevance.

-
- Visegrad Fund
- •

Key words: entrepreneurship education; vocational education; didactic game; equality; rule of law; value based education; civic responsibility; innovative teaching

ÚVOD

V súčasnom vzdelávacom systéme zohrávajú význam didaktické prostriedky úlohu pri sprostredkovaní učiva, formovaní kritického myslenia a rozvíjaní praktických zručností žiakov. Ich správne a cielené využitie má zásadný vplyv na kvalitu edukačného procesu, najmä v oblastiach ako občianska a podnikateľská gramotnosť, kde sa kladie dôraz nielen na osvojenie poznatkov, ale aj na budovanie hodnôt súvisiacich s demokratickými princípmi a právnym vedomím. V kontexte inovatívneho podnikateľského vzdelávania predstavujú didaktické prostriedky nevyhnutný nástroj na podporu právneho štátu, keďže pomáhajú prepájať teoretické poznatky s reálnymi situáciami, čím žiakom umožňujú praktické pochopenie právnych noriem, pravidiel trhového prostredia a etických princípov podnikania.

Pojem didaktické prostriedky je v širšom spoločenskom ponímaní často interpretovaný ako súhrn všetkých predmetov a javov, ktoré napomáhajú k dosiahnutiu stanovených cieľov vo vyučovaní. V prípade odbornej didaktiky však tento termín nadobúdať širší, systematický význam – predstavuje nástroj, ktorý slúži efektívnemu sprostredkovaniu učiva a podpore napĺňania výchovno-vzdelávacích cieľov.

V oblasti inovatívneho podnikateľského vzdelávania zameraného na posilňovanie právneho vedomia a podpora princípov právneho štátu sa význam didaktických prostriedkov ešte viac prehĺbuje. Ich moderné a kreatívne poňatie – ako sú interaktívne simulácie podnikateľských situácií, digitálne prípadové štúdie či gamifikované právne scenáre – umožňuje žiakovi aktívne poskytovať poznatky z oblasti práva a podnikania v modelových situáciách. Zároveň sa týmto spôsobom rozvíjajú kľúčové kompetencie ako zodpovednosť, právne povedomie, rozhodnutie, rozhodovanie či etické myslenie, ktoré sú potrebné pre život v demokratickej spoločnosti.

1. TYPY DIDAKTICKÝCH PROSTRIEDKOV

V súčasnej didaktike odborného vzdelávania sa čoraz väčší dôraz kladie na efektívne zapájanie všetkých zmyslov do procesu učenia. Tradičné metódy, ktoré sa zameriavajú prevažne na vizuálne a auditívne podnety, už nepostačujú na zabezpečenie hlbokého porozumenia a dlhodobého učenia učiva, najmä v technicky orientovaných predmetoch.

Vaněček (2016) poukazuje na to, že multisenzorické učenie – teda učenie, pri ktorom sú aktívne viaceré zmyslové receptory – zohráva kľúčovú úlohu v procese efektívneho vzdelávania. Táto koncepcia je vizualizovaná aj na obrázku číslo 1, ktorý vníma podiel jednotlivých zmyslov pri učive v bežnom školskom prostredí.

-
- Visegrad Fund
- •

Obrázok 1. Podiel zapojenia zmyslových receptorov pri vnímaní preberaného učiva (Vaněček et al., 2016, s.290).

Prezentovaný obrázok číslo 1 predstavuje podiel jednotlivých zmyslových receptorov, ktoré sa podieľajú na vnímaní v rámci tradičného školského prostredia. Z vizualizovaných údajov vyplýva, že zastúpenie hmatového vnímania je pomerne nízke, pričom čuchové a chuťové receptory sú vo vzdelávacom procese úplne opomenuté. Graf vychádza zo súhrnných údajov zozbieraných z viacerých typov škôl, nezohľadňuje špecifické faktory, ktoré môžu ovplyvniť potrebu zapojenia jednotlivých zmyslov v rôznych odboroch vzdelávania. Napríklad na školách s gastronomickým zameraním je prirodzené aktívne využívanie chuťových receptorov, zatiaľ čo v umeleckých školách majú výrazný význam aj čuchové a hmatové podnety.

Súbežné zapájanie viacerých zmyslov výrazne podporuje proces osvojovania učiva – kombinácie vizuálnych, auditívnych, čuchových či taktilných vnemov napomáha nielen k lepšiemu porozumeniu obsahu, ale aj k jeho dlhodobjšiemu uchovaniu v pamäti vďaka tvorbe viacnásobných zmyslových stôp.

Podľa Vanečka (2018) má zapojenie všetkých dostupných zmyslov do vyučovacieho procesu technicky orientovaných predmetov výrazný vplyv na kvalitu a hĺbku osvojovania učiva. Z didaktického hľadiska predstavuje požiadavku na učiteľa, aby volil aj vyučovacie metódy a prostriedky, ktoré umožňujú žiakom aktívne sa zúčastniť vyučovania – prostredníctvom pozorovania, experimentovania či priamej manipulácie s učebnými materiálmi. Tento spôsob výučby efektívne prepája teoretické poznatky s praktickými skúsenosťami, čím zvyšuje zrozumiteľnosť učiva a jeho využiteľnosť v reálnych situáciách.

Z pohľadu učiteľa je preto vhodné použiť rôzne typy didaktických pomôcok tak, aby sa zistilo jednorazovému zapojeniu zmyslového vnímania. Ak je napríklad nový technologický proces prezentovaný výlučne verbálnym opisom, hrozí riziko, že si žiak vytvorí nepresnú alebo neúplnú predstavu, ak je výklad doplnený reálnym objektom, grafickým znázornením alebo inštruktážnym videom, žiak má vyššiu šancu porozumieť učivu a zapamätať si ho vďaka aktivácii viacerých zmyslov naraz.

Z didaktického hľadiska predstavuje tento prístup formu učenia založenej na činnosti, ktorá popri získavaní praktických zručností rozvíja aj schopnosť riešiť problémové a

neštandardné situácie. Aktívne zmyslové pripojenie zapojenie žiakov v odbornom vzdelávaní tak ďaleko presahuje jednoduché sprostredkovanie poznatkov – slúži na budovanie ich aktívnej roly v edukačnom procese.

Vaneček (2018) zároveň zdôrazňuje, že schopnosť učiteľa cieľavedome a vhodné didaktické pomôcky predstavuje jeden z rozhodujúcich faktorov úspechu vyučovania. Pedagóg sa týmto spôsobom posúva od tradičnej úlohy sprostredkovateľa informácií na pozíciu facilitátora edukačného zážitku, ktorý aktivuje žiakov a zároveň podporuje ich osobnostný aj odborný rast.

Vhodne zvolené vyučovacie prostriedky spolu s priestorom na praktickú skúsenosť navyše prispievajú k plneniu kognitívnych cieľov a zároveň posilňujú vnútornú motiváciu, objaviteľské učenie a sebadôveru žiakov v oblasti technického vzdelávania.

Petlák (2016) definuje učebné pomôcky ako prostriedky, ktoré umožňujú dokonalejšie, rýchlejšie a komplexnejšie osvojovanie vyučovania. Turek (2014) hovorí o prostriedkoch, ktoré sú nositeľmi učiva, ako o učebných pomôckach. Novák a kol. (2021) nazval všetky nástroje, ktoré používame na dosiahnutie určitých cieľov vo vyučovaní vyučovacími prostriedkami. Podľa Šimočkovej (2014) sú učebné pomôcky charakterizované ako pomôcky, ktoré prispievajú ku kvalitnejšiemu a rýchlejšiemu pochopeniu učiva. Hoci sa jednotlivé definície používajú vo svojom slovnom vyjadrení, všetky označujú určitý jav – využívané vo vzdelávacom procese, bez ohľadu na to, či ich nazývame didaktické prostriedky, učebné pomôcky alebo vyučovacie prostriedky.

1.1 Štruktúra a členenie vyučovacích prostriedkov v edukačnom procese

Pre presnú definíciu pojmu didaktické pomôcky možno najskôr objasniť širší rámec vyučovacích prostriedkov, ktorých súčasťou sú tieto pomôcky ako konkrétny a nezastupiteľný prvok. Vyučovacie prostriedky možno chápať ako prostriedky, ktoré slúžia na dosiahnutie výchovno-vzdelávacích cieľov. Na základe ich charakteru ich delíme do dvoch hlavných skupín:

1. Nemateriálne vyučovacie prostriedky, medzi ktoré zaradíme najmä vyučovacie metódy a organizačné formy vyučovania, ktoré prebiehajúci priebeh a výsledky výučby;
2. Materiálne vyučovacie prostriedky, ktoré ďalej členíme do niekoľkých podskupín:
 - Učebné pomôcky – sem patria autentické predmety, ich modely či zmenšeniny, učebnice, textové zdroje, ako aj digitálne vzdelávacie nástroje prezentované prostredníctvom didaktickej techniky;
 - Technické zariadenia vo vyučovaní – sem patria výpočtová technika, audiovizuálne a auditívne zariadenia, ako aj nástroje určené na riadenie a hodnotenie výučby;
 - Organizačné a reprografické zariadenia – napríklad kopírovacie stroje, tlačiarne, skenery a počítače;
 - Vyučovacie priestory a ich vybavenie – klasické i špecializované učebne (vybavené s interaktívnou tabuľou, nástenkami), laboratória, telocvične, odborné a počítačové učebne;

- Visegrad Fund

- Študijné a žiacke potreby – napríklad písacie potreby, kalkulačky, počítačové, mobilné zariadenia a iné technické nástroje potrebné na individuálnu prácu žiakov.

1.2 Pedagogické funkcie didaktických pomôcok vo vyučovaní

Didaktické pomôcky považujú významnú úlohu vo všetkých etapách vyučovacieho procesu. Podporujú aktivitu a motiváciu žiakov, pomáhajú pri zoznamovaní sa s novou témou, slúžia na upevnenie vedomostí a opakovanie prebraného učiva. Ich uplatnenie je preto univerzálne – od úvodnej motivačnej fázy až po praktické precvičovanie a záverečné hodnotenie.

Podľa Tureka (2014) možno funkcie didaktických pomôcok rozdeliť do viacerých kategórií: motivačná, spätnoväzbová, informačná, filtračná (preosievacia), aplikačná, kontrolná, výberová, rozlišovacia, racionalizačná. Petlák (2016) dopĺňa tento výpočet o ďalšie špecifické funkcie, ktoré priamo ovplyvňujú kvalitu a efektivitu edukačného procesu: informačná funkcia, formatívna, inštrumentálna, motivačná, systematizujúca, náznaková, facilitačná, podporná, racionálna a ekonomická funkcia. Tieto funkcie poukazujú na to, že didaktické pomôcky nie sú len nástrojom sprostredkovania učiva, ale zároveň plnia dôležitú úlohu pri aktivizácii kognitívnych schopností žiakov a pri zvyšovaní efektivity celého edukačného procesu.

2. CHARAKTERISTIKA EKONOMICKÉHO A PODNIKATEĽSKÉHO VZDELÁVANIA

Ekonomické vzdelávanie predstavuje cieľavedomý edukačný proces, prostredníctvom ktorého si žiaci osvojujú systematický súbor poznatkov z oblasti ekonómie a príbuzných disciplín. Počas tohto procesu si žiaci okrem samotných odborných vedomostí postupne rozvíjajú aj zručnosti, formujú si pracovné návyky, postoje a hodnotové orientácie. Tieto komponenty spoločne vytvárajú profesionálnu spôsobilosť v ekonomickom odbore, na ktorý sa pripravujú. Ekonomické vzdelanie je tak komplexom vedomostí, schopností, skúseností a postojov, ktoré žiak nadobúda nielen v rámci vyučovania, ale aj prostredníctvom praktických činností a kontaktu s realitou ekonomického života.

Podnikateľské vzdelávanie je špecifickým segmentom ekonomického vzdelávania, ktoré sa zameriava na rozvoj podnikateľských kompetencií, ako sú iniciatíva, kreativita, schopnosť riešiť problémy, prijímať rozhodnutia, niesť zodpovednosť a efektívne plánovať či poskytovať podnikateľské aktivity. Práve v kontexte nadobúdajú didaktické pomôcky (vrátane učebníc, interaktívnych simulácií či projektových úloh) kľúčový význam, keďže žiakom umožňujú modelovať reálne podnikateľské situácie a tomto poznatku v praktických súvislostiach.

Prepojenie ekonomického a podnikateľského vzdelávania zároveň zabezpečuje, že absolventi škôl nielen rozumejú fungovaniu trhu, právnym predpisom a pravidlám, ale zároveň

-
- Visegrad Fund
- •

dokážu aktívne vstúpiť do podnikateľského prostredia a konať v súlade s princípmi právneho štátu a etiky.

3. HRAVÉ ROZVÍJANIE PODNIKATEĽSKÝCH ZRUČNOSTÍ A SOCIÁLNEJ CITLIVOSTI PROSTREDNÍCTVOM VZDELÁVACEJ HRY

V súčasnom odbornom vzdelávaní nadobúdajú čoraz väčší význam inovatívne a interaktívne prístupy, ktoré reflektujú aktuálne spoločenské výzvy a podporujú rozvoj podnikateľských kompetencií žiakov. Jedným z progresívnych nástrojov v tejto oblasti je didaktická hra *Podnikaním k rovnosti*, vytvorená ako metodická podpora vyučovania predmetu *Cvičná firma*.

Táto vzdelávacia hra je navrhnutá s cieľom rozvíjať podnikateľské zručnosti, tvorivé myslenie a inovatívnosť stredoškolských študentov. Základnou myšlienkou je viesť mladých ľudí k vytváraniu podnikateľských zámerov, ktoré reagujú na reálne spoločenské výzvy, predovšetkým v oblasti rodovej rovnosti, a zároveň prispievajú k udržateľným zmenám v spoločnosti.

Didaktický prínos hry spočíva v prepojení teoretických poznatkov s praktickými aktivitami, čo zvyšuje motiváciu žiakov a ich aktívnu participáciu na vyučovaní. Hra prináša do edukačného procesu spoločenské relevantné témy, najmä tie, ktoré súvisia so životom žien a rodovými stereotypmi. Tým sa vytvára priestor pre rozvoj diskusie, kritického myslenia, hodnotovej orientácie a spolupráce v čase. Napriek svojmu tematickému zameraniu sú získané zručnosti a poznatky univerzálne a využiteľné aj pri riešení iných spoločenských problémov.

Hru je možné realizovať alebo podľa výsledkov, čo poskytuje flexibilitu podľa potrieb konkrétneho vyučovania. Pri správnom vedenom facilitovaní rozvíja hra analytické myslenie, rozhodovanie, prezentačné zručnosti a tímovú komunikáciu. hry sú spoločné tematické karty (napr. spoločenský problém, príčina, dôsledok), podnikateľské výzvy, inšpirácie a pracovné hárky, ktoré napomáhajú žiakom pri tvorbe a vizualizácii ich podnikateľských riešení.

Z metodického hľadiska ide o premyslený, prakticky aplikovateľný a didakticky hodnotný nástroj. Jeho prednosťou je prehľadná štruktúra, intuitívne ovládanie a jednoduchá implementácia do výučby bez potreby rozsiahlej prípravy. Všetky materiály sú dostupné bezplatne a pripravené na okamžité využitie.

Hra *Podnikaním k rovnosti* (Obrázok 2) bola prvýkrát odborne predstavená 27. augusta 2024 počas prezenčného seminára organizovaného Štátnym inštitútom odborného vzdelávania (ŠIOV) na Stromovej ulici 9 v Bratislave. Seminár sa využíval predmetu viac ako 30 učiteľov *Cvičná firma* z rôznych regiónov Slovenska, čo potvrdzuje dopyt po moderných a hodnotovo orientovaných didaktických nástrojoch.

-
- Visegrad Fund
- •

Obrázok 2. Hra Podnikaním k rovnosti.

Zaradenie tejto hry do vyučovania predstavuje účinný spôsob, ako ciele rozvíjať podnikateľské zručnosti žiakov a zároveň podporovať ich spoločenskú citlivosť, hodnotové smerovanie a občiansku angažovanosť. Vzdelávanie hry tak nadobúda nielen praktický, ale aj prostredníctvom formujúci charakter, čo z nej robí vhodný doplnok k tradičným aj inovatívnym vyučovacím metódam.

4. PRÍNOSY VZDELÁVACEJ HRY PRE ŽIAKOV A UČITEĽOV

4.1 Vzdelávací význam pre žiakov a žiačky

Vzdelávacia hra *Podnikaním k rovnosti* poskytuje študentom možnosť rozvíjať odborné aj osobnostné kompetencie prostredníctvom aktívneho zapojenia do simulovaných podnikateľských situácií. Hravá forma s edukačným potenciálom napomáha efektívnejšiemu osvojeniu poznatkov a ich prepojeniu s aktuálnymi spoločenskými výzvami. V rámci vyučovacieho procesu žiaci:

- získavajú poznatky o význame rovnosti príležitostí a možnostiach ich presadzovania prostredníctvom podnikateľských aktivít,
- učia sa identifikovať spoločenské javy súvisiace so životom žien, pričom ich dokážu analyzovať z hľadiska hlbších systémových príčin, nie iba ich vonkajších prejavov,
- vytvárajú podnikateľské riešenia s potenciálom pozitívne ovplyvniť spoločenské dianie v lokálnom alebo globálnom kontexte,
- rozvíjajú tímové a kooperatívne zručnosti v rámci skupinovej práce,
- získavajú skúsenosti s prezentáciou svojich zámerov a obhajobou podnikateľskej vízie,
- posilňujú inovatívne a kreatívne myslenie potrebné pre problémy.

-
- Visegrad Fund
- •

Uvedené kompetencie sú v súlade s cieľom súčasného odborného vzdelávania, ktoré zahŕňajú prepojenie podnikateľských zručností s etickým a spoločensky zodpovedným rozmerom podnikania.

Účinnosť a praktický prínos tejto hry bol overený v reálnom prostredí na Strednej odbornej škole automobilovej a podnikania v Senci, kde sa hra realizovala v triede III. ročníka učebného odboru 6341 M škola podnikania (Obrázok 3). Žiaci počas aktivity aktívne spolupracovali, analyzovali spoločenské problémy a následne navrhovali riešenia. Na základe výstupov z hry si vytvoril konkrétny podnikateľský zámer, ktorý sa základom pre vznik ich novej cvičnej firmy Čokoland s. r. o.

Obrázok 3. Hra Podnikaním k rovnosti.

Hra žiakom nielen rozšírila obzory v oblasti spoločenskej rovnosti a podnikania, ale cielene nasmerovala ich rozhodovanie pri výbere predmetu podnikania, čím potvrdila svoj praktický dopad na proces tvorby podnikateľských plánov v rámci výučby. Tento príklad poukazuje na možnosť efektívneho využitia hier pri budovaní funkčných a zmysluplných podnikateľských modelov s vysokou mierou angažovanosti zo strany žiakov.

4.2 Pedagogické benefity a praktické využitie

Didaktická hra *Podnikaním k rovnosti* predstavuje pre vyučujúcich vzdelávací nástroj, ktorý efektívne spája organizačnú jednoduchosť s možnosťou obohatenia tradičných vyučovacích metód o prvky zážitkového a interaktívneho učenia. Z didaktického hľadiska prináša viacero významných výhod:

- *Podpora tvorby podnikateľských zámerov:* Hra prirodzene vedie žiakov k formulácii podnikateľských cieľov, ktoré vychádzajú z identifikovaných spoločenských potrieb. Tento prístup zvyšuje ich vnútornú motiváciu a záujem o výučbu podnikania.
- *Aktivizácia edukačného procesu:* Vďaka svojmu interaktívnemu charakteru podporuje hra vyššiu mieru zapojenia žiakov do vyučovania a umožňuje im poskytnúť teoretické poznatky v konkrétnych praktických situáciách.

- *Komplexný rozvoj kompetencií:* Učitelia môžu prostredníctvom hry cielene rozvíjať podnikateľské zručnosti žiakov vrátane kritického myslenia, tvorivosti, tímovej spolupráce a schopnosti samostatného rozhodovania.
- *Didaktická nenáročnosť:* Všetky komponenty hry sú pripravené na okamžité použitie a nevyžadujú zložitú prípravu.

Implementácia tejto edukačnej pomôcky prispieva nielen k zvýšeniu efektívnosti výučby, ale aj k rozvoju hodnotovo orientovaných mladých ľudí pripravených reagovať na aktuálne výzvy spoločnosti prostredníctvom podnikania. Hra je voľne dostupná na stiahnutie spolu s metodickou príručkou, ktorá obsahuje praktické návody na jej využitie, tipy na začlenenie do predmetu *Cvičná firma* a odporúčania na prípravu vyučujúcich.

ZÁVER

Vzdelávanie zamerané na podnikanie predstavuje kľúčový priestor pre rozvoj nielen odborných, ale aj spoločenských kompetencií mladých ľudí. V tomto kontexte sa čoraz viac ukazuje potreba obohacovať tradičné prístupy o inovatívne didaktické nástroje, ktoré reflektujú aktuálne výzvy a zároveň podporujú zodpovedný postoj k hodnotám právneho štátu. Predkladaná práca analyzuje potenciál jednej z týchto pomôcok – didaktickej hry Podnikaním k rovnosti – ako efektívneho nástroja v rámci odborného vzdelávania.

Hra umožňuje žiakom prepájať podnikateľské myslenie so spoločenským kontextom, hľadať riešenia problémov so zreteľom na rovnosť, etiku a hodnoty. Podporuje vytváranie podmienok pre rozvoj podnikateľských zámerov s reálnym spoločenským presahom, čím zároveň zvyšuje hodnotovú dimenziu odborného vzdelávania. Výsledky jej implementácie v školskom prostredí – napríklad na SOŠ automobilovej a podnikania v Senci – naznačujú, že využitie zvoleného didaktického prístupu môže výrazne ovplyvniť kvalitu edukačného procesu a rozhodovanie žiakov pri výbere podnikateľského zamerania..

Zároveň sa potvrdilo, že hra je jednoducho implementovateľná a adaptovateľná na rôzne typy stredných škôl, čo z nej robí univerzálny nástroj s potenciálom širšieho využitia v praxi. Z pedagogického hľadiska ide o prínosný prostriedok, ktorý podporuje kritické myslenie, spoluprácu, kreativitu a zároveň smeruje žiakov k uvažovaniu o podnikaní ako o forme spoločenskej zodpovednosti.

Na základe analyzovaných zistení možno konštatovať, že inovatívne didaktické nástroje, ktoré integrujú hodnotové dimenzie, predstavujú perspektívny smer v oblasti podnikateľského vzdelávania a môžu významne prispieť k formovaniu aktívneho, zodpovedného a hodnotovo ukotveného občana.

-
- Visegrad Fund
- •

PodĎakovanie

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia medzinárodného vedeckého projektu IGA 001DTI/2023-2026 Aktuálne témy odbornej didaktiky v prostredí odborného vzdelávania a prípravy.

LITERATÚRA

- Novák, J. (2012). *Odborná zložka obchodných predmetov* (1. vyd.). Bratislava: Ekonóm. 2012. 208 s. ISBN 978-80-225-3466-5.
- Petlák, E. (2016). *Všeobecná didaktika*. Bratislava: IRIS, 2016. ISBN 978-80-8153-06-7.
- Šimočková, V. (2014). *Kapitoly z didaktiky*. 1. vyd. Košice: Multiprint, 2014. 78 s. ISBN 978-80-89666-07-2.
- Štátny inštitút odborného vzdelávania. (2024). *Prezenčný seminár pre učiteľov Cvičných firiem – program a výstupy*. Bratislava: ŠIOV.
- Turek, I. (2014). *Didaktika*. Bratislava: Wolters Kluwer. 2014. 590 s. ISBN 978-80-8168-004-5.
- Vaněček, J., & kol. (2016). *Didaktika odborného výcviku*. Praha: SPN.

-
- Visegrad Fund
- •

*Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii*

*Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches*

DEBATA AKO EFEKTÍVNA METÓDA VO VYUČOVANÍ PROBLEMATIKY PRÁVNEHO ŠTÁTU

Martin ROSENBERGER¹

¹ Súkromné gymnázium Mercury
Zadunajská 4, 850 00 Bratislava
rosenberger@zoho.com

Anotácia

Príspevok sa zaoberá metodikou a spôsobmi ako zefektívniť a zatriktívniť vyučovanie témy právneho štátu na stredných školách. Modelové hodiny nám ukážu aký pozitívny vplyv má využitie riadenej debaty na výsledné vedomosti a schopnosti študentov. Metóda predovšetkým napomáha hlbkému porozumeniu danej problematiky a na základe svojej praxe viem zhodnotiť, že má veľký motivačný účinok. V príspevku vysvetlíme pravidlá tejto moderovanej debaty a jej špecifiká.

Kľúčové slová: nezávislé súdnictvo, demokracia, ľudské práva, občianske práva, debata, vyučovacia hodina

Annotation

The paper provides a methodology and support for making the teaching of the rule of law in high schools more effective and attractive. Model lessons will show us the positive impact of using a guided debate on the resulting knowledge and skills of students. The method primarily helps to gain a deep understanding of the issue and based on my own experience, I can assess that it has a great motivational effect. In the paper, we will explain the rules of this moderated debate and its specifics.

Key words: independent judiciary, democracy, human rights, civil rights, debate, lesson

ÚVOD

Tematike správneho fungovania slobodného štátu a pilierom demokracie je na hodinách občianskej náuky venovaná dostatočná časová dotácia. Študenti sa s pojmami občianska spoločnosť, horizontálne rozdelenie moci, ľudské práva a demokracia stretávajú vo viacerých

tematických celkoch politológie a práva, tak na základnej ako aj na strednej škole. Problémom sú metódy a práca so žiakmi, ktoré sa počas vyučovania využívajú. Preferuje sa frontálne vyučovanie a práca s učebnicou alebo prezentáciou. Študenti potom síce vedia definovať vybrané pojmy, ale majú problémy s ich aplikáciou, resp. využitím pri formovaní občianskeho postoja, kritickým zhodnotením a využitím v praxi. Pri vyučovaní mnohí učitelia využívajú moderné pomôcky ako video, komparatívne pracovné listy alebo vzdelávacie aplikácie (napr. Kahoot), ktoré študentom výrazne uľahčia pochopenie a porozumenie učiva, lenže menej sa venujú najdôležitejším fázam vzdelávacieho procesu.

- *Prezentácii* – fáze v ktorej študenti vyjadrujú svoje poznatky, argumentujú a diskutujú o nich, vedú kriticky posúdiť argumenty spolužiakov
- *Reflexii* – fáze kde zhodnotia svoje vedomosti a spätne analyzujú čo sa naučili, ako poznatky v budúcnosti využijú

Podobný problém vzniká aj pri hodnotení ich vedomostí, kedy sa uprednostňujú iba testovacie úlohy zamerané na vedomosti a zvládnutie pojmov. V príspevku sa zameriame na využitie metód riadeného debatovania a diskutovania, ktoré do vyučovacieho procesu prinášajú rozvoj kompetencií spomínaných fáz.

1. DEBATA – ÚČINNÁ METÓDA VZDELÁVANIA POČAS HODÍN OBČIANSKEJ NÁUKY

Debatovanie je jednou z najefektívnejších metód aktívneho učenia, ktorá rozvíja kritické myslenie, argumentačné schopnosti a schopnosť rešpektovať odlišné názory. Na hodinách občianskej náuky môže byť debatovanie cenným nástrojom, ktorý pomáha žiakom lepšie pochopiť demokratické princípy, morálne dilemy a spoločenské otázky.

Podľa (S. Brookfielda a S. Preskilla, 2005) je schopnosť diskutovať a vymieňať si argumenty základom demokratickej spoločnosti. Debata učí žiakov:

- *Kritickému mysleniu* – žiaci sa učia analyzovať fakty, vyhodnocovať dôkazy a odlišovať argumenty od názorov.
- *Komunikačným zručnostiam* – formulovanie myšlienok a prezentovanie argumentov sú dôležité v akademickom aj profesionálnom.
- *Rešpektu k rôznym pohľadom* – rozprava podporuje schopnosť počúvať a konštruktívne reagovať na iné názory.

Rozhodujúcim faktorom počas vyučovacej hodiny je výber spôsobov debatovania, pričom každý má svoje výhody a upriamuje pozornosť na rozvoj iných zručností študentov. Debata je možné ľubovoľne kombinovať v závislosti od veku a intelektuálnych zručností. Študenti oceňujú predovšetkým možnosť vyjadriť svoj názor a slobodne formulovať vlastné myšlienky bez zásahu vyučujúceho. Jedinou podmienkou je dodržiavanie vopred stanovených debatných pravidiel.

Tabuľka 1

Typ debát/diskusii použiteľných na hodinách občianskej náuky

	Využitie	Kompetencie žiakov
<i>Štruktúrovaná</i>	žiaci majú pridelené úlohy (napr. tím „za“ a tím „proti“). Každý tím predstavuje svoje argumenty a následne reaguje na protiargumenty súperov.	Schopnosť argumentácie a analýzy
<i>Oxfordská</i>	stanový sa téza a diskutuje sa v dvoch tímoch, pričom rozhodca hodnotí kvalitu argumentácie	Schopnosť spracovávať a kriticky hodnotiť informácie
<i>Panelová</i>	žiaci vystupujú ako odborníci na konkrétnu tému a odpovedajú na otázky publika	Schopnosť kreatívneho myslenia a adekvátnych reakcií

Zdroje: (Brookfield, S. D., & Preskill, S., 2005) (Pilát M., Hrabánek.D a kol., 2018)

V príspevku sa zameriame na využitie 2 typov debát v problematike právneho štátu a vysvetlíme priebeh a metodiku vyučovacích hodín.

1.1 Štruktúrovaná debata

Hodina na tému: „ Slovenská republika ochraňuje princípy právneho štátu“

Trvanie aktivity vyžaduje 1 vyučovaciu hodinu, čiže 45 minút. Príprava debaty však musí prebehnúť už na predchádzajúcej hodine, kde vybraných žiakov rozdelíme do 2 tímov, pričom každý tvoria 3 členovia. Jeden tím je súhlasný, to znamená, že bude argumentovať v prospech tézy a druhý je nesúhlasný a bude sa snažiť tvrdenie vyvrátiť. Argumenty na debatu si pripraví študenti vopred, aby sme sa vyhli brainstormingu na hodine a predovšetkým na prípravu dôkazov, ktorými musia nevyhnutne dokazovať svoje tvrdenia.

Súčasťou prípravy je, že študenti poznajú presné pravidlá ako debata bude prebiehať (Nemčok M. a kol., 2014).

- Každý tím má 3 rečníkov.
- Každý rečník má 2 minúty na svoj prejav.
- Po hlavnej argumentácii môže druhý tím klásť krátke otázky (1 minúta).
- Na záver má každý tím 1 minútu na záverečné vyjadrenie.
- Učiteľ je moderátorom, kontroluje čas a objektivitu.

Ostatní študenti budú rozhodcami v debate, pričom počas argumentovania a kladenia otázok nevstupujú do priebehu debaty, pretože negatívne ovplyvnia výsledok. Vyjadria sa až

po skočení a k tomu, ktoré argumenty ich najviac presvedčili a prečo. Každý z nich by mal vybrať víťazný tím a pri hodnotení neprihliadať na tému diskusie, ale na argumentačné zručnosti tímov a schopnosť dôkazmi podložiť vyjadrené tvrdenia. Úlohou učiteľa je zabezpečiť dodržiavanie pravidiel a sledovanie, aby študenti dodržali tému. Predovšetkým sa musia vyvarovať argumentu ad hominem (Hasan, 2024), čiže argumentu, ktorý je namierený proti diskutujúcemu a nie je všeobecný.

Na záver vyučovacej hodiny je vhodné otvoriť diskusiu so zapojením celej triedy k rôznym otázkam:

- Ako sa zmenil váš pohľad na právny štát u nás?
- Myslíte si, že právny štát je na Slovensku dostatočne chránený?
- Čo by sa mohlo zlepšiť?

1.2 Panelová debata

Hodina na tému: „Nezávislosť súdnictva ako garanta demokracie“

Cieľom tejto diskusie je, aby študenti pochopili význam nezávislosti súdnictva v demokratickej spoločnosti a debatovali o jej dôležitosti. Časový model je 1 vyučovacia hodina, pričom účastníci sa rozdelia do troch skupín.

- *Moderátor* (učiteľ alebo vybraný žiak) – vedie diskusiu, kladie otázky.
- *Debatéri* (4–5 žiakov) – zastávajú rôzne pohľady na tému.
- *Publikum* (ostatní žiaci) – kladú otázky, hlasujú, vyjadrujú názory.

V tejto debate je želané, aby moderátorom diskusie bol skúsený študent a to za predpokladu, že už podobné diskutovanie prebiehalo. Samotní študenti vtedy cítia väčšiu slobodu a zodpovednosť pri vyjadrovaní vlastného názoru, pričom vnímajú, že oni držia diskusiu vo vlastných rukách. Pri prvých debatách je praktické, ak je moderátorom samotný učiteľ a kontroluje priebeh.

Priebeh debaty sa skladá zo 4 častí:

- *Úvod* (10 minút) – Moderátor predstaví debatérov, uvedie tému a vysvetlí základné pojmy s ktorými sa bude pracovať. Nezávislosť súdnictva, demokracia, princípy právneho štátu. Každý debatér sa predstaví a stručne povie svoj názor.
- *Diskusia* (20 minút) – Moderátor kladie debatérom vopred pripravené otázky na ktoré každý musí reagovať, pričom dbá na kultivovanú a rovnocennú komunikáciu. Príklady takýchto otázok sú:
 - Prečo je súdnictvo kľúčové pre demokraciu?
 - Aké sú možné hrozby pre nezávislosť súdov?
 - Ako môže verejnosť kontrolovať nezávislosť súdnictva?
- *Zapojenie publika* (10 minút) – Študenti kladú otázky debatérom a prebieha voľná diskusia s publikom. Nakoniec tejto časti sa môže hlasovať o vybranej otázke, ktorá sa týka problému. (príklad: Myslíte si, že súdnictvo v našej krajine je skutočne nezávislé?)

-
- Visegrad Fund
- •

- *Záver* (5 minút) – Každý z debatérov dostane minútu na záverečné slovo a moderátor stručne zhrnie výsledok diskusie a jej hlavné ponaučenie.

Prax ukazuje, že je vhodné získať na konci reflexiu študentov v podobe krátkej ankety alebo napísaním krátkej úvahy na tému: Prečo je nezávislosť súdnictva dobrá pre mňa? Táto spätná väzba vyučujúcemu nastaví zrkadlo ako debatu v budúcnosti smerovať a prispôbovať potrebám konkrétnej triedy.

ZÁVER

Na záver je potreba zmínit, že ne vo všetkých oblastiach odborného vzdelávania lze využiť V príspevku sumarizujeme skúsenosti z vyučovacích hodín, kde bola použitá metóda debatovania ako efektívny nástroj na rozvoj zručností, ktoré sú pre študentov kľúčové. S vyučovacieho modelu 5E (Rodger W. Bybee, 2015) aktívne rozvíjame fázu Explore (preskúmanie) a fázu Elaborate (rozšírenie). Explore formou, že študenti samostatne objavujú nové informácie a analyzujú dáta. Elaborate formou, že aplikujú nové poznatky a hľadajú riešenia počas diskusie. Výskumy ukazujú, že žiaci zapojení do debatných aktivít dosahujú lepšie výsledky v oblasti argumentácie a kritického myslenia (Fine, 2005).

Okrem akademických prínosov debata zlepšuje aj sebavedomie a schopnosť riešiť konflikty. Debatovanie na hodinách občianskej náuky tak môže byť efektívnym spôsobom, ako pripraviť žiakov na účasť v demokratickej spoločnosti. Zaradenie debaty do vyučovania občianskej náuky poskytuje žiakom neoceniteľné zručnosti. Učia sa nielen formulovať a obhajovať svoje názory, ale aj rešpektovať odlišné perspektívy, čím sa z nich stávajú zodpovední a angažovaní občania.

LITERATÚRA

- Brookfield, S. D., & Preskill, S. (2005). *Discussion as a Way of Teaching: Tools and Techniques for Democratic Classrooms*. Jossey-Bass.
- Bybee R. (2015) *The BSCS 5E Instructional model: Creating teachable moments*. NSTA press
- Fine, G. A. (2005). *Gifted Tongues: High School Debate and Adolescent Culture*. Princeton University Press.
- Hasan M. (2024) *Vyhraj každú debatu*. Ultimo Press ISBN: 978-80-8289-027-6
- Nemčok M. a kol. (2014) *Debatná príručka pre stredné školy*. Slovenská debatná asociácia. 2. vydanie. ISBN 978-80 – 971782-0-8
- Pilát M., Hrabánek, D a kol. (2018) *Debatní metodika*. Asociace debatních klubů.
- Web: <https://lf.westernsydney.edu.au/engage/strategy/panel-discussions/>

-
- Visegrad Fund
- •

PRÍKLADY OSVEDČENÝCH POSTUPOV VYUŽÍVANIA INOVATÍVNYCH EDUKAČNÝCH METÓD VO VÝUČBE O VYBRANÝCH TÉMACH OBLASTI PRÁVNEHO ŠTÁTU I.

Milada SCHERHAUFEROVÁ¹

¹ Stredná odborná škola beauty služieb
Račianska 105, 831 02 Bratislava
milada.scherhaufEROVA@sos-racianska.sk

Anotácia

Príspevok obsahuje príklady osvedčených postupov využívania inovatívnych edukačných metód vo výučbe o vybraných témach oblasti právneho štátu nielen ako súčasť vyučovacích hodín občianskej náuky alebo etickej výchovy. Jedna téma je rozdiel medzi verejnými a súkromnými peniazmi, aktivita umožňuje žiakom priamo zažiť ako funguje a ako sa naplňa a mýňa štátny rozpočet. Druhá téma je zameraná na verejné a súkromné informácie, aktivita naučí žiakov určiť rozdiel medzi nimi a zaujímavou formou ich oboznámi s kľúčovými ustanoveniami zákona o slobodnom prístupe k informáciám. Tretia téma je, prečo je verejné obstarávanie často spojené s korupciou, aktivita motivuje žiakov uvažovať nad protikorupčnými poistkami v tejto oblasti a zároveň pochopiť, ako férovosť verejného obstarávania môže ovplyvniť život jednotlivca v našej krajine.

Kľúčové slová: právo, štát, právny štát, vyučovanie, metódy vyučovania, inovatívne metódy vyučovania, občianska náuka, etická výchova, stredná škola

Annotation

The article contains examples of best practices in using innovative educational methods in teaching selected topics in the area of the rule of law, not only as part of civics or ethics lessons. One topic is the difference between public and private money, the activity allows students to directly experience how the state budget works and how it is implemented and spent. The second topic is focused on public and private information, the activity will teach students to determine the difference between them and will introduce them to the key provisions of the Act on Free Access to Information in an interesting way. The third topic is why public procurement is often associated with corruption, the activity motivates students to think about anti-corruption safeguards in this area and at the same time understand how the fairness of public procurement can affect the life of an individual in our country.

Key words: law, state, rule of law, teaching, teaching methods, innovative teaching methods, citizenship education, ethical education, secondary school

ÚVOD

Na tému inovácii odbornej praxe v pregraduálnej príprave vysokoškolských študentov aj budúcich učiteľov sa sústredili Treľová a kol. (2023). Téma inovácií odbornej praxe v pregraduálnej príprave vysokoškolských študentov, najmä budúcich stredoškolských učiteľov a téma posilňovania právneho štátu prostredníctvom inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách sú prepojené viacerými spôsobmi, keďže zahŕňajú vzdelávacie a profesijné procesy, ktoré sa dotýkajú rozvoja kritického myslenia, etiky, zodpovednosti a právneho povedomia v rôznych fázach vzdelávania. Vysokoškolská príprava stredoškolských učiteľov sa sústreďuje na inováciu a modernizáciu vzdelávacích metód a techník. Zohľadňuje nielen teoretické základy, ale aj praktické zručnosti, ktoré študenti nadobúdajú počas odbornej praxe. Tieto inovácie by mali reflektovať aktuálne potreby spoločnosti, medzi ktoré patrí aj posilňovanie právneho štátu. Budúci pedagógovia, pripravujúci sa na učiteľskú prax v stredných odborných školách, sa učia, ako pracovať so študentmi a kolegami v súlade s etickými a právnymi normami. Príprava týchto odborníkov v zmysle inovácií môže vytvárať zodpovednejšie generácie (Horváth, Hlásny & Krásny, 2021), ktoré budú schopné reflektovať a aplikovať právne princípy v rôznych oblastiach spoločenského života. Tieto dve témy sa vzájomne dopĺňajú, pretože inovácia odbornej praxe v pregraduálnej príprave vysokoškolských študentov, budúcich učiteľov, pomáha formovať profesionálov, ktorí sú schopní efektívne reagovať na právne výzvy a prispievať k posilňovaniu právneho štátu. Inovatívne edukačné prístupy v stredných odborných školách vytvárajú základy pre rozvoj právneho povedomia a zodpovednosti medzi mladými ľuďmi, čo je nevyhnutné pre ochranu právneho štátu a demokratických princípov v spoločnosti.

Priamo téme posilňovania právneho štátu prostredníctvom inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách sa vo svojich publikovaných výstupoch venujú Barnová & Krásna (2025), Lajčín, Barnová & Krásna (2024, 2025a-c), predkladajú aj konkrétne príklady dobrej praxe využitia inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách v posilňovaní právneho štátu, ale zaujímavé sú aj aktivity, ktoré vo svojej monografii predstavujú Barnová, Zemánková a Vančo (2024). Náš príspevok je nimi inšpirovaný, ponúka ďalšie príklady osvedčených postupov využívania inovatívnych metód vo výučbe o vybraných témach oblasti právneho štátu v podmienkach strednej odbornej školy.

1. SPOLOČNÁ POKLADNICA A MOJA VLASTNÁ PEŇAŽENKA (Lenártová & Vasičáková Očenášová, 2016)

Cieľ aktivity: Prakticky pochopiť rozdiel medzi verejnými a súkromnými peniazmi.

Evokácia: Učiteľ vysvetlí žiakom primeraným spôsobom čo je, ako funguje a ako sa naplňa a mína štátny rozpočet.

Pomôcky: papier, farebné fixky, malé kúsky farebného papiera, škatuľa

Trvanie: 45 minút

Veková skupina: 12 – 16 rokov

Postup:

1. Každý žiak dostane 10 kúskov farebného papiera - „peniaze“. Každéj farbe sa stanoví peňažná hodnota.
2. Trieda sa v riadenej diskusii rozhoduje koľko „peňazí“ každý odovzdá do škatule – „spoločnej pokladnice triedy“ a koľko si nechá pre seba. Informované rozhodovanie s porozumením je vhodné podporiť aj prostredníctvom diskusiu na tému, ktoré potreby má žiak v škole, ktoré z nich si má uspokojovať skôr sám a kde je vhodnejšie postupovať spoločne.
3. Trieda sa v riadenej diskusii rozhoduje, na čo sa využijú vyzbierané „peniaze“. Jednotlivé nápady sa spisujú na flipchart. Žiaci hlasujú a dojednávajú sa, ktoré z nápadov na flipcharte sa zrealizujú. Na konci učiteľ vyzve, aby sa vyjadrili sa aj tí žiaci, ktorí doteraz mlčali.
4. Trieda sa v riadenej diskusii rozhoduje, kto sa bude starať o „spoločnú pokladnicu triedy“ a kto bude realizovať nápady na mienanie spoločných „peňazí“.
5. Každý žiak napíše anonymne, čo sa mu páčilo a s čím pri tomto rozhodovaní (ne)bol spokojný.

Vyhodnotenie:

Učiteľ číta anonymné odkazy žiakov a prostredníctvom nich osvetľuje žiakom, že štátny rozpočet funguje podobne ako spoločná pokladnica triedy. Uvádza, ktoré pravidlá pomáhajú, aby sa spoločné peniaze nestrácali alebo nehromadili v rukách jednotlivcov. Na nasledujúcich aktivitách je možné nadviazať cvičením o význame slova korupcia.

2. KTORÉ INFORMÁCIE SÚ VEREJNÉ A KTORÉ SÚKROMNÉ? (Lenártová & Vasičáková Očenášová, 2016)

Cieľ aktivity: Vymedziť pojmy verejné a súkromné informácie, určiť rozdiel medzi nimi, oboznámiť sa so zákonom o slobodnom prístupe k informáciám.

Evokácia: Diskutujte s učiacimi sa na tému, ktoré informácie podľa nich treba sprístupňovať verejnosti a ktoré by mali štátne úrady tajiť. Poskytnite základnú informáciu o existencii a logike zákona o slobodnom prístupe k informáciám (zákon č. 211/2000 Z.z. o slobodnom prístupe k informáciám).

Pomôcky: flipchart, ceruzka, pero, farebné fixky, lepidlo, lepiaca páska

Trvanie: 45 minút

Veková skupina: 15 – 16 rokov

Postup:

Rozhodnite, ktoré z nasledujúcich informácií majú byť žiadateľom poskytnuté. Svoje rozhodnutie zdôvodnite.

1. Občan, na ktorého sa sťažovali viacerí občania, žiada od obce kópiu sťažnosti, na ktorej sú podpisy sťažovateľov.
2. Mladí manželia bez bytu žiadajú od bytového odboru informáciu o kritériách a spôsobe pridelovania sociálnych bytov a zaujíma ich tiež zoznam ľudí, ktorí takéto byty získali.

3. Stavebná firma, ktorá neuspela vo výberovom konaní, požiadala ministerstvo o poskytnutie informácie, kto získal zákazku na stavbu školy, aké boli kritériá a kto rozhodol.
4. Firma prijímajúca nového pracovníka požiadala lekára o poskytnutie údajov o zdravotnom stave prijímaného.
5. Súkromná firma sa obrátila na komerčnú banku so žiadosťou o poskytnutie informácie o stave účtu podnikateľa XY, ktorý je dlhodobo dlžníkom tejto firmy.
6. V istom meste na Slovensku vznikla nová súkromná škola. Budovu získala do prenájmu od gymnázia, ktorého zriaďovateľom (aj majiteľom budovy) je samosprávny kraj. Gymnázium je samostatným právnym subjektom. Jedným zo zakladateľov školy je poslanec zastupiteľstva samosprávneho kraja. Povráva sa, že riaditeľom novej školy bude riaditeľ gymnázia, v priestoroch ktorého škola sídli, alebo pracovníčka krajského školského úradu. V tomto prípade môže ísť o korupciu. Zostavte žiadosť (žiadosti) o informácie, ktoré vám pomôžu objasniť všetky dôležité skutočnosti. Zamerajte sa na to, a) aké informácie budete žiadať, b) komu bude žiadosť adresovaná.

Vyhodnotenie:

1. Obec nemôže dať kópiu sťažnosti občanovi, na ktorej sú podpisy sťažovateľov.
2. Bytový odbor môže manželom poskytnúť kritériá pridelenia bytov a taktiež by mal byť k dispozícii aj menný zoznam pridelených bytov. Zoznam by mal byť verejný.
3. Ministerstvo by malo mať zverejnené výsledky výberového konania. V súčasnosti vieme, že to tak často nie je.
4. Zamestnanec, ktorého prijme firma, sa pri nástupe musí podrobiť vstupnej lekárskej prehliadke a lekár vystaví doklad o zdravotnej spôsobilosti zamestnanca.
5. Banka nemá oprávnenie vydať firme informácie o stave účtu svojho klienta. Banka tak môže urobiť len na základe súdneho rozhodnutia.

3. AKO MÁ ŠTÁT NAKUPOVAŤ TAK, ABY TO BOLO ČESTNÉ A FÉROVÉ? (Lenártová & Vasičáková Očenášová, 2016)

Cieľ aktivity: Na zjednodušenom príklade pochopiť, prečo je verejné obstarávanie často spojené s korupciou, uvažovať nad protikorupčnými poistkami v tejto oblasti; zároveň pochopiť, ako férovosť verejného obstarávania môže ovplyvniť život jednotlivca v tejto krajine

Evokácia: Učiteľ hovorí o danom probléme. Vysvetlí, čo znamená verejné obstarávanie a ako funguje na príklade obce, mesta, kde sa škola nachádza, ako sa to týka každého z nás. Každoročné správy NKÚ SR opakovane uvádzajú, že zákon o verejnom obstarávaní je najviac porušovaným zákonom v SR. Pri verejných obstarávaniach ide o obrovský objem finančných prostriedkov. Verejné obstarávanie je situácia, keď nakupuje štát, obec či verejný sektor (stavia školy, nemocnice, nakupuje autá, potraviny pre školské stravovanie a pod.). Keď si napr. stavia dom občan, tak presne kalkuluje, ako získať čo najlepšiu kvalitu za najnižšiu cenu. Ak to robí štát, obec či verejný sektor, táto úvaha nevyhnutne neplatí, pretože na rozdiel od občana ten, kto rozhoduje, to nebude platiť – nenesie priamu zodpovednosť za to, akú firmu vybral a koľko to bude stáť. Nepôsobí tu, resp. obmedzene pôsobí, tlak konkurencie. A je to práve konkurencia, ktorá stláča ceny dole. Preto proces obstarávania má byť vedený tak, aby si ponuky jednotlivých podnikateľov mohli konkurovať. Čím menej bude proces výberu dodávateľa verejnej zákazky

konkurenčný, tým horšie podmienky pre štát či obec sa podarí dohodnúť. Preto v mnohých krajinách existujú zákony o verejnom obstarávaní, ktoré určujú, ako sa má postupovať pri nákupoch financovaných z verejných zdrojov. Všeobecne platné princípy verejného obstarávania sú hospodárnosť, nediskriminácia, transparentnosť a efektívnosť. Prečo teda pri verejnom obstarávaní existuje priestor na korupciu?

Pomôcky: miniscenáre pre hranie rolí, vizitky

Trvanie: 45 minút

Veková skupina: 13 – 16 rokov

Postup:

1. Žiaci si vylosujú rolu, ktorú budú ďalej hrať.
2. Každý sa označí vizitkou – napr. riaditeľ, podnikateľ, kontrolór a pod.
3. Počty podnikateľov, členov výberovej komisie, kontroly, médií sa môžu meniť podľa počtu prítomných žiakov a môžu sa rozšíriť o ďalších hráčov, napr. občana, ktorý si podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám pýta informácie o súťaži.
4. Každý dostane scenár.
5. Žiaci sa o svojich scenároch a roliach vopred nerozprávajú.
6. V prvom kole si každý čo najlepšie pripraví svoju rolu – pripraví si argumenty, informácie a snaží sa čo najlepšie zahrať „svoj scenár“ a patrične ho rozviesť.
7. V prípade potreby môžu žiaci písomne komunikovať a pýtať si od ostatných hráčov informácie, resp. sa pokúšať ovplyvniť ich.
8. Korešpondencia musí byť písomná a hráči si ju uschovávajú.
9. V ďalšom kole dá riaditeľ pokyn na zorganizovanie výberového konania.
10. Výberová komisia sa stretne a stanoví si pravidlá, ako bude pri posudzovaní ponúk postupovať.
11. Podnikatelia predkladajú ponuky, začne pracovať výberová komisia, ponuky sa hodnotia a výberová komisia odporučí víťaza.
12. Pracovníci kontroly, NKÚ, médií sa následne začnú o prípad zaujímať.
13. Na záver si každý pod vplyvom doterajšieho priebehu súťaže premyslí kroky, ktoré by z jeho pozície prispeli k férovosti vo verejnom obstarávaní a k obmedzeniu korupcie.
14. Na flipchart sa na základe diskusie zapíšu kľúčové požiadavky na korektné a transparentné výberové konanie.
15. Na domácu úlohu dostanú žiaci zistiť informácie o známej korupčnej kauze.

Prehľad rolí:

1. *Riaditeľ* - Ste riaditeľom nemocnice, ktorá potrebuje nakúpiť nové röntgeny za 2 mil. eur. Máte rozhodnúť o tom, ktorá firma ich dodá. Vypísali ste výberové konanie, kde ste špecifikovali technické parametre, max. cenu 500 000 eur/ks, termín dodania 12/2015. Kritériami pre výber sú splnenie technických parametrov a cena.
2. *Podnikatelia* - Ste podnikateľom, ktorý chce využiť všetky prostriedky na to, aby sa stal víťazom verejnej súťaže na dodávku röntgenov. Čo urobíte?
 - *Podnikateľ A* - S tímom pracovníkov pripravíte ponuku, na základe kalkulácií nákladov a zisku, vasa cenová ponuka je 450 000 Eur, s termínom ani technickými požiadavkami nemáte problémy.

- *Podnikateľ B* - Na základe kalkulácií nákladov a zisku vašej firmy môžete ísť s cenovou ponukou na 480 000 eur, ale môžete ponúknuť bezplatný servis po dobu 3 rokov. S termínom ani technickými požiadavkami nemáte problémy.
- *Podnikateľ C* - Na základe kalkulácií nákladov a zisku vašej firmy môžete ísť s cenovou ponukou na 550 000 eur, ale uvažujete, že ak sa vám podarí nájsť kontakt na dôležitých ľuďoch z nemocnice, môžete dať ponuku na 480 000 a potom sa dohodnete na dodatku k zmluve, ktorým prídete na svojich 550 000 eur. S termínom ani technickými požiadavkami nemáte problémy.
- *Podnikateľ D* - Zistíte si, kto sú členovia výberovej komisie a prostredníctvom vášho bývalého spolužiaka si dohodnete stretnutie s jedným z jej členov. Ten vám poskytne dodatočné informácie. Pokúsite sa s ním dohodnúť, že v prípade, ak zákazku získate, ste ochotný 8 % z jej hodnoty poskytnúť obstarávateľovi.
- *Podnikateľ E* - Zistíte si, kto sú členovia výberovej komisie a hľadáte možnosti (osobné, stránice), ako ich kontaktovať. Podarí sa vám stretnúť s jedným z jej členov, ktorého presvedčíte, že ak do hodnotiacich kritérií dá parameter Y, jedine vaša firma na základe tohto kritéria môže získať body. Ste ochotní za to poskytnúť protislužbu – zaplatenie exotической dovolenky.
- *Podnikateľ F* - Riaditeľ nemocnice je členom politickej strany, ktorej ste poskytli príspevok na voľby, pokúšate sa naňho nájsť stránicky kontakt a porozprávať sa o tom, že by bolo dobré, ak by práve tí podnikatelia, ktorí majú blízko k tejto strane, dostávali zákazky.
- *Podnikateľ G* - Pretože sa vaše ponuky pri súťažiach pravidelne stretávajú s ponukami tých istých 4 – 5 firiem, pokúsite sa s konkurentmi tajne dohodnúť na tom, že ak budete svoje ponuky koordinovať a vždy sa dohodnete na tom, kto „danú súťaž“ vyhrá, budete z toho mať prospech všetci, pretože vaše ponuky môžu byť drahšie.

Členovia výberovej komisie

- *Člen 1* - Riaditeľ vás poveril zostaviť výberovú komisiu a vypracovať hodnotiace kritériá.
- *Člen 2* - Ste členom výberovej komisie a máte podozrenie, že ďalší členovia majú záujem na tom, aby zákazku získala istá firma.
- *Člen 3* - Ste členom výberovej komisie a potrebujete ovplyvniť ostatných členov, aby zákazku získala firma D.
- *Člen 4* - Ste členom výberovej komisie a potrebujete ovplyvniť ostatných členov, aby sa do hodnotiacich kritérií dostal nový parameter Y a mal vysokú dôležitosť.
- *Člen 5* - Ste členom výberovej komisie.
- *Člen 6* - Ste členom výberovej komisie.
- *Člen 7* - Ste členom výberovej komisie.

Pracovníci kontroly

- *Pracovník kontroly 1* - Ste pracovníkom internej kontroly a dostali ste podnet, že pri výbere firmy na dodávku röntgenu nebolo všetko v poriadku.
- *Pracovník kontroly 2* - Ste pracovníkom internej kontroly.
- *Pracovník kontroly 3* - Ste pracovníkom NKÚ a máte poverenie na kontrolu výberového konania pre nemocnicu.

Novinári

- *Novinár 1* - Ste novinár a dostali ste tip pozrieť sa na výberové konanie pre nemocnicu.
- *Novinár 2* - Ste novinárom a v redakcii vám naznačili, že by bolo dobré, ak by sa v tlači objavili negatívne informácie o konkurenčnej firme k firme D, ktorá si pravidelne u vás objednáva reklamu.
- *Novinár 3* - Ste novinárom denníka, ktorý má blízko k politickej opozícii, preto by ste z nejasností okolo výberového konania chceli urobiť kauzu.

Vyhodnotenie: podľa bodov 13 a 14.

ZÁVER

Podľa nášho názoru inovácie vo výučbe na stredných odborných školách, ktoré sa zameriavajú na posilňovanie právneho štátu, môžu zahŕňať metódy, ktoré rozvíjajú kritické myslenie, právne povedomie a schopnosť aplikovať právne normy v praxi. Stredné odborné školy hrajú kľúčovú úlohu v príprave mladých ľudí na profesijný život, kde sa stretávajú s rôznymi právnymi a etickými otázkami. Inovatívne prístupy môžu zahŕňať simulácie právnych situácií – jeden z príkladov uvádzame aj my ako miniscenáre pre hranie rolí, projektové vyučovanie, interaktívne metódy alebo využívanie digitálnych technológií, ktoré pomáhajú žiakom lepšie pochopiť význam právneho štátu a jeho ochranu (Krásna & Hlásny, 2022). Tieto metódy môžu podporiť nielen rozvoj právnych zručností, ale aj občianskej zodpovednosti a rešpektu voči právam a slobodám iných. Cieľom inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách je tiež posilniť právne povedomie žiakov (podrobnejšie napr. Lajčín, Barnová & Krásna (2025c). Mladí ľudia, ktorí prejdú vzdelávacím procesom budú lepšie vybavení na to, aby rozumeli právnym normám a boli schopní ich uplatniť v každodennom živote. Učitelia, ktorí získajú adekvátnu prípravu v tejto oblasti, môžu následne túto odbornosť prenášať aj na ďalšie generácie.

LITERATÚRA

- Barnová, S. & Krásna, S. (2025). Posilňovanie právneho štátu prostredníctvom inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách. České Budějovice: VŠERS. V tlači.
- Barnová, S., Zemánková, K., & Vančo, P. (2024). *Environmentálna výchova v kontexte požiadaviek zelenej a digitálnej transformácie hospodárstva*. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Horváth, M., Hlásny, M. & Krásny, M. (2021). *Digitálna éra ako výzva pre občianske a pracovné právo v kontexte personálneho manažmentu*. Týn nad Vltavou : Nová Forma.
- Krásna, S. . & Hlásny, M. (2022). Aspekty politiky digitálnej stratégie Európskej únie ako súčasť digitálnej budúcnosti občanov Európy. *Sapientia - Magistra Vitae* (4). Sládkovičovo : Vysoká škola Danubius, s. 80-90.
- Lajčín, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2024). Príklady dobrej praxe využitia inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách v posilňovaní právneho štátu.

-
- Visegrad Fund
- •

***Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie:
Inovatívne prístupy v edukácii***

***Strengthening the Rule of Law:
Innovative Educational Approaches***

17. didaktická konferencia: zborník príspevkov. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI. s. 186-193
- Lajčín, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2025a). Bezpečné školské edukačné prostredie ako súčasť zvyšovania právneho vedomia stredoškolákov. *Bezpečné a podporujúce edukačné prostredie : 10. ročník konferencie : zborník z medzinárodnej konferencie*. Dubnica nad Váhom : Vysoká škola DTI. s. 101-111
- Lajčín, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2025b). Posilňovanie právneho štátu prostredníctvom inovatívnych prístupov edukačnej práce so stredoškolákmi. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. V tlači.
- Lajčín, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2025c). Posilňovanie právneho štátu pre budúcnosť demokracie prostredníctvom inovatívnych prístupov v edukácii. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI. V tlači.
- Lenártová, Z. & Vasičáková Očenášová, Z. (2016). *Korupcia. Námety na vyučovanie pre základné a stredné školy*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- Treľová, S., Hlásny, M., Steele, L. & Ščasná, J. (2023). Vplyv digitálnej éry na inovácie odbornej praxe v pregraduálnej príprave vysokoškolských študentov. *Socialium Actualis*. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI. s. 92 – 101.

-
- Visegrad Fund
- •

PRÍKLADY OSVEDČENÝCH POSTUPOV VYUŽÍVANIA INOVATÍVNYCH EDUKAČNÝCH METÓD VO VÝUČBE O VYBRANÝCH TÉMACH OBLASTI PRÁVNEHO ŠTÁTU II.

Lenka KLOKNEROVÁ¹

¹ Základná škola Pata
Školská 240, 925 53 Pata
kloknerova85@gmail.com

Anotácia

V príspevku predstavujeme príklady osvedčených postupov využívania inovatívnych edukačných metód vo výučbe o vybraných témach oblasti právneho štátu, ktoré je možné v strednom odbornom vzdelávaní (ale i v najvyšších ročníkoch so žiakmi základných škôl) použiť ako súčasť vyučovacích hodín občianskej náuky alebo etickej výchovy alebo triednických hodín. Prvým príkladom osvedčených postupov využívania inovatívnych edukačných metód vo výučbe o vybraných témach oblasti právneho štátu je didaktická hra Riešenie vraždy. Druhým príkladom osvedčených postupov využívania inovatívnych edukačných metód vo výučbe o vybraných témach oblasti právneho štátu je Politické divadlo s cieľom vyzdvihnúť hodnotu demokracie a rozvíjať kritické myslenie žiakov. Tretím príkladom osvedčených postupov využívania inovatívnych edukačných metód vo výučbe o vybraných témach oblasti právneho štátu je Hra o fazuľky, zameraná na objasnenie rozdielov medzi súkromnými a verejnými zdrojmi, zacielená na zdôraznenie potreby občianskej kontroly verejných zdrojov a na pochopeniu fungovania ekonomiky žiakmi stredných škôl.

Kľúčové slová: právo, štát, právny štát, vyučovanie, metódy vyučovania, inovatívne metódy vyučovania, občianska náuka, etická výchova, stredná škola

Annotation

In the article, we present examples of best practices for using innovative educational methods in teaching selected topics in the area of the rule of law, which can be used in secondary vocational education (but also in the highest grades with primary school students) as part of civics or ethics lessons or classroom lessons. The first example of best practices for using innovative educational methods in teaching selected topics in the area of the rule of law is the didactic game Solving a Murder. The second example of best practices for using innovative educational methods in teaching selected topics in the area of the rule of law is Political Theatre with the aim of highlighting the value of democracy and developing students' critical thinking.

-
- Visegrad Fund
- •

The third example of best practices in using innovative educational methods in teaching selected topics in the area of the rule of law is the Beanstalk Game, aimed at clarifying the differences between private and public resources, aimed at emphasizing the need for citizen control of public resources, and at understanding the functioning of the economy by secondary school students.

Key words: law, state, rule of law, teaching, teaching methods, innovative teaching methods, citizenship education, ethical education, secondary school

ÚVOD

Z etablovaných autorov sa téme posilňovania právneho štátu prostredníctvom inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách sa venujú Barnová & Krásna (2025), Lajčín, Barnová & Krásna (2024, 2025a-c). Citovaní autori tiež predstavujú teoretické východiská a aj konkrétne príklady dobrej praxe využitia inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách ako súčasť témy posilňovania právneho štátu. Na základe tejto inšpirácie ako i ďalších dostupných zdrojov (napr. Barnová, Zemánková, & Vančo, 2024), predstavujeme ďalšie príklady osvedčených postupov využívania inovatívnych edukačných metód vo výučbe o vybraných témach oblasti právneho štátu v stredoškolských podmienkach a pri práci so stredoškolskou mládežou.

1. PRÍKLADY DOBREJ PRAXE

RIEŠENIE VRAŽDY (Upravené podľa: Karnsová, M.: *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-032-4)

Trvanie: 45 – 60 min

Pomôcky: indície, pokyny pre každú skupinu

Situácia:

Pani Blahovská bola zavraždená. Bola to bohatá vdova a bývala v šestnásť izbovej vile na okraji Bratislavy. Spolu s ňou vo vile bývali: slúžka, kuchárka a záhradník. Kuchárka a záhradník sú manželka a volajú sa Novákovci. Slúžka je slečna Sýkorová. Pani Blahovská má troch synov. Prví dvaja sú ženatí a žijú so svojimi rodinami v Bratislave. Najstarší syn sa volá Ján, jeho žena je Jitka a dcéra je Marcela. Prostredný syn sa volá Jozef, jeho žena Radka a sú bezdetní. Najmladší syn sa volá Dan, je slobodný a študuje v Nitre.

Otázky:

1. Kto zabil pani Blahovskú?
2. Čím?
3. Kedy?
4. Prečo?

-
- Visegrad Fund
- •

Pokyny pre vedúceho:

- Rozdeliť skupinu na menšie skupiny (po 6 – 8 členov).
- Rozdať 3 – 4 stopy každému členovi skupiny.
- Vysvetliť pravidlá hry.

Pravidlá hry:

- Každá z uvedených indícií predstavuje *spol'ahlivú* stopu.
- Všetky skupiny majú rovnaké stopy.
- Každý člen skupiny do konca hry stráži „svoje“ stopy.
- Každá skupina má pomocou týchto stôp vypátrať vraha, vražedný nástroj, čas zločinu a jeho motív.
- *Skupina sa musí spoločne dohodnúť na odpovediach.*
- Je zakázané hovoriť s členmi ostatných skupín.
- Jeden člen skupiny – hovorca – oboznámi vedúceho hry a členov ostatných skupín s riešením / člen skupiny odovzdá riešenie vedúcemu hry, napísané na papieri.

Rozvíja:

1. Kritické myslenie.
2. Analýza údajov.
3. Riešenie problémov.
4. Komunikácia v skupine.
5. Kooperácia.
6. Presviedčanie.
7. Argumentácia.
8. Monológ.
9. Dialóg.
10. Učenie sa.
11. Verbálna komunikácia.
12. Neverbálna komunikácia.
13. Aktívne počúvanie.
14. Syntéza údajov.
15. Učenie sa zážitkom.

Upozorňuje na:

- Nebezpečenstvo predsudkov.
- Právo na obhajobu.
- Právo na spravodlivý súd.
- Odsúdenie bez dôkazov.
- Prezumpciu neviny.

Riešenie:

1. Vrah: Ján Bláhovský
2. Zbraň: pištoľ
3. Čas: 21.00

4. Motív: Jánovej firme hrozí bankrot, a preto potrebuje rýchlo peniaze. Ján má milenecký vzťah so slečnou Sýkorovou, slúžkou v maminom dome. Lúpež mala políciu priviesť na falošnú stopu.

Rozšírenie hry:

Keď vedúci hry zistí, že žiaci prišli k nesprávnemu záveru, posunie hru ďalej – žiakmi označený vrah bude odsúdený na doživotie. Potom im povie správne riešenie (podľa autorov hry) a rozvíja diskusiu.

Indície:

- Z vily zmizlo niekoľko umeleckých diel zo zbierky pani Blahovskej a jej šperky.
- Pani Blahovská mala zo všetkých detí najradšej syna Jána.
- Dan bol na prechádzke a o 21.00 sa zastavil v jednej reštaurácii na pivo.
- Pani Blahovská bola nájdená 18. júna zavraždená s guľkou v hrudi a reznou ranou na pleci.
- Slečna Sýkorová odprevadila pani Blahovskú do jej spálne a dala jej tabletku na spanie.
- Ján prišiel autom k rodinnej vile Blahovských o 20.50.
- Manželia Novákovci pracovali v rodine Blahovských 25 rokov a rodina si ich služby veľmi cenila.
- Jozef a Radka odleteli 30. mája na trojtýždennú dovolenku k moru.
- Ján povedal svojej manželke, že má stretnutie so zákazníkom a o 20.35 odišiel z bytu.
- Slečna Sýkorová o 20.15 telefonovala Jánovi.
- Keď sa Novákovci o 21.10 vracali z mesta, videli Jána vychádzať z brány vily Blahovských.
- Dan mal so svojou matkou neustále spory.
- Polícia našla Danovu pištoľ v kroví za vilou Blahovských.
- Do vily vstúpil zlodej ozbrojený nožom.
- Matka nemohla Danovi „prísť na meno“ kvôli jeho radikálnym názorom.
- Ján miloval slečnu Sýkorovú.
- Pani Blahovská počula o 19.45 v knižnici nejaký hluk a išla sa pozrieť, čo sa deje.
- Jitka požiadala o rozvod, pretože Ján si niekoho našiel.
- Telo pani Blahovskej ležalo v knižnici na podlahe.
- Pani Blahovská Jozefa vydedila, lebo si neželala, aby sa oženil s Radkou.
- Pán Novák oznámil polícii, že videl, ako si Dan 18. júna čistí svoju pištoľ.
- Vo dverách knižnice, vedúcich na verandu bolo rozbité sklo.
- Zlodeja chytili o dva dni neskôr, ale popiera, že by čokoľvek ukradol.
- Dan trávil niekoľko týždňov u matky.
- Dan našiel matkine telo o 22.30.
- Ján sa ocitol v ťažkej finančnej situácii a jeho firme hrozí bankrot.
- Pani Blahovská vlastnila veľkú zbierku šperkov a zbierku umeleckých predmetov, ktoré boli ocenené na tri milióny korún.
- Manželia Novákovci odišli do mesta o 19.30.
- Slečna Sýkorová slúžila u pani Blahovskej päť rokov a je slobodná.
- Slečna Sýkorová našla pani Blahovskú o 20.00 v knižnici s reznou ranou na pleci.

POLITICKÉ DIVADLO (Feherpataky-Kuzmová, J. a kol. (2017). *Metodická príručka na občiansku, mediálnu a etickú výchovu pre základné a stredné školy*. Bratislava, Inštitút pre aktívne občianstvo).

Ciele:

- Vyzdvihnúť hodnotu demokracie
- Rozvíjať kritické myslenie

Metódy: skupinová práca, rolová hra

Priebeh aktivity

1. Pedagóg rozdelí žiakov do pracovných skupín (po 3-5 žiakoch alebo podľa vlastného uváženia), pričom každá skupina bude mať za úlohu formou vlastnej krátkej divadelnej scény stvárniť jeden politický režim alebo formu vlády (demokratické – priama demokracia, reprezentatívna demokracia, nedemokratické – policajný štát, totalitný štát, autoritatívny režim a diktatúra, bezprávie, komunistický režim, vláda jednej osoby/dynastie, a pod.).
2. Žiaci si losovaním vyberú jeden z režimov. Na základe inštrukcií pedagóga si každá skupina žiakov na tejto hodine naštuduje charakteristiky a praktiky „svojho“ režimu, zváži jeho výhody, nevýhody, príležitosti a riziká (tzv. SWOT analýza) a do termínu ďalšej hodiny, určenej pedagógom, pripraví krátku divadelnú scénu prezentujúcu typickú situáciu vznikajúcu v danom režime. Svoje nápady môžu žiaci konzultovať s pedagógom a je vhodné, ak začnú tvoriť priebeh scény už počas prvej hodiny, kde sa téma otvorila.
3. Na ďalšej, pedagógom určenej, hodine každá skupina žiakov „odohrá“ vytvorenú scénu a slovne, príp. formou mentálnej mapy, odprezentuje ideológiu, praktiky a malú SWOT analýzu daného režimu.

V závere aktivity žiaci diskutujú o tom, čo videli a, v ideálnom prípade, o potrebe zachovania demokratických hodnôt v našej spoločnosti, ale aj o nedokonalostiach demokracie, o tom, akými nástrojmi bola v jednotlivých politických režimoch udržiavaná moc, ako boli kontrolovaní a obmedzovaní občania atď.

HRA O FAZULEKY (Feherpataky-Kuzmová, J. a kol. (2017). *Metodická príručka na občiansku, mediálnu a etickú výchovu pre základné a stredné školy*. Bratislava, Inštitút pre aktívne občianstvo).

Ciele:

- Objasniť rozdiel medzi súkromnými a verejnými zdrojmi
- Zdôrazniť potrebu občianskej kontroly verejných zdrojov
- viesť k pochopeniu fungovania ekonomiky

Pomôcky: Flipchart alebo papier rozmeru A3, fazule

Trvanie: 45 min

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg záujem žiakov o hru podnieti otázkou, či si myslia, že verejné a súkromné zdroje sú rovnako šetrne a efektívne využívané alebo nie. Ak žiakom nie sú pojmy jasné, krátko im vysvetlí, čo vlastní štát (napr. cesty) a čo súkromníci (napr. byty). Rozsiahlejšia diskusia na túto tému nie je na začiatku hry potrebná, preto plynule prechádza k hre samotnej.
2. Pedagóg vyberie 8 dobrovoľníkov. Na zem položí hárok flipchartového alebo A3 papiera, pričom žiaci si po dvojiciach kľaknú ku každej strane obdĺžnika. Ostatní žiaci v triede pozorne počúvajú a pozorujú priebeh hry, podľa časových možností si môžu hru vyskúšať v ďalšom kole.
3. Pedagóg vysvetlí pravidlá hry:
 - Pedagóg na papier rozhodí fazuľu.
 - Za každú zbranú fazuľu v prvých 30 sekundách po znamení dostanú žiaci po 1 cukríku (alebo napr. 10-centové mince a pod.).
 - Za každú zbranú fazuľu po uplynutí 30 sekúnd (žiaci dostanú zase znamenie) dostanú žiaci 3 cukríky.
4. Pedagóg sa uistí, že všetci rozumeli pravidlám, rozhodí na papier fazule a dá žiakom znamenie. Je pravdepodobné, že žiaci sa na fazuľu „vrhnú“ a nebudú čakať na uplynutie 30 sekúnd, lebo budú mať strach, že im žiadne fazule nezostanú. Žiaci dostanú odmenu podľa pravidiel.
5. V ďalšom kroku pedagóg rozdelí plochu papiera na 8 častí, pričom každý z dobrovoľníkov bude mať pridelené svoje „územie“. Fazule môže každý zbierať len na svojom území (rešpektovanie vlastníckych práv), pri porušení pravidiel bude hráč diskvalifikovaný a v prípade fazule nachádzajúcej sa na „hranici“ rozhoduje súd (tzn. pedagóg alebo nezúčastnení žiaci). Ostatné pravidlá hry zostávajú zachované.
6. Pedagóg sa uistí, že všetci rozumeli pravidlám, rozhodí na papier fazule a dá žiakom znamenie. Je pravdepodobné, že nikto zo žiakov nezačne fazule zbierať.
7. Pedagóg dá znamenie po uplynutí 30 sekúnd. Žiaci pravdepodobne pozbierajú fazule, čo padlí na ich územie, príp. sa budú sporiť o fazule na hraniciach. Žiaci dostanú odmenu podľa pravidiel. Niektorí žiaci možno svoje fazule nepozbierajú, lebo očakávajú, že ich hodnota môže v budúcnosti vzrásť.
8. Nasleduje diskusia, ktorú pedagóg podnecuje otvorenými otázkami:
 - Čo sa dialo? Ako a prečo sa správanie „vlastníkov“ zmenilo?
 - Je pravda, že jasne definované vlastnícke práva a existencia konkrétneho, nie kolektívneho majiteľa, menia správanie vlastníkov, resp. správcov majetku?
 - Aké správanie ľudí pozorujete v jednom aj druhom prípade okolo seba (štát verzus firmy, resp. súkromné osoby)? Aké ponaučenie a nápravné prostriedky pre štát z toho vyplývajú?
9. Nasleduje záverečná reflexia, ktorú pedagóg podnecuje a podľa možnosti predčasne neukončuje.

ZÁVER

Uvedené didaktické hry sú vhodné pre cieľovú skupinu stredoškôľakov a sú vhodné na realizáciu vo vyučovanom i mimo vyučovacom čase. Myslíme si, že opakovane upozorniť žiakov stredných škôl na rozdiel medzi súkromnými a verejnými zdrojmi, na potrebu občianskej kontroly verejných zdrojov, princípy fungovania ekonomiky, na nebezpečenstvo

-
- Visegrad Fund
- •

predsudkov, právo na obhajobu, právo na spravodlivý súd a prezumpciu neviny zážitkovou formou je efektívne a edukačný efekt je trvácejší. Zážitková forma vzdelávania, podľa nášho názoru, umožňuje žiakom priamo sa zapojiť do procesu učenia. Tým, že sú aktívnymi účastníkmi, nielen pasívne prijímajú informácie, ale aj prakticky riešia problémy, čo vedie k lepšiemu zapamätaniu a pochopeniu tém. Tento prístup je považovaný za efektívnejší v porovnaní s tradičnými metódami vyučovania. Celkovo, využívanie zážitkového vzdelávania pri výučbe týchto dôležitých tém môže mať dlhodobý a pozitívny vplyv na formovanie zodpovedných, informovaných a aktívnych občanov.

LITERATÚRA

- Barnová, S. & Krásna, S. (2025). Posilňovanie právneho štátu prostredníctvom inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách. České Budějovice: VŠERS. V tlači.
- Barnová, S., Zemánková, K., & Vančo, P. (2024). *Environmentálna výchova v kontexte požiadaviek zelenej a digitálnej transformácie hospodárstva*. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Feherpataky-Kuzmová, J. a kol. (2017). *Metodická príručka na občiansku, mediálnu a etickú výchovu pre základné a stredné školy*. Bratislava, Inštitút pre aktívne občianstvo.
- Karnsová, M. (1995). *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha : Portál.
- Lajčin, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2024). Příklady dobrej praxe využitia inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách v posilňovaní právneho štátu. *17. didaktická konferencia: zborník príspevkov*. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI. s. 186-193
- Lajčin, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2025a). Bezpečné školské edukačné prostredie ako súčasť zvyšovania právneho vedomia stredoškolákov. *Bezpečné a podporujúce edukačné prostredie : 10. ročník konferencie : zborník z medzinárodnej konferencie*. Dubnica nad Váhom : Vysoká škola DTI. s. 101-111
- Lajčin, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2025b). Posilňovanie právneho štátu prostredníctvom inovatívnych prístupov edukačnej práce so stredoškolákmi. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. V tlači.

PRÍKLADY OSVEDČENÝCH POSTUPOV VYUŽÍVANIA INOVATÍVNYCH EDUKAČNÝCH METÓD VO VÝUČBE O VYBRANÝCH TÉMACH OBLASTI PRÁVNEHO ŠTÁTU III.

Zuzana VÁVRO VALENTOVIČOVÁ¹

¹ Obchodná akadémia Imricha Karvaša Bratislava
Hrobáková 11, 851 02 Bratislava
zuzanavalentovicova@gmail.com

Anotácia

V príspevku uvádzame príklady osvedčených postupov využívania inovatívnych edukačných metód vo výučbe – didaktických hier - o vybraných témach oblasti právneho štátu nielen ako súčasť vyučovacích predmetov občianskej náuky alebo etickej výchovy v podmienkach stredných škôl. Prvá didaktická aktivita vychádza z filmu pre mládež *Náš vodca* (v nemeckom origináli *Die Welle*, 2008) umožňuje žiakom vo veku primeranom príbehu a následnej (seba)reflexie. *Náš vodca* (v nemeckom origináli *Die Welle*, <https://www.imdb.com/title/tt1063669/>) je nemecký film z roku 2008 režiséra Dennisa Gansela, nafilmovaný podľa knihy *The Wave*, ktorá bola inšpirovaná sociálnym experimentom *The Third Wave*. Druhá didaktická hra je zameraná na rovnaké zaobchádzanie s ľuďmi, ktoré je kľúčovým ukazovateľom právneho štátu. Tretia didaktická aktivita rozvíja finančnú gramotnosť ako súčasť právneho štátu, logické a kritické myslenie účastníkov, spoluprácu, prácu žiakov s informačnými technológiami a kľúčové kompetencie žiakov v oblasti komunikácie a finančnej gramotnosti.

Kľúčové slová: právo, štát, právny štát, vyučovanie, metódy vyučovania, inovatívne metódy vyučovania, občianska náuka, etická výchova, stredná škola

Annotation

The article presents examples of best practices in the use of innovative educational methods in teaching - didactic games - on selected topics in the field of the rule of law, not only as part of civics or ethics education in secondary school settings. The first didactic activity is based on the youth film *Our Leader* (in German, *Die Welle*, 2008) and allows students of an age-appropriate story and subsequent (self-)reflection. *Our Leader* (in German, *Die Welle*, <https://www.imdb.com/title/tt1063669/>) is a 2008 German film directed by Dennis Gansel, based on the book *The Wave*, which was inspired by the social experiment *The Third Wave*. The second didactic game focuses on equal treatment of people, which is a key indicator of the rule of law. The third didactic activity develops financial literacy as part of the rule of law,

-
- Visegrad Fund
- •

logical and critical thinking of participants, cooperation, students' work with information technologies, and students' key competencies in the areas of communication and financial literacy.

Key words: law, state, rule of law, teaching, teaching methods, innovative teaching methods, citizenship education, ethical education, secondary school

ÚVOD

Téma posilňovania právneho štátu prostredníctvom inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách sa venujú Barnová & Krásna (2025), Lajčín, Barnová & Krásna (2024, 2025a-c), opisujú aj konkrétne príklady dobrej praxe využitia inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách v posilňovaní právneho štátu. Náš príspevok nadväzuje na tieto snahy, ako i na inovatívne edukačné metódy, ktoré predstavujú Barnová, Zemánková a Vančo (2024), a predstavuje ďalšie príklady osvedčených postupov využívania inovatívnych pedagogických metód vo výučbe o vybraných témach oblasti právneho štátu v podmienkach strednej odbornej školy.

1. NÁŠ VODCA

Náš vodca (v nemeckom origináli Die Welle, <https://www.imdb.com/title/tt1063669/>) je nemecký film z roku 2008 režiséra Dennisa Gansela, nafilmovaný podľa knihy The Wave, ktorá bola inšpirovaná sociálnym experimentom The Third Wave (sfilmovaný v roku).

Učiteľ na strednej škole Rainer Wenger má počas projektového týždňa preberať so žiakmi autokraciu. Žiaci neveria, že v modernom Nemecku sa môže presadiť diktatúra, a tak sa Wenger rozhodne začať experiment, ktorý má ukázať, ako ľahko môžu byť masy manipulované. Úvod filmu ukazuje Wengera ako sa snaží získať tému anarchie na projektový týždeň, ale riaditeľ školy ho odmieta. Aj tak sa ale svojej témy chopí s nadšením a získa plnú pozornosť žiakov.

Wenger začne požadovať, aby ho všetci žiaci oslovovali „pán Wenger“ namiesto obvyklého „Rainera“, zmení zasadací poriadok tak, aby všetci boli čelom k tabuli a posadia žiakov s horšími známками vedľa žiakov s lepšími známками, aby sa tak od seba učili a ako celok boli lepší. Keď chce niektorý žiak povedať niečo nahlas, musí sa prihlásiť a postaviť sa. Ich odpovede musia byť krátke a vopred premyslené. Wenger žiakom ukáže efekt spoločného pochodovania v rovnakom rytme. Motivuje ich tým, že tak môžu naozaj naštváť triedu, ktorá je pod nimi (trieda, ktorej bola téma anarchia pridelená v rámci projektového týždňa).

Ďalším krokom je názov, trieda sa rozhodne pre „Vlna“ (v origináli „Die Welle“). Všetci členovia skupiny musia nosiť biele košeľe a džínsy, aby sa tak odstránila rozdielnosť a individualita. Skupina si tiež vytvorí spoločný pozdrav. Dve dievčatá Karo a Mona proti činnosti skupiny začnú protestovať. Traja chlapci predtým triedu opustili, ale dvaja z nich sa potom vrátili. Z triedy potom odíde aj Mona, ktorá je znechutená tým, ako jej spolužiaci

prijímajú fašizmus. Členovia Vlňy potom začnú sprejovať ich logo na budovy po meste, majú párty, kam môžu ísť členovia Vlňy a začnú ostrakizovať a trápiť tých, čo nie sú v ich skupine.

Stredoškolač Tim začne byť skupine veľmi oddaný, pretože sa konečne stal prijímaným členom školskej komunity. Po diskusii o tom, ako veľké nadnárodné korporácie nemajú zodpovednosť za svoje činy, zničí svoje značkové oblečenie. Tim sa potom ukáže pri Wengerovom dome a ponúka mu, že sa stane jeho bodyguardom. Wenger ho pozve ďalej na večeru, ale ochranu odmieta. To prinesie ďalšiu záťaž do vzťahu Wengera s jeho ženou, ktorá sa domnieva, že experiment zašiel už príliš ďaleko. Wenger nakoniec Tima zo svojho domu vyhodí, ale ráno zistí, že Tim spal pri dverách jeho domu.

Karo pokračuje vo svojich snahách odhaliť akcie Vlňy, čím vyvolá odpor u mnohých členov Vlňy, ktorí požadujú, aby s tým jej priateľ Marco niečo urobil. Počas ich konfrontácie sa Marco rozčúli a Karo udrie, čo Marca presvedčí, že experiment sa vymkol spod kontroly. Marco požiadava Wengera, aby experiment ukončil. Wenger mu povie, aby to nechal naň, a zvolá stretnutie všetkých členov Vlňy do auditória školy.

Na stretnutí nechá Wenger zamknúť dvere a začne rozvášňovať žiakov, hovorí, že ovládnu Nemecko a veci zmenia, aby boli také, aké majú byť. Všetci žiaci jasajú a tleskajú. Marco vstane a hovorí proti akciám Vlňy, a tak ho Wenger označí za zradcu a chce, aby ho ostatní doviedli na pódium. Keď štyria chlapci Marca na pódium auditória privedú, učiteľ ich konfrontuje s ich činmi. Spýta sa ich, ako ďaleko by boli schopní zájsť, či by boli schopní chlapca zabiť. Pripomenie žiakom ich tvrdenia, ktoré stálo na začiatku Vlňy – že diktatúra nie je v modernom Nemecku možná. Väčšina žiakov cíti hanbu a ľútosť, keď si uvedomia, že sa zúčastnili na niečom takom. Tim ale verí, že Vlňa je všetko, čo má, a tak nechce dopustiť jej koniec. Než sa sám zastrelí, postrelí jedného žiaka.

Film končí zatknutím učiteľa Wengera a odvádzaním políciou do väzby, pričom sa pozerá na nešťastie, ktoré jeho experiment spôsobil (podrobnejšie https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1%C5%A1_v%C5%AFdce).

Jedným z možných metodických postupov je, že po pozretí filmu vyučujúci kladie žiakom otázky, alternatívou je, že jeden – dvaja žiaci môžu moderovať diskusiu:

1. Aký je rozdiel medzi demokratickým štátom a autokraciou? Ako sa to prejavuje vo filme "Náš vodca"?
2. Aké konkrétne kroky manipulácie používa učiteľ Wenger na žiakov, aby sa podriadili autoritárskemu režimu?
3. Aké riziká pre právny štát predstavuje experiment, ktorý učiteľ Wenger realizuje s triedou?
4. Prečo žiaci najprv odmietajú, že by mohli byť manipulovaní, a akým spôsobom sa nakoniec stávajú súčasťou autokratickej skupiny?
5. Ako sa vo filme prejavuje nebezpečenstvo skupinovej mentality a slepej poslušnosti v kontexte právneho štátu?
6. Aké hodnoty právneho štátu sú ohrozené, keď sa v skupine "Vlňa" začnú uplatňovať pravidlá, ktoré obmedzujú individuálne práva?
7. Prečo je dôležité v demokratickej spoločnosti zachovať rozmanitosť názorov a individuálne práva, čo vo filme "Náš vodca" nie je prítomné?

8. Aké morálne dilemy sú prezentované v súvislosti so správaním Tima voči učiteľovi Wengerovi? Má právo na svoju oddanosť, ak to ohrozuje jeho vlastnú etiku a slobodu?
9. Ako sa mení pohľad žiakov na vlastnú zodpovednosť a svoju úlohu v spoločnosti, keď sa konfrontujú s dôsledkami svojich činov "Vlny"?
10. Ako sa postoj Marca k experimentu mení a čo nám to hovorí o limite slobody a manipulácie v autokratických režimoch?
11. Čo by sme mohli urobiť, aby sa situácia, ako je tá v "Vlne", nezopakovala v skutočnej spoločnosti, v škole, v triede?
12. Prečo je vo filme "Náš vodca" tak dôležité diskutovať o limite moci, ktorý majú jednotlivci a skupiny v demokratickej spoločnosti?
13. Aký vplyv mala "Vlna" na osobné slobody jednotlivcov a ich schopnosť vyjadrovať vlastný názor?
14. Ako "Náš vodca" zobrazuje dôležitosť zachovania právnej ochrany a slobody jednotlivca pred zásahmi autoritárskych síl?

Tieto otázky môžu pomôcť žiakom kriticky zhodnotiť, ako rôzne formy vlády a manipulácie ohrozujú základné hodnoty právneho štátu, ako sú sloboda, zodpovednosť a rovnosť.

2. BABYLONSKÁ VEŽA (Bagalová & Gogolová, 2007)

Cieľová skupina: žiaci strednej školy

Trvanie aktivity: 45 min

Pomôcky: Lepiaca páska, kartičky alebo malé kúsky papiera (každý zo skupiny musí mať papierik alebo kartičku). Na kartičky napíšete jednu z týchto viet:

- Usmievaj sa naňho!
- Mrač sa naňho!
- Urob naňho grimasu a povedz mu, že nič nevie!
- Počúvaj všetko, čo povie!
- Všetko po ňom opakuj!
- Hovor s ním stále o niečom inom!
- Nepočúvaj nič z toho, čo povie!
- Rozprávaj s ním ako so šesťročným dieťaťom!
- Usmievaj sa naňho a prejavuj mu aj ďalšie neverbálne pozitívne prejavy!
- Ignoruj ho, nevšímaj si ho, choď od neho preč!
- Tvár sa pohrdavo a povedz niečo ironické na jeho adresu!
- Chváľ ho!
- Nič nehovor, iba sa naňho mrač a rob nepríjemné grimasy!
- Rozprávaj sa s ním veľmi láskavo a milo!
- Zaujímaj sa oňho, vypytuj sa na jeho zdravie a pod.!

Rovnakú vetu môžete napísať na viacero kartičiek, ide o to, aby každý mal nejakú vetu.

Postup pre facilitátora:

1. Každému účastníkovi dajte jednu kartičku s nápisom a povedzte mu, aby ju nikomu neukazoval.
2. Každému dajte kúsok lepiacej pásky.
3. Každý účastník prilepí svojmu susedovi kartičku na chrbát tak, aby ju dotýčný určite nevidel.
4. Rozdeľte účastníkov do skupín po 4 – 6 účastníkoch a povedzte im, že budú tvoriť živé sochy v situáciách, v ktorých si ľudia navzájom pomáhajú. Môžu napríklad vytvoriť sochu na situáciu, kde niekoľko detí pomáha prejsť starej pani cez cestu alebo ako deti pomáhajú rodičom upratovať byt.
5. Úlohou každej skupiny bude dohodnúť sa, čo budú znázorňovať.
6. Účastníci každej skupiny pri tvorení sôch spolupracujú. Je dôležité, aby sa každý účastník pri spolupráci správal k ostatným podľa toho, čo majú napísané na kartičke prilepenej na chrbte.
7. Asi po 20 minútach povieť účastníkom, aby si posadali na svoje miesta. Každá skupina potom predvedie ostatným svoju živú sochu. Účastníci majú stále na chrbte kartičky a nevedia, čo je na nich napísané. Každý sa k nim musí aj naďalej správať podľa toho, čo majú napísané na chrbte.
8. Keď každá skupina predvedie svoju živú sochu, povieť účastníkom, aby si odlepili kartičky a pozreli sa, čo majú na nich napísané.

Otázky do záverečnej diskusie:

- Aký to bol pocit, keď sa s vami zaobchádzalo určitým a vždy rovnakým spôsobom?
- Prečítajte, čo máte napísané na kartičkách. Ako toto označenie ovplyvnilo vašu výkonnosť a výkonnosť skupiny?
- Prečo by bola vaša skupina výkonnejšia/nevýkonnejšia, keby ste nemali na chrbte označenie?
- Dávajú si ľudia nálepky aj v živote? Označujú deti, dospelí ostatných ako dobrých, zlých, panovačných, milých alebo príjemných bez toho, aby ich dobre poznali?
- Čo považujete za negatívne na „škatulkovaní“ ľudí?
- Máte nejakú osobnú skúsenosť s tým, že vás niekto nejakým spôsobom „zaškatľkoval“? Podelte sa o ňu...

3. NAPLÁNUJ SI SVOJ VÝLET! (Galová, 2020)

Cieľová skupina: žiaci strednej školy

Trvanie aktivity: 45 min

Pomôcky: kartičky s miestami, ktoré by žiaci mohli na Slovensku navštíviť, kartičky s rozpočtom, kartičky s počtom ľudí, kartičky s formou dopravy, kartičky s formou ubytovania, papier, pero, internetové pripojenie, telefóny

Aktivita rozvíja finančnú gramotnosť, logické a kritické myslenie, spoluprácu, prácu žiakov s informačnými technológiami a komunikačné kľúčové kompetencie žiakov

Počet hráčov: práca v skupinách 3 – 4 žiakov

Pravidlá hry: Žiaci budú rozdelení do skupín, v ktorých si vyberú jednu kartičku, na ktorej bude nejaké miesto, ktoré by mohli v rámci Slovenska navštíviť so svojimi rodičmi, spolužiakmi, priateľmi. Ich úlohou bude zistiť na internete dôležité informácie a uviesť najlacnejšiu možnú alternatívu, akou sa tam môžu dopraviť, koľko bude stáť vstupné na miesta, pamiatky, ktoré by chceli navštíviť a taktiež vo svojom celom rozpočte musia zohľadniť počet osôb, ktorí sa zúčastní tohto jednodňového výletu. Môžu aj percentuálne porovnať o koľko percent sa im zvýšia náklady, ak pôjdu inou formou dopravy a podobne. Všetko je to už na ich kreativite, akým spôsobom to pojmu.

Opis hry: Táto hra je inšpirovaná úlohou v učebnici matematiky pre deviatakov, kde mali spočítať náklady na jednodňový výlet do Bojnického zámku, ak tam pôjdu na triedny výlet. Síce budú mať už vopred zadané konkrétne miesto, mesto alebo región, ale ostatné záleží na nich. Podmienkou je, že musia napláňovať jednodňový výlet pre počet osôb, ktorý si určia a taktiež je na nich, kam v danej lokalite budú chcieť ísť. Dôležité je, aby použili svoju kreativitu, zistili fakty, ako vstupné, vzdialenosť a možnosti dopravy. A nakoniec zhodnotili, ako najvýhodnejšie by mohli ísť na tento výlet. Podmienky, kedy sa na výlet vyberú si určia žiaci sami, či už to bude počas prázdnin, víkendu, v zime alebo v lete. Žiakom nedáme všetky potrebné informácie, avšak ceny pohonných hmôt, vstupné a rôzne poplatky sa tak často menia, že by bolo náročné pripraviť hru tak, že by za každých okolností obsahovala pravdivé informácie.

Obmeny hry: Obmenu tejto hry by sme vedeli urobiť aj spôsobom, že by každý žiak priniesol kartičku s menom miesta, ktoré by mohlo byť zaujímavé, alebo by ho chcel navštíviť v rámci Slovenskej Republiky. Pripravil by potrebné informácie, ako vzdialenosť, vstupné do kultúrnych pamiatok, alebo do špecifických miest, ktorými je táto oblasť, mesto, alebo región prešlávená a je dobré tieto miesta navštíviť. Taktiež by na kartičke mohli uviesť priemernú cenu obedu na jednu osobu, keďže tam strávia jeden celý deň. Potom by kartičky doniesli do školy a každá skupina by si vylosovala jedno miesto a napláňovali by jednodňový výlet pre pridelený počet osôb, ktorý by si vylosovali samozrejme aj s vekom. Takže napríklad by si vybrali 4-člennú rodinu s dvomi deťmi z ktorých jedno má 11 rokov a druhé 3 roky. A ich úlohou by bolo napláňovať jednodňový výlet. Samozrejme, že nemusia navštíviť všetky uvedené kultúrne pamiatky alebo miesta na kartičke a môžu zohľadniť, čo by bolo najlepšie pre danú skupinu ľudí vidieť, alebo čo by mohlo byť pre nich zaujímavé. Cenu pohonných hmôt by sme si napísali na tabuľu a jediné, čo by museli dohľadať by boli iné formy dopravy. Túto obmenu im môžeme ešte trochu sťažiť tým, že im určíme rozpočet, ktorý na daný výlet majú a aj od toho by sa odvíjalo ich plánovanie. Čiže by nešlo o to, aby bol tento výlet pre nich najlacnejší, ale museli by sa zmestiť do zadaného rozpočtu.

Ďalšiu obmenu by sme mohli vytvoriť pomocou zadania konkrétnych kritérií. To znamená, že by sme pripravili kartičky s konkrétnymi miestami na Slovensku, formou dopravy, počtom osôb a spôsobom ubytovania. Medzi formou dopravy by mali auto, kde bude napísaná jeho priemerná spotreba, aby vedeli dopočítvať cenu pohonných hmôt na tento výlet. Ďalšou

formou dopravy bude autobus a vlak. Počet osôb bude od jednej osoby až po 5 osôb. Ubytovať sa budú môcť v hoteli, v chate alebo u niekoho známeho, kamaráta, alebo rodiny. Ak si vytiahnu možnosť ubytovania u známych, tak samozrejme ako dobrá návšteva zahrnú cenu drobného darčeka pre svojich hostiteľov. Počet dní by učiteľ určil všetkým skupinkám rovnaký, keďže majú zahrnúť aj ubytovanie, tak by sa jednalo o dvojdnový, alebo trojdnový výlet. Ďalej závisí od žiakov, aké miesta budú chcieť v danom mieste navštíviť, či pôjdu do prírody, alebo navštívia kultúrne pamiatky. Avšak počas svojho výletu by mali zahrnúť do svojho rozpočtu aspoň jedno teplé jedlo za deň. Číže si zistia priemernú cenu obedov, alebo večerí v danom mieste. Ak budú mať ubytovanie aj zo stravou, tak túto položku nemusia riešiť.

Ďalšou obmenou by mohlo byť rozšírenie na celý svet. Číže by si mohli naplánovať výlet aj do zahraničných krajín, pri ktorých by ale museli zohľadniť aj turistické sezóny, kurzové lístky, pretože by potrebovali zmeniť možno peniaze, náklady na dopravu, náklady na poistenie, stravu a iné aspekty. Avšak môže to byť pre nich veľmi zaujímavé nakoľko získajú reálny pohľad na všetko, čo pri výlete do zahraničia musia zabezpečiť. Aj pri tejto obmene môžu žiaci kartičky nachystať vopred a ostatné informácie si dohľadajú (Galová, 2020).

ZÁVER

V kontexte aktuálnej situácie si myslíme, že prirodzené využívanie digitálnych technológií (Zapletal, 2020) pomáha zvyšovať kvalitu školy (Vochozka, 2023, 2024; Górka & Zapletal, 2022), učiteľom pomáha lepšie sprostredkovať všetky oblasti záujmu stredoškôľakov, prispieva k využívaniu netradičných metód vyučovania (Oberuč & Zapletal, 2017; Zapletal, 2019), napr. aj poňatie právneho štátu a jeho ochranu (Krásna & Hlásny, 2022). Myslíme si, že aktuálni stredoškôľáci sú súčasťou generácie (Horváth, Hlásny & Krásny, 2021), ktorá má byť schopná v samostatnom dospelom živote reflektovať a aplikovať právne princípy v rôznych oblastiach spoločenského života (Vochozka, 2024).

LITERATÚRA

- Bagalová, Ľ. & Gogolová, D. (2007). Ľudské práva a zručnosti, potrebné na ich uplatnenie. Metodická príručka pre učiteľov ZŠ a SŠ. Bratislava: SPN, 2007.
- Barnová, S. & Krásna, S. (2025). Posilňovanie právneho štátu prostredníctvom inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách. České Budějovice: VŠERS. V tlači.
- Barnová, S., Zemánková, K., & Vančo, P. (2024). *Environmentálna výchova v kontexte požiadaviek zelenej a digitálnej transformácie hospodárstva*. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI.
- Galová, N. (2020). Rozvoj finančnej gramotnosti prostredníctvom didaktických hier na 2. stupni ZŠ: diplomová práca. Brno, Pedagogická fakulta, Katedra matematiky, 83 s. Retrieved from https://is.muni.cz/th/iyyk6/Rozvoj_financnej_gramotnosti_prostrednictvom_didaktickych_hier_na_2._stupni_ZS.pdf

- Górka, A. & Zapletal, L. (2022). The use of information technology in education. In: Revue Internationale des Sciences humaines et naturelles. Zürich : Internationale Stiftung Schulung, Kunst, Ausbildung.
- Horváth, M., Hlásny, M. & Krásny, M. (2021). Digitálna éra ako výzva pre občianske a pracovné právo v kontexte personálneho manažmentu. Týn nad Vltavou : Nová Forma.
- Krásna, S. . & Hlásny, M. (2022). Aspekty politiky digitálnej stratégie Európskej únie ako súčasť digitálnej budúcnosti občanov Európy. Sapientia - Magistra Vitae (4). Sládkovičovo : Vysoká škola Danubius, s. 80-90.
- Lajčín, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2024). Príklady dobrej praxe využitia inovatívnych edukačných prístupov v stredných odborných školách v posilňovaní právneho štátu.
17. didaktická konferencia: zborník príspevkov. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI. s. 186-193
- Lajčín, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2025a). Bezpečné školské edukačné prostredie ako súčasť zvyšovania právneho vedomia stredoškolákov. Bezpečné a podporujúce edukačné prostredie : 10. ročník konferencie : zborník z medzinárodnej konferencie. Dubnica nad Váhom : Vysoká škola DTI. s. 101-111
- Lajčín, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2025b). Posilňovanie právneho štátu prostredníctvom inovatívnych prístupov edukačnej práce so stredoškolákmi. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. V tlači.
- Lajčín, D., Barnová, S. & Krásna, S. (2025c). Posilňovanie právneho štátu pre budúcnosť demokracie prostredníctvom inovatívnych prístupov v edukácii. Dubnica nad Váhom: Vysoká škola DTI. V tlači.
- Oberuč, J. & Zapletal, L. (2017). The role of the direct instruction method in teaching of secondary school students. In: Naukovi zapiski Ľvivskogo universitetu biznesu ta prava (vypusk 16. serija juridična) : zbirnik naukovich prac z juridičnich nauk. Ľvov : Ľvivskij universitet biznesu ta prava.
- Vochozka, M. (2023). Indikátory kvality školy. Sapientia - Magistra Vitae (6). Sládkovičovo : Vysoká škola Danubius.
- Vochozka, M. (2024). Kvalita školy a kľúčové kompetencie = Quality of school and key competences. In: Miscellanea (5) : historico—philologico—iuridica. Brno : MSD.
- Zapletal, L. (2019). Philosophy of education in the world – the learning world. In: Sociology in Contemporary Corporate Governance. Karlsruhe : Ste-Con.
- Zapletal, L. (2020). Etické princípy informatickej spoločnosti. In: Etika v souvislostech dneška. Týn Nad Vltavou - Malá Strana : Nová Forma.

Posilnenie právneho štátu pre budúcnosť demokracie: Inovatívne prístupy v edukácii

Editori: doc. PhDr. PaedDr. Silvia Barnová, PhD., MBA
doc. JUDr. PhDr. PaedDr. Slávka Krásna, PhD., Ph.D.
doc. PaedDr. Zuzana Geršicová, PhD.
prof. PhDr. Viola Tamášová, CSc.

Recenzenti: Dr.h.c. prof. PaedDr. Tomáš Lengyelfalussy, PhD.
doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.
Dr.h.c. prof. doc. Ing. Marek Vochozka, Ph.D.

Vydavateľ: Vysoká škola DTI, Dubnica nad Váhom

Rok vydania: 2025

Počet strán: 244

Vydanie prvé.

ISBN 978-80-8222-068-4

EAN 9788082220684